

**T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

HÂMÎ AHMED (DİYARBEKRÎ) DİVANI İNCELEME-METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
KADRİ HÜSNÜ YILMAZ**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FİLİZ KILIÇ**

ANKARA-2011

ÖNSÖZ

Her toplumun kendine has bir yaşayış biçimi, inancı, kültürü, önem verdiği değerleri ve düşünce dünyası vardır. Bütün bunların izlerini o toplumun edebiyatında bulmak mümkündür. Edebi eserler hem meydana geldikleri toplumun bir parçası olmakla, hem de barındırdıkları unsurları taşıma işlevleriyle kültürün tabii taşıyıcısı konumundadırlar. Bu nedenle edebiyatın, dolayısıyla da edebi eserlerin önemi büyüktür. Edebiyat tarihi, edebi eserlerin sistemli bir şekilde incelenmesi ile yazılabilir. Sağlam, güvenilir bir edebiyat tarihinin yazılması için de sağlam metinlerin ortaya konması gerekir.

Bu tezde 1679-80/1747 yılları arasında yaşamış, Hâmî mahlaslı Hâmî Ahmed Diyarbekri'nin divanı üzerinde çalışıldı. Bu çalışmayla onun hayatı ve edebi kişiliğini de ortaya koymaya gayret ettik.

Katalog taramalarımız sonucunda Hâmî Divanı'nın Ankara Milli Kütüphanede mevcut YZA 641/1 ve YZA 3389 numarada kayıtlı iki nüshasını, University of Toronto Library PL248 H26A17 numarada kayıtlı bir nüshasını tespit edebildik ve mikrofilmlerini edinip çalışmalarımıza bunun üzerinden devam ettik. Yapılan karşılaştırmada Toronto Üniversitesindeki nüshanın, Milli Kütüphane YZA 641/1 numarada kayıtlı nüshayla bazı eksiklikleri dışında birbirine çok yakın iki nüsha olduğu anlaşılmıştır. Bu eksiklikler; 2. kasidede 20, 91 ve 179. beyitler, 5. kasidede 122. beyit, 15. gazelde 4. beyit, 40. gazelde 2. beyit, 55. gazelde 6. beyit ve 66. gazelde 1. beytin eksikliği şeklindeydi. Bu durumda Milli Kütüphanedeki iki nüsha üzerinden metni kurmaya çalıştık.

Şairin hayatı ve edebi şahsiyeti hakkında kaynaklarda sınırlı bilgi olduğundan; bunlara dair söyleyeceklerimizi şairin şiirlerinden tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin hayatı ve edebi kişiliğini, kaynaklardan ve şiirlerinden hareketle ortaya koymaya çalıştık. İkinci bölümde divanın şekil özelliklerini, şairin dil ve üslubunu ve divanın içerik özelliklerini inceledik.

Üçüncü bölümde de divanın transkripsiyonlu metnine yer verdik.

Yetişmemde emeği geçen tüm hocalarıma ve her konuda benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR.....	iv

BİRİNCİ BÖLÜM

HÂMÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Hâmî'nin Hayatı	2
1.2. Hâmî'nin Edebi Kişiliği	5
1.2.1. Şairliğiyle İlgili Kaynaklardaki Değerlendirmeler	5
1.2.2. Şairliği ve Şairliğine Katkısı Olan Şairler	5

İKİNCİ BÖLÜM

DİVANININ ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. Divanın Şekil Özellikleri	13
2.1.1. Nazım Şekilleri	13
2.1.1.1. Kaside	13
2.1.1.2. Mesnevi	15
2.1.1.3. Gazel	15
2.1.1.4. Kıt'a	17
2.1.1.5. Rübâi.....	18
2.1.1.6. Matlâ ve Müfred	19
2.1.2. Vezin.....	19

2.1.3. Kafiye ve Redif	20
2.2. Dil ve Üslup	21
2.2.1. Atasözü ve Atasözü Hükmünde Söyleyişler.....	29
2.2.2. Deyimler	30
2.3. Divanın İçerik Özellikleri	36
2.3.1. Din	36
2.3.1.1. Allah	36
2.3.1.2. Melekler	36
2.3.1.3. Kitaplar.....	36
2.3.2. Şahsiyetler	37
2.3.2.1. Peygamberler	37
2.3.2.2. Devlet Adamları	39
2.3.2.3. Osmanlı Sahası Dışındaki Devlet Adamları	39
2.3.2.4. Şairler	40
2.3.2.5. Alim ve Filozoflar	40
2.3.2.6. Tarihi ve Efsanevi Şahsiyetler	41
2.3.3. Yer Adları	43
2.3.3.1. Ülke ve Şehirler	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Transkripsiyon Sistemi	46
3.2. Nüshaların Tanıtılması	47
3.3. Divan Metni	48
SONUÇ	298

KAYNAKÇA	300
ÖZET	303
ABSTRACT	304

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
DTCF.	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
GÜSBE.	: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
G.	: Gazel
haz.	: Hazırlayan
K.	: Kaside
Kıt.	: Kıta
M.	: Mesnevi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Müf.	: Müfred
nu.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Öl.	: Ölümü
Yay.	: yayını
vr.	: varak

BİRİNCİ BÖLÜM

HÂMÎ'NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Hâmî'nin Hayatı

XVII. yüzyılın sonu ve XVIII. yüzyılın ortalarına kadar (1679/1747) yaşamış olan şair hakkında devrin kaynaklarından edinilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Hâmî'yle ilgili en geniş bilgiyi Ali Emirî Efendi'nin Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid adlı eserinde bulabilmekteyiz. Hâmî'nin asıl adı Ahmed olup Diyarbakır'da 1679 tarihinde doğmuş, 1747'de yine Diyarbakır'da vefat etmiştir. Rum Kapısı civarında medfundur. (Emirî, 1325:189, Tuman, 2001: 186, Tahir: 1333, Süreyya, 1996: 596, Önder, 2006: 86, Oğraş, 2001: 110, Sarıkaya, 2007: 143).

Şair Diyarbakır'da Âgâh Efendi'den ilim tahsil etmiş, Köprülü-zâde Abdullah Paşa ve Muhsin-zâde Abdullah Paşa'nın divan kâtibi olmuştur (Emirî, 1325: 189, Süreyya, 1996: 596, Tuman, 2001: 186). Ali Emirî ayrıca İbrahim Hâsım-ı Âmidî'den de ulûm-ı âliye dersleri aldığını belirtmektedir (Emirî, 1325: 189).

Hâmî 1121/1709'da İstanbul'a gelmiş ve sadaret kethüdâsı Muhsin-zâde Abdullah Paşa'ya intisap etmiş ve onun emrinde çalışmıştır. 1129/1716 tarihinde de Diyarbakır'a tayin olan Köprülü-zâde Hacı Abdullah Paşa'nın divan kâtipliği göreviyle memleketine dönmüştür. Abdullah Paşa önce Van'a sonra da Erzurum'a tayin edilmiş (Süreyya, 1996: 81), Hâmî de paşayla birlikte bu şehirlerde bulunmuştur (Emirî, 1325: 190).

Hâmî'nin divanda yer alan şu beyitlerinden gözünden bir rahatsızlığı olduğu ve maddi açıdan sıkıntı çektiği anlaşılmaktadır:

Oldum veca' -i 'ayne giriftâr efendim

Ḥûn-âb döker dîde-i giryân iki yüzden

Göz ağrır iken ḥarc idicek pâre dükendi

Yüz dutdı bize miḥnet-i devrân iki yüzden G.43/7, 8

Veca' ü'l-'ayne mübtelâ itdi

N'eyledüm çerḥ-i şu' bede-bâze

Harçlıgum yoğ müzāyađam atı oğ

aldı iş kethudā-yı řehbāze

ala ğurbetde bōyle řıfrū'l-yed

ıkarur Hāmī-i suğen sāze Kıt. 7/8, 19, 20

Abdullah Paşa 1136/1723 tarihinde İnan seraskeri olarak ğörevlendirilmiştir (Süreyya, 1996: 81). Dolayısıyla Hāmī de bu tarihlerde paşasıyla birlikte Tebriz'de bulunmuş ve buranın fethini anlatan “*Tāriħ-i Ra'nā Berāy-ı Feth-i Tebriz der-Medħ-i Sulţān Aħmed Ğāzī vü Vezirān*” adlı 268 beyitten oluşan “üzre” redifli kasidesini yazmıştır.

Saņa müjde sipeh-sālār olup Tebriz'e devletle

Efendüň fetħe me'mür oldı Āzerbāycān üzre K.2/ 41

ıkup Tebriz'e urşun menzili bir püşteye leşker

Sipeh-sālār idüp nezzāre şehr-i müfsidān üzre K.2/ 142

şair bu fethin 1136/1724 yılında cereyan ettiğini ve otuz beş ğün kadar buranın ateş altında tutulduğundan bahsetmektedir.

Yüz otuz altıda bir def'a geldi dōkdi āteřler

Otuz beş ğün adar ol fira-i düzaħ mekān üzre K.2/125

Aşağıdaki beyitten Tebriz'in fethinin kurban bayramına denk geldiği anlaşılmaktadır.

Düşünce fetħ-i Tebriz'ün müřādif'ıyd-ı adħāya

Dü bālā neř'e peydā oldı ceyš-i řādmān üzre K. 2/229

Hâmî 1156/1743'te bazı dostlarının daveti üzerine Erzurum'a gitmiş ve altı ay kadar burada kaldıktan sonra Diyarbakır'a dönüşünde Derbent'te eşkiya saldırısına uğramıştır. Bu saldırıda yanındakilerden iki kişi ölmüş, birçok kişi de yaralanmıştır. Ayrıca şairin paraları, eşyaları, atı ve silahı da yağmalanmış, büyük sıkıntılar içinde memleketine dönebilmiştir (Emirî, 1325: 192).

Şair başından geçen bu olayları ve çektiği sıkıntıları 122 beyitten oluşan bir kasidede anlatmıştır.

Kūhdan tıtdı tūfenge bizi kuttā^c -ı tārīk

İki nev-reste civān oldı şehīd ü maqtūl

Ben ü etbā^c um olup cümle zaḥımdār u cerīḥ

Kıldılar seng ü tūfeng ile bizi ḥurd u ḥazūl

İtdiler mā-melekūm tālid ü tārīk tārāc

Qalmadı dirhem ü dīnār u ^curūz u menkūl

Ālet ü esliḥamuz cümle alup qoymadılar

Bizde ne esb-i müserrec ne sūtūr-ı maḥmūl

Şoymadıq qoymadı bizde derimüzden ğayrı

Böyle tārāc idemez leşker-i Cengīz ü Moğul K.5/ 4, 5, 6, 7, 8

On iki kīselük eşyā vü nuḳūdum gitdi

Bu qadar elbise vü esliha ālāt u ḥuyūl K.5/86

1.2. Hâmî'nin Edebi Kişiliği

1.2.1. Şairliğiyle İlgili Kaynaklardaki Değerlendirmeler

Hâmî'nin günümüzde tanınan bir şair olmayışını, divan edebiyatı anlayışı içinde aynı konularda şiir yazmasına, aynı mazmun ve sanatları kullanmasına dolayısıyla yenilikçi olmayışına bağlayabiliriz. Çünkü edebiyatımızda ancak çok güçlü şairler ayakta kalabilmiş, diğerleri kendi dönemlerinde tanınırsalar bile zamanla unutulmuşlardır. Şair hakkında kaynaklarda yer alan bilgiler sınırlıdır. Hâmî'nin döneminde yazılmış olmalarına rağmen Salim ve Safayî tezkirelerinin şairden bahsetmemişlerdir.

Râmîz Tezkiresi'nde şairin âşıkâne edayla şiir söylediği, fakat "terbiye-i Rum veya Acem" olmadığı belirtilmiştir (Erdem, 1994: 72).

Faik Reşad ise, şairin Nâbî ile muasır olduğunu ancak şairlik bakımından Nâbî ile müsâvî tutmanın doğru olmayacağını ifade etmiştir (Reşad, 1312: 129).

1.2.2 Şairliği ve Şairliğine Katkısı Olan Şairler

Kaynaklar 18. yy'da Diyarbakır'da âlim, şâir ve fâzılları bir araya getiren bir akademinin, daha doğrusu şairler topluluğunun varlığını haber vermektedir. Bu edebiyat topluluğunun reisi Hacı Hâfız Mehmed Bulak Âgâh-ı Semerkandî-i Âmidî'dir. Arapça, Farsça ve Türkçeyi çok iyi bilen Âgâh zamanında Diyarbakır, zengin bir edebiyat muhiti haline gelmiştir. Âgâh yazdığı şiirlerle dönemindeki Ümnî, Hâmî, Hamdî, Fâmî, Lebîb ve Vâlî gibi birçok şaire üstadlık etmiş ve bu şairlerin yetişmelerine vesile olmuştur. Âgâh Efendi bu şairlerce takdir görmüş ve kendisine nazireler yazılmıştır (Kadioğlu, 2010: 36). Yukarıda anlatılanlardan hareketle yaptığımız araştırmada, Hâmî'nin Âgâh Efendi'yle aynı vezin ve kafiyede yazılmış dört gazelini tespit ettik (Hâmî: 21, 24, 30 ve 55. gazeller, Âgâh: 81, 151, 206 ve 319. gazeller). Ayrıca aynı ortamda bulunup aynı havayı soluyan şairlerin birbirlerinden etkilenmeleri doğaldır. Hâmî, Lebîb ve Vâlî'nin aynı vezin ve kafiyede yazılmış üç gazelini (Hâmî: 2, 57, 58; Lebîb: 4, 113, 131; Vâlî: 5, 314, 385. gazeller), Hâmî ve Lebîb'in dört gazelini (Hâmî: 8, 18, 22, 65; Lebîb: 29, 30, 53, 134. gazeller), Hâmî ve Vâlî'nin de iki gazelini (Hâmî: 3. ve 5. gazeller, Vâlî: 6. ve 22. gazeller) tespit edebildik. Ancak burada kimin kimden etkilendiğini kestirmek güçtür. Bunlara ek olarak, Hâmî'nin -aynı dönemde yaşamış olan ve pek çok nazire yazdığı bilinen (Arslan, Aksoyak, 1994: 6)- Haşmet'le de aynı vezin ve kafiyede üç gazelini tespit edebildik (Hâmî: 5, 22 ve 53. gazeller; Haşmet: 16, 22 ve 53. gazeller).

Ali Emirî, Âgâh biyografisinde, “melikü’ş-şu‘arâ Nâbî gibi bir üstad defâ‘atle şehrimize gelerek o encümen-i dânişde musâhabet-pîrâ olmuş idi” (Emiri, 1325: 17) demektedir. Bu durumda diğer şairlerle birlikte Hâmî’nin de Nâbî ile aynı ortamda bulduklarını söylemek mümkün gözükmemektedir.

Döneminin ve edebiyatımızın en önemli şairlerinden biri olan hikemi tarzın temsilcisi Nâbî’nin Hâmî üzerindeki tesiri özellikle gazellerinde kendini gösterir. Şiirlerini çoğunlukla hikemi tarzda yazmasından hareketle en beğendiği şairin Nâbî olduğunu ve onun etkisinde şiirler yazdığını söyleyebiliriz. Divandaki 33. gazel Nâbî’nin “dek” redifli gazeline yazdığı naziredir.

Niyâz câminı şun yâri kıandırıcaya dek

Nişân-ı vuşlata tîr at doқandırıcaya dek

İder zamâne murâd-engübînini şîrîn

Gürûh-ı naḥl-ı belâya dadandırıcaya dek

Hezâr ḥûn-ı cigerler döker bu gülşende

Zamâne bir gülü ala boyandırıcaya dek

Öpüp ayağımı çok dökdi âb-ı rûy-ı niyâz

O serv-i cûy-ı sirişküm uzandırıcaya dek

O meh pür eyledi gülmîḥ-i dâğ ile sînem

Dile şaḥîfe-i mihri kıandırıcaya dek

Bu âsiyâb-ı felek gûne gûne gerdiş ider

Dürüş-t-i dâne-i ‘ömri ufandırıcaya dek

Dolandırur bizi eṭrâf-ı ḥ^vân-ı vuşlatda

O ūh kelb-i raķibe dalandıncaya dek

Hezār ķal' a-i tezviri fetħ ider süfehā

Dükkān-ı cism-i ħabişüñ donandıncaya dek

Ne āb u tāb döker ħake çeşme-i ħürşid

Serāb-ı deşt-i Ħicāz'ı şuşandıncaya dek

Düketdi Nābī sözi Ħāmī çend mışra' ile

Ne çekdi ķāfiye bābın ķapandıncaya dek

Edebiyat tarihçilerinin hikemiyât diye adlandırdıkları tefekkür ve hikmete yönelik şiirin özelliğini, genellikle öğüt ve nasihat içeren, halkın dilinde söylene söylene klişeleşmiş ve onun hayat anlayışını yansıtan atasözleri ve deyimler, kelâm-ı kibarlar, insanların hafızasında yaşayan adet ve geleneklerin gerçek hayata yansıması, ahlakî ve tasavvufî bir takım kavramların öğüt verici tarzda işlenerek insanlar arasında oluşturduğu anlayış birliği gibi konular teşkil eder (Yorulmaz, 1996: 12).

Bu geleneğin içinde olan Hâmî de şiirlerinde pek çok konuda nasihat veren bir tutum içindedir.

Aşağıdaki beyitte sır saklamanın öneminden bahsetmektedir.

Hem çıkar naķsuñ beyāza hem olur rūyuñ siyāh

İtme rāzuñ herkese i' lām mānend-i nigīn G.50/13

Aşağıdaki beyitlerde de nasip ve rızk kavramlarını sorgular.

Naşib şāhibini bulmağa bahāne arar

Sebeb bu ki gedā rızķını ħāne ħāne arar

Egerçi rızķı anı bulmaĝa bahāne arar
Niçün gedā olaşup anı yana yana arar G. 20/1, 2

Aşāĝıdaki beyitte ise, insanın haddini bilmesi halinde kazanç saĝlamasa da zarar etmeyeceĝinden bahseder.

Kişi tavrũn gözedüp olmasa ĥadden ĥāric
İntifā^ç itmez ise bāri mażarrat çekmez G.23/7

Añlayan ^çālemi taĥşīline zaĥmet çekmez
^çĀķil olan kişi āb üstine şūret çekmez G.23/1

beyitiyle de dünyayı anlayan akıllı kişinin onun tahsili için zorlanmayacaĝını ve yine akıllı kişinin su üzerine resim yapmayacaĝını söyler.

Zann itme kār rişte-i tedbire baĝlıdur
Ĥablü'l-metīn sikke-i taĝdīre baĝlıdur G.2/1

beytinde ise şair kaza ve kaderden bahsetmektedir. Burada da tedbirin takdiri bozmayacaĝını belirtir.

Hāmī'nin şiirlerinde işlediĝi bir diĝer konu aşktır. Divan edebiyatının geleneksel anlam çerçevesi içinde, sevgili-rakip-âşık üçgeninde aşkı ele almış, döneminde dilde sadeleşmenin ve mahallilik akımının öncülerinden olan Nedim'in tesirinde kalmıştır. Şiirlerindeki mahalli söyleyişler, yer verdiĝi atasözü ve deyimlerin çokluĝundan bu tesiri anlamak mümkündür.

Hāmī'nin daha ilk gazelinin Nedim'in "olmuş sana" redifli gazeline nazire olması onun üzerindeki Nedim etkisini göstermektedir.

Neş'e-i mey ĝāze-i ruĥsār-ı āl olmuş saña
Revĝan-ı gül dühn-i ķandīl-i cemāl olmuş saña

Oldı zîr-i lebde fikr-i bûse ğarķ-âb-ı dehen
 Leb-şeker ğabğab turunc u portakal olmuş saña

Hüsnüñi taşvîr iden naķķâş dest-efşân olup
 Reşha-pâş olmuş ķalem püskürme hâl olmuş saña

Şîr-i mehtâba çalınmış mâye naĥl-i tûrdan
 Sâ' id ü sîmin u sâķ bî-mişâl olmuş saña

Ğayra ĥalvâ gibi ĥâzır şulha mûm ol şehd-i leb
 Yan yakıl ey dil ne mûm olmuş ne bâl olmuş saña

Şöyle nevmîdüm ki fikr-i bûse gelmez yâduma
 Baĥtı gör farz-ı muĥâl-ender-muĥâl olmuş saña

Dürdi çıķmış süzgi-i mehden elenmiş âftâb
 Gerden-i şâf u binâğuş-ı zülâl olmuş saña

Hâmiyâ aldı bizi bu tâze nazmuñ neş 'esi
 Bu ' aşîr-ı nev mey-i dirîne sâl olmuş saña

Hâmî nüktedanlıkta Nedîm'i geçtiğini söyler.

Sürüp meydâne esb-i tab' umı meydânı almışken

Tek-â-pû eyleyü geçdüm Nedîm-i nükte-dân üzre K. 2/259

Şairin meyhaneyi, şarabı, pîr-i muganı anlattığı âşıkâne gazellerinde, rind-meşreb, neşeli bir tabiat içinde olduğu görülür.

Şafādayuz ħum-ı bādeyle hem-civār olalı

Daħil-i meykede pîr-i muġāna cār olalı G. 57/1

Sevgilinin aşığına acı çektirmesi divan edebiyatı şairlerinin sıkça işlediği konulardan biridir. Aşağıdaki beyitte de şair sevgilinin cefa oklarından yaralıdır ve âh etmektedir.

Sihām-ı cevır ile açduñ tenümde yāreleri

Ĥadeng-i āhuma sen de tayan tayan güzelüm G.41/5

Divan şiirinin belirgin özelliklerinden biri de, aşığın sevgilisinin verdiği acı ve sıkıntılara tahammül ederek vefa göstermesidir. Aşağıdaki beyitte de şair, gonca ağzılı, yüzü lale renkli sevgiliden rakibe bûse, kendisine de gönül yarasının nasib olduğunu söyleyerek kaderine razı olmuş bir görüntü vermektedir.

Raķibe bûse bize dāġ-ı dil naşib oldı

O şūĥ-ı ġonçe-femüñ rüy-ı lāle-renginden G.45/4

Sāķi-i bezmüñ helāk-ı vaż' -ı nā-bercāsıyam

Baña öpdürmez ayaġın ġayra ol meh rü virür G.17/3

Beyitinde de, sevgili aşığına ayağını bile öptürmezken, başkalarına yüzünü sunacak kadar ileri gider.

Hâmî'nin şiirlerinde tesiri hissedilen diğer önemli şair Nefî'dir. Övgü dendiği zaman usta şairin fahriyeciliğini, kendi sanatını övmeye olan hevesini belirtmek gerekir. Nefî'nin kasidelerinin fahiye bölümlerinde ve gazellerinde beliren kendinden emin üslubunu Hâmî'de de görmekteyiz. Hâmî, "Târih-i Ra'na Berây-ı Feth-i Tebriz der-Medh-i Sultan Ahmed Gâzi vü Vezîrân" isimli

“üzre” redifli kasidesinin, okunursa Nef’î’nin yine “üzre” redifli “Bahâriyye der-Medh-i Merhum Sultan Ahmed Han” isimli kasidesine tercih edileceğini söylerken, Nef’î’nin “mu’ciz beyan” olduğunu da ifade eder.

Kelām-ı pākine inşāf idüp terciḥ ider şāyed

Oķunsa ger ķaşıdem Nef’î-i mu’ciz-beyān üzre K.2/258

Şair bazen şairliğinden çok ilminden bahsetmektedir. Ona göre güzel şiirler yazmak çocuk oyuncağı gibidir.

İlm ü fażlum şi’r ü irfānumdan efzūnter benüm

Ṭab’uma bāziçe-i ṭıflāne şi’r-i dil-pezīr K.1/89

Aşağıdaki beyitte ise, eğer bu dünyadan geçerse eksikliğinin kıyamete kadar doldurulamayacağını söyler.

Benüm ol fażl-ı yektā ki cihāndan gitsem

Gedigüm maḥşere dek ķala mu’atṭal maḥlūl K.5/ 102

Hâmî, abanoz ağacından sert ve kırılmaz asâ gibi kalemiyle irfan hazinesinin bekçisi olduğunu ifade eder.

Destümde ābnūsî-’aşā ḥāme Ḥāmiyā

Şimdi benüm ḥazīne-i irfānı bekleyen G.51/10

Aşağıdaki beyitte ise Hâmî, mana incilerini beyan ipliğine dizerse, benzersiz tarzıyla dünyada güzel söz söyleyenlerin sesinin kesileceğini söylemektedir.

Olur mülzem faşıḥān-ı cihān tarz-ı bedī’ümle

Ma’ānī dūrlerüñ naẓm eylesem silk-i beyān üzre K.2/257

Ona göre yaratılan her varlığın bir sebebi vardır ve bunu da ancak hikmet sahibi olanlar anlayabilirler. Aynı zamanda kendisi de bu hikmetin sahibidir.

Ne sihr ü ne efsün ne velāyet bilürem ben

İllā ki suhen şatmada şan^c at bilürem ben G. 46/1

Bir peşşenüñ icādı nedendür bilemezsün

Ey cehl-i mürekkeb dime hikmet bilürem ben G.46/3

İKİNCİ BÖLÜM

HÂMÎ DİVANI'NIN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.1. Divanın Şekil Özellikleri

2.1.1. Nazım Şekilleri

2.1.1.1. Kaside

Hâmî Divanı'nda 7 kaside vardır. Kasideleri genellikle uzundur. Uzun olanları 95, 268, 155, 122 beyitlik, nispeten kısa olan diğer üç kaside ise 16, 33 ve 59 beyitten oluşmaktadır. Divanda klasik kaside düzenine uyulur. Genel olarak kasideler tarihî ve dönemin devlet adamlarına medhiye şeklindedir. Hâmî'nin yaşadığı ya da şahit olduğu toplumsal olayların şiirlerine yansıdığı görülür. Şairin Tebriz'in fethinde bulunması ve Erzurum'dan memleketine dönerken uğradığı eşkiya saldırısı kasidelerine de yansımıştır.

Köprülü-zade Abdullah Paşa'ya medhiye olan birinci kaside 95 beyitten oluşmaktadır. 41. beyitten itibaren medhiye bölümü, 86. beyitten itibaren fahriye bölümü ve 90. beyitten itibaren de dua bölümleri başlamaktadır.

"Üzre" redifli 268 beyitten oluşan "Târih-i Ra'na Berây-ı Feth-i Tebriz der Medh-i Sultan Ahmed Gâzi vü Vezirân" adlı ikinci kaside, Tebriz'in fethini, Sultan Ahmed'i ve vezirleri konu etmiştir. 41. beyitten itibaren medhiye, 252. beyitten itibaren fahriye ve 263. beyitten itibaren de dua bölümleri başlar.

155 beyitten oluşan üçüncü kaside Köprülü-zade Abdullah Paşa'nın vezir oluşuna yazılmıştır. Hâmî matla beytinden itibaren paşayı övmeye başlamıştır. 73-97. beyitler arasında fahriyeye yer verdikten sonra 148. beyte kadar medhiyeye devam etmiş 149. beyitten itibaren de duaya başlamıştır.

32 beyitten oluşan dördüncü kasidede, Hâmî önce Abdullah Paşa'yı över sonra da atının artık yaşlandığını, zayıf ve hasta olduğu için iş göremez hale geldiğini söyler ve paşadan güzel bir at talep eder. Atının bu durumunu nükteli bir şekilde ince benzetmelerle anlatır.

Pîrliginden o kadar cismi raķık olmuş kim

Sâysis itmez üzülür çaldı diyü tîmâr

Lîk dendânı mı var ağızında eger dişlese de

Elüni şıkdı zarâfetle şanursın dildâr

Süst-i pādūr ne kadar depmesi te'sîr idicek

Depse de bir gül ile urdı şanursın seni yâr K.4/7, 10, 18

“Kaside Ra’na der-Medh-i Ahmed Paşa” adlı beşinci kaside 122 beyitten oluşmaktadır. Şair 22. beyte kadar uğradığı eşkıya saldırısını anlattıktan sonra 85. beyte kadar medhiyeye devam eder. 85. beyitten 98. beyte kadar olan kısımda saldırıdan sonra içinde bulunduğu müşkül durumu anlatır ve paşadan kendisine yardım etmesini ister. Buradan sonra 115. beyte kadar kendi sanatından bahseder ve son olarak 116. beyitten itibaren de dua ile kasideyi bitirir.

59 beyitten oluşan “Kaside berây-ı Vezâret-i Nu’mân Paşa” adlı altıncı kasidede 7. beyitten itibaren Numan Paşa’ya yazılan medhiye bölümü 48. beyte kadar devam etmektedir. 49. beyitte şair; Biraz hâk-i pāye ‘ arz-ı hâl itmek diler gönlüm / Eger küstahtlık da olsa taşî’e cesâretle diyerek fahriyeye başlamış ve 58. beyitte de duaya yer vererek kasideyi tamamlamıştır.

Yedinci kaside 16 beyitten oluşmaktadır ve Ahmed Paşa’ya yazılmıştır. Bu manzume şairin mahlasının bulunduğu 9. beyte kadar bir gazel görünümündedir fakat bu beyitten sonra Ahmed Paşa’ya yazılmış 7 beyitlik bir medhiye eklenmiştir. Dolayısıyla bu şiire “kaside-i beççe” demek yerinde olacaktır.

Kasidelerde kullanılan aruz kalıpları şöyledir:

Remel Bahri	Kaside
Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün	1
Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilātün Fe’ ilün	2

Hezec Bahri	Kaside
Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün Mefā’ ilün	2
Mef’ ülü Mefā’ ilü Mefā’ ilü Fe’ ülün	1

Müctes Bahri	Kaside
Mefā’ ilün Fe’ ilātün Mefā’ ilün Fe’ ilün	1

2.1.1.2. Mesnevi

Hâmî Divanı'nda biri 266 beyitlik, biri de mesnevi nazım şekliyle yazılmış 12 beyitlik lügaz olmak üzere iki mesnevi bulunmaktadır. Minareden bahseden bu lügaz yaygın kullanımlardan olan “nedür ol” ibaresi ile başlamıştır.

2.1.1.3. Gazel

Hâmî Divanı'nda 66 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin beyit sayılarındaki çeşitlilik dikkat çekicidir. “Divan şiirimizin ilk dönemlerinde mutavel gazeller çoğunlukta iken 17. yüzyıldan itibaren beyit sayıları giderek azalmış, genellikle 5-7 beyitli gazeller yazılmış, genel olarak 5, 7, 9 gibi tek sayılara rağbet edilmiş, çift sayılar nadiren kullanılmıştır” (Dilçin; 1986:88) Hâmî ise 5 beyitten 23 beyte kadar neredeyse her sayıda gazel yazmıştır. Çift sayılı gazeller nadiren kullanılmış olsa da, Hâmî 6 beyitlik 2, 8 beyitlik 7, 10 beyitlik 8, 12 beyitlik 1, 14 beyitlik 3, 16 beyitlik de 2 gazel yazmıştır. Toplamda 66 gazelin 23 yani %35'i çift sayılı gazellerden oluşmaktadır. Bunlardan 7 beyitlik 11 gazel (%17,5), 5 beyitlik 10 gazel (%15) en sık başvurduğu beyit sayıları olmuştur.

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı
5	10
6	2
7	11
8	7
9	7
10	8
11	7
12	1
13	2
14	3
15	1
16	2
17	2
21	1
23	3

Hâmî *dü-matla/zü'l-metâli* gazellere rağbet eden bir şair olmuştur. Öyle ki; toplam 66 gazelin 21 tanesinde yani üç gazelden birinde *dü-matla/zü'l-metâli* gazel yazmıştır. Bunlardan 21. gazel dışındakilerin

hepsi iki matlalıdır. Sadece 21. gazelde “olmaz” redifini ilk üç beyitte kullanmıştır.

Şairin gazelerde kullandığı aruz kalıpları şöyledir:

Remel Bahri	Gazel Sayısı	Oran
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün	10	% 15
Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	6	% 9

Hezec Bahri	Gazel Sayısı	Oran
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	11	% 17
Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün	6	% 9

Muzari Bahri	Gazel Sayısı	Oran
Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fe' ülün	19	% 29

Müctes Bahri	Gazel Sayısı	Oran
Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün	14	% 22

2.1.1.4. Kıt'a

Divanda 21 kıt'a bulunmaktadır. Bu kıt'alar genel olarak bir binanın yapılışı veya tamiri, kişilerin vefatı, padişahın tahta çıkması gibi konularda yazılmıştır. Bazı manzumeler kaside başlığı altında yazılmış hatta bunlarda kaside bölümlenmelerine rastlanmaktadır. Fakat bunların ilk beyitleri musarra olmadığından bunlar da kıta olarak değerlendirildi.

Birinci kıta 33 beyitten oluşmakta ve I. Mahmud'un tahta çıkmasından bahsetmektedir.

25 beyitten oluşan ikinci kıta ve 3 beyitlik 3. kıta Belgrad'ın fethini ve yine I. Mahmud medhiyesini içermektedir.

25 beyitten oluşan 4. kıta Balıklı Göl Kasrı'nın Vahhab Ağa-zâde tarafından onarılması üzerine yazılmıştır.

Beşinci kıta 54 beyitten oluşmakta Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın vezir olması üzerine yazılmıştır. Bu kıta kaside bölümlenmelerine sahiptir. Girizgahtan sonra medhiye, 44. beyitte tegazzül ve 50. beyitten itibaren de dua bölümü yer almaktadır.

46 beyitten oluşan 6. kıta Köprülü-zade'nin eşi Zübeyde Hanım'ın vefatına yazılmıştır.

Yedinci kıtada şair göz rahatsızlığından ve çektiği maddi sıkıntılardan bahsederek Köprülü-zade'nin kethüdasından himmet talep ediyor. Bu kıta 24 beyitten oluşmaktadır.

11 beyitten oluşan sekizinci kıta Refia Efendi'den bahsetmektedir.

7 beyitten oluşan dokuzuncu kıta Diyarbakır kadısının oğlu Mustafa'nın sünneti üzerine yazılmıştır.

Onuncu kıta 5 beyitten oluşmaktadır ve Abdullah Paşa'nın Diyarbakır'da yaptırdığı kasr için yazılmıştır.

On birinci kıta 3 beyitten oluşmaktadır ve İbrahim Halil Ağa'nın Diyarbakır'da yaptırdığı han üzerine yazılmıştır.

3 beyitten oluşan on ikinci kıta Hacı Mustafa isimli birinin yaptırdığı ev üzerine yazılmıştır.

On üçüncü kıta iki beyitten oluşmaktadır ve Hâmî bu kıtayı kendi evi için yazmıştır.

4 beyitten oluşan on dördüncü kıta Barutî-zâde Maksut Bey'in Kılıç Beg çeşmesini onaması üzerine yazılmıştır.

3 beyitten oluşan on beşinci kıta İbrahim Efendi'nin vefatına yazılmıştır.

On altıncı kıta 7 beyitten oluşmaktadır ve Vali Hasan Ağa'nın vefatı üzerine yazılmıştır.

On yedinci kıta 3 beyitten oluşmaktadır ve Emirî-zâde Mustafa Çelebi'nin vefatına yazılmıştır.

On sekizinci kıta 4 beyitten oluşmaktadır ve Köprülü-zâde'nin kızı Leyla Hanım'ın vefatı üzerine yazılmıştır.

Zagarcıbaşı Hüseyin Ağa'nın vefatı üzerine yazılmış olan on dokuzuncu kıta 4 beyitten oluşmaktadır.

Abdi Paşa-zâde Hacı Ali'nin vefatı üzerine yazılmış olan yiminci kıta 7 beyitten oluşmaktadır.

3 beyitten oluşan son kıta yine Zagarcıbaşı Hüseyin Ağa'nın vefatı üzerine yazılmıştır.

2.1.1.5. Rübâî

Rübâî, terim olarak aslında iki beyitlik gazel olduğu halde, kendine özgü 24 vezinden (ahrem ve ahreb) bir veya birkaçı kullanılmış gazel kafiyesinde dört mısralık veya tek bentlik bir nazım şekli olarak kabul edilmiştir (Kurnaz-Çeltik, 2010:108). Divanda rübâî başlığı altında iki şiir yer almaktadır. Fakat bunlardan birincisi rübâinin kendine özgü vezinlerinin dışında olan Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün vezni, ikinci rübâide ise kendine özgü vezinlerden biri olan Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ül vezni kullanılmıştır. Nazım şeklinin belirleyici unsurları nazım birimi ve kafiyedir. Vezin mısraların uzunluğunu belirler. Bu çerçeveden bakıldığında, divan tertibinde şairlerin tercihi sonucunda bu şiirlerin değişik isimlerle farklı bölümlerde toplanmalarına rağmen, bunların gazelden ayrı bir şekil olmadığı kabul edilmiştir (Kurnaz-Çeltik, 2010:119).

2.1.1.6. Matlâ ve Müfred

Beyit, tek başına müstakil bir şiir olabileceği gibi herhangi bir manzumenin bir parçası da olabilir. Müstakil bir şiir olan beyit, aynı zamanda kafiyeli ise musarrâ, mukaffâ ve daha yaygın adıyla matlâ; kafiyesiz ise müfret veya fert adını alır (Kurnaz-Çeltik, 2010:12).

Divanda ferd başlığı altında 4, 4 de muamma olmak üzere toplam 8 beyit birimli manzume/manzume parçası bulunmaktadır. Muammaların 3'ü Ali Efendi ismine biri de Behram'a yazılmıştır ve her biri musarradır. Ferd başlıklı 4 manzume/manzume parçasının ise 3'ü musarrâ olduğu için matla olmalıdır.

2.1.2. Vezin

Hâmî Divanı'nda bulunan 106 şiirde 9 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır.

Şairin en sık başvurduğu aruz kalıbı, Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün olmuştur (25 / %24). Bu kalıp Türk şiirinde Muzari bahrinin en çok kullanılan kalıbı olduğu gibi Türk aruzunun öteki kalıpları arasında da en çok kullanılan kalıplarından biridir (İpekten, 1999:245). Hezec bahrinin şiirimizde en çok kullanılan kalıbı olan Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün (İpekten, 1999:166) (22 / %21) divanda kullanım sıklığı bakımından ikinci sırada gelmektedir. Kullanım sıklığı bakımından üçüncü sırada ise Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün (20 / %19) kalıbı gelmektedir. Remel bahrinin bu kalıbı, hem ahengi hem de kullanımının kolaylığı nedeniyle en çok benimsenen ve kullanılan kalıbdır (İpekten, 1999:214).

Kullandığı aruz kalıpları konusunda Hâmî'nin divan şairlerinin genel eğilimine uyduğunu görmekteyiz. Hemen her şairin divanında görülen imâle ve zihaf lar Hâmî Divanı'nda da vardır.

Divanda hangi aruz kalıbıyla kaç şiir yazıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Aruz Kalıbı	Şiir Sayısı	Oran
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	20	% 19
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	11	%10
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	22	% 21
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	9	% 8
Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	25	% 24
Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	16	% 15

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	1	% 1
Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	1	% 1
Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün	1	% 1

2.1.3. Kafiye ve Redif

Divanda bulunan 106 manzumenin 73'ü yani % 68'i rediflidir. Bunlardan 40'ı tek kelime, 15'i iki kelime, 22'si da eklerden oluşan rediflerdir. Şair redif kullanımında çoğunlukla Türkçe kelimeleri tercih etmiştir. Divanda yer alan 7 kasidenin 3'ü, 66 gazelin tamamı, 21 kıtanın da 2'si rediflidir. Burada şairin dikkat çeken özelliği, gazellerinin tamamında redif kullanmasıdır. 66 gazelin 55'inde redif kelime veya kelimelerden, 11'inde de eklerden oluşmaktadır.

2.2. Dil ve Üslup

Hâmî Divanı'na genel olarak bakıldığında, şairin dilinin sade olduğu, mahalli unsurlara yer verdiği, atasözlerine ve özellikle de deyimlere sıkça başvurduğu görülür. Şiirlerinde redifi oluşturan kelimeler büyük oranda Türkçe kelimelerden seçilmiştir.

Şiirlerinde sade bir dil kullandığını Hâmî kendisi de söylemektedir.

Tahrîr idince hâme görüp sâde nazmumu

Hâmî bu 'arz-ı hâli didi mürteçil gibi G. 58/8

İkilemeler şiirde ahengi sağlamakla kalmaz; ayrıca anlamın pekiştirilerek etkili bir biçimde sunulmasına yardım eder (Macit, 2004: 36). Hâmî'nin de şiirlerinde ikilemelere başvurduğu görülür.

Döker hurûş idicek mevce-i midâd-ı hüner

Sevâhil-i yem-i medhûnde *tûde tûde* 'abîr K.3/87

Dehenden âh çıkar şimdi gerd-i bād-āsâ

Oturdu sînelere *tûde tûde* gerd-i gubâr Kıt.6/41

İtmek kaçîde mümkün idi olmasaydı ger

Kalbümde *tûde tûde* kesel söylerüm saña G.3/20

Gulâm-ı himmet-i pervâne yüz maḥabbetde

Ki *yana yana* yüzün dâmen-i çerâğa sürer G.14/4

Naşîb şâhibini bulmağa bahâne arar

Sebeb bu ki gedâ rızkını *hâne hâne* arar G.20/1

Egerçi rızķı anı bulmaĝa bahāne arar

Niçün gedā ıolaşup anı *yana yana* arar G.20/2

Çāk çāk itmez ise tīşe-i ‘afvuñ yā Rāb

Günehüm kühını mīzān-ı ‘adālet çekmez G.23/4

İder irāş-ı şöhret fer‘ -i zībā aşl-ı nāçize

Beyāzuñ irtifā‘ -ı kıadri *ķat ķat* lāleden gelmiş G. 24/3

Olsa ‘aceb mi ĝavıa-ıh‘ār-ı ĝam karīn-ı zülf

Baıır-ı siyāh mevcesidür *çīn çīn* zülf G.27/2

Ancak şarāb-ı köhne gerek bezm-i ‘işretüñ

Sākī simāt-ı nuķl-ı meyi *tāze tāze* çek G.31/4

Bu āsiyāb-ı felek *ģüne ĝüne* gerdiş ider

Dürüş-t-i dāne-i ‘ömri ufandırıncaya dek G.33/6

Bī-mihr idüĝin bilmeze var mihrüñi ‘arż it

Ey çerıı-i siyeh-dil seni *ķat ķat* bilürem ben G.46/2

İkilemelerle şiirin anlamı arasında öyle bir bütünleşme olur ki, şiirdeki kompozisyon kelimelerle çizilen resme yaklaşır (Macit, 2004: 36). Aşağıya alınan 41. gazel bu tanıma uygun düşmektedir.

‘ Aķık-i la‘ lüñi Şunma dehān dehān güzelüm
Bu yaĥŐi nāmuñı itme *yamān yamān* güzelüm

Hevā-yı kākül-i ‘ anber-Őemīm ile āhum
Çıķar bu micmer-i dilden *dumān dumān* güzelüm

Nühüfte Şan‘ at ile düzd-i Şeb-rev-i zülfüñ
Meta‘ -ı Şabrumı çaldı *nihān nihān* güzelüm

Ruĥuñ çü ğonce-i ĥurŐid-i Şebnem dilümi
Dirġ çekdi götürdi *keŐān keŐān* güzelüm

Sihām-ı cevri ile açduñ tenümde yāreleri
Ĥadeng-i āhuma sende *ťayan řayan* güzelüm

Hemān çeŐmüñe bend eyle tiġ-i ġamzelerüñ
Raķib-i müfsidi ķatla *ķuŐān ķuŐān* güzelüm

Revā mıdur olayım ben esir-i hecr ü firāk
Senüñle eyleye ülfet *fülān fülān* güzelüm

Ne deñlü terkeş-i çeŐmüñde tır-i ġamzeñ ki var

Nişân-ı sîneme urduñ *yegân yegân* güzelüm

Tamâm-ı beste-i hüsnuñ egerçi nâzîkdür

Raķîķ-i cümleden imâ *miyân miyân* güzelüm

Bu güş-mâl nedür Hâmiyâ kemân-âsâ

‘ Aceb mi itse elinden *figân figân* güzelüm

Şiirde akıcılığı, anlamla bütünleşen ahenk sağlar. Şiirde ritmi temin eden unsurlar vezin ve kafiyedir. Bu iki unsur şiirdeki ses düzenlemelerini de tayin eder. Seslerin belirli aralıklarla tekrarı şiiri musikiyle yakınlaştırır ve ahengin çekiciliğine dayalı bir atmosfer yaratır (Macit, 2004: 51).

Hâmî'nin aşağıda yer verdiğimiz gazelinde beyit sonlarındaki harf ve hece tekrarları Macit'in düşüncelerini destekler niteliktedir.

Açan zaķm-ı derūnum girye-i *bādāmdur demdür*

Beni rüsvâ kılan bu dide-i *bed-nāmdur nemdür*

Buyur luţf it diyü karşıñda yer göstermedin kaçduñ

Meger ey āhū-yı vaķşî bize *ikrāmdur demdür*

Mümeyyiz kavlı-i zü'l-vecheyne besdür meşreb-i kâbil

Eger meddāķ ise medķ itme *dür zemmāmdür zemmdür*

Ruķ-ı gülgün-ı sāĝar şanma ey mest-i mey-i vaşluñ

Meger cām-ı gül-i ter kâbil-i *āşāmdur şemdür*

Zuhūr-ı haţ-ı dil dildarı nerm itmiş saña müjde

Degül Hâmî nüvîd-i dil-güşâ *peygāmdur ĝamdur*

Hâmî'nin aşağıdaki gazelinde ise, redifi oluşturan kelime ve ses tekrarlarının, ikilemelerin ve konuşma dilinden gelen unsurların şiiri ahenk bakımından zenginleştirdiği görülür.

Şöyle sūzān ol ki āteş-hāneler reşk eylesün

Āteş olsun şem'alar pervāneler reşk eylesün

Düğme-i zer-tāruñı çöz sīne-i sīmīnūñ aç

Çāk çāk olsun şadef dūr-dāneler reşk eylesün

Nīm-bismil murğveş çık hāne-i hāmmārdan

Şīve-i ref tāruña mestāneler reşk eylesün

Naṭ'-ı 'irfānuñ şu'ūd it rütbe-i vālāsına

Beydağ-ı içdāmuña ferzāneler reşk eylesün

Hāmiyā bir kākül-i müşgīne ol dil-beste kim

Halka-i zencīrūñe dīvāneler reşk eylesün

Sanatlı söz söyleme gayesi gütmeyen, rahat, zarif ve akıcı bir üslupla yazılan beyitlerinin birçoğu sehl-i mümteni olarak nitelendirilebilecek türdendir. Vatan ve gurbet duygusunun anlatıldığı aşağıdaki beyit bu konuda bir örnek olarak görülebilir.

Ehl-i dil-ārām ider her kande kim rağbetlenür

Gāh olur gurbet vaṭan gāhī vaṭan gurbetlenür G.19/1

Şairin yaşadığı dönemde halkın yaşayış tarzını, zevkini, dilini ve anlayışını şiire taşımak temel amaçlarından biri olmuştur. Hâmî şiirlerinde sağlam ve sade bir dil kullanmıştır. Gazellerinde sevgili, aşk, bezm gibi konuların yanında sosyal olaylar ve hayat üzerine düşüncelere yer vermiştir.

Şair aşağıdaki beyitte, bir gözde nasıl iki gözbebeği olmazsa, bir gönülde de iki sevgilinin bulunamayacağını söyleyerek “iki cambaz bir ipte oynamaz” deyişini hatırlatmaktadır.

İki meh-pārenüñ bir dilde ‘ aşkı dil-nişin olmaz

Müsellemdür ki bir gözde iki merdüm mekin olmaz G.21/1

İş eskilerde giçme yine eski yārdan

Pür-zür-ı neş `e bāde-i pārineden çıkar G.6/5

beyitinde de halk arasında kullanılan “ne varsa eskilerde var” deyişine yer vermiştir.

Aşağıya alınan örneklerde şairin sade ve akıcı bir üslup kullandığı söylenebilir. Hatta, bu örneklerin birçoğunun halk söyleyişlerine yakın, âdetâ konuşur gibi yazılmış düşüncesini uyandıran beyitler olduğu görülebilir.

Zāhidā ben de senüñ gibi rezālet idemem

Meyyit ü hayye veşāyetle vekālet idemem

Büseye vāşıtadur gūşına esrār ammā

Bir sözüm var dimeye yāre cesāret idemem

Himmeti hāzır olan mürşid-i kāmil nā-yāb

Ben de bī-himmet olan şeyhe inābet idemem

Hār-ı pīrāhen-i dildür baña sensiz nefesüm

Bir nefes görmesem ey gül seni rāhat idemem G.38/1, 2, 3, 5

Yukarıda birkaç beyitine yer verilen 38. gazelde şair, adeta günlük dilde konuşuyor gibi şiir yazmıştır. Kelimelerin tamamına yakını Türkçedir ve terkipler çok azdır.

Şair aşağıdaki beyitte ise, “Ey Hâmî! Acaba hangi kötü niyetli kişi senin hakkında bir kadir bilmeze mübtela olası demiş?” diyerek sanki karşısındaki birine soru soruyormuş edasındadır.

Haqqũnda Hâmiyâ ‘ acabâ kıanķı bed nefis

Bir kıadr bilmeze olası mübtelâ dimiş G.25/11

Aşğıdaki beyitte muhatabıyla konuşurcasına “Seni sevgilinin meclisinde arayan olur mu bilmem ama ey Hâmî bizi ne arayan varan ne de soran” diyerek sanki sitem etmektedir.

Seni arar var mı bezm-i yârda bilmem

Hele bizi ne şorar var Hâmiyâ ne arar G.20/16

Şu beyit ise âdetâ karşılıklı konuşma havasındadır.

Dile şordum saña şeydaluğı kim hũ itdi

Gösterüp zülf-i semen-büyını kim bu itdi G.62/1

Bir Āmidiyye dilberi ister mi dil dedim

Gösterdi lehcesin didi ister bes istemez G.22/12

Beytinde ise şairlerin sık kullandığı “dedim dedi” söz kalıbına rastlamaktayız.

Aşğıdaki beyitte ise şair, sevgilinin yüzünü görememekten yakınmakta ve onunla olan dostluğun kesilmesi üzerine çöp çekişmekten bahsetmektedir.

Bizi firâķ-ı ruħuñ itdi kehrübâ gibi zerd

Senüñle ülfeti kıať‘ üzre çöp çekişmelidir G.18/9

Birçok divan şairi beyitlerinde satranç terimlerine yer vermiştir. Nat^c satranç bezi veya tahtası, şâh satrançtaki en değerli taş, ruh kale, ferzâne vezir, piyade piyon, at bulunduğu haneden iki kare dik bir kare sağa veya sola gidebilen taş, mat ise oyunun bittiği anlamına gelir (Aksoyak, 2005: 11, Pala, 1989: 309). Hâmî de aşağıda yer verdiğimiz beyitlerinde satranç terimlerinden yararlanmıştır.

Bu dem gül-gün-ı mey çeksün ayağın bezm-i ^c işretten

At oynatsun şeh-i ğam nat^c -ı şatranc-ı cihân üzre K. 2/6

Virüp irādelerin dest-i āhire şimdi

Zamâne şāhı degül şatranc-ı şāhī kadar G. 10/5

Cenb-i iclālinde eşher çün şeh-i şatrancdur

Buňa şeh demek haķīkat ğayra isnād-ı mecāz Kit.1/4

Ħande-rūĦ ferzâne atlandırup cūduñ kefil

Ey şeh-i luţf u kerem kıaldım piyāde at u mat Ferd

2.2.1. Atasözü ve Atasözü Hükmünde Söyleyişler

Türkçe atasözleri ve deyimler bakımından son derece zengindir. Divan şairleri, kişisel zevk ve anlayışlarına göre değişen oranlarda olmak üzere az ya da çok divanlarında atasözlerine yer vermişlerdir. (Macit, 2004:11) 15. yüzyılda Necâti ile başlayan şiirde atasözü ve deyimlere yer verme geleneği Hâmî'de de görülmektedir. Beyitlerde yer alan bazı sözlerin ise atasözü olup olmadığını kestirmek güçtür. Bunlar kelâm-ı kibardan veciz, hikmetli sözler olabileceği gibi, atasözü olup zaman içerisinde unutulmuş sözler de olabilir (Aydemir: 2000, s.43).

Örneğin, aşağıdaki beyitte geçen “akıllı kişi su üzerine yazı yazmaz” söyleyişi atasözü hükmündedir.

Añlayan ‘âlemi taşşîline zaħmet çekmez

‘Âķil olan kişi âb üstine şûret çekmez G. 22/1

Divanda tespit edebildiğimiz atasözleri ise aşağıdaki gibidir.

Ayağını yorganına göre uzat.

Keser mi var sözi şemşîr ile ğılâfi kadar

Kişi ayağın uzatmak gerek liħâfi kadar G. 12/1

Evdeki hesap çarşıya uymaz.

Lîk bâzârda dağı ferzâne

Çıkmaz elbetde ħesâb-ı ħâne M./157

Güneş balçıkla sıvanmaz.

Neseb tursun anı ‘âlem bilür ta’rîfe ħâcet yok

Ne mümkün şems ola mestür bâm-ı âsmân üzre K.3/39

Her çiçekten bal alınmaz.

Görüp ezhâr-ı hüsniñ nüş-i la' l-i yârdan şordum

Didi ol âfet arı her çiçekden engübîn olmaz G. 20/13

Yolcu yolunda gerek.

Hâneñüzden binüp itdük tekâpū

Cehd ile yolcu gerek yolda diyü M./57

2.2.2. Deyimler

Hâmî Divanı deyim yönünden oldukça zengindir. Deyimlerde vezin gereği kelimelerin yerlerinin değiştiği veya kelimelerin arasına başka kelimeler katıldığı görülmektedir.

Divanda tespit edebildiğimiz deyimler aşağıdaki gibidir.

Ağzının suyu akmak.

Akıtsa ağzı şuyun selsebîl-i firdevsün

‘ Aceb mi sende olan ol selâset-i taqrîr K.3/65

Ahını almak.

Yaşardur dîde-i hûn-rîzini te’sîr-i tünbâkü

O zâlimden alur ‘ âşıklarunñ ahın duhân keskin G.48/6

Ateş pahası olmak.

Meta’ -ı vuşlatı âteş bahâsına Hâmî

O şem’ -i hüsni ile bâzâra el deger mi meger G.7/6

Başa çıkarmak.

Çü şâne dişleri ceybinde var buncalaruñ
Çıkar mı turre-i tarraruñ ile kimse başa G.57/2

Bıçak kemiğe dayanmak.

Haṭādur gerçi şekvā şabr gāyet telhdür ammā
Ṭayandı tiğ-i evzā^ç -ı felek çāk üstüh^vān üzre K. 2/244

Canından usanmak.

Beni cānumdan uşandırdı ol āfet yā Rāb
Düşmen-i cānuma sen böyle ṭabī^ç at virme G. 54/5

Diş bilemek.

Dūr-bāş-ı kahr ile ṭaḫdı dişin boğāzına
Diş bilirken kişver-i İslām'a Çāsār-ı güdāz Kıt. 1/27

Diş göstermek.

^ç Aḫīḫ-i ni^ç met-i ğayra belürme dendānuñ
Çeküp ṭama^ç dişini gösterür kökin güneşe G. 57/3

Dünyayı dar etmek.

Felek şubḫ-ı ümidüm döndürüp şām-ı ğarībāna
Cihānı çeşmüme tār itdi dūd-ı āh-ı ḫasretle K. 6/2

Elden çıkarmak.

Elden çıkarma başa çıkar kārı sa^ç y ile
Ḥāmī girerse destüñe ḫablü'l-metīn-i zülf G. 27/14

El vermek.

Var mı tākāt çekmeye yārin kemān ebrūlaruñ
 Hāmī bundan böyle el virmez kemān-keşlik bize G.56/11

Gafil avlamak.

Ol āhū beççe-i mesti yatağda avlayup gāfil
 Raqīb-i seg-meniş söyletmedi lā vü ni' am başdı G. 65/7

Göbeği düşmek.

Tıbi ahlākuña taqlide senüñ
 Göbegi düşdi gāzāl-ı Hōten'üñ M. /7

Gönlünü almak.

Gönlümi aldı topuzla Hāmiyā bir şehsüvār
 Zaḥm-dār itdi beni gaddāresi bir kimsenüñ G. 30/7

Gözünden çıkmak

Gerdün açtıdı çeşümü kat kat başal gibi
 ' Ālem tamām çıkdı gözümnden sebel gibi G.59/1

Günahını almak.

Hāmī metā' -ı zevke ḥarīdārdur diyü
 Zāhid yabāna söylemiş almış vebālümü G.61/7

Haddini bilmek.

Seni öldürmese dest-i ḥınna-rīz ile ol āfet
 Göñül ḥaddin bilüp mānend-i sīm-āb epsem olmazsın G.52/2

İşi düşmek.

Müsteşarımdur o bir müşkil işim düşse eger
 Ğalibā meşveret erbābı olur şeyh-i kibār K.4/21

Kabına sığmamak.

Feyz-i lebūñle kabına sığmaz şarāb-ı nāz
 Teng oldu cilve-i meye hum-ğāneler bu şeb G.5/4

Kanına susamak.

Güzer güzer ki ğamze kede ‘āşık-ı muğallī
 O kanına şuşamış görünen bıçāğa sürer G.14/2

Kan tutmak.

Ṭutup kan tīğ-i hūn-āşāmı Hāmī künd ider dirler
 ‘ Aceb şemşir-i müjgānuñ olur dökdikçe kan keskin G.48/7

Kendi yağıyla kavrulmak.

Fitil-i şem‘ veş dil kavırılırken kendü yağıyla
 Kızamaz sūz u güdāza tünd ü bād-ı ğam ferāğatle K.6/3

Kolu kanadı kırılmak.

Hāmiyā itdi felek bal ü perüm işkeste
 Hedef-i maṭlaba ben şimdi işābet idemem G.38/7

Merhem olmak.

Ṭurup ey jāle āĝūşumda bir dem hem-dem olmazsın
 Bu keyfiyyetle zaḥm-ı ğonceye sen merhem olmazsın G.52/1

Naza çekmek.

‘Arz-ı niyâz ile o perî belki şayd ola

Çekdikçe nâza sen anı dâm-ı niyâza çek G.31/10

Nevi şahsına münhasır olmak.

Çü mihr-i ‘âlem-ârâ münhâşırdur şahsına nev‘i

‘Adilüñ görmedi gerdün serîr-i ‘izz ü şân üzre K.2/54

Sadede gelmek.

Yeter itdün kalemi seng-i yede

Gelelüm ey dil-i şeydâ sadede M.1 /137

Sık boğaz etmek.

Hışmla erbâb-ı bâğunuñ cevfi mâl-â-mâl iken

Şişe-i mey gibi çalduñ taşta itdün şık boğaz Kıt.1/13

Sineye çekmek.

Hâtem-i bî-faşşa beñzer ol ki çekmez sîneye

Bir lebi la‘l u gözi bādām mânend-i nigîn G.50/14

Ümidini kesmek.

Sevâd-ı cürm ile kesmem ümîdi nûr-ı rahmetden

Hicâb-ı zulmeti bir lahızada tenvîr ider mehtâb G.4/9

Yanıp yakılmak.

Gayra halvâ gibi hâzır şulha mûm ol şehd-i leb

Yan yakıl ey dil ne mûm olmuş ne bâl olmuş saña G1./5

Yere çalmak.

Gülgün-ı bāde fāris-i ‘aqlı çalup yire

Oldı piyāde bezmde ferzāneler bu şeb G.5/9

Yerle bir etmek.

İdicek bizde berātuñ yek-ser

Zîr ü bālāsına imrār-ı nazar M.1/36

Yüz sürmek.

Ġulām-ı himmet-i pervāneyüz maḥabbetde

Ki yana yana yüzüñ dāmen-i çerāğa sürer G.14/4

Zahmet çekmek.

Añlayan ‘ālemi taḥşiline zaḥmet çekmez

‘Āqil olan kişi āb üstine şūret çekmez G.23/1

2.3. Divanın İçerik Özellikleri

2.3.1. Din

2.3.1.1. Allah

Divanda Allah, Hakk, Rab, Huda, Nûr-ı Rahmet gibi isim ve sıfatlarla anılmaktadır.

Aşağıdaki beyitte şair, insanın günahlarının çokluğundan dolayı Allah'ın rahmetinden ümidinin kesmemesi gerektiğini; zîrâ mehtabın gecenin karanlığını bir anda kaldırdığı gibi Allah'ın rahmetinin de nuruyla günahların karanlığını sileceğini söyler.

Sevād-ı cürm ile kesmem ümîdi nûr-ı rahmetden

Hicâb-ı zulmeti bir lahzada tenvîr ider mehtâb G.4/9

2.3.1.2. Melekler

Harut

Aşağıdaki beyitte, sevgilinin saçına asılı olan aşığın gönlü, Bâbil kuyusuna asılı olan bu meleğe benzetilerek anılmıştır.

Müşgîn tınâbı aşdı resen çâh-ı Bâbil'e

Hârût-ı fitne oldı giriftâr-ı çîn zülf G.27/8

Münker ve Nekir

Faķîh ' ârifeti nehy-i münker eyler ise

K' olur mı merķad-ı mevtāya Münker ile Nekîr K.3/17

2.3.1.3. Kitaplar

Divanda Kur'an-ı Kerim (mushaf) ve İncil isimleri geçmektedir.

Şair Abdullah Paşa'ya yazdığı kasidede, onun ahlakının Kur'andaki ayetler kadar sağlam olduğundan bahseder.

Sükût ider müteşâbih dimiş görüp keremün

Nüşüs-ı muşhaf-ı ahlâkuñ eyleyen tefsîr K.3/52

Sözde şābit-ķadem ol muķkem-i tenzīl gibi

Nüş ü taķrīfi ķabūl eyleme İncīl gibi G.60/1

2.3.2. Şahsiyetler

2.3.2.1 Peygamberler

Hz. Muhammed

Hz. Muhammed insanların ve cinlerin yani bütün yaratılmışların peygamberi olarak zikredilmiştir.

Ne zehreyle olurlar herze-gū bu ķavm-i bī-mezheb

‘ Aceb ezvāc u aşķāb-ı Resūl-i ins ü cān üzre K.2/44

Hz. İbrahim

Hz. İbrahim “Halil” ismiyle ateşe atılması yönüyle işlenmiştir.

Evvel baķışda āteş-i Nemrud’a atdırup

Sūzān iden ķalīl-i dili bir Ruhalıdur G.10/2

Hz. Yusuf

Yusuf peygamber Züleyha’nın ona aşkı ve Hz. Yusuf’un zindana atılmayı tercih etmesi ve babasıyla birlikte gömleğiyle zikredilmiştir.

İder mi sicni taleb ķacle-i Züleyķā’da

İdeydi Yūsuf eger cāha meyl cāhi ķadar G.11/11

Bu müjde pīrehen-i Yūsuf oldı gūş-ı dile

Mişāl-i dīde-i Ya’ ķūb açıldı çeşm-i darīr K.3/3

Hz. İsa

İsa peygamber tecerrüd ile göğe yükselmesi yönüyle ele alınmıştır.

‘İsî gibi mücerred olur rif‘ at isteyen

Ġilmān-ı Türk cāriye-i Çerkes istemez G.22/6

Hz. Musa

Musa peygamber Allah’ın Tûr Dağı’nda tecellî edişinden dolayı aldığı “kelîm” ünvanıyla ve Firavun ile mücadelesi yönüyle zikredilmiştir.

Aç kelîm-i Hağ’a yol sînede çün Baħr-ı Süveyş

Ĥayfdur pey-rev-i Fir‘avn olasın Nîl gibi G.60/2

Hz. Davud

Davud peygamber demiri hamur gibi yoğurmasıyla zikredilir.

Emr-i mifzal beyza-i fûlâddan şa‘b olsa da

Ĥabzasında pençe-i Dāvūdveş olur ĥamîr K.1/16

Hz. Yunus/Hz. Hızır

Yunus peygamber balığın karnına düşmesi, Hızı peygamber de âb-ı hayat münasebetiyle aynı beyitte zikredilmiştir.

Balıklı Bâğı hem çün ĥût-ı Yūnus mürde olmuşken

Döküp âb-ı ĥayāt luṭfın itdi Ĥızırveş ihyā Kıt. 4/6

Hz. Ya’kub

Ya’kub peygamber Yusuf kıssası ile ilgili olarak, Yusuf’un kaybolmasından sonra gözlerine perde inmesi ve kanlı gömleği ona getirilirken esen rüzgarla kokusunu hissetmesi yönleriyle zikredilmiştir.

Açıldı çeşm-i ter-i Ya‘küb-veş jeng-i küdüretten

Getürdi bûy-ı pîrāhen şabā güyā ki sür‘atle K.6/43

2.3.2.2. Devlet Adamları

Hâmî Divanındaki en önemli şahsiyetler 1703 tarihinde tahta çıkan III. Ahmed ve ondan sonra 1730'da tahta geçen I. Mahmud'dur. 268 beyitlik "üzre" redifli kasidesi Tebriz'in fethini anlatırken, aynı zamanda da III. Ahmed'e medhiyedir. Ayrıca "Kaside-i Ra'na der-Medh-i Ahmed Paşa" isimli 122 beyitlik kasidesi yine Ahmed Paşa için yazılmıştır. Divandaki ilk iki kıt'a da I. Mahmud için kaleme alınmıştır.

İki padişahтан başka Hâmî için en değerli kişi, divan katipliğini yaptığı, III. Ahmed döneminde vezirlik yapmış olan Köprülü-zâde Abdullah Paşa'dır (öl. 1735). Köprülü-zâde için 4'ü medhiye biri de ölümü üzerine yazılmış 5 tarih kıt'ası bir de kaside vardır.

Yine dönemin vezirlerinden olduğunu anladığımız Numan Paşa (öl. 1719) için "Kaside Beray-ı Vezaret-i Numan Paşa" isimli bir kaside yazılmıştır.

Bunların yanında divanda İbrahim Efendi, Vali Hasan Ağa, Abdi Paşa-zâde Hacı Ali Paşa ve Zagarcıbaşı Hüseyin Ağa'nın vefatları üzerine yazılmış tarih kıt'aları bulunmaktadır.

2.3.2.3. Osmanlı Sahası Dışındaki Devlet Adamları

Tahmasb

Acımasızlığıyla ünlü İran şahlarından biri olan Tahmasb'ı şair dinsiz olarak nitelendirilir.

Şihâb-ı tîğ-i tîzinden kaçup Tahmasb-ı bî-dîn
Döküp gerd-i nuhûset dîv-veş Mâzenderân üzre K.2/211

Nadir Şah

Tahmasb'dan sonra İran şahı olan Nadir Şah da dinsiz, yalancı ve hilekar gibi sıfatlarla anılır.

Rezmine 'azm itdigün şâh-ı cedîd-i hayl-ger
Mülhid-i bed-kîş-i Nâdir Şâh kezzâb ü aşîr K.1/71

2.3.2.4. Şairler

Hâmî, divanında edebiyatımızın üç önemli şairini anmıştır. Nedim, Nâbî ve Nefî. Şair nüktedanlıkta Nedim'i geçtiğini, Nefînin ise "mu'ciz-beyân olduğundan bahseder. Hâmî her üç şaire de nazire yazmıştır. Bu kısımlar şairin edebi şahsiyetinde işlenmiştir. Ayrıca Bâkî'nin itibar sahibi olduğundan ve şiirinin kalıcılığından da şu şekilde bahseder.

Olurdu ehl-i suhen mu' teber bu kârgenhüñ

Olaydı şi'r-i teri bâkî şi'r-i Bâkî kadar G.12/2

Selman-Zahir

Aşağıdaki beyitte Hâmî, şiirinin güneşiyle Selman ve Zâhir'in yarasa gibi olacaklarını söyler.

Nice Selmân u Zâhîr ol nükte-sencem ben k'olur

Âfitâb-ı nazmımuñ huffâş-ı bişâr ü harîr K.1/86

Ferezdak- Cerir

Aşağıdaki beyitte ise, Ferezdak ve Cerir Hâmî'nin nasihatlerinden edep öğrenmektedirler.

Îrüp o mertebe kim lehce-i naşîhatden

Edeb ta'allüm iderler Ferezdağ ile Cerîr K.3/61

2.3.2.5. Alim ve Filozoflar

Farabi, İbn-i Sina, Eflatun ve Öklidis şairin divanda zikrettiği alim ve filozoflardır. Bu isimlerin hepsi şairin mesnevisinde yer almaktadır.

Hiikmet-i terceme-i Fârabî

‘Aqlınuñ bir unudulmuş h'vâbı M./218

İbn-i Sīnā ile şāhib-i tecrīd

Olamaz aña muzāf ile mu'īd M./220

Virse eşkāl-i fūnūna te'sīs

Aña şākird olamaz 'Öklidis M./221

O devāt oldı hum-ı Eflātūn

Ki 'Utarid aña çün noқта-i nūn M./227

2.3.2.6. Tarihi ve Efsanevi Şahsiyetler

İskender

Şair İskender'i her tarafa yayılmış olan Ye'cüc kavminin fitnesini engellemek için çektiği set ile zikreder. Burada anılan, Kur'an'da adı geçen Zül-Karneyn ismiyle meşhur olan (Onay, 1992: 222) İskender'dir.

Çaldı sedd-i āhenin tiğiyle İskender gibi

Fitne-i Ye'cüc-i düşmen olıcağ āfāk-gīr K.1/32

Aşağıdaki beyitte şair, İskender'i I. Mahmud'un maiyeti, şerefi olarak anarken Dârâ'nın padişahın kapıcısı bile olamayacağını söyler.

Ol şāh-ı Sikender haşem-i sidre cenābuñ

Dārā olamaz bāb-ı hümāyūnuna derbān Kıt.2/2

Dârâ

Keyaniyan soyunun dokuzuncu ve son hükümdarı (Onay, 1992: 10) olan Dârâ, aşağıdaki beyitte I. Mahmud'un kapısında niyaz ederken anılır.

Pādişāh-ı baħr u ber fermān-revā-yı huşk u ter

Hüsrev-i Dārā kemīn derbānına eyler niyāz Kıt.1/2

Samirî

Hz. Musa'nın kavmini yoldan çıkararak ve kendi yaptığı buzağıya tapmalarını isteyen Samiri yine "gusale" ile zikredilir.

Şağın bu kâr-ı nâ-hem-vâr ile şöhret-pezîr olma

Hemîşe sũ'-i zıkr-i Sâmirî gûsâleden gelmiş G.24/5

Nûşirevan

Adaleti ve doğruluğuyla bilinen ve Sasani şahı olan Nuşirevan aşağıdaki beyitte yine adaleti ile anılmıştır.

Göreydi şehd-i 'adli 'âlemi şîrîn-mezâk eyler

Olurdı niş-i müjgân dâde-i Nûşirevân üzre K.2/59

Behram

Adaleti, gücü ve cesareti ile bilinen yine Sasanilerden olan Behram, şairin Abdullah Paşa'ya yazdığı kasidede, paşa karşısında güçsüz ve korkak biri olarak zikredilir.

İdemez ordusına Behrâm-ı bî-pervâ duhûl

Terkeşinden almadıkça destine bir dâne tîr K.1/17

2.3.3. Yer Adları

2.3.3.1. Ülke ve Şehirler

Rum Anadolu ya da daha genel anlamıyla Osmanlı sahası anlamında kullanılmıştır.

Sinn ü sālũñ dir iseñ tāze civāndur ancağ

Ṭay imiş bu dağı Timur idicek Rũm'a güzār K. 4/4

Hindistan'ın kuzeyinde bulunan ve kumaşlarıyla meşhur Bengale.

Gören pũskürme ħālin rūy-ı ālında o şũħuñ dir

Benekli bir ħumāş-ı tāzedür Bengāle'den gelmiş G. 23/2

Belgrad

Şair 2. kıt'asında Belgrad'ın fethinden ve buranın alınması zor bir yer olduğundan bahsetmektedir.

Żabṭ itdi Belğrad gibi bir ħışn-ı ħaşīni

Fethinde anuñ gelmiş iken 'āleme ħırmān

Zīrā ki metānetde Belğrad'ı görenler

Dirler felek-i zāt-ı burūca olur aqrān Kıt'a 2/17, 18

Azerbaycan-Tebriz

Şair, efendisi Abdullah Paşa'nın görevlendirilmesi dolayısıyla buradan bahsetmektedir.

Saña müjde sipeh-sālār olup Tebrīz'e devletle

Efendũñ fetħe me'mūr oldı Āzerbāyicān üzre K.2/41

Düşerse şu 'le-i şemşîri Āzerbāyicān üzre

Olur lebrîz-i bîm-i saţvetüñ rûh-ı revān üzre K.2/67

Yesrib-Batha (Mekke-Medine)

Şair yine Ahmed Paşa'nın medhiye bölümünde Mekke ve Medine'nin eski isimleri olan Yesrib ve Batha isimlerini zikretmektedir.

Dururken şāh-ı bî-hemtā ĥidiv-i Yeşrib ü Baţhā

Ki hükmin eylemiş icrā Ĥudā kevn ü mekân üzre K.2/49

Trabzon, Of, Rize

Bu şehirler şairin bir laz güzelini anlattığı 64. gazelde geçmektedir.

Bir lās meh-pāresi bir kebk-i hoş ĥırām

Gördüm Tırabızonda ben ol māh-peykeri G. 64/2

Kars

Karş'da üç yıl muĥāfız bekledi ser-ĥadd için

Def idüp sükkānınuñ dehşetleri oldı mucîr K.1/28

Şairin mesnevisinde Anadolu'nun birçok merkezinin ismi zikredilmektedir. Bunlar; İstanbul, Üsküdar, Kartal, Bolu, Gerede, Tosya(Tusiyye), Direklibel, Sivas, Diyarbakır, Malatya ve Trabzon'dur.

Ben Sitanbul'ı bıraĥdum pür-şür

İztırāb üzre mişāl-i tennūr M.1/49

Üsküdār'a geçüp olınca süvār

Gün geçüp itdi güzer nışf-ı nehār M.1/59

Ḥām atlarla çalınca pāla

Düşdiler lāşe-şıfat Kārtala M.1/60

Var idi Bolı'ya dek renc eşeri

Gerede pāk imiş alduḡ ḡaberi M.1/63

‘Alī Ṭūsiyye’de meftūn oldı

Hedef-i ṭa‘ ne-i ṭā‘ ūn oldı M.1/73

Diregüm idi o ḡurbet ilde

Oldı işkeste Direklibel’de M.1/76

Ḥüsni şandum olur vāreste

O da Sivas’da düşdi ḡaste M.1/85

Düşmedin mevt ile irdüm sekre

Salayım zinde Diyār-ı bekre M.1/87

Nāgehān urdı yolın reh-zen-i mevt

O daḡı oldı Malatya’da fevt M.1/88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÂMÎ DİVANI

3.1. Transkripsiyon Sistemi

Hâmî Divanı'nda, Osmanlı alfabesinde bulunup da günümüz alfabesinde bulunmayan işaretler için divan neşirlerinde geçerli olan, alışlagelmiş transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

ء ا	: ' , y, a, A, e, E
ب	: b, B
پ	: p, P
ت	: t, T
ث	: s, S
ج	: c, C
چ	: ç, Ç
ح	: h, H
خ	: ħ, Ħ
د	: d, D
ذ	: z, Z
ر	: r, R
ز	: z, Z
ژ	: j, J
س	: s, S
ش	: ş, Ş
ص	: s, S
ض	: d, D, z, Ž
ط	: t, T
ظ	: z, Z
ع	: c
غ	: ğ, Ğ
ف	: f, F
ق	: k, K
ك	: g, G, k, K, ħ
ل	: l, L
م	: m, M
ن	: n, N
و	: o, O, ö, Ö, v, V, u, U, ü, Ü
ه	: h, H
ی	: y, Y, ı, I, i, İ

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri aşağıdaki biçimde gösterilmiştir.

آ : ā, Ā

و : ū, Ū

ى : ī, Ī, ā

Farsça vāv-ı ma'düle ise uzun a (ā)'dan önce üst simge olarak “v”işareti ile gösterilmiştir.

H^vāb, H^vān, H^vāce gibi.

3.2. Nüshaların Tanıtılması

1- MK1 Nüshası

Milli Kütüphane 06 Mil YZ A 3389, Dvd 934

Nüshanın Özellikleri: 69 varak, 15 satır, talik.

Harf ve arslan filigranlı, renkli kağıt. Sırtı ve kenarları açık kahverengi meşin, pembe desenli kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir.

Müstensih: Mustafa b. Mehmed Emin Erdebili.

2- MK2 Nüshası

Milli Kütüphane 06 Mil YZ A 641, Dvd 932

Nüshanın Özellikleri: 54 varak, 19 satır, rika.

Cedid kağıt. Sırtı ve kenarları bordo meşin, satırları ebru kağıt kaplı, miklepli mukavva bir cilt içerisindedir.

Müstensihi belli değildir.

3- Toronto Üniversitesi Nüshası

University Of Toronto Library PL248 H26A17

Nüshanın Özellikleri: 73 varak, 14 satır

Sırt ve kenarları açık kahve meşin, kahverengi ebru desenli karton bir cilt içerisindedir.

H. 1272 tarihinde Ceride-i Havadis Matbaasında basılmıştır.

3.3. Divan Metni

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-rāḥīm¹

[Ḥāmī-i nazm-revişüñ divān-ı belāgat-^ç unvanlarının evvelinde olan
kaşidedür]²

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āşafā ferḥunde-simā dāver-i ferruḥ-semīr
 Şīr-i düşmen-gīr ^ç Abdu'llāh Pāşā-yı dilīr
- 2 Ḳahramān-peyker Nerīmān-fer ḥıdīv-i dād-ger
 ^ç Āṭıfet-perver zafer-rehber vezīr-i bī-naẓīr
- 3 Tehmten-i düşmen-şiken şemşīr-zen-i a^ç dā-figen
 Şīr-i dil ḥallāl-i müşkil kāşif-i emr-i ḥaṭīr
- 4 Cengini itse temāşā zehresin çāk eyleyüp
 Pīr-i zāl olurdı vehminden giriftār-ı zarīr
- 5 ^ç Anter-i ḥayl-i ^ç Arabdur Rüstem-i ḥayl-i ^ç Acem
 Rezmde kişver-güşālıḳda mişāl-i Erdşīr
- 6 Pīş-i şemşīrinde ḥurd-ı āheneyn hem-çün kedū
 Tīrine nisbetle cevşen sūzına nisbet ḥarīr
- 7 Bir sebük-pervāz murğ nāme virdi tīre kim

¹ - MK2

² Ḥāmī-i nazm-revişüñ divān-ı belāgat ^ç unvanlarının evvelinde olan kaşidedür.] - MK1
6a ḥurd-ı] ki MK1
7a virdi] vardur MK1

- Düşmene peygām-ı merg işāline olmuş şafir
- 8 Dāne-i ‘ömr-i ‘adūyı hürd idüp ardın arar
Āb-ı şemşiri zaḥm-ı cerebe olmuşdur müdür
- 9 Dīn ü devlet arḫa virmiş şanki Kūh-ı Ahene
Oldı dīn ü devlete çün böyle bir rūyīn vezīr
- 10 Rezm-i a‘ dā bezm-i ‘işretde o şīr ü şerzeye
Bādesi ḥūn cāmı miğfer nuḫlı peykān ile tīr
- 11 Şaḥn-ı gül-geşt-i çemen olmuş aña meydān-ı cenk
Ḥāne-i zīn ḫaşr-ı nüzhet dır‘ ḫaftān-ı ḫarīr
- 12 Şan semenderdür tūfengle olsa rezm āteş-feşān
Şaḥn-ı cenk olsa neyistān tīreden olur şīr
- 13 Rezm-i cān-fersā bunuñ gūyā teferrüc gāhıdur
Ḡonce peykān gül siper bülbul sesi nāy-ı nefīr
- 14 Oldı cevşen pister-i ber-kirde bālin der-siper
Tābya çün ḫaşr-ı Ḥavernaḫ sāḫa-i meydān-serīr

8a arar] olur MK2

8b zaḥm] recā MK1

9b ü] - MK2

10b ile] - MK1

11b ḫaşr-ı] - MK2

11b dır‘-ı] der-i ‘ayne MK2

12b tīreden] nerreden MK2

- 15 Çok yemiş kanlı pilāvı rezm-i a^c dānuñ henüz
Ekl-i hūnīn-i veġādan olmamışdur çeşm-sīr
[MK1-2a]
- 16 Emr-i mifzal beyza-i fūlāddan şa^c b olsa da
Çabzasında pençe-i Dāvūdveş olur hamīr
- 17 İdemez ordusına Behrām-ı bī-pervā duġul
Terkeşinden almadıķça destine bir dāne tīr
[MK2-2a]
- 18 Cānı var mı sa^c d-ı zāc-ı kişverinden giçmeye
Almayınca yanına tā leşkerinden bir hażīr
- 19 Ceng-i cūda ra^c de tekbīr ile olsa na^c ra zen
Bīşede gūyā hūner bir şaf-şiken eyler zebīr
- 20 Tās-ı pūr-hūn diyü monşer dehen-i ejder mişāl
Cenk içinde üştür-i ser-mestveş eyler müdir
- 21 O neheng-i ejdehā cenk o peleng-i şīr-cenk
Nemçe küffār ile itdi nice demler dār u gīr
- 22 Berķ-i şemşīr-i ^c adū tedmīr ile kāfirlerūñ
Hufresin çah-ı cehennem eyledi bessü'l-maşīr
- 23 Oldı tīġıyla livā-yı dīn ü devlet ser-firāz

16a şa^c b] saġt MK2

21a o] - MK2

23a ü] - MK2

- Şatı çok başlar kesüp kanlar döküp aldı esir
- 24 Tiğ-1 ser-tiz ile çün serhadd-i İslâmiyyede
Ol mücâhid fi sebîli'llâh olup şöhret-pezir
- 25 Şarf olındı râfîz-i serhaddine ol şîr-i dil
Oldı çün mesmû^c Nâdir Şâh şarf-ı güş harîr
- 26 Düşmen-i dînuñ bunı evvel atarlar gögsine
Tîr-i rüyı terkeş-i devletdür ol çâpük mesîr
- 27 Kârış-ı tîğıyla mîh-i düşmeni karşı itmege
Karş'a geldi dîde-i ceş oldu teşrîf ile sîr
- 28 Karş'da üç yıl muhâfız bekledi ser-hadd için
Def^c idüp sükkânınuñ dehşetleri oldu mucîr
- 29 Müslimîne çün emîrû'n-nahl idi na^c mü'l-emîr
Dîne nuşret eyledi seyf ile ol na^c mü'n-naşîr
- 30 ^c Ācizānuñ rāhatıçün rāhatın terk eyleyüp
Eyledi şîrāne ol serhadda bî-had dād-gîr
- [MK1-2b]
- 31 Tabyalardan pāsbān olmuşdı halka rüz u şeb
Ser be-toprağdur hem-āğüş tüfeng şemşîr tîr

- 32 Çaldı senden āhenin tığ ile İskender gibi
Fitne-i Ye'cüc-i düşmen olıcağ āfāk-gİR
- 33 Kahr-mān-ı 'aşrdur bu şafder ammā n'eylesün
Ruğ'a-ı himmet şağİR ü rağne-i hücnet kebİR
- 34 Fİ sebİli'llāh bundan ğayrı yoğ sa'y idici
Cümle ħubb-ı māla sa'y-ı zābt-ı serdār-ı mİR
- 35 Cümlesi çālāk peyker cümledendür sīm ü zer
Yanlarında sürme çalmağ dİdeden emr-i yasİR
- 36 Ğayret-i dİN ile hep ceng itmede dermānedür
Mānde olmağda o mānda ğāvlar ammā dilİR
[MK2-2b]
- 37 Cümlenün meyli müdevvir finduğ altünındadır
Sözleri hep ağsenü'l-eşkāl şekl-i müstedİR
- 38 'Avn-ı yarıyla yine bu şaf-der-i 'ālİ-himem
Oldı birkaç def'a Nādir Şāh ile bālā vezİR
- 39 Her biri ger dāver-i zİşān-şİfat sa'y itseler
Şāh-ı Nādir nā-bedİd olurdı çün ħarn-ı ba'İR

33b ü]- MK2

34b yoğ] yoğdur MK1

34b idici] iden MK2

35a sīm ü zer] sīm-i zere MK2

37a finduğ altunındadır] finduğİ altundadır MK2

39a ger] bir MK1

- 40 Bu şecā' atde o mekr ü hileden hālī degül
Cengde zīrā bu genc arslundur ol rübāh-ı pīr
- 41 Bāreka'llāh ḡalbi gūyā beyza-ı fūlād imiş
Eyledi peygār yüz biñ hūk ile bir nerre şīr
- 42 Dost düşmen dest-berd-i tīğına taḡsīn idüp
Lem' a-i şemşīri oldı āfitab-āsā şehīr
- 43 Vāşıl-ı sem' -i hümāyūn-ı cihānbānī olup
Gūşīş-i gūş itdi çün ol hūsrev-i devlet-serīr
- 44 Sa' y-ı meşkūr-ı şehensāhī olup ol serverüñ
Şānına tevķīr olunmaḡ oldı ḡatm-i nā-güzīr
- 45 Tācdār-ı ma' delet-perver o şīr-i şafderüñ
Mīr-i mīrānlıḡ libāsın ḡaddine gördi ḡaşīr
[MK1-3a]
- 46 Pāye-i ḡadrin vezāret evcine terfī' idüp
Görmedi lāyık ki bir böyle zeber-dest ola zīr
- 47 Ol dilīrüñ ḡīzmeti zımnında dīn ü devlete
Döşenegördi vezāret ḡil' atin şāh-ı cedīr
- 48 ḡaddine ḡaḡḡā vezāret bir biçilmiş cāmedür

43a cihānbānı] cihāntāb MK2

47a dilīrüñ] dilīrün MK1

47b şāh-ı] olsa MK2

- Haḡ mübārek eyleye oldı liyāḡatle vezīr
- 49 Tāli^ç oldı maḡla^ç -ı kilik-i cevāhir yārdan
Bu ḡazel ol āşafuñ ḡaḡında çün mihr-i münīr
- 50 Defter-i şücā^ç da mīm-i mecd ile ey nerre şīr
Mimlendi naḡş-ı nāmuñ şīr iken oldı müşīr
- 51 Çün müşīr olmışdı pinhān maḡzen-i şemşīrde
Sen bu bābı fetḡ idüp şemşīrden çıḡdı müşīr
- 52 Şöhretüñ içün dilāverlikledür zann eyleme
Cümle aḡlāḡun müzehheb cümle vaşfuñ dil-pezir
- 53 Pāsban-ı dīn ü devlet kilik ile şemşīrdür
Ḥāfiz-ı dīn ü düvel şemşīr-zensin hem debīr
[MK2-3a]
- 54 Ey efendüm bir vezīr-i Müşterī-tedbīrüsün
Destüñe hem ḡāme çespān hem ^ç Uḡārid gibi tīr
- 55 Ḥaḡḡ-ı Yāḡūt’uñ görince ḡāme-i gevher-feşān
Bāreka’llāh dir lisān-ı ḡāl ile şanma şarīr
- 56 Ey ^ç Uḡārid ḡāme gör ḡüsn-i ḡaḡuñda kıḡ^ç asın
Dest-i Yāḡūt hezz-perver olur idi ra^ç şe-ḡīr

49a cevāhir] cevher MK2

52b aḡlāḡuñ] aḡlāḡın MK1

56a ḡaḡuñda] ḡaḡınuñ MK2

- 57 Ümmehāt-ı hüsni ahlākıyla zātuñ muttaşif
Hem ‘afife hem kerim ü hem zekî vü hem dilir
- 58 Cümlenüñ qadrin bilürsin ger vazî‘ ger şerif
Piş-i çeşm-i himmetünde sîm ü zer ammâ haqîr
- 59 Olsa her kişverde sultānum gibi bir genc-i baqş
Şafha-i ‘ālemde ‘anqā gibi olurdı faqîr
- 60 Ebr-i nîsān-veş güher-pāş-ı keremsin heft yem
Feyz-i dest-i cūduña nisbetle bir şūrābegîr
[MK1-3b]
- 61 Virse bir miskîne bir hırmen qadar dürr-i yetim
Diri gūyā ‘ıyd-ı şavma fiṭre bir ölçek şi‘îr
- 62 Hiddet-i zihnüñ serî‘ü’l-intikāl ol rütbe kim
Qalbüne düşen huṭüt-ı cebheden mâfi’l-zāmîr
- 63 ‘Arız-ı eflākde hūrşid olur hāl-i siyeh
Olsa bu gök qubbe rācî düşmende ār setîr
- 64 Olsa mazhar luṭfina dî mäh-ı ferverdîn olur
Qahrına tüş olsa ferverdîn olurdı zemherîr

57b ü] - MK2, ü] - MK2
58b ü] - MK2
60b dest-i] āb MK1

62a rütbe] hirre MK1
64b tüş] düş MK2

- 65 Dest-i tedbiri ‘arūs-ı mülke olmuş mū-be-mū
Şāne-i meşşāta-āsā hem selīm ü hem ḥabīr
- 66 Bādeden keyfiyyetūñ tefrīķına emr eylese
Ḥabs-i ḥumda ḳalsa biñ yıl neş’edār olmaz ‘aşīr
- 67 Nağme-i devr-i sūrūruñ tehniye emr eylese
Bāğda mürgān-ı hoş elḥān ider terk-i şağīr
- 68 Vardığı yirlerde giryān yok meger çeşm-i şehāb
Olduğı kişverde sūzān yok meger ‘ūd-ı ‘abīr
- 69 Va‘ deye eyler vefā ammā va‘ ide ḥalf ider
Cevrini bī-līk icrā-yı ‘uḳūbāt itse dīr
- 70 Āşafā deryā kefā rūyin tenāşir efgenā
Ey kef-i iḥsān-ı gevher-bārı çün ebr-i maḫīr
- 71 Rezmine ‘azm itdigün şāh-ı cedīd-i ḥayl-ger
Mülḥid-i bed-kīş-i Nādir Şāh kezzāb ü aşīr
- 72 Olmuş istidrāc-ı kāmīl ‘an-ḳarīb ol ḥārici
Yā helāk olur ya dest-i ehl-i sūnnetde esīr
- 73 İsm-i şūmnından iki gūne tefā’il eyledüm

64b ferverdīn] dīn MK2

65b selīm] ‘alīm

69a Va‘ deye eyler vefā] Va‘ de-yābdur MK1

72a kāmīl] bātıl MK2

Vaḳti gelmişdür ider Mevlâ anun ‘ömrin ḳaşîr

- 74 Nâmı olmuşdur mürekkeḳ nefy ile işbâtdan
Nefyi işbât itdi yoḳdur ol süḳ-i düzaḥ maşîr

[MK2-3b]

- 75 Nâmı Nâdir nâdir olan nesne ke’l-mâ‘ dümdür
Emr-i Ḥaḳ’la ‘an-ḳarîḳ olur yiri nâr-ı sa‘îr

[MK1-4a]

- 76 Âşafâ emr-i ḳudūmuñ müjdesiyle oldı şâd
Ḥayr-ı maḳdem didiler mesrūr olup bernâ vü pîr

- 77 Ḳâlib-ı efsürdeye gūyâ ki geldi tâze cân
Yâ münevver oldı feyz-i nūr ile çeşm-i ḥarîr

- 78 Şeşper-i zûlm ile olmuşdur re‘âyâ münkesir
‘Adl ile ol mûmiyâ sâzende-i ḳalb-i kesîr

- 79 Sizden evvel ruḥşat-ı hükkâm zûlm-ı ceş ile
Miskin-i yevm-i ğurâḳ olmuş bu iḳlîm-i ḥaḫîr

- 80 Bir nefes ḳalmış ḳara ḥalkında olda vâ-pesîn
Bir ramaḳ ḳalmış re‘âyâda o da nabz-ı aḫîr

- 81 Bâz-ger deryâ ber-âyed çîst fermân-ı şümâ
Cân-be-leb gelmiş re‘âyâ pâyuña ey dest-gîr

75a nesne]şeyde MK2

78b sâzende] sâbîde MK2

- 82 Muḳtezā-yı ğayret-i ḥākiye var ḳıl merḥamet
Maskat-ı re's-i ŧerifüñdür bu ḥāk-i dil-pezir
- 83 Yir tütün tutmaz velikin cümle 'ālem gök tütün
Āh-ı mazlümān ile olmış cihān mānend-i ḳir
- 84 Ehl-i cāhuñ dergehünde ŧanma meŧ'aldür yanan
Hep re'āyā dāda gelmiş başına yaḳmış ḥaŧir
- 85 Geldi dāmen-būs u rıf at-baḥŧ ile Cāmī daḫı
Bir ḳaŧideyle gelür Maḥsūd u Selmān u Zāḫir
- 86 Nice Selmān u Zāḫir ol nükte-sencem ben k'olur
Āfitāb-ı nazmımuñ ḥuffaŧ-ı beŧār ü ḫarir
- 87 Olıcaḳ gülgün-ı kilke Ḥusrev-i nazmum süvār
Ġaŧiye berdüş olur kilk-i rikābumda zāḫir
- 88 Kesb-i fer içündür nazm-ı Ferezdaḳ dıḳḳ ider
Pāyuma olmuş mülāzım cerr-i Nef' i'çün Cerir
- 89 'İlm ü fazlum ŧi'r ü 'irfānumdan efzūnter benüm
Ṭab'uma bāziçe-i tıflāne ŧi'r-i dil-pezir

82a ḥākiye-dār] ḥākinde var MK2

82b ŧerifüñdür] ŧerifüñde MK2

86a u] - MK2

86b beŧār] - MK1

87b kilk] piŧ MK1

88a fer] nazm MK2

89a ü] - MK2

90 Geldi hengām-ı du‘ ā terk eyle lāfi Hāmiyā
 Hūd-fürüş olmağ hezz-perverlere olmaz cedir³

[MK1-4b]

91 Bezl idüp mādām hū‘ān-ı dehre tennūr-ı felek
 Kırş-ı mihr ü māh-ı bedrin geh hāmīr ü geh faṭīr

92 Zülmet-i şebde çerāgān rūzda mādām kim
 ‘Arz ider nīlūferin bu nīlgūn-ı vālā gādīr

93 Hāğ Te‘ ālā kadr ü iclālīn firāvān eyleyüp
 Eylesün mūy-ı ser-i tūğūñ kadar ‘ömrin keşīr

94 Fethē miftāh eyleyüp şemşīr-i hūn-āşāmuñı
 Her umūrında ola tevfiğ-i Bārī dest-gīr

[MK2-4a] Tārīh

95 Her kaçan çıkdıysa üç tūğıyla tārīhin didüm
 Merd-i ‘Abdu’llāh Pāşā seyf ile oldı vezīr

³ 89. ve 90. beytler MK2de yer değıştirmiştir.

91. beyt] - MK2

93a eyleyüp] eylesün MK2

93b Eylesün] Eyleyüp MK2

93b tūğūñ] tūğın MK1, ‘ömrüñ] ‘ömrin MK1

Tārīh] - MK1

Tārīḫ-i Ra' nā Berāy-ı Feth-i Tebrīz der-Medḫ-i Sultān Aḫmed Ġāzī vü Vezīrān [MK1-15b]

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā'ilün

- 1 Olur geh ma' reke-perdāz geh emn ü emān üzre
Meger oynar mı canbāz-ı felek bir rīsmān üzre
- 2 Hevā-yı sāz-ı Zühre ceng-i ḫarbi eylesün k'āvīz
Kılıçlar bağlayup Mirriḫ ḫabl-i kehkeşān üzre
- 3 Düşürsün Müşterī seccādesin miḫrābdan zīrā
Ki şimdi efdal-i tāt at ğazādur mü' minān üzre
- 4 Zamān-ı şulḫ gitdi şimdi ceng eyyāmıdur çeksün
Kemān-keşler 'arūs-ı tiri müjgān-ı kemān üzre
- 5 Bu ceng eyyāmıdur rāmişgerān cengin şikest itsün
Kemānuñ ibrişimin bağlasun gūş-ı kemān üzre
- 6 Bu dem gül-gün-ı mey çeksün ayağın bezm-i 'işretten
At oynatsun şeh-i ğam naḫ' -ı şaḫranc-ı cihān üzre
- 7 Bu dem ḫanlar dökülsün cur' aveş 'azm itmesün söyleñ
Mey-āşāmān-ı pür-ğam dergeh-i pīr-i muğān üzre
- 8 Çıķarsun bezm-i 'işret penbesin mīnā ḫulağından

Tārīḫ-i Ra' nā Berāy-ı Feth-i Tebrīz der-Medḫ-i Sultān Aḫmed Ġāzī ü Vezīrān]- MK1
4b müjgān-ı kemān] āğūş-ı kemān MK1
MK2'de 4. ve 5. beyitler yer deĝiştirmiştir.

- 9 Kosun mecrūh olanlar zaḥm-ı dāğ-ı ḥūn-çegān üzre
 [MK1-16a], [MK2-13a]
- 9 Görindi başka şüret merd olan tercîh ider şimdi
 Siper āyîne-bendin sîne-i sîmin-berān üzre
- 10 ‘ Arağ-çîn içre pinhān eylesün kāküllerüñ sākî
 Ki şimdi tūğlar gîsuların dökmiş sinān üzre
- 11 Bu ol sâ‘ at degül kim ditrede raḳḳāşlar cismüñ
 Bu bir demdür ki ditrer nîm-bismil naḳd-i cān üzre
- 12 Açarsa mûy-ı mâtem nevhagerler bilmezem yoksa
 Urıldı ‘ uḳdeler zülf-i girih-gîr-i bütān üzre
- 13 Taḥayyürle yürürken bu ne cünbişdür diyü eyā
 Güzergāhum müşādif düşdi şaḥn-ı büstān üzre
- 14 ‘ Aceb ḥāletde seyrān eyledüm ‘ işretgeh-i bāğı
 Biri biriyle iḥvān-ı çemen hep ḳaşd-ı cān üzre
- 15 Tüfeng endāzveş yakmış fitîlin cā-be-cā lāle
 Çeküp leşker şeh-i nevrüz ḥān-ı mihr-i cān üzre
- 16 Olup âmāde-i peygār giymiş tās-ı zerrînin
 Taḳınmış ser-be-ser nergis fişekler taylasān üzre

MK2’de 7. ve 8. beytler yer değiştirmiştir.

11b naḳd-i cān] murğ-ı cān MK2

12a bilmezem] bilmez MK1

14a ḥāletde] ḥayretde MK2

- 17 Degüldür şāḥ-1 gül bīd ser-nigūn şāḥ-1 ḥazān gūyā
 oyup zencīri topa atdı ceyş-i gülsitān üzre
- 18 Şeh-i nevrūz ider elbetde mermer al' asın berfüñ
 Benefşe dökdi bārūt-1 siyeh nab-1 nihān üzre
- 19 Yine neşr-i şerār-1 fitne eyler gerdiş-i gerdūn
 Yine çerḥ oldı āteş-zen bu köhne neysitān üzre
- 20 Degüldür ḥār-1 ' ayyārāne ḥançerler taup yer yer
 Gören şāḥ-1 güli terciḥ ider gerden-keşān üzre
- 21 Degül lāle idüp la' l ile pür-kühsār-1 dāmānın
 Çelenk eyler müheyyā miğfer-i cengāverān üzre
- 22 Başında kırmızı fes ayağında altı yapradur
 Bu dem anlar döker gül ' ādet-i Bektāşiyān üzre
- 23 Virüp tārāca çün nadīne-i evrā-1 eşcārı
 Aın şalmışdı bāga meşreb-i yağma-gerān üzre
 [MK1-16b]
- 24 İdüp şad pāre cismüñ ḥançer-i süsen degül şebnem
 omış gül merhem-i kāfūrı zaḥm-1 ḥūn-feşān üzre

17a gül]- MK2

18a ider] atar MK1

19. beyt MK2'de yer almamıştır.

22a yapradur] sürrādur MK1

24b kāfūrı] kāfūr MK1

- 25 Fezā-yı gülbün üzre ğonce hūn-ālūde peykāndur
Şeh-i gül tîr-i bārān itdi naḥl-ı erguvān üzre
- 26 Gözin aç itmesün şāḥ-ı hazān şeb-hūn diyü ğāfil
Şeh-i gül nergisi def^c itdi cāy-ı dīdebān üzre
- 27 Urılmış ḥaṇçer-i ser-tîzi yāre dāğ-ı dil şandum
Meger bārūt ḳoymış lāle zaḥm-ı hūn-çegān üzre
[MK2-13b]
- 28 Zırh-püş oldı gūyā rezm içün serkeş dilāverler
Şarılmış ser-be-ser pîr ü civān serv-i çemān üzre
- 29 İdüp ser-bāzlık teller taḳınmış başına zanbaḳ
Şecā^c atle ser-efrāz oldı verd-i uḳḥuvān üzre
- 30 Fenā bāğın temāşā eyleyen kūteh-nazar bilmez
Gül-i ḥamrā şanur evrāḳı sebz-i gülsitān üzre
- 31 Ḥazān Efrāsiyāb'ı dökdi ḳanın şāḥ-ı nevrūzuñ
Şeh-i nevrüz gibi taḥt-ı zümürüd nerdbān üzre
- 32 Degül lāle sipeh-büdüñ görüp şāḥ-ı ḳızılbaşuñ
Ser-i maḳṭū^c -ı hūn-ālūdesin nevk-i sinān üzre

25a Fezā-yı gülbün] Firāz-ı gül MK2

28a gūya]- MK2

28b pîr ü] her dem MK2

30b Gül-i ḥamrā] Gül-i aḥmer MK2, gülsitān] dilsitān MK2

32a sipeh-büdüñ görüp] sipehdür gönderür MK1

- 33 Sirişk-i şebnemi ezhār-ı gülşen aqıdup gözden
İderler nevha murgān-ı çemen resm-i zenān üzre
- 34 Temāşā eyleyüp gülzār-ı dehri çeşm-i ‘ibretle
Benān-ı hayreti koydum ta‘accüble dehān üzre
- 35 Didüm bu ‘arbede-āşüb dehre bir ‘alāmetdür
Muqarrerdür felek bir naqş atar bu hākdān üzre
- 36 Zebān-ı hāl ile peyk-i şabā pāsuḥ-serā oldı
Didi āyā vuḳūfuñ yoḳ mı esrār-ı cihān üzre
- 37 K’olupdur şimdi ceng āşārı cism-i ‘āleme sārī
Ser-ā-pā gönderür sultān-ı Rūm İrāniyan üzre
- 38 Ğurūb-ı mihr-i raḥşān ile leyl ihdās olur şanma
Zemīnūñ zıll-ı maḥrūḫı çıqınca āsmān üzre
[MK1-17a]
- 39 Felek bārūt ile memlū ider cebhāne-i dehri
Döker yek-pāre üsrüb-dāne bām-ı āsmān üzre
- 40 İdüp şarka sefer şems oldı süy-ı ğarbdan tāli‘
Ḳızılca bir kıyāmet kopdı şan sürḥ-serān üzre

33b nevha] müye MK2

MK2’de 32. ve 33. beytler yer deġiştirmiştir.

37a ceng]- MK2

37b gönderür] gönderüp MK1

39a ider] idüp MK1

- 41 Saña müjde sipeh-sālār olup Tebrīz'e devletle
Efendüñ fethe me'mūr oldı Āzerbāycān üzre
- 42 Didüm bu müjdeye cānum fedā itsem deger zīrā
Ne devletdür ğazā itmek mihān-i ħānedān üzre
- 43 Olup aşhāba istiġfār-ı ħükm-i naşş ile vācib
Ĥuşūşān Ĥazret-i Şeyĥeyn-i pervān-iĳtirān üzre
- 44 Ne zehreyle olurlar herze-gū bu ĳavm-i bī-mezheb
‘ Aceb ezvāc u aşhāb-ı Resūl-i ins ü cān üzre
- 45 Serüñ ĳat‘ eylemekdür ħadd-i ĳazfı şol la‘inüñ kim
Döker ĳirk-āb-ı ifk ü ĳazfı ümmü'l-mü'minān üzre
- 46 Hezārān herze-gūluĳlar iderler vācib olmışdur
Bu ĳavmüñ ĳahr u tedmīri şeh-i İslāmiyān üzre
[MK2-14a]
- 47 Senüñdür cāh-ı zıllu'l-lāh Sulţān Aĥmed-i Ġāzī
K'olupdur sāye-i ‘adlinde ħalĳ emn ü emān üzre
- 48 Sipāh-ı bī-şümārāñunda genc ü baĥt-ı ħurremle
Bülend-iĳbāl iken sā'ir selāţin-i zamān üzre
- 49 Dururken şāh-ı bī-hemtā ħidiv-i Yeşrib ü Baĥhā
Ki ħükmin eylemiş icrā Ĥudā kevn ü mekān üzre

47b ü]- MK2

48a ü]- MK2

- 50 Niçün bir böyle emr-i hayra āhir kes kıyām itsün
Niçün şāh-bāz kondursun gurāb-ı āşiyān üzre
- 51 Koyar mı gayret-i şāhen-şehi ‘örf-i hudāvendī
Ki herkes ked-hudālık eyleye mülk-i cihān üzre
- 52 Degül göstermesün Haq sāye-endāz olmağa lāyık
Hümā-yı saltanat her şahş-ı bī-nām u nişān üzre
- 53 Serir-i hüsrevī tāk-ı cihānbān-ı vezāretle
Sezā ancak hidiv-i kişver-i ‘Osmāniyān üzre
[MK1-17b]
- 54 Çü mihr-i ‘ālem-ārā münhaşırdur şahşına nev‘i
‘Adilün görmedi gerdün serir-i ‘izz ü şān üzre
- 55 Bu ol dādārdur kim fazlı sā’ir şehlere nisbet
Mişāl-i fazl-ı maḥdūm oldı nev‘i ḥādmān üzre
- 56 Alaydı ‘adlinün dārın eger Hūşenk-i dād-āver
Bunuñ piş olduğın añlardı piş-i dād-yān üzre
- 57 Göreydi ‘ālem-i ervāḥda dārātını Dārā
Dökerdi eşk-i ḥasret dīdeden Eşkāniyān üzre
- 58 Cihān-gir olduğın seyr eylese ḥurşid-i iqbāli

49b ü]- MK2

52b ü]- MK2

54b ü]- MK2

- Nişân-ı dâg-ı hasret ki olur fark-ı keyân üzre
- 59 Göreydi şehd-i ‘adli ‘âlemi şîrîn-mezâk eyler
Olurdu niş-i müjgân dâde-i Nüşîrevân üzre
- 60 Gören dir çerh-i devvâr üzre mihr-i ‘âlem-ârâdur
Muraşşa‘ tahtını bend itseler pîl-i demân üzre
- 61 Kıbâb-ı bârgâh-ı şevketinden nüh felek güyâ
Toğuz rüyına hâmdur üştür-i gerden-keşân üzre
- 62 İder mefhümveş işbât-ı kesret ferd-i hürşîde
İden ta‘ dâd mencûk-ı otaquñ sâyebân üzre
- 63 Çeküp Fârûk-ı a‘ zam râyet-i İslâm’ı ĩrân’a
N’ola koyduysa hâki ol Direfş-i Kâviyân üzre
- 64 Şehâ encüm-sipâha sidre-dergâha senüñ şimdi
Sipâhuñ oldu âteş-bâr Āzerbâycan üzre
- [MK2-14b]
- 65 Muhaşşal her devâb-ı tîg-i mecrâsında cârîdür
O a‘ nâk-ı mecûs üzre bu fark-ı mülhidân üzre
- 66 Ararken Hızr-ı hâme zulmet-i çâh-ı devâtumda
Olup âb-ı beķâveş bir ğazel cârî zebân üzre

61a Kıbâb-ı] Cenâb-ı MK2

62b İden] İder MK2

64b âteş-bâr] âteş-bâz MK2

65a her] bir MK2

- 67 Düşerse şu^ʿ le-i şemşiri Āzerbāycān üzre
Olur lebrīz-i bīm-i saṭvetüñ rûḥ-ı revān üzre
- 68 Sesi çıkmaz daḥı gerd-i siyāhun sürme-rīz olur
Gelū-yı kürre-nāy-ı devlet-i Īrāniyān üzre
[MK1-18a]
- 69 Teninde sürme eyler üstüḥ^vānuñ mīr-i Maḥmūd'uñ
Düşerse sāye-i gürz-i girānuñ Īsfahān üzre
- 70 Nüfūs-ı mülk-i Īrān şimdi düşmiş ḥālet-i nez^ʿe
Melā^ʾikveş cünüduñ ḳabza ḥāzırdur revān üzre
- 71 Ḳızılıрмаḳ olup nehr-i Aras ḥūn-ı revāfizdan
Aḳar ordıgehinden seyl-i ḥūn-āb-ı revān üzre
- 72 Şehen-şāha beḳā-yı devletüñ Mevlā murād itmiş
Seni ḳılmış muvaffaḳ bir vezīr-i kārđān üzre
- 73 Nizāmü'l-mülk-i İbrāhīm Pāşā āşaf-ı yektā
Aristo görse tedbirin benānın ḳor dehān üzre
- 74 Kef-i tedbirine teslim olaldan ḥātem-i devlet
Umūr-ı kā^ʾinātı döndürür kihter-benān üzre

66b āb-ı]- MK2

67b lebrīz-i] Tebrīz MK1

68a olur] oldu MK1

71b ḥūn-āb] āb-ḥūn MK1

73b benānın ḳor] benān ḳordı MK2

74a olaldan] oldan MK2

- 75 Ne mümkin meclis-i i' t̄ada ma' n-ı H̄atem ü Yaḥyā
Tefevvuk̄ eyleye ol mün' im-i bī-imtinān üzre
- 76 Bunuñ iḥsānı zīrā rütbe-i i' cāza bāliḡdür
Cüdā olsa keremden bezl iderdi s̄a' ilān üzre
- 77 Gedā mes' ūlini ḥāzır bulur dest-i ümīdinde
Henüz ḥarf-i temennā olmadan cārī zebān üzre
- 78 Ziyāfet-ḥāne-i cūdında yek-ser ni' met-i dünyā
Ḳurā-yı mā-ḥazar adını nüzldür mīhmān üzre
- 79 Münevver olsa re' y-i rüşeniyle ' alem-i bālā
Olur ḥāl-i siyeh ḥurşid rūy-ı āsmān üzre
- 80 Bunuñ re' iyle Āzerbāycān' ı zamm idüp Rūm' a
Şeh-i fermānde olduñ a' zam-ı mülk-i cihān üzre
- 81 Şehen-şāh-ı ' Irāḳeyn oldı çün vaşf-ı hümāyunuñ
Yazılsun sikkede olsun ḳırā' at minberān üzre
- 82 Niçe şeh kim felek nüh şandalıdur pāy-ı taḥtında
Giçüp Mirrīḥ oturmuş mesned-i şāḥib-ḳırān üzre
- 83 Ğalaṭ didüm Ğalaṭ Mirrīḥ' e çün mesned-i lāyıḳdur

77b cārī zebān] t̄arī cenān MK2

81a oldı] olur MK2, vaşf]- MK2

83a çün] ol MK1

Dururken tîğ-i ‘Abdu’llāh Pāşā’nuñ miyān üzre

[MK2-15a]

84 Niçe pāşā ki gūyā bir ufuğdan t̄ali‘ olmışdur
Sa‘ ādet-kevkeb-i baḫtiyle resm-i tev’emān üzre

[MK1-18b]

85 ‘Adīmü’l-miḡl-i düstūr-ı mükerrem Köprili-zāde
Du‘ ā-yı ḫayrı vācibdür şaf-ı kerrūbiyān üzre

86 Ebān ‘an-cedd aḡl-ı pāk güher-i ‘ırq-ı t̄ahirdür
Budur maḫdūm şimdi miḡli yoğ bir ḫānedān üzre

87 Bu dil-keş ḫānedān maḫbūbdur her bir ḫulūb içre
Bu bī-hem-tā neseb memdūḫdur her bir lisān üzre

88 Selāmet sāḫilūñ bulmazdı taḫt-ı baḫt-ı ‘Oşmānī
Cisir-sāz olmasa ecdādı seyl-i iftinān üzre

89 Eb u ecdādınuñ şemşīr-i emr-i t̄iğ-i fermānuñ
Götürdi çoğ zamān çāsār-ı Nemçe baş u cān üzre

90 Neseb ḫursun anı ‘ālem bilür ta‘ rīfe ḫācet yoğ
Ne mümkin şems ola mestūr bām-ı āsmān üzre

91 Neseb ammā ki teşrīf-i izāfiyle faḫūr olmaz
Hümā-yı himmeti itmez tenezzül üstüḫ^vān üzre

- 92 Bu dürr-i bî-bahâdur dürr şadefle iftiḥâr itmez
İder dürr ile gevher belki faḥr-ı aşdıḳân üzre
- 93 Bu ‘adl ü bu kerem bu faẓl u dâniş bu şecâ‘ atle
Olur sermâye-i faḥr u şeref ol düdmân üzre
- 94 Kümeyt-i hoş ḥırâmuñ çehresinde ğurredür ğüyâ
Meh-i tâbân baḥt-ı devlet-i ‘Oşmâniyân üzre
- 95 Olup nâ-bûd-ı iṭbâl u gezend eyyâm-ı ‘adlinde
Lifâfe ḥ^vâceler mehtâbdan eyler ketân üzre
- 96 Şu kişverlerde kim ḥırz-ı emâniyle olur muḥrez
İderler gürgi aşḫâb-ı reme nâzır şubân üzre
- 97 Dem-i rübâhdan bir şa‘re zâyî‘ olsa devrinde
Zamân ḥükmüñle ḥükm eyler kaẓâ şîr-i jiyân üzre
- 98 Nesîc-i târ u pûd u şu‘le-i şem‘-i şeb-ârâdan
Giyer pervâne atlas câme cism-i nâ-tüvân üzre
- 99 ‘İbâdul’lâha ḥayr-endiş u müşfik zîr-i destâna
Laṭîf ü ḥâzım u râḫat-resândur merdümân üzre

92b İder] Olur MK2,

93a bu]- MK2

95a iṭbâl u] iṣâlMK2, ‘adlinde] ‘indinde MK2

97a bir] yek MK1

99ab u]- MK2

- 100 ‘ Aceb mi pister-i keyvān şıfat eyyām-ı ‘ adlinde
İderse h^vāb-ı rāḥat merdūm-i dīde duḡān üzre
[MK1-19a], [MK2-15b]
- 101 Hıacāletle olur āyīne āb āb üzre kef zanbağ
Şu‘ ā‘ -ı mihr-i re ‘yi düşse bir āyīnedān üzre
- 102 Dıraḡt-ı himmeti hırş-ı keremle ihtirāz itme
Zer-efşānlıḡda ġālibdür kefi faşl-ı ḡazān üzre
- 103 Seḡāb-ı nā ‘ilinden düşse ger bir ḡatre deryāya
Olur dīnār u dirhem fūls-i pūşt-i māhiyān üzre
- 104 Budur ḡannum ki itmez baḡşış yek-rūzına ifā
Yemen’de fā ‘izin zamm itseler maḡşūl-i kān üzre
- 105 İştmişdür kef-i gevher-feşānuñ la‘l ḡann itme
Hasedle ḡan oturmuşdur dil-i mecrūh-ı kān üzre
- 106 Zamān-ı ḡaşre dek eczā-yı cismi birbirin ḡutmaz
Ḥoḡunsa berḡ-i tīḡi ḡāk-i ġūr-ı ḡahramān üzre
- 107 Şerār-efşān olurdı kürre-i zerger gibi sūnbūl
Vezān olsa semūm-ı ḡahrı şaḡn-ı būstān üzre
- 108 Benāt-ı na‘ şveş Şirāz’a bend-i iztimā‘ olmaz

101a āb āb] āb MK2

MK2’de 102, 103, 104, 105 ve 106. Beyitler birbirleriyle yer deġiştirmiştir.

102b Zer-efşānlıḡda] Zer-feşānlıḡda MK1

107a zerger] zer MK2

- Düşerse sāye-i şemşiri fark-ı farkadān üzre
- 109 Cenīn-i ğonçeveş şad-pāre vaz^ç itmek muḳarrerdür
Zen-i ḫablī görürse ḫ^vābda tīgüñ miyān üzre
- 110 Giçerse şīr-māde ḫātırından tīr-i dil-dūzuñ
Olur çün ḫār-püşt eşbāl-i sākīṭ-i nişān üzre
- 111 Yem-i ḫadri vasī^ç ol deñlü kim güm-geşte rāh olmış
Felek fülk-i tebāhīveş o baḫr-ı bī-kerān üzre
- 112 Behaḳ şanma ^ç izār-ı mehde būs itdikde dergāhuñ
Bulaşmış gird-i pīşānī-i māh-ı āsmān üzre
- 113 Bulaydı gökde ḫāk-i āstān-ı ^ç anber-efşānuñ
Hilāl-i ^ç ıyd iderdi vesme ṭāḳ-ı ebruvān üzre
- 114 Alāyuñ seyr iden farzā felek itmiş şanur ihdā
Kemerdür güyiyā cevzā miyān-ı şāṭırān üzre
- 115 Yedekler cilve-sāz olduḳda her zerrīn-siper güyā
Birer ḫurşiddür şeh-bāl-i ṭāvūs-ı cinān üzre
[MK1-19b]
- 116 Daḫı vird-i sa^ç ādet ḳuş beyinlü olmasa bülbül
Alāy çāvuşlıḡuñ terciḫ ider bāḡ-ı cinān üzre

111a Yem-i ḫadri] Yem-i ḫahrı MK2

115a olduḳda] olduḳçaMK1

116b çāvuşlıḡuñ] çāvuşlaruñ MK2

- 117 Nerīmān nerm olur peygār qaşdıyla süvār olsa
Semend-i kūh-ı peyker bādınuñ lāgar miyān üzre
- 118 Tenākuż añlama ger kūh-ı peyker bādınuñ dirsem
Muğāyir der-cihet şadıkdur ol çāpük-‘ inān üzre
- 119 ‘ İnānuñ çekse çün kūh-ı girān şābit-ķademdür bu
İder sebķat tek-ā-pū eylese bād-ı vezān üzre
[MK2-16a]
- 120 O deñlü cüst u çāpükdür ki ger ol berk-reftāruñ
‘ İnānın eylese pīçide raķş eyler ‘ inān üzre
- 121 Muḫīti yek ķademde devr ider pergārveş keşti
Muşavver şüretüñ taşvīr iderse bādbān üzre
- 122 Olınca ḫūn ehli bid‘ ata germ-iştihā tīgi
Edā-yı Ḥaķķı seyf itse sezā sebbābiyān üzre
- 123 Cihānı dest-bürdi ser-be-ser deryā-yı ḫūn eyler
Güneş fülk-i felekle devr ider āfāķı ķan üzre
- 124 Cenāb-ı şehr-yārīden gelüp Tebrīz içün ḫil‘ at
Olup serdār-ı Cem ü dār-ı ceyš-i kāmurān üzre
- 125 Yüz otuz altıda bir def‘ a geldi dökdi āteşler

120a cüst] rüz MK2, ki]- MK2, ol] evvel MK2

122a bid‘ āta] bid‘ ā MK2

122b sezā] ser-i MK2

- Otuz beş gün kadar ol fırça-i dūzah mekân üzre
- 126 Pes-i dīvārda zen-mānend maḥşūr oldılar a' dā
Çıqup merdāne ceng itmezdi āyīn-i yılan üzre
- 127 Kemāl-i kıllet-i leşker olup teşhīrine māni'
Muḳadder olmadı fetḥi ne ceng ü ne emān üzre
- 128 Niçe kıllet ki üç biñ şahş ile ol şīr-i āhen-dil
Gelüp ceng eyleye bir böyle şehr-i bī-kerān üzre
- 129 Bular bir nebze ' asker kūh-ı şahrā ser-be-ser düşmen
Mesāfe dūr reh mesdūd a' dā ḳaşd-ı cān üzre
- 130 ' Aceb ḡayret ' aceb himmet zihī cūr'et zihī miknet
Hezārān āferīn ol şaf-der-i şāhib-ḳırān üzre
[MK1-20a]
- 131 Bu kılletle yine çıkdıḳça bozdı cünd-i şeytānı
Döküldi tūde tūde kelle ferş-i sāyebān üzre
- 132 Başup cünd-i şitā şavutdı böyle germ-i bāzārı
İḳāmet oldı müşkil çökdı sermā neysitān üzre
- 133 Rücū' a ızın olup ceb-ḡāne vü ālāt ü ṭop ile
Dönüp leşker ṭasūc meştāsına emn ü emān üzre

125b fırça-i dūzah] fırça-i āteş MK2

126a oldılar a' dā] olup dūnyā MK1, zen-mānend] mānend-i zen MK1

129a ser-be-ser] ser-te-ser MK2

133a ü]- MK2

- 134 O kış ārām idüp anda refāhiyyetle ol āşāf
Bahār oldı tarāvet-baḥş olup pīr ü cevān üzre
- 135 Ṭasūc'dan göç idüp ḵondı kenār-ı baḥr-ı Şāhid'e
Otuz gün meḵş idüp tanzīm-i emr-i gāziyān üzre
- 136 Pil-i şūrābede şūrā idüp meḵş eyledi bir gün
Olup rāḥat-resān ḥayl ü rikāb u rācilān üzre
- 137 İdüp tertīb-i leşker mevzi' -i ceng eyledi ta'yīn
Ḵoyuldu toplar gerdūne-i gerden-keşān üzre
- 138 Gören dirdi ne bal yemiş hele seyr eylesün ferdā
Ḵuşarsa bal yemezler yutduḡın sebbābiyān üzre
[MK2-16b]
- 139 Hele bir ḥumbara mānend-i cādū ḥum-süvār olsun
Hevādan döksün āteşler ser-i sūrḥ-i serān üzre
- 140 Bu ḥ^vāhişle o menzilden seḥer āheste āheste
Olup ^çāzim tevekkül eyledi nuşret-resān üzre
- 141 Alāylar eyledi sūrḥ-āb u serheng beynini memlū^ç
Yürüttdi gāḥ leşker gāḥ ṭābur Şi^ç iyān üzre

134b olup] çün MK1

136b ḥayl ü rikāb u rācilān] ebdān-ı cünd-i mü^ç minān MK2

137b gerden-keşān] gerdün-nişān MK2

138a seyr] şabr MK2

139a bir ḥumbara] ḥumbāreler MK2

141a itdi] eyledi MK1

141b küh leşker küh ṭābur-ı] küh-tā-ber-küh leşker-i MK1

- 142 Çıķup Tebriz'e ķurşun menzili bir püşteye leşker
Sipeh-sālār idüp nezzāre şehr-i müfsidān üzre
- 143 Ğuzāt-ı dīni yaķın eyledi eṭrāfına şehrüñ
İdüp tenbīhler mīr-i vezīr ü zābitān üzre
- 144 Ğudūd-ı Şām Kazān'a gönderüp ' Oşmān Pāşā'yı
Revāfız rağmına baş eyledi ' Osmāniyān üzre
- 145 Varup bāzār-ı ḥaşmı rübehi bozmağa gönderdi
' Alī Pāşā-yı şīri cānib-i yekke dükān üzre
[MK1-20b]
- 146 Ğazā fażluñ idüp taķrīr-i taḥrīs eyledi cenge
İdüp va' d ü va' id ol cünd-i manşūr-ı ma' ān üzre
- 147 Olinca ķalb-i ilhām āşnāsı cānib-i Ḥaķ'dan
Zuhūr-ı nuşret-i feth-i ķarībe iṭminān üzre
- 148 İdüp ğāzīlere yürişle fermān feyz-i nuṭķıyla
Bi-emri'llāh cesāret geldi şüc' ān ü cebān üzre
- 149 Eñ evvel orta ķoldan ol sipeh-sālār-ı ḥaşm-efken
İdüp şīrāne cünbiş geldi ḥışn-ı mülḥidān üzre

143a eyledi] eyleyüp MK2

143b ü]- MK1

146a Ğazā] Kazā MK1

146b ü]- MK1

148b ü]- MK2

- 150 Elinde tîğ-i âteş-tâb-ı eşheb zîr-i rânında
Semendervâr-ı cevlân eyledi nâr u duḡân üzre
- 151 İdüp tekbîr yer yer bî-muḡâbâ ‘ ankebûtāsâ
Şarıldı ġâzîler dîvâr-ı ḡışn-ı mülhidân üzre
- 152 Kevâkibvâr-ı bālâ-yı burūca çıḡdı Sünnîler
Urup mirrîḡveş el tîğ ü tîz-i cân-sitân üzre
- 153 Mişâl-i lâle reng-i teşne-leb sîr-âb-ı ḡûn oldı
Olup ḡanlar revân der-vâze-i rîk-i revân üzre
- 154 Ḥabâb-ı bâde-i gül-fâmveş maḡtû‘ olan serler
Ölüp nişfi bu yirde nicesi ḡalmışdı ḡan üzre
- 155 Şikâr-ı zaḡmdârumdur diyü Tebrîz idüp sür‘ at
‘ İḡâb-âsâ ‘ alemler ḡondı burc u püştiyân üzre
- 156 İdüp iḡdâm ayaḡı tozı ile girdiler gerçi
ġuzât-ı ehl-i sünnet şehre luḡf-ı müste‘ân üzre
- 157 Velî tozlar ḡopup ḡavs-i ḡazâdan yaḡdı bārânveş
Ecel tîri pey-â-pey ol ḡürûh-ı cân-feşân üzre

150b eyledi] eyleyüp MK1

151b mülhidân] düşmenân MK1

152b ü]- MK1

153a reng-i] rîk MK2

155b u]- MK2

- 158 Esüp bād-ı harîf mevt oldı gāhî ol hıyābānda
 Düşen hāk-i helāke gālîp evrāk-ı hazān üzre
 [MK2-17a]
- 159 Mişāl-i kebk leşker tā-be-zānū garķ olup ķana
 Muḥannā pāy ile reftār iderdi mürdegān üzre
- 160 Buḥār-ı hūn gerd-i tîre vü dūd-ı siyeh yek-ser
 Tekāsüf eyleyüp oldı zemîn peydā zamān üzre
 [MK1-21a]
- 161 Tırāķa tāk-ı gerdüne çıķup esvāk-ı Tebrîz’i
 Gören terciḥ ider dükkānçe-i āhengerān üzre
- 162 ‘Alî cengin idüp ‘Oşmān Pāşā germ iken nā-gāh
 Tōķundı irci’-i emriyle müjde gūş-ı cān üzre
- 163 Deger bu müjdeye cānın nişār itmek ki mevşūldur
 Kuşūr-ı kâşîrātü’ṭ-ṭarf-ı ḥayrāt-ı Ḥasan üzre
- 164 Dükenmiş āb u dāne ceng iderken nerre-şîrāne
 İdüp ḥikmetle bir ķurşun işābet ebruvān üzre
- 165 Nice bî-mezhebi nār-ı caḥîme gönderüp āḥîr
 Şehādetle teveccüh eyledi bāğ-ı cinān üzre
- 166 Bu kerr ü fer ile ceng iderek serdār-ı ḥaşm-efken

159a olup ķana] olupdur hūna MK2

164a u]- MK2

165b eyledi] eyleyüp MK2

- Hümāveş sāye şaldı cāmi^c -i şāhib-zamān üzre
- 167 Hāsan Şeh Cāmi^c i'nde ol gice ol şîr-i āhen-dil
Mişāl-i āyet-i seyf oldı nāzil ^c izz ü şān üzre
- 168 İrince ol gice anda sipeh-sālār beytütet
Mehābet başdı dehşet ^c āriż oldı düşmenān üzre
- 169 Nice şeb bir şeb-i mūhiş ki ger berātunuñ hevli
İderdi pîr işābet itse bir nevres-cevān üzre
- 170 Sirişt-i kalb-i pāki beyza-i fülāddur gūyā
Ki kıaldı ol gice bir öyle cāy-ı bî-emān üzre
- 171 Revāfiz toptolu fetḥ olmamışdı^c öşr-i Tebrîz'ün
Sipeh-sālāra cümle kîne-perver kaçd-ı cān üzre
- 172 ^c Aceb ol pîşezār-ı hevlnāk içre niçe ṭurdı
Kırır ṭurmazdı zencîr ursalar şîr-i jiyān üzre
- 173 İhāta eyleyüp eṭrāfını yıldız kadar düşmen
Kalan da ḥānelerde kıaldı yorğun bîm-i cān üzre
- 174 Olup sābit kadem üç yüz kadar adamla bî-pervā
Tevehhüm olmadı rehyāb ol encüm mekān üzre

166a kerr ü fer] kîr-dār MK2

167a āhen-dil] āhen ol MK2

172a pîşezār] püştüzār MK1, ṭururdu] ṭurdı MK1

MK2'de 171. ve 172., 174. ve 175.beytler yer deġiştirmiştir.

- 175 Alup zîrâ esîr ü mâlî döndi orduya leşker
Şüreyyâ gibi tenhâ kaldı gūyâ âsmân üzre
[MK1-21b]
- 176 Şabâh oldu çıkup hürşîdveş tecdîd-i harb itdi
Ziyâveş dökdi leşker sū-be-sū sebbâbiyân üzre
[MK2-17b]
- 177 Muhaşşal ol sene Tebrîz alınmazdı eger ol şeb
İkâmet itmeseydi ol muţâf-ı kudsiyân üzre
- 178 Kâalup bir hafta ol câmi' de mihmân-ı Hudâ oldu
Gerek mihmâna ikrâm eylemek lîk mîzbân üzre
- 179 Bu mihmân-ı 'azîze eyledi ikrâm nuşretle
O şâhib-hâne ki kâdirdür emr-i *kün-fekân* üzre
- 180 Bu minvâl üzre kol kol ceng idüp aḥşâma dek leşker
Harâm olmuşdı hürd u ḥ^vâb-ı rāhat gâziyân üzre
- 181 Olup peygâr ile Tebrîz-i leb-rîz uça bir peşşe
Düşerdi yâ dem-i tîğ üzre yâ nevk-i sinân üzre
- 182 Gürüh-ı Râfîzî ḥinzîrveş şavlet iderlerdi
Ḥayâtından olup me'yūs ceşş-i Sünniyân üzre
- 183 ' Aceb mi itse evlâd-ı 'ıyâl için bular şavlet

178b lîk] çün MK2

179b *kün-fekân*: O hemen olur. *İmran*, 3/47

181a Tebrîz-i leb-rîz uça bir peşşe] leb-rîz Tebrîz olsa püşte MK2

181b dem-i tîğ] müdn-i tîğ MK2

183. Koyar mı kimseyi el urmağa seg peçegān üzre
 184. Hücūm eylerse ehl-i sūnnete mülhid n'ola dirler
 Kemāl-i dehşetinden ħar gelür şîr-i jiyān üzre
 185. Çekildi ħumparayla toplara dünyā kadar zaĥmet
 Mu' attal oldu hep şükr ol Ĥudā-yı kârdān üzre
 186. Kılıç bāzārı rāic oldu top u ħumpara kāsîd
 Döküldi taşra kaldı bārveş pes-māndegān üzre
 187. Tüfenk ammā ki münfek olmadı dā'im atılmağda
 Şihāb-ı şāķıb-āsā ol şeyātin-i cihān üzre
 188. Sehāb ebr-i siyāh oldu döküldi dāne-i üsrüb
 Bahāruñ pençesi-āsā gürüh-ı mülhidān üzre
 189. Tüfenkler 'ālem-i imkāna ser-tā-pā şikem gelmiş
 Meger bilmiş nüzül itdüklerin bir böyle ħ^vān üzre
 190. Olurdı ger Revāfiz küştesinden yapsalar püşte
 Hü mā-yı evc-i pervāz āşiyān-sāz üstüh^vān üzre

183. beyt] - MK2

185b hep]- MK2, ol]olsun MK2

187b cihān] mehān MK2

188a Sehāb] Cihān MK2

188b Bahāruñ pençesi-āsā] Tekeruñ nev-bahārıveş MK1

189b bir]- MK2

190b evc-i pervāz] bî- pervāz MK1

[MK1-22a]

- 191 Cihān teng oldu üç gün üç gice yek pāre ceng oldu
K'ecel giryān olup mevt itdi mātem mürdegān üzre
- 192 Olup dördünci gün peygār vaqt-i 'aşra dek kâ'im
Yine tığ eyledi bāzī riķāb-ı Şi'iyān üzre
- 193 Hizebrān-ı veġādan yan virüp on biñ kadar mülhid
Ķapanmışlardı semt-i Şām Ķazān'a bīm ü cān üzre
- 194 Sipeh-sālār o Şām-ı meymenet-encāmda itdi
'Alī Pāşā'yı sekbāniyle ta'yin ol mekān üzre
- 195 Ķazup biñ-i şebātın revzeni Şām itdi a' dānuñ
Olinca tışe-i ķahrı havāle Şām Ķazān üzre
- 196 Helākūñ cezm idince Rāfizi rāyāt-ı menhūsūñ
İdüp ma'kūs-ı feryād itdiler bām-i emān üzre

[MK2-18a]

- 197 Şadā-yı el-amān eflāke çıkdı Rāfizilerden
Nisā şiven-serā eţfāl feryād ü figān üzre
- 198 Görüp bu hāleti serdār-ı ekrem eyledi şefķat
Amān virdi velī iclā vü terk-i hānmān üzre

191b mürdegān] üstüh^vān MK2
196a Helākūñ] Helākin MK2
197b ü]- MK2

- 199 Alup mevcūd olan ehl ü ‘ıyālin Rāfīzī çıqdı
Mücerred belde-i Tebrīz’den zıll-ı hevān üzre
- 200 İdüp mülhidleri qahr itdi ehl-i sünneti vāriş
Cenāb-ı Hāzret-i Hāq māl ü mülk ü hānmān üzre
- 201 Hāmiyyet-perverā kişver-güşāyā şir-peygārā
Alup Tebrīz’i aşduñ tīğ-i tāk-ı āsmān üzre
- 202 Alup Tebrīz’i taḥhīr eyledüñ çirk-i dālāletden
Olup ğassāle tīğ-i ābdāruñ Şi‘iyān üzre
- 203 Alup sebbābīlerden tīğ-i tizüñ kīn-i aşhābı
Kıyāmetler qoparduñ Rāfīzī-i bed-gümān üzre
- 204 Ecel sūqında bir bāzār qurdı tīğ-i tizüñ kim
Metā‘-ı cān şatıldı anda narḥ-ı rāygān üzre
- 205 Eb ü ceddüñ aḥ u ‘ammuñ fütūḥāt-ı ‘azīm itdi
Çalup şemşir-i ser-tizi riqāb-ı müşrikān üzre
[MK1-22b]
- 206 Hele Hāq böyle bir fetḥ-i ‘azīme eyledi mazhār
İdüp fā’ik seni ol firqa-i cennet-mekān üzre

199a ü]- MK2

200b ü]- MK2

201. beyt MK2’de yer almamıştır.

205a Eb ü ceddüñ aḥ u ‘ammuñ] Eb ü cedd ü aḥ u ‘ammuñ MK1

205b ser-tizi] tizini MK1, riqāb] niqāb MK1

- 207 Bu ğarrā feth ile şadrü'ş-şehīdūñ şād idüp rūhın
Yed işbāt itdi ol destūr-ı firdevs āşiyān üzre
- 208 alup na' t-ı şerīfūñ fāti-i Tebrīz-i 'ālemde
Yazıldı şafa-i mecmū' a-i āir zamān üzre
- 209 Sezādur ışa-perdāzān-ı āřār-ı selef sōylen
Bu cengi zīb-i ' unvān eylesünler dāstān üzre
- 210 Bu ğüne itmedi ışver-ğüřāl pūr-ı ğüřtā-seb
Ġazā emrine ' azm itdikde rāh-ı heft-'ān üzre
- 211 řihāb-ı tīĝ-i tīzinden açup ahmasb-ı bī-dīn
Döküp gerd-i nuūset dīv-veř Māzenderān üzre
- 212 N'ola tenhāda erlik şatsa evbāř u ızılbāřa
urūs itmez mi merbūlarda řavlet mākīyān üzre
- 213 Bilür addīn dūřerse pençe-i ser-tīz-i řeh-bāza
Miřāl-i murĝ-ı bī-hengām olur sūdı ziyān üzre
- 214 Girüp ecdād-ı řūmı tekyesinde münzevī olsun
Olup řey-i dālālet-pīře mülid řūfiyān üzre
- 215 Varup Māzenderān 'a yosa āk eyler cigergāhın
Sipeh-dār emr idüp Rūstem gibi bir pehlevān üzre

210b Ġazā emrine] Yine MK1

213a ser-tīz-i şeh-bāza] ser-tīzine anuñ MK2

[MK2-18b]

- 216 Bu nām u şān ile serdār-ı ekrem ‘ār ider zīrā
Sipehrān olmağa Ṭahmāsveş bir qarṭabān üzre
- 217 Bu ol şīr-i ciger-derdür ki aldı mülk-i Tebrīz’i
Ḳodı ḥāk-i mezellet tāc-ı şāh-ı Şī‘iyān üzre
- 218 O şaf-derdür ki nār-ı ḥarbde sīḥ-i kebāb-āsā
Dizer mülḥidleri destinde rümḥ-ı cān-sitān üzre
- 219 Sipeh-dāra ṭulū‘ itmekle ki ḥūrşīd-i evşāfuñ
Yine bir tāze maṭla‘ geldi kilik-i zer-feşān üzre
- 220 Çekīde ḳaṭre-i ḥūn cā-be-cā nevk-i senān üzre
Gören zann itdi ḥāk-i surḥ-ı sīb-i Işfehān üzre
- 221 Ser-i a‘ dā ölüp tīgüñle her-dem ḳan bulaşmışlar
K’ola burc-ı bedende dem-be-dem bunlar ḳırān üzre

[MK1-23a]

- 222 ‘Adū-yı tīre tab‘ uñ sīnesinde ğarḳ olup tīrūñ
Seri ancaḳ çü mīl-i sūrme ḳalmış sūrmedān üzre
- 223 Girer mānend-i mīl-i sūrme çeşm-i cevşene tīrūñ
Çeker gerd-i siyāhuñ resm-i ebrū-yı kemān üzre

216b] Ne mümkün mecrā-ı icrā eylemek bir nerdbān üzre

220a nevk] ka‘ b MK2

220b ḥāk] ḥāl MK2

221 a her-dem] hem dem MK1

- 224 Felek cāhā şu‘ūd-ı bām-ı evşāfında kâşırdu
Burāk-āsā çıkarken berķ-i fikrüm āsmān üzre
- 225 Başar idrāk-i iclālünde murğ-ı rişte ber-pādur
Düşüp peyk-i hired dem-beste kalmış āstān üzre
- 226 Verā-yı küh-ı efdālün temāşā eylerüm dirse
Olur şemsīr-i şehper tã’ir-i dirhem dükān üzre
- 227 Verā-yı ‘uhde-i vaşfuñda bilmiş ‘acz ü taķşirün
Kalem sīr-āb-ı hūn-ı şehdür levh-i beyān üzre
- 228 ‘Araķ-rīz-i hacālet olsa hāmem vechi var zīrā
Ne mümkün baħr-ı icrā eylemek bir nāvdān üzre
- 229 Düşünce fetħ-i Tebrīz’ün müşādif ‘ıyd-ı ađhāya
Dü bālā neş’e peydā oldı ceş-i şādmān üzre
- 230 Mey-i teşhīr ile Tebrīz lebrīz-i neşāt oldı
Hilāl-i ‘ıyd resm-i sāgar-ı şahbā-keşān üzre
- 231 Bu şevķ añdurdı yāri bir ğazel tarħ eylesem bārī
Esiri oldıgum ol kāfir-i nā-mihr-bān üzre

226a efdālün] efdāle, eylerüm dirse] eyleyem dirsem MK2

226b dirhem dükān] vehm ü gümān

227a taķşirün] taķşirin

227b sīr-āb-ı hūn-ı şehdür] mīzāb-ı cūy-ı şermdür MK2

228a hāmem] hāme MK2

228b nāvdān] nerdbān MK2

230a teşhīr ile Tebrīz lebrīz-i neşāt] teşhīr-i Tebrīz ile lebrīz neşāt MK1

231 a añdurdı] aldırđı MK2

- 232 Cebīn-i nīlüfer hūrşiddür ‘ayn-ı ‘ayān üzre
Dehen bir noқта-i mevhumdur nūn-ı nihān üzre
- 233 Dil-i pür-sūza fikr-i buse gelse şol kadar nāzik
K’olur tebhāleler peydā o la‘l-i dil-sitān üzre
[MK2-19a]
- 234 Yağardı nergis-i şehlā felekden berķveş itse
O çeşm-i mest ile nezzāre bir kez āsmān üzre
- 235 O kebküñ reng-i pāyı za‘ferān mıdur hırām itse
Hücüm-ı hādeden güftāra yer qalmaz dehān üzre
- 236 Hilāl-ebrūsına taķlīd ider ol şeh-süvār ammā
Hilālūñ çerh-i ihdā itse taķmaz hīzerān üzre
[MK1-23b]
- 237 Şeh-i hāmūn-ı ‘aşķum çeşm-i dilber baña mūnisdür
Cünūn-ı fażl-ı hükmüm cārī āhū-yı zamān üzre
- 238 Alındı kişver-i Tebrīz sākī cāmı lebrīz it
Meded ber-güşmāl it muṭribā güş-ı kemān üzre
- 239 Müşerref vaķt-i şeh-āyīndür ğam ger helāk olsun
Vebālī sākī-i mey gerden-i rāmişgerān üzre

233a fikr] şevķ MK2

235a kebküñ] kebk MK2

236b ihdā itse taķmaz hīzerān] taķmaz itse ihdā hayrgān MK2

237b fażl] feyż MK2

238b Meded ber-güşmāl it muṭribā] Meded būd güşmāl-i muṭribā MK2

239a Müşerref] Meserret, şeh-āyīndür ğam ger] ‘ayş-āyīdür ğamlar MK2

- 240 Mey-āşāmāna göster bezm-i ‘ aşkuñ telḡ ü şirīnūñ
Şunup naḡl-i lebūñ sākī şarāb-ı erguvān üzre
- 241 ‘ Aşirān u ‘ acemden al ‘ arāḡı muṭribā şu teg
Uşulün fetḡ-i ḡarb it vir ḡarārı Isfahān üzre
- 242 Göñül pür-derd-i ḡamdur bir ayaḡuñ virme ey sākī
Bana rıṭl-ı girān şun cāmı sâ ’ir mey-keşān üzre
- 243 Dil ü şabr u ḡayālüm ‘ aḡl ü fikrüm eyledi yaḡma
Baña itmez o şūḡuñ itdüḡin Tatārḡān üzre
- 244 Sözüüm yoḡ cevri yāre var mı bu recm çerḡ-i ḡaddāra
ḡamuñ olmaz ‘ ilāve çekdigüm bār-ı girān üzre
- 245 Ḥaṭādur gerçi şekvā şabr ḡāyet telḡdür ammā
Ṭayandı tiḡ-i evzā‘ -ı felek çaḡ üstüḡVān üzre
- 246 Yeter ey çerḡ-i ḡodrā yoḡsa ref‘ -i ruḡ‘ a-i şekvā
Elinden eylerüm ol dād-ḡVāh-ı ‘ ācizān üzre
- 247 Beni bī-kes mi şandın ey zebünkeş çerḡ-i bī-re ’fet
Meger bilmez misin yüz sürdigüm ol āstān üzre
- 248 Rızāsı var mı zulme zālīmūñ gelmez mi ḡaḡḡından

240a ü]- MK1

241b vir] ber MK2

242a ayāḡuñ virme] ayāḡa şorma MK1

245b tiḡ-i evzā‘] tīr-i evzā‘ uñ MK2

- Meger toz kondırur mı bād-ı luḫfi bendegān üzre
- 249 ‘Ulüvv-i ḳadr ile bir mişli yoḳ dürr-i yetīm ammā
Pederdür zümre-i eytāme kesdür bī-kesān üzre
- 250 Efendüm dil-pesendüm melce ’üm devletlü sulṫānum
Ser-efrāz it beni luḫfuñla raḡm-ı ḫāsīdān üzre
- 251 Şaflanmaz ṫama‘ -ı ḫāmeyle zīrā cūduña nisbet
Olur puḫte ne gelse ḫāṫır-ı ḫ^vāhişgerān üzre
[MK1-24a], [MK2-19b]
- 252 Benüm ol şeh-süvār-ı ma‘ rifet kim rā ’iz-i fikrüm
Süvār olsa eger gülgün esb-i tiz-rān üzre
- 253 Olur lā-büd ḳaşab-gīr-i belāḡat müdde‘ ilerden
Feres-rān olıcaḳ mızmār-ı baḫş-ı imtihān üzre
- 254 Cihāt-ı ‘ilm ü fażlum şi‘r ü irfānumdan efzūndur
Kütüb ḫāzır gelürse şübhe iḫvān-ı zamān üzre
- 255 N’ola olsa ḫaṫādan ‘işmet üzre köhne sencīdem
Mürā‘ āt eyledüm çoḳ mantıḳ-ı mīzāniyān üzre
- 256 Felātuñ zār olur ḫum-ı devātum olsa hikmet-gū
ḫaṫ-ı buṫlān çeker ḫāmem şaf-ı Yūnāniyān üzre

250b Serefrāz] Serfirāz MK1

251a Şaflanmaz] Şaffetlenmez, ḫāmeyle] ḫām ile MK1

252b esb-i] kilik-i MK2

254a fażlum] fażl kim MK2, ü]- MK1

- 257 Olur mülzem faşihân-ı cihân tarz-ı bedî' ümle
Ma'ânî dürlerüñ nazm eylesem silk-i beyân üzre
- 258 Kelâm-ı pâkine inşâf idüp tercih ider şâyed
Oķinsa ger kaşidem Nef'î-i mu' ciz-beyân üzre
- 259 Sürüp meydâna esb-i tab' umı meydânı almışken
Tek-â-pû eyleyüp geçdüm Nedîm-i nüktedân üzre
- 260 Yeter Hâmî tavîlü'z-zeyl olup dîbâce-i nazmuñ
Dolaşdı sâķ-ı pây-ı hâme-i gevher-feşân üzre
- 261 Leţâfetle suhen büy-ı gül olsa keşret-i şemmî
Şada' irâş ider lâ-büd şimâh-ı sâmi'ân üzre
- 262 Hikâyetdür murâdum vaķ' a-i Tebrîz'i ' ayb olmaz
Suhen ikşârı tekrâr-ı kavâfi kışşa-h'ân üzre
- 263 Suhen pâyâna yetdi kaşide bunda temâm oldı
Du'â kıl söyleyüp târih-i resm-i şâ' irân üzre
- 264 Sevâd-ı şâmı zerrîn top ile hürşid açdıķça
Felek çekdikçe Rûm'uñ leşkerüñ Hindûsitân üzre

259a tab' umı meydânı] tab' ı çün meydân MK2

260b Dolaşdı] Tolaşdı MK2

261b şimâh] dimâg MK1

262a ' ayb] ' aceb MK2

263a temâm oldı] karar itdi MK1

- 265 Dem-ā-dem fethine şemşir-i tizün şadme-i gürzün
Ola A' cāmveş nāzil ser-i sürh-i serān üzre
- 266 Hūdā-yı lem-yezel iqbāl ü iclālün füzün itsün
İdüp her maḥlabuñ āmāde 'ömr-i cāvidān üzre
[MK1-24b]
- 267 Meh-i zi'l-ka' denün on yedisi şenbe günü tārīh
Alındı cā-be-cā Tebriz 'ıyd oldı cihān üzre
- 268 'Adūdan çekdi Sulṭān Aḥmed aldı mülk-i Tebriz'i
Olur tārīh a' dā ser virince āstān üzre

[MK2-20a] 3

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Eyā kefi keremi dūr-feşān çü ebr-i ma'îr
Şükür Hüdā'ya ki gördüm seni cihānda vezîr
- 2 Mübārek ola vezāret eyā sütüde-şiyem
'Uyün-ı munţazırān oldı müjdesiyle qarîr
- 3 Bu müjde pîrehen-i Yūsuf oldı güş-ı dile
Mişāl-i dîde-i Ya' kûb açıldı çeşm-i darîr
- 4 Hāyāt-ı tāze virüp müjdegāna hoş geldüñ
Eyā berîd-i mübārek eyā huceste beşîr
- 5 Şemîm-i kākül-i cānān mı tûğ-ı şāhi midür
Meşām-ı cānı ider bûy-ı dilkeşi ta' tîr
- 6 Cihāna tükme-i zerrîn-i tûğ-ı şāhi yeter
Çıkarımasun dağı nilüferüñ bu köhne ğadîr
- 7 İrişdi şādılığum şād-ı murğ rütbesine
Beşîr idince nüvîd-i vezāretüñ tebşîr
- 8 Seni vezîr görüp cūybār-ı midhatüñe
Duğul eyledi dil sāk-ı hāmeden teşmîr

1a keremi]- MK2

2a sütüde-şiyem] destür-şiyem MK2

5a cānān mı] cānāna, şāhi] şāh MK2

6a şāhi] şāh MK2

- 9 Didi felek göricek kaç' -1 hāme eyledigüm
Yine ne emre 'aceb ced-i enf ider bu kaçır
- 10 Bu dil-güşā haberi güş idüp didüm iderüm
Na'im-i mevhibe-i Hāq'a hamd u şükr ü keşir
- 11 'Aceb mi 'unşur-ı pākīze bulsa merkezini
Vezir olursa n'ola ibn vezir ibn-i vezir
- 12 Aransa sen gibi var mı cihānda necl-i necib
K'ola veraset ile tüg-ı pür-fürūga cedir
[MK1-25a]
- 13 Bülend pāye vezir olmayup ne olmalıdır
Şu zāt ki ola eb ü cedd ü 'ammi cümle vezir
- 14 Çerāg-ı 'adle şafādād Köprilizāde
Şerāfet-i nesebī hem çü āftāb-ı şehir
- 15 Sipih-ı mecd ü mekārim cihānda devr ideli
Bu nesl-i bī-bedel olmışdur āftāb-ı mesir
- 16 Hemişe tārik-i a' dā sipir bu zümre Yusūf
Müdām sīne-i düşmen hedef bu tã'ife tir
- 17 Bularla oldı müzeyyen cemāl-i tãc-ı nigin

11b ibn-i vezir ibn-i vezir] ibn-i ibn-i vezir MK1

12a necl] naħl MK1

15b olmışdur] olmuş, mesir] şehir MK1

Bularla oldu müşeyyed esās-ı taht ü serîr

- 18 Binā-yı dîn ü düvel Köprililer olmasa ger
Hürüş-ı seyl-i fitenle olurdu raḥne-pezir
- 19 O bellü bir yaña tursun nijād-ı gevher-pāk
Verā-yı perdede pinhān olur mı mihr-i münîr
[MK2-20b]
- 20 Egerçi var nesebüñ medḥali necābetde
Neseble faḥr degüldür velî giryeme cedîr
- 21 Egerçi hem çü şüreyyā-bülenddür nesebüñ
Velî meh-i ḥasebüñ daḥı bedr daḥı münîr
- 22 Neseble faḥr u mübāhāta ihtiyācuñ yoḳ
Ḳalem mehāsin-i aḥlāḳuñ idemez taḥrîr
- 23 Vezārete ola mı senden elyaḳ-ı evfaḳ
Berāt-ı kevne vücūduñ gibi gelür mi müşîr
- 24 Görüp vezāreti çespān nihāl-i ḳāmetüne
Geyürdi dūşuña ḥayyāḫ-ı cāme-i taḳdîr
- 25 Sen itdügüñ hüneri ‘arşa-i şecā’ atde
Ne pür-ı Zāl ne İsfendiyār ider ne zerîr

MK2’de 19. beyt yer almamıştır.
22a u]- MK1

- 26 Şebüster u zenûy-ı ħarb-ı tîĝ ile alduñ
Gürüh-ı mülhid-i bed-kîşi eyleyüp tedmîr
- 27 Oĝutdı düşmene ve'l-‘ âdiyât süresini
Şebüster içre olup şubĥ-dem cünüd-ı muĝîr
[MK1-25b]
- 28 Zenûz Ħişârı’nı bir demde çāk çāk itdüñ
Benân-ı ħahr ile mânend-i hüccet-i tezvîr
- 29 Eger bu mertebe kişver-güşâ olur tîĝüñ
Cemâl-i nuşrete ħâl-i siyâh olur keşmîr
- 30 Simât-ı maţbaĥ-ı rezminde bir ħılıç yidi kim
Gürisne-çeşm ü ħızılbaş ħaşre dek ħala sîr
- 31 İdüp mu‘ ânaĥa maĥşerde berk-i lâle-şifat
Teber rü’ûs-ı ħızılbaş u rüfeĥâ şemsîr
- 32 Olınca tîĝ be-kef pîşvâ-yı ehl-i sünen
Gürüh-ı Râfîziye düzaĥ oldu maşîr
- 33 Helâk olan refiĥâsın görince düzâĥda
‘ Aceb mi ĝarĥa-i ħûn olsa ħufresinde naşîr
- 34 Varınca yanuna aĥzâb u şî‘ ası çün ħar

29a Eger] Egerçi MK1

31a mu‘ ânaĥa] mu‘ âyene MK2

34a u]- MK2

- Sağarda kâşî-i mülhid ider şehîk ü zefîr
- 35 Şebât u şabr şecâ' atde var mı aqrânuñ
Keremde dest-i güher-pâşuña olur mı nazîr
- 36 Cenâh-ı ceş-i zafersin ki vâlid-i pâküñ
Senüñle kişver-i Tebrîz'i eyledi teşhîr
- 37 Senüñle vâlid-i pâküñ ki atdı tutdı kaçâ
O dest-i nuşrete güyâ kemân idi sen tîr
- 38 Olinca 'âzim-i Īrân zemîn çü Zü'l-ķarneyn
Kim oldu kiş-i Revâfiz mişâl-i ķarn-ı ba'îr
[MK2-21a]
- 39 Sen itdigüñ hüner-ārālıgun muķābelesi
Şehen-şeh itdi vezâretle şānuña tevķîr
- 40 Ne deñlü ħil'at-i behcet tırâz ise görünür
'Ulüvv-i rütbe-i bālā-yı himmetinde kaçîr
- 41 Ĥulāşa kedd-i yemīnüñle ey hizebr-i vegā
Bu şaydgāhda alduñ şikāruñı çün şîr
- 42 'Īnāyet ile velī vâlid-i mūkerremīnūñ
Vücūda gelse efendim n'ola bu emr-i ħaķîr

34b Sağarda] Seferde MK2

35a şabr] cūd MK2

36a Cenâh-ı] Cenâb-ı MK2

40a tırâz] dırâz MK2

[MK1-26a]

- 43 Bu müdde[‘]āya şehādet ider kemān ile tīr
K’ider merāmına vāşıl civānı himmet-i pīr
- 44 Kemāl-i muntazaruñ cümle bi’l-fi’il mevcūd
Hurūf-ı şart ile olmaz meḥāsinüñ taşdır
- 45 Ne ḥaddi var gele meydān-ı rezmüñe mülḥid
Olur mı şīre muḳābil gürūh-ı gāv-ı ḥamīr
- 46 Umūr olursa şu[‘]ūbetle beyza-i fülād
Mişāl-i pençe-i Dāvūd olur elinde ḥamīr
- 47 Düşerdi şīr ise de şīr-pençe[‘] illetine
Şalarsa şiddet-i batş ile ḥaşm pençe-i şīr
- 48 Derinde ḥādim-i dārü’s-sa[‘]āde luḫf u ğazab
Birinüñ ismi Beşīr ü birinüñ adı Neẓīr
- 49 Yasağ-ı nūş-ı şarāb itse bezm-i gülşende
Piyāle-i gül-i ḥamrā olur piyāle-i şīr
- 50 Olur künām-ı ufukda nihān ğazāl-ı mihr
Şikāra kaşd ile olsa ğāzem-i naḫcīr

42b bu]- MK2

44b taşdır] ta[‘] bīr MK2

48b ü]- MK2

48b naẓīr] nezīr MK2

50a künām-ı] kenār-ı MK2

- 51 Düşerse kaçre-i cüdi zemîne hem çü şadef
Olurdu pür-dür-i şeh-vâr dâne-i incîr
- 52 Sükût ider müteşâbih dimiş görüp keremüñ
Nüşûs-ı muşhaf-ı ahlâkuñ eyleyen tefsîr
- 53 Ümid-vâr-ı nem-i re'fetüñ faķîr ü ğanî
Zebûn-ı kâhire-i saţvetüñ kebîr ü saĝîr
- 54 Sîtâregân ü kamer-dîde rûz-ı cûd-ı kerem
‘Aţâ-yı ‘âmuña muhtâcdur kâlîl ü keşîr
- 55 Menâfî‘îde olursa olur şada‘ âĝîr
Mey-i hîlâf-ı rızâsın tenâvül işm-i kebîr
- 56 Şafâ-yı âyine-i tab‘ına keder virene
Gerek her âyine taķrîr olunmasa tekfîr
- 57 Vezâretiyle idüp mîm-i mecdi efserde
Cihânda şimdi müşîr-i mufahĝam oldu o şîr
[MK2-21b]
- 58 Hârîm-i vaşfına ta‘zîm için olursa daĝı
Muĝâldür k’ola rehyâb-ı şîĝa-i taşĝîr
[MK1-26b]

50b ĝâzem] ‘âzim MK2

54a cûd-ı kerem] cûduñdur MK2

55a âĝîr] âver MK2

56a virene] virme MK1

57a Vezâretiyle] Vezâret, efserde] efsersüz MK2

57b müşîr]- MK2

- 59 Mişāli düşmese mir'ata hāniş olmaz idi
 asemle zātına şā' ir idince nefy-i nazır
- 60 Vezır egerçi debistān-ı ' ilm ü fazlında
 Mişāl-i tıfl-ı nev-āmūz ' ālem-i tarır
- 61 İrüp o mertebe kim lehce-i naşihatden
 Edeb ta' allüm iderler Ferezda ile Cerır
- 62 Nevāl ü mālā saı edeb rüy-ı arza baıl
 Şecā' at ile civān re'y-i dil-küşā ile pır
- 63 İder va' ide teallüf velik-i va' de vefā
 İder mekārimi der-pey ' uūbeti te'ır
- 64 Şarır-i kilik-i ' alā ande-rız oınca semı'
 Cemāl-i ber-i necābet idince cilve başır
- 65 Aıtsa azı şuyun selsebıl-i firdevsün
 ' Aceb mi sende olan ol selāset-i tarır
- 66 Hizebr-i şaf-şikenā şerze şır-i Tehmetenā
 Eyā kef-i keremi mūmyā-yı alb-i kesır
- 67 Şu' ā' -ı mihr-şifat evvelın tūlū' ında

62a edeb rüy-ı] ebrü mı MK2

62b ile pır] eyleme tır MK1

66a şerze]- MK1

- Bilād-ı şarkı dem-i tığüñ eyledi teşhîr
- 68 Tūlū^ç -ı evveli kim oldı reşk-i Tūr-ı kelīm
Yağın zamānda olur mihr-i nāmı^ç ālem-gîr
- 69 Hilāl-i^ç ıyd resim-i na^ç l-mūzesin göricek
İder bu emre şehādet benümle cemm-i ğafîr
- 70 Görince tūğuñ olur kıumrı servden bîzār
Alāy-ı bülbül-i gülzārdan ider tenfîr
- 71 Biraz da sūz-ı dili hāk-i pāy-ı devletüne
Nişāra bir ğazel-i sūz-ı nāk idüp taşîr
- 72 Velî o gūne ki mānend-i şem^ç ola sūzān
Zebān-ı kilik-i güher-pāşı şu^ç le-i ta^ç bîr
- 73 Dil oldı silsile-i zülf-i dil-rubāya esîr
Zamāne dil mi kıodı bende k'olayım dil-gîr
- 74 Reh-i talebde nice dil ki kıatre-i şebnem
Sipîhr-i hūsne nice dil-rubā ki mihr-i münîr
[MK1-27a], [MK2-22a]
- 75 Yanup yağılmadayum rûz u şeb mişāl-i tenûr
Bu mihmānkedede görmedüm hamîr ü faşîr

67a Şu^ç ā^ç -ı] Şu^ç ā^ç at-ı MK1

72a ola] ide MK1

75b mihmānkedede] mihmān-gîrde MK1

- 76 Kıyās itmedigüm şekle girdi şimdi felek
Muḳaddemāt-ı ümīd olmadı netīce-peḫzīr
- 77 Benüm gibi suḫen-ārā ki yoḫdur aḫrānum
Sezā mı eylemek aḫrān içinde ḫūr u ḫaḫīr
- 78 Eger günāhumı bilsem mükedder olmaz idüm
Ḥaḫāmı bilmedigümdür beni iden tekdīr
- 79 Şu‘ ürum olmadıḫı cürme āşafā tövbe
Bilinmedük güneh olsun mı mücib-i ta‘ zīr
- 80 Tegāfilüñle efendüm revā mı ḫāke düşüp
Bu dil-şikeste zeber-dest iken müdām ola zīr
- 81 Ḥumār-ı derd-i serüm cümleden efzūnter iken
Mey-i neşāt ola aḫbāba zūd-res baña dīr
- 82 Bu ‘abd-i şāf dili ḫāk-i pāy-i devletüñe
Ne ḫam giçerse efendüm ḫasūd-ı pür-tezvīr
- 83 Benüm ḫulūşuma vırmez keder nifāḫ-ı ḫasūd
Ṭulū‘ -ı māha ne māni‘ kilāb iderse herīr

76a şimdi felek] şüret-i çerḫ MK2

76b ümīd] ümīdüm MK2

80b ola] ü MK2

81a efzūnter] füzūnter MK1

81b iken]- MK1

- 84 Hārīr-i bezm-şıfat çalsa dağı kesdiremez
Ne sūd-ı zađm-ı dile dıř bilerse her ĥınzīr
- 85 Ola sūrūr-ı neřātuıla muttaşıl ġamġīn
Benüm ġamumla sūrūr eyleyen seg-i şırrīr
- 86 Edā-yı uğde-i vaşfuında ķāşır ehl-i suĥen
Yine tedārik iderse şikeste-beste ĥaķīr
- 87 Döker ĥurūş idicek mevce-i midād-ı hūner
Sevāĥil-i yem-i medĥūıde tūde tūde   abīr
- 88 Bu āb u tāb ile ĥayfā ĥarīr-i nazm-ı terüm
Olur helākūme bā  iş mişāl-i germ-i ĥarīr
- 89 Metā  -ı nādir iken nazm-ı dil-keşüm iderüm
Dūkān-ı raġbeti gerd-i kesād ile ta  mīr
[MK1-27b]
- 90 Efendimūze degül ĥāk-i ber-dehen diyemem
Velī ya baĥt-ı siyehde ya bendedür taķşīr
- 91 Varup efendimūze rūz-şeb du  ā idelüm
Olup ķanā  at ile künc-i ġamda zāviye-ġīr
- 92 Çözüldi   uķde-i dil dağı ķalmadı derdüm
İrüp murāduma gördüm seni cihānda vezīr

87b tūde tūde] tūdede MK2

91a idelüm] iderüm MK2

- 93 Devā-yı derd-i dile sen ʔabīb-i hāzık iken
Revā mı ğamla olam ben esİR-i renc-i zaḥİR
[MK2-22b]
- 94 İderdi böyle mi reftār kıl-k-i gülçİNÜM
Efendüm olmasa ger ḥār-ı ğuşsa dāmen-gİR
- 95 ‘ Aṭaş niçÜN k’ola pÜR-teşne iki nehr-i ‘ azİM
Elem nedÜR k’ola bir nÜkte-senc iki vezİR
- 96 ‘ Aṭā-yı evvele şİmdi olur mıyım kĀni‘
Berāber ola mı cÜd-ı vezİre baḥşİş-i mİR
- 97 Kef-i kerİMÜñe nisbetle ma‘ n pinti Ḥamİd
‘ Aṭā-yı Ḥātem-i Ṭayİ nedÜR o şey ‘-i ḥaḳİR
- 98 Bir iş midÜR yire ğİçsÜN ḥazİne-i ḲārÜN
Degül nevāle-i cÜduñ yanında nİM şa‘İR
- 99 Ḥaḳāret-i ni‘ am-ı dehr pİş-i çeşmÜnden
Zebān-ı sā‘ili küstāḥ ider gedā-yı dilİR
- 100 Şaḥİfe-i keremÜñ rÜyı yok bir āyİnedÜR
Su ‘āl-i sā‘il olup ḥÜb u zİşt-i naḳş pezİR
- 101 Mişāl-i āyİne-i çeşm-i ‘ āşık-ı ḥayrān

96b vezİre] vezİR MK2

97b Ḥātem-i Ṭayy] Ḥātem ṭıynet MK2

100a rÜyı] derdi MK2

- Hemîşe dergeh-i cūduñ bulur küşāde faķīr
- 102 Mülāzım-ı deri toprak tutarsa altun olur
Harīm-i dergeh-i ‘ulyāsı ma‘ den-i iksīr
- 103 Görür mi bir dağı noķşān muşavver itse eger
Şağıfe-i kāmere dest-i cūdını taşvīr
- 104 Bisāt-ı h^vān-ı seđāsında meh nemekdāndur
Simāt-ı süfre-i cūduñda ķurş-ı mihr nazīr
- 105 Basīt-i hākde baş-ı bisāt-ı cūd ideli
Gedāya göstere hāşā ki çin-i cebhe haşīr
[MK1-28a]
- 106 Muhāl-i kīse-i cūdında bir nefes ārām
Çü sikke sīm ü zere kat kat ursalar zencīr
- 107 Nüķūd-ı ađrete bey‘ itse çerđ-i hāk-i derüñ
İderdi bāyi‘ -i mađbūnı Müşteri tađrīr
- 108 Nişān-ı pençe-i fermānı şöyle nāfız kim
Benān-ı ķahrına nisbet bulunmaz emr-i ‘asīr
- 109 İder nüfūzda emr-i cihān meţā‘ ında
Ĥadeng-i tīr-i ķāzā isti‘ āre-i te’sīr

101. beyt MK2’de yer almamıştır.

104b nazīr] faķīr MK2

105a Basīt-i hākde baş-ı bisāt-ı cūd ideli] Basīt-i hāk basīt-i bisāt-ı cūdā ideli MK2

106b ursalar] olursa MK2

- 110 O deñlü ‘uqde-küşā kim bürīde nāḥunımı
Küşād olur qosalar ‘uqde-i umūr-ı ‘asīr
- 111 Mişāl-i şāne-i meşşāta dest-i tedbiri
Nizām-ı memlekete mū-be-mū ‘alīm u ḥabīr
- 112 Görürse kec-ḥareket i‘tidālden ḥāric
Hemān o sâ‘at ider pāy-ı çerḥi der-zencīr
- 113 Yapıssa leyyin ider her umūr-ı mu‘ṭili kim
K’olur aña göre ḥarṭ-ı fütāde mess-i ḥarīr
[MK2-23a]
- 114 Felek şaḥīfe-i dehri delik delik getürür
İletse ger legen-i dest-şüyına kefgīr
- 115 Simāt-ı bezmine salar ḥvānı itse qabūl
Sipīr-i mehden ider süfre hāleden peşgīr
- 116 Girift ü aḥzine emr itse şaḥş-ı timşālin
Olurđı cevher-i āyīne boynına zencīr
- 117 Faḫīh ‘āṭifeti nehy-i münker eyler ise
K’olur mı merḫad-ı mevtāya Münker ile Nekīr
- 118 Bu ḥāl-i peyker-i dilber de dirse nā-bercā

109b qāzā] ider MK2

111a şāne] ḥāme MK2

114b İletse] Aransa MK2

- Maḥall-i dil-keşe kilk-i ḳazā ider mi yesīr
- 119 Beḳā-yı mevsim-i gül giçse ḥātırından çün
Olurdu pāy-ı kümeyt-i bahārda zencīr
- 120 Derinde ḳahr-ı siyāset ‘aşā be-kef derbān
Niḡin-i zer gibi kihter benānna tedbīr
[MK1-28b]
- 121 Sürüş-ı ‘ālem-i bālā derinde ḥuddāmı
‘Uḳūl-ı cerbeze dīvān-ı ḥaṣmetinde debīr
- 122 Semā vü ḳadr refi‘ ünde ḥis ider mi fütūr
Başar teḳallüb ider her ne deñlü baḳsa ḥabīr
- 123 Telāṭum-ı yem-i ḥulḳ-ı laṭīfine nisbet
Ḥurüş-ı lücce-i ‘anber-miṣāl çeşme-i ḳīr
- 124 Şafā-yı zihnine beñzer dimiş güher bahruñ
İder dehānını seyl-āb-ı ḥāk ile ta‘ ṭīr
- 125 Degül sevād-ı ḳamer ‘ıṭr-ı ḥ^vābgāhuñ için
Sipihr micmere-i cāme-ḥ^vāba şaldı ‘abīr
- 126 Giçince ḳāfile-i luṭfi bāḡdan çü çeres
Derūn-ı beyzada eyler hezār beçe-i saḡīr

123b ‘anber-miṣāl] ‘ıṭr-miṣāl MK1

124b ta‘ ṭīr] ta‘ fir MK2

- 127 Zamān-ı ma‘ deletinde ‘aceb mi şîr-i jiyān
Olursa kāfil-i esbāb-ı ‘ayş-ı rübeh-i pîr
- 128 Kalem-revinde hāzîn yok meger ki ehl-i fesād
Eyāletinde mükedder ola meger ki şerîr
- 129 Şüküfte gülşen-i ‘ālem nesîm-i luḫfuñ ile
Ḥasūd-ı cāh u celālūñ ola meger dil-gîr
- 130 Öñünde rezm-i ‘adū naḫ‘-ı bāzî-i şatranc
Elinde mel‘ abe-i temşiyet umûr-ı ḫaḫîr
- 131 Ğubār-ı leşkeri zehr-āb-ı tîğ ile yoğurup
Binā-yı mecdi ider böyle ḫışt ile ta‘mîr
- 132 Görince düşmen olur münhezim bu dehşet ile
Olnca şukḫa-i i‘lāma şüreti taşvîr
- [MK2-23b]
- 133 Pür-āteş olsa tûfengle cihān semender olur
Zamāne nîze ile neysitān olnca bu şîr
- 134 Kenār-ı bārgelhūñ idemez güzer mirrîḫ
Biri yanınca sipāhuñdan olmayınca ḫaḫîr
- 135 Oḫuñ ‘adūya görünmez belā nühüfte ḫazā

128b ola] olamaz MK1

129a nesîm-i] meger ki MK2

132b Olnca] Olinsa MK1

Elinde halka-i çeşm-i perī midür zih-gîr

[MK1-29a]

- 136 Nişân-ı tîr-i gamuñ üstüñ^vân-ı a^c dâdur
 Hüdeng-i bahtuña bâl-i hümâ midur per-i tîr
- 137 Bahâr-ı luţfi ehibbâya gülşen-i cennet
 ‘Adûya berķ-i cihân-süz ķâhrı nâz-ı sa^c ir
- 138 Olursa hevl ile meydân-ı rezm rüstâ-ğiz
 Gelür mi zerre ķadar vaz^c -ı pâkine tağyîr
- 139 İder izâle-i ma^c ķul-ı hükmini maşsûs
 İderse cevher-i ferde havâle-i şemşîr
- 140 Gelür derûnuna âğâz-ı kârdan encâm
 Dilinde ħ^vâbdan evvel zühür ider ta^c bîr
- 141 İdince Hâķ nazar-ı dîde-i ferâsetine
 Olur bedîd miyânında cevher-i şemşîr
- 142 Münevver olsa eger re^y-i rüşen ile felek
 Çü germ-i aķter olur iltimâ^c -ı mihr-i münîr
- 143 Şavâb-ı rişte-i re^y-i münîrine tev[’]em
 Redîf-i ğonce-i tedbîrine gül-i taķrîr

137b nâz]- MK1

139a izâle] edille MK2

141b cevher] ħubûbât MK2

- 144 Nühüfte seyr ile cāsūs-ı nevr zihni ider
Huṭūṭ-ı nāsiyeden intikāl-i naqş-ı zamīr
- 145 Ḳatup fūrūĝ-ı tecellā-yı āb-ı gevher ile
Secencel-i dil-i pūr-nūruñ itdiler taḥmīr
- 146 Velī bu cevher-i terkīb idince her birisin
Muḳaddem eyledi rūşenger-i ḳazāya ḳadīr
- 147 İdince rezmdede ol şaf-şiken tek ü tāzī
Ta^ʿ accüb ile şaf-ı ḳudsiyān ider tekbīr
- 148 Ḳaşīde vü keremüñ nisbeti tezāyifdür
Biri birine olur her dü mūcib-i tezkīr
- 149 Yeter du^ʿ ā idelüm Ḥāmiyā diyüp tāriḥ
Lü^ʾlü-i gūş-ı icābet ide Semī^ʿ ü Ḳadīr
- 150 Sipīhr-i tūĝını dikdikçe ḳal^ʿ a-i şāha
Raḥīl-i şāh-ı ceşş çaldığınca kūs-ı nefīr
[MK1-29b], [MK2-24a]
- 151 Zāfer ne cānibe gitseñ delīl-i rāhuñ olup
Öñünce meş^ʿ ale-keş ola nuşret-i teşḥīr
- 152 Cihānda görmeye bir ^ʿuḳde rişte-i emelüñ
Saña ^ʿināyet-i Ḥaḳ ide her ^ʿasīr-i yesīr

- 153 Şümār-ı mūy-ı ser-i tūğ-ı ser-bülend kadar
Sin̄in-i ʿömri mezīd ola māl ü cāhı keşir
- 154 Cihānda sen zuʿafānuñ muʿini oldıçça
Olur ʿināyet-i bārī saña muʿin ü zāhır
- 155 Çıķınca üç tūğ ile Hāmıyā didüm tārīķ
İrüp kemāle emīr-i mükerrrem oldı vezir

4

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- 1 Dehen-i nāʿire-i hāme-i hūn-āba nişār
Bu tarīķ ile olur şekve tırāzuñ ile bār
- 2 Derdine çāre ümīdiyle bu ʿabd-ı küstāh
ʿArz-ı hāl eyledi ey āşaf-ı ʿālī-miķdār
- 3 Bir atum var ki mecmūʿa-i eşķām-ı ʿilel
Mūy-ı endāmı kadar ʿayb teninde der-kār
- 4 Sinn ü sālūñ dir iseñ tāze civāndur ancak
Tay imiş bu daķı Tīmūr idicek Rūmʼa güzār
- 5 Bir nice ʿömr-i tabiʿiyi tecāvüz kılmış
Hükemā kavlini ibtāle olur turfe medār

- 6 Çapacağ nesne eger bulmasa kendin ışıırır
Devleti dağı deper itse kafasında karar
- 7 Pırliginden o kadar cismi raķıķ olmış kim
Sāyis itmez üzilür çaldı diyü gice tımār
- 8 Za^ç f-ı pıri anı bir ķālība ifrāğ itmiş
Ki uçar ĥas gibi şahrāda doķınsa i^ç şār
- 9 Naķş-ı sümmünden eşer mi görünür sāye gibi
Berķ-i nūrı yek Hicāz üzre iderse reftār
- [MK1-30a]
- 10 Lıki dendān mı var ağızında eger dişlese de
Elüni şıkdı zarāfetle şanursın dildār
- 11 O kadar ^ç uzv-ı ĥabışinde tenāsüb tábūd
Çār ĥas pāreye giçmiş gibi bir tāze ĥıyār
- 12 Egerüñ bār-ı girānına taĥammül mi ider
Düşına zengi degül belki olur sāyisi bār
- 13 Çıkarur ^ç ayn ile arpayı yoķ ĥāzimesi
Yudar elbetde ric^ç iüñ yine virseñ tekrār
- 14 Bu cihetle ķuluña var hele vāfir Nef^ç i
Bir yem arpa irişür aña şühür-ı bisyār
- 15 Pırlükden tutamaz kendüyi bī-çäre faķır

Ṭarafeyninden ider itse teneffüs her bār

[MK2-53b]

- 16 Niçe kez cāy-ı nemed-zīnini tebyīz itmiş
Niçe kez arpalıǵuñ şalmış o köhne murdār
- 17 Ṭopuz ursan bir adım yer hareket eyleyemez
Aña ğaddāre uran ya niçe olmaz ğaddār
- 18 Süst-i pādur ne қadar depmesi te 'şīr idicek
Depse de bir gül ile urdı şanursın seni yār
- 19 Hızmetinde ser-i mū deñlü quşūr itsem eger
İnkisārından idüp havf iderüm istiǵfār
- 20 Yemez içmez uyumaz şūret-i bī-rūh gibi
Şol feres şekline beñzer k'ola naqş-ı dīvār
- 21 Müsteşārımdur o bir müşkil işim düşse eger
Ġālibā meşveret erbābı olur şeyh-i kibār
- 22 Bu қadar ' ayb ile hep atlarımıñ aşılıdır
Anlaruñ hālini taşrihe ne hācet dağı vār
- 23 Қарlı taǵlardan aşırılmaz beni bu pīr-i kühen
Қарlı taǵlar қadar ihsānuña ümmīdüm var
- 24 Hāşılı hem қuluñı hem o za' ifi қurtar
Haқ Burāq ile mükāfātuñ ide rūz-ı şümār

[MK1-30b]

- 25 Ḳuluña bir güzel at eyle kerem sulṭānum
 Devletünden olam adam gibi bir esbe süvār
- 26 Ṭab[‘]-ı şūḥum gibi maṭbū[‘] ola çüst ü çālāk
 Naẓm-ı pāküm gibi mevzūn ola ḥink-i rehvār
- 27 Cerr-i nūr itse n’ola zerre-i ḥūrşīd ḳarīn
 Kütüb-i naḥvda ḥod ḳā[‘] ide-i cerr-i civār
- 28 Cerr dinilmez buña zīrā ki merām-ı dilini
 Bende Mevlāsına ‘ arz eylese olmaz cerrār
- 29 Şekeristān-ı belāgatde bu gün sulṭānum
 Var midur ṭūṭī-i ṭab[‘] um gibi şīrīn güftār
- 30 ‘ Ālemi pūşt-i be-dīvār iderüm ḥayret ile
 Olsa ḥüsni naẓaruñ ṭab[‘] uma ger āyinedār
- 31 Geldi hengām-ı du[‘] ā eyleme taṭvīl-i kelām
 Dā’ima ḥizmet-i Mevlā’da gerek ḥizmetkār
- 32 Zīr-i zātında revān ola semend-i devlet
 Edhem ü eşhebini ta ki süre leyl ü nehār

5

Ḳaṣīde-i ra' nā der medḡ-i Aḡmed Pāṣā

Fā' ilātün Fe' ilātün Fā' ilātün Fe' ilün

- 1 Erzenü'r-Rüm'dan itdikde giçen sāl-i ḡufül
Cebel-i Keṣmir'e geldikde ḡazā itdi nüzül
- 2 Hep inüp atlarumuzdan yoḡuşuñ başında
Teng ü pür-seng idi zīrā ki o derbend mehül
- 3 Bī-muḡābā yürüyüp ḡaflet ile bir miḡdār
Eyledük çün vasaṡ-ı mażīḡ-i Derbend'e duḡül
- 4 Kūhdan tutdı tüfenge bizi ḡuttā' -ı ṡarīḡ
İki nev-reste civān oldı ṡehīd ü maḡtül
- 5 Ben ü etbā' um olup cümle zaḡımdār u cerīḡ
Ḳıldılar seng ü tüfeng ile bizi ḡurd u ḡazül
- 6 İtdiler mā-meleküm tālid ü ṡarīḡ tārāc
Ḳalmadı dirhem ü dīnār u 'urüz u menḡül
- [MK1-31a]
- 7 Ālet ü esliḡamuz cümle alup ḡoymadılar
Bizde ne esb-i müserrec ne sütür-ı maḡmül

2b ü]- MK1

5b ü]- MK1

6a ṡarīḡ] nāṡıḡ MK2

6b u]- MK1

7a ü]- MK1

- 8 Şoymadık koymadı bizde derimüzden ğayrı
Böyle tārāc idemez leşker-i Cengīz ü Moğul
- 9 Kārbān ile benüm gitmek idi maḳşūdum
Yoldan azdırdı beni bir nice nādān-ı çoğūl
- 10 Sāḩa-i ḩaşr-şifat rācil ü ‘ārī ḩāmī
Eyledi Āmid’e bu zūll ü hevān ile duḩūl
- 11 Yoḳ bir icrāsın ider kimse şığınduḳ ḩaḳ’a
Āḩ u ḩasretle olup mü‘tekif-i künc-i ḩamūl
- 12 Olmadı her ne ḩadar ardına düşdüm aradum
Münḩal-i re’ıy ile bu fikr-i daḳıḳüm münḩūl
- 13 Rūz u şeb āḩ iderek zāviye-i ‘uzletde
Ĝurre-i heft-hilāl oldı semīn ü mehzūl
- [MK2-24b]
- 14 Ĝam u hem derd ü elem renc ü sitemle bir ğün
Oturup kūşe-i beytü’l-ḩüzün ü ğamda melūl
- 15 Eglenürdüm gehi baḩt-ı bede geh gerdüne
Eyleyüp ḳāmet-i tığ-i kile-efşānumı tūl

8b ü]- MK1

10a ḩāmī] cāme MK2

10b Eyledi] Eyledük MK2

11 a şığınduḳ] şığıdum MK2

13a u]- MK1

15b tığ] tūl MK2

- 16 Pırlükde dir idim müşkil olur ħunk-i ma' aş
Tāzelükde olur adam sitem ü rence ħamül
- 17 Niçün ey çerĥ-i siyeh-dil beni pā-māl itdüñ
Revnaĥ-ı ' ahd-i şebāb āĥir olup geldi kühül
- 18 Çerĥ ile biz bu keşā-keşde iderdük irād
Mevzu' -ı baĥşde her dem niçe bürhān u cüdül
- 19 Geldi bir müjde-resān hem çü beşir-i Ya' kûb
Kebkveş ħande-zebān eyledi ħarşumda muşül
- 20 Didi ey sākin-i beytü'l-ĥüzn ü derd ü miĥen
Müjde olsun saña Ĥaĥĥ itdi du' ānı maĥbül
- 21 Şaf-der-i şadr-ı veġā Ĥazret-i Aĥmed Pāşā
Vāli-i Raĥĥa ki aĥkāmını çerĥ itdi ħabül
[MK1-31b]
- 22 Cānib-i şarĥa olup mihr-şifat ser-' asker
Şavb-ı ma' müre ħariben ider elbetde ħufül
- 23 Āh u feryādı ħo eyyām-ı feraĥ oldı ħarīb
Geldi hengām-ı sürür olma ħazīn ü mebtül
- 24 ' Ömrüñ oldıĥça bu furşat daĥı giçmez elüñe

20a ü]- MK1

21a şadr-ı] şaĥn-ı MK1

21b çerĥ] çok MK1

- Gör işüñ pâyine rû-mâla hemân müntazır ol
- 25 Bu senüñ yäreñe em zaħmuna merhem eyler
 oma elden etegin ullıa eylerse abül
- 26 Güş idüp müjdesin ol müşfi-i hoş güftäruñ
 Oldum esbâb-ı sefer aydına oldum meşgöl
- 27 İdicek Āmid'e teşrif o menba' ü'l-cäruñ
 Ben de itdüm kenef-i me'men-i cärına duħöl
- 28 Bu dür ol dür ki şadef nāmını zıkr itse eger
 Āb-ı gevherle gerek ide dehānuñ mağsöl
- 29 Dürrindür belki Sikender-fer ü Dārā-ħaşmet
 Ser-keşān av-ı 'ubüdiyyetin itdi abül
- 30 Ber-i tıı olalı şa' şa' a-pāş-ı āfā
 Dest-i devletde odur şimdi ħüsām-ı meslöl
- 31 Türkmān Kürd ü ' Arab hep Raa iskānında
 Yaı vü āşı ferāmuş idüp oldı āna öl
- [MK2-25a]
- 32 al' u tefriine emr itse bu nüħ-ābānuñ
 ār-māder ider a' rāz ü ğaddārı betöl

28b dehānuñ] zebānın MK2

29b itdi] ıldı MK1

30a şa' şa' a-pāş-ı] şa' şa-pāş-ı MK1

32a u]- MK1

- 33 Hācib-i qahrı eger men^c -i duḡūl eyler ise
İdemez şūret-i nev^c iyye heyūlāya ḡulūl
- 34 Cevher-i ferde eger tiḡini gösterse ider
Ḳısmet-i nā-mūtenāhī ile taḡsīmi kabūl
- 35 Dergehinden yedine ḡaḡḡ-ı emān olmayıcaḡ
Cānı var mı ide ordusuna mirrīḡ duḡūl
- 36 Olamaz ceyš-i ^c adū şavletine tāb-āver
Ḥār u ḡas tūdesi mümkin mi ide sedd-i süyūl
- [MK1-32a]
- 37 Başıını kesdi köpekler gibi ḡāb-ı dehrūn
Gelmemişken Şarı Beg oḡlı gibi şīr-i sübūl
- 38 Bu ḡadar ser bu ḡadar ḡūd-ı vūzerā çāk itmiş
Tiḡ-i ^c arzında daḡı görmedi bir kimse fūlūl
- 39 Sāha-i Erzen-i Rūm üzre idüp ḡarb-ı ḡıyām
Āyet-i seyf gibi eyledi çūn anda nūzūl
- 40 Zorbalar her ne ḡadar ḡaşd-ı firār eylediler
Dāmene çūn der ü dām oldılar āḡir mecbūl
- 41 Jeng-bār olmuş idi āyine-i Erzen-i Rūm
Eyledi mişḡal-i rūşen-ger-i tiḡi maşḡūl

32a emr] ḡükm MK2

40a Zorbalar] Zorba MK2

- 42 Yutdı eşrārı bütün hem çü hibāl-i sühre
Görmedüm ef'î-i tîği gibi bir mār-ı ekül
- 43 Kılıcı tayr-ı ebābîl aña cevher siccîl
Zorba çün şāhib-i fil oldu ke' asfin me'kûl
- 44 Cānları dāne-i üsrüb gibi pek eşkāl imiş
Şadme-i top ile mülk-i ' ademe buldı vüşûl
- 45 ' Ālemi şā'ika-i tîği idüp zelzelenāk
Toldı āvāze-i ru' bile cibāl ile sühûl
- 46 Bīm-i tîğ-i ġāzabı ' ālemi mer'üb itmiş
Feyz-i ebr-i keremi ' āleme olmuş mebzûl
- 47 Kālbine sîn-i su'āl olmadan evvel sāniğ
Bulunur kīse-i sâ'ilde müheyyā mes'ûl
- 48 Düşse ger kaṭre-i ebr-i keremi deryāya
Püşt-i mähîde bütün dirhem ü dīnār ola pûl
- 49 Bir yire ḡāş olur elbetde seḡābuñ feyzi
Feyz ü iḡsānı bunuñ eyledi dünyāyı şümûl
- 50 Rezm-i a' dāda ceri faşl-ı ḡükümetde ḡalim
Va' de-i luṭfa vefā vaḡt-ı va' idinde ḡufûl

46a mer'üb] mergüb MK2

49b ü]- MK1

[MK2-25b]

- 51 Dem-i i' t̄ada sebük vaqt-i mekârihde şabūr
 ẖahr u şatvetde girân bezl-i mekârimde ' acūl

[MK1-32b]

- 52 Dem-i heycāda ẖavī vaqt-i ' uẖūbetde baṭī
 ' Irz u nāmūsda mümsik zer ü gevherde mebzūl

- 53 Hükmi nāfiz sözünñ her biri bir fazl-ı ḥiṭāb
 Cedel-i ḥaşmı kesüp atmada mānend-i fuẖūl

- 54 Adı var Mīr ' Alī Şīr Nizāmü'l-mülküñ
 Re'yine nisbet ile bilge Aristo bir gūl

- 55 Rüşd ü tedbīr ile olmuş vüzerādan fā'ik
 Olamaz fāzıla elbetde berāber mefzūl

- 56 Şimdi maḥdūm-ı veliyyü'n-ni' minden ğayrı
 Var ise buncılayım āşaf-ı zī-şān baña bul

- 57 Aşafā rezmine ' azm eyledigüñ şāh-ı cedīd
 Ne kadar mekr ü ḥıyal itse olur ḥūr u ḥazūl

- 58 Düşmenüñ Nādir-i ' asr ise daḥı sultānum
 Gele dergāhuñā zilletle muḥayyed maḡlūl

52a Dem-i] Der-i MK1

52b u]- MK1

53a fazl] faşl MK2

53b fuẖūl] fuşūl MK2

56b Var ise buncılayım āşaf-ı zī-şān baña bul] Ne kadar mekr ü ḥıyal itse de olur ḥūr u ḥazūl MK2

57b Ne kadar mekr ü ḥıyal itse olur ḥūr u ḥazūl] Var mı dünyāda güher-kān maḡbūl MK2

- 59 Gitdi evvelki ʔarāvet-i ʔemen bahtında
Dem-be-dem şimdi nümāyān oluyor nüks ü zübül
- 60 Cāe fī ʔālīhi en-nādir kʼel-maʼ dūm
İz tefāʼellet ʼaleʼn-nādir ʔad kāne yezül
- 61 Şuʼ le-i devleti beñzer leheb-i hāşāke
Tiz geʔer gerʔi olur bir niʔe müddet meşğül
- 62 Görinür kevkeb-i bahtında nuḥūset eşeri
Müzmahīl olmağa az ʔaldı o şāh-ı maḥbül
- 63 Hiç fikr itme ʔarībān olur inşāallāh
Seng-i idbār ile āyīne-i baḥtı maḡlül
- 64 Āşafā ebr-i kefā neyyir-i burc-ı şerefā
Görmeye mihr-i dıraḥşānuñı iḡbālün üfül
- 65 Ben senün dāmen-i iḡşānuñı ʔıtdum geldüm
Var mı bu zeyle muʼ ādil daḡı ʼālemde züyül
- 66 Şöyle bir ʼurve-i vuşḡāya yapışdum kʼolmuş
Halka-i mınḡıka-i ʔerḡ-i berīnveş mecdül
- [MK1-33a]
- 67 Hāncı oḡlıyla Beşir oḡlı daḡı Aḡmed Beg
Yazıcıoḡlı Kiḡı ḡākimi mīr-i maʼ zül

58b zilletle] nisbetle MK2

64b dıraḥşānuñı] dıraḥşande MK2

- 68 Cümle me'vā-yı leşüş idi alup sâriğden
İtdiler mālumu ḥalvā gibi bunlar me'kūl
[MK2-26a]
- 69 ṭağı degül belki efendüm getürür
Sedd-i Ye'cüc u verāsındaki düzdi mağlül
- 70 Kārbān-keş dinilen necmi semādan getürür
İtse iḥzārına fermān-ı muaḳayyed mekbül
- 71 Bu numüne irişür geldi ṭağından
Ḳamu oğlu gibi bir sâriğ-i ḳattāl ü ḳutül
- 72 İḳtidār işte bu merkezde nedür bā' iş-i 'avḳ
Diyerek maṭl-ı meṭālib beni eylerdi melül
- 73 İşi bitdi mi şanur şuğlı mı māni' dir idüm
Ola ḥāşā ki efendüme teğāfül ya zühül
- 74 Ḳamunuñ oğlu kefāletle yapılmış tıydum
Maṭlabum oldı biraz şimdi pezīrā-yı ḥuşül
- 75 Ḥāncı oğlıyla Beşir oğlu daḫı bir miḳdār
Māl-i menhübemüzi virseler olur ma' ḳül

68a eyledi] idi MK1

69b Sedd-i Ye'cüc u verāsındaki düzdi mağlül] İtse iḥzārına fermān-ı muaḳayyed mekyül

70. beyt MK2'de yer almamıştır.

71b ü]- MK2

72b maṭl] maṭlüb MK2

- 76 Sāriķ oldur ki yedinde çıķa māl-i mesrūķ
Mest odur kim deheninden alına bŷy-ı ŷŷmŷl
- 77 Yazıcıoğlı'na Gŷmriķci Ağa semtinden
Varsalar itmez o da mālŷ edāsında nŷkŷl
- 78 Hġāk-i pāye gelen eŷyāyı beyān eyleyelŷm
Bu ķadar māldan ancaķ bize bu oldu vŷŷl
- 79 Peŷm idi ŷanki depilmiŷ nemed olmiŷ gŷr kim
Kesme ŷarmayla mŷfettil iken olmiŷ meftŷl
- 80 Raġtımuŷ baŷlıđı geldi sġne-bendi nā-bŷd
Hele ġaddāre o ġaddārdan oldu mevŷŷl
- 81 Sāde sġm idi ķalem-kāri topuz pŷr-zer idi
Bir kırık kŷhne baķır ŷeŷ-per olunmiŷ mevŷŷl
- [MK1-33b]
- 82 Bir odun pāresini ŷap diyŷ taķmıŷlar aġa
İp taķılsa yed-i bennāda olurdı ŷāķŷl
- 83 Dŷŷmenŷġ ġālını hiķ ŷorma ki gelmez ķāle
Pŷte-i ġaymede ķāl eyledi bir ehl-i uŷŷl
- 84 Āferin ŷan^c atına ġiffet-i yed bŷyle gerek

78a eyleyelŷm] eyleyem MK2

78b oldu] boldı MK2

81a pŷr-zer] yaldız MK2

83a ŷorma ki] ŷormađa MK2

Kemterin muhlisini sürme-i çeşm-i mekhül

85 Ey 'ināyetlü mürüvvetlü veliyyü'n-ni' müm
Sözi kütāh idelüm saña ne kāl ne maḳūl

86 On iki kīselük eşyā vü nüḳūdum gitdi
Bu ḳadar elbise vü esliha ālāt u ḥuyūl

87 Ḳuluña kendi ḥazīnenden idersin a' ṭā
Kereminden budur ey āşaf-ı zī-şān mes'ūl

88 Şulḥa mūmum ḳuluña nişfini iḥsān eyle
Beni ḳurtar varayım ḥāneme Li'llāh u Resūl

[MK2-26b]

89 Muttaşıl aḳmada gözden ḳaṭarāt-ı eşküm
Şıla ü 'āide muḥtāc bu mā-i mevşūl

90 Var derūnumda bir āteş ki degül seyl-i sirişḳ
Heft-yem gūşe-i dāmānumı itmez meblūl

91 Ṭavḳ-ı iḥsānuñı ṭaḳ gerdenüme fāḥte-veş
Serv-i āzād iken in' āmun ile ḳıl beni ḳūl

92 İtme ircā' -ı teḥī-dest Diyār-ı Bekr'e

84b muḥallisini] muḥtelibi MK2

85b kāl] ḳabl MK2

86a On iki] On MK2

86b u]- MK1

87. beyt MK2'de yer almamıştır.

91b beni] bizi MK2

- Zîd ile ‘ ömr arasında beni çün hür u hazûl
- 93 Lîk in‘ âm-1 kaşîde ‘ ıvaz-1 nazm-1 medîh
O da bir başka şadeddür buña olmaz medhûl
- 94 Erzurûm’a geleli heft ü çihil rûz oldu
Telhdür şabr idemem geldi ten ü cāna buhûl
- 95 Çādıruñ tozlığı yok esmede bād-1 şarşar
Hâr u hâşāk ile külhan gibi haymem mezbûl
- 96 Rûzda bād-1 āvāşif giceler sermādan
Ne gice h^vāb girer çeşme ne gündüz kaylûl
[MK1-34a]
- 97 Bizdek āfāt-1 şitādan beri yok sulţānum
Erzurûm’uñ kışığı yaklaştı irişdi eylûl
- 98 Bu da bir iş degül ammā ki büyük maḥzûrum
Kalmadı kîsede ḥarc eyleyecek pâre vü pûl
- 99 Hâşa li’llāh ki efendüm beni eyler me’yûs
Ki cibilliyeti olmuş kerem üzre mecbûl
- 100 Bir benüm gibi hüner-perver-i bî-hemtānuñ
Bāb-1 cūduñda gerekdür bula kāmı ḥuşûl

92b çün]- MK2, u]- MK1

95b Hâr-1 hâşāk ile] Hās u hâşākile MK2

98a degül] mi ki MK2

99a ki]- MK2

- 101 Hep gider ni' met-i dünyā qalur ammā ki medih
 Haşre dek ziver-i mecmū' a-i erbāb-ı 'uqūl
- 102 Benüm ol fazl-ı yektā ki cihāndan gitsem
 Gedigüm maşşere dek qala mu' aṭṭal maḥlūl
- 103 Tek ü tāz eyler isem şayd-geh-i ma' nāya
 Bend-i fitrāküm olur şayd-ı fūrū' ıyla uşul
- 104 Hünerüm şir ile inşāya degüldür maşşür
 Sa' d-ı ma' qūl-ı fünūnum Beğavī-i menqūl
- 105 Tab' umuñ şir benüm bāzī-i tıflānesidür
 Zü-fünūnum degülüm şā' ir-i nādān u cehūl
- 106 Cümle tertīb-i umūr ile olur ma' lūmum
 Yoq benüm ḥāne-i fikrümde binā-yı mechūl
- 107 Ḥamdüli'llāh hünerüm şöhretüme gālibdür
 Şavt-ı 'ālī içi ḥāli degülüm hem-çü tūbūl

[MK2-27a]

- 108 Revnaq-ı naqş olur ehliyyet-i naqqāşa delil
 Eşerüm dāll benüm diqqat-i tab' um medlūl

100b bula] ola MK1

101a qalur ammā ki] olur ammā bu MK1

102b maşşere dek] haşre kadar MK2

103a ma' nāya] ma' nāda MK2

105b u]- MK1

- 109 Var ise şübheñ eger ur mehek-i tecrübeye
İşte levh işte kalem işte kütüb işte fuḥūl
- 110 Suḥenüm beyza-i fūlād u demir leblebidür
Li'llāhi'l-ḥamd degülem ḥāyide yāḥud medḥūl
- 111 Ḥāmiyā lāf u güzāf itmeyelüm jāj-me-ḥāy
Yeter ey ḥāme-i bī-mağz idelüm terk-i fuzūl
[MK1-34b]
- 112 Āşafā böyle mi medḥūñde ḥırām eyler idüm
Ḳayd-ı ālām ile ger olmasa ṭab'um mekyūl
- 113 Ḥāṭır-ı fātıruma ḥayli zamāndur gelmez
Ne fa'ıl ü fe' ilātün ne mefā'ıl ü fe'ül
- 114 Ğuşşa vü renc ü keder itdi mükedder ṭab'um
'Afv u şafḥ eyle eger var ise nazmumda melūl
- 115 Besdür ey dil idelüm dırsen eger istiḳşā
Medḥin ol āşaf-ı dehrūñ olur ebvāb-ı fuşūl
- 116 Geldi hengām-ı du'ā eyleme taṭvīl-i kelām
Bir du'ā it k'ola mengūş-ı bināgūş ḳabūl

111a u]- MK1

113b ü]- MK1, ü]- MK1

114a vü]- MK2, ü]- MK1

114b nazmumda] ṭab'um MK2

115a dırsen eger] eyler iseñ MK2

- 117 Hıyme-i çerh kuruldıķça basit-i hıake
Dehrde tı ki te' akıb ide bu cır-ı fuşul
- 118 Kıa'id-i leşker-i iķbāl ola mānend-i kameran
Görmeye dā'ire-i mecdi meħāfiyle zuyul
- 119 Yediyle bir kıl ile bahtını baht-ı sermest
Zir-i rānında ola tevsen-i iķbāl-i zelul
- 120 Seyfi cevgān ola düşmen başı dā'im aña top
Tigi 'āmil ola her dem ser-i a' dā ma' mül
- 121 Rümhi tı' un ola yā Rab ten-i düşmen ma' un
Tiri fā' il ola naşb-ı ser-i a' dā mef' ul
- 122 Hık-i dergāhuña ben hālümü i' lām itdüm
Luţf u ihsānuña vā-beste senün redd ü kabul

117b fuşul] fuşul MK2
119a Yediyle] Beriyle MK2
120a ola]- MK2

6

Çaşıde Berāy-ı Vezāret-i Nu' mān Pāşā

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ğubār ālūdedür mir'at-i 'ālem gerd-i ħayretle
Görinmez şüret-i ümīde bağdum ħayli diğğatle
- 2 Felek şubḥ-ı ümmīdüm döndürüp şām-ı ğarībāna
Cihānı çeşmüme tār itdi dūd-ı āh-ı ħasretle
- 3 Fitīl-i şem' -veş dil ħavırılırken kendü yağıyla
Çomaz sūz u güdāza tünd ü bād-ı ğam ferāğatle
- 4 Baña çün çeşm-i sūzān teng olup fetḥüñe 'ālem
Muğim-i küşe-i hicrān idem ālām-ı ğurbetle
- 5 Gözüm nem hem-demüm ğam maḥremüm hem ħātırüm derhem
Oturmuş eglenürdüm böyle bir müḥiş kıyāfetle
- 6 İrişdi bir beşir-i dil-pezir ammā ki rüḥ-efzā
Şadefveş eyledi pür-güşımı dürr-i beşaretle
- 7 Didi müjde saña ol lāle-i gülzār-ı nu' mānī
Vezir oldı ser-ā-ser ħil' ati giydi sa' ādetle

[MK1-36a]

Çaşıde Berāy-ı Vezāret-i Nu' mān Pāşā]- MK1

3b ü]- MK2

5b bir]- MK2

6b Şadefveş] Şadef MK2

7b sa' ādetle] vezāretle MK2

- 8 Olup ‘İsā nefes ecdādın ihyā itdi Aḥmed Beg
İrişdi merkez-i Nu‘ māt’a s̄abit oldı devletle
- 9 Hūdā rūḥ-ı şerīfūñ şād ide Nu‘ māt Pāşā’nuñ
Ki çıķdı ol şadefden böyle bir gevher necābetle
- 10 Niçe gevher dıraşşān şeb-çerāğ-ı maḥzen-i ḥikmet
Deger bir künc her kırat-ı ḥulķı ķadr u kıymetle
- 11 Degüldür mürde gūyā vālıdı bir böyle mevlūduñ
Müberhendür bu da‘ vā mantıķ-ı faḥr-ı risāetle
- 12 Cenāb-ı şadr-ı vālā ya‘ ni İbrāhīm Pāşā kim
Cihānda gün gibi meşhūrdur fehm ü kiyāsetle
- 13 Efendüm ḥiss idince nāşıyeñde ğarra-i devlet
Bilüp ḥayr oldığın rüşen-çerāğ itdi vezāretle
- 14 Hūķūķ-ı sābıķa Hāķ’a ri‘ āyet itdi sulṭānum
Seni düstür-ı zī-şān eyledi merdāne himmetle
- 15 Ulu’l-elbāba vāzıḥ oldı nūr-ı fehm ü ‘irfānı
Bu dilkeş ḥāndāna itdigi meyl ü muhabbetle
- 16 Cevāhir ķadrın añlar oldığın ḥalk eyledi imzā
Bu deryā-yı menāfi‘ dürrine izḥār-ı rağbetle

[MK2-28b]

- 17 ‘ Aceb t̄ab u ʃar̄avet virdi b̄aġ-ı devlet ü d̄ine
Bu nah̄l-ı b̄ar-ver aġş̄anına luṭf u ri‘ āyetle
- 18 Bilürdi gerçi evvelden ne k̄anuñ gevherisin sen
Tecessüs itdi isti‘ d̄aduñı Mevlā ferāsetle
- 19 Egerçi ‘ ırķ-ı p̄aküñ medḥali vardur necābetde
Ne ş̄ud ammā o rif‘ atden ki ḥāşıldur izāfetle
- 20 İzāfi rif‘ ata yoķ iḥtiyācuñ muttaşif z̄ātuñ
Şecā‘ at hem semāḥat ‘ iffet ü ‘ adl ü feṭānetle
- 21 Vezāret şadruñ efrāz itdüñ isti‘ dād-ı z̄ātuñla
‘ Alāya bālīg olduñ sen kemāl-i ḳābiliyyetle
- 22 Muḥaşşal sen vezīr ibn-i vezīr ibn-i vezīr olduñ
Ḥaseble hem neseble hem liyāḳat hem verāşetle

[MK1-36b]

- 23 Ḥaḳiḳatle mecāzī ola yāḥūd ma‘ nevī şadrı
Vezāret buldı z̄ātuñla şeref z̄ātuñ vezāretle
- 24 Vezāret rütbesin pür t̄ab idüp bir kaç ḳadem geçdüñ
Nişāna vāşıl oldu t̄ir-i baḫtuñ istiḳāmetle

17a ü]- MK1

18b Mevlā] ammā MK1

22b liyāḳat] liyāḳatle

- 25 Nişān-ı ‘ālī-şāna şadr-ı tevķī‘ e görüp lāyık
Saña devlet nişān-ı intiḫāb urdı necābetle
- 26 Sen ey ‘ālī-neseb maḫdūmısın bir ḫānedānuñ kim
Ser-i şemşirine eyler ḫasem düşmen şadāḫatle
- 27 Vezīr-i kāmurāndur hep eb ü ecdād u a‘māmuñ
Necābetle ‘adāletle emānetle diyānetle
- 28 Bu nesl-i bī-bedel tevķik-i Rabbānī’ye mazḫardur
Ricāl-i muḡtenemdür ḫande varsa fetḫ u nuşretle
- 29 Ḥuşūşan vālidüñ Nu‘mān Pāşā-yı mūkerrem kim
Tefevvuḫ eylemişdi ol gürüha farḫ-ı ‘ismetle
- 30 Bu nesl-i bī-naẓirüñ söylenür aḫḫār-ı ‘ālemde
Hele iḫyāsı ḫüsn-i zıkr ile emvātı raḫmetle
- 31 Müşirā āşafā necl-i necībā eyledi Mevlā
Saña ikrām hengām-ı şebābetde vezāretle
- 32 Şalāḫı bilmiş ol ābānuñ ebnānuñ şalāḫıdur
Şalāḫu’l-ābla sen şāki’s-silāh olduñ ḫadāşetle
- 33 Bu emr-i pūr-ḫaḫiruñ ‘uhdesinden çıḫmaḫa sa‘y it
Mā’il ü menşe’üñ fikr eyle her kārūñ başiretle

- 34 Buyurdu fahr-ı 'ālem küllüküm rā' hadi'inde
Ki her rā' i olur mes'ul-ı aḥvāl-ı ra' iyyetle
[MK2-29a]
- 35 Seni eyler mükerrem devlet-i dāreyn ile lā-büd
Ḥudā mazlūma şefkat zīr-i destāne mürüvvetle
- 36 Re' āyādan ra' iyyet tīḡi a' dādan dirīḡ itme
Olur aḥvāl-i 'ālem muntazır 'adl u siyāsetle
- 37 Bi-hamdi'llah melālüm ḳalmadı gördüm vezīr olduñ
Efendüm dil-pesendüm 'izz ü iḳbāl ü celādetle
[MK1-37a]
- 38 Beni söyletmedüñ sen söyledüñ yek pāre inşāf it
Olur bezm-i edebde güft-gü ey ḥāme nevbetle
- 39 Biraz şabr eylesüñ de bir ḡazel tarḡ eyleyem bārī
Du' ā-yı ḥayr idüp ol āşafa zeylinde rif' atle
- 40 Olinca cām-ı gūşum pür-mey-i nāb-ı beşāretle
Ser-i mīnāda maḡzum penbedür şandum şetāretle
- 41 Ğubār-ālūd iken vaḥşetle beytü'l-' ankebūt-āsā
Gül-i şād āba döndi şafḥa-i rūyım nezāretle
- 42 Ne müjde bir meserret-māye kim pür-ḥūn iken göñlüm

33a küllüküm: Hepimiz.

36a ra' iyyet] ri' āyet MK2

36b siyāsetle] ri' ayetle MK2

39a eylesüñ de] eyle sen ben MK1

- İdüp tebdil-i hâlet oldı pür-şahbâ-yı ʿişretle
- 43 Açıldı çeşm-i ter-i Yaʿküb-veş jeng-i küdüretten
Getürdi büy-ı pîrâhen şabâ güyâ ki sürʿatle
- 44 Mübârek ola meymûn ola mesʿûd ola sulţânım
Hemîşe kâmrân itsün seni Hâk ʿizz ü rifʿatle
- 45 Müyesser eyleyüp her maţlabuñ vefk-i merâm üzre
Muķârin eyleye her reʿyüñi Mevlâ işâbetle
- 46 Günüñ günden yek olsun âftâb-ı ʿâlem-ârâveş
Ĝadüñ emsünden aʿlâ eyleye Mevlâ leţâfetle
- 47 Hudâ-yı lem-yezel hayr eyleye âĝâz ü encâmuñ
Rızâsına muvâfiķ olan aʿmâl-ı hidâyetle
- 48 Bülend-âvâze olsun nevbet-i iķbâl ü iclâlüñ
Çalinsun ol ķadar kim ola hem-dem sūr-ı sâʿatle
- 49 Biraz da hâk-i pâye ʿarz-ı hâl itmek diler gönlüm
Eger küstâhlık da olsa taşdıʿ e cesâretle
- 50 Efendüm hânedân-ı Köprili bir bâĝ-ı hurremdür
Ben anda ʿandelîb-i naĝme-perdâzum feşâhatle

- 51 Ne zibā sözlerüm var vaşf-i ‘amm u ibn-i ‘ammuñda
Muvaşşah ma‘ni-i rengin ile dilkeş ‘ibāretle
- 52 Kuşūr-ı bārgāh u mevlid ü tehniyye-i manşib
Müzeyyen oldı hep āşār-ı kilik-i pür-belāgatle
[MK1-37b], [MK2-29b]
- 53 Virince her kaşide kīse vü düşüm iderlerdi
Mülemma‘ şurre-i ihsān ile ilbāş-ı hil‘atle
- 54 Çü serv-āzād iken kumrıveş oldum tavk-ı der-gerden
Beni ‘amm-i ‘amīmü’l-cūduñ itdi bende ni‘metle
- 55 İdüp hışn-ı haşin-i sāye-i luţfuñda āsūde
Ser-efrāz eyledi Hāmī kuluñ hüsn-i himāyetle
- 56 Eb u ecdād u a‘māmuñ efendüm muttaşiflardur
Kemāl-i ‘ilm ü ‘irfān ehline cūd u semāhatle
- 57 Serāh-ı devlet-i dārına rāgıb olmağ istersek
O zibā işre sen de iktizā kııl cedd ü himmetle
- 58 Suhen pāyāna yetdi meclis-i şoḥbet tamām oldı
Yeter ey hāme uğruñ hayr ola şıḥhat selāmetle
- 59 Mükemmel söyledüm tāriḥ-i sālin şevk ile Hāmī

51a u]- MK2

54a iken]- MK2

56a u]- MK1, u]- MK2

56b Kemāl-i ‘ilm ü ‘irfān] Kemāl ü ‘ilme rağbet MK1

Mükemmel oldu Nu' m̄an-zāde Aḥmed Beg vezāretle

7

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn

- 1 Erḥāma inüp nuṭfeler aṣlāb yolından
Hep çıķdı birer ferce bulup āb yolından
- 2 Baķ maṭla' -ı ebrūsına öp sine-i ṣāfuñ
İn ma' den-i sīm üstüne mihrāb yolından
- 3 Yārin çekemez zāhid-i ḥar rıṭl-ı girānuñ
Rez duḥterinüñ çıķsın o ṣebāb yolından
- 4 Erbāb-ı kemāle felegüñ cevriñi görse
Giçmezdi ṣabīler daḥı küttāb yolından
- 5 Firdevs-i berīn mīvesidür ğabğabı yārūñ
Ol sīb-i zeķan giçmedi Sīnāb yolından
- 6 Herkes heves-i ' aşķ-ı bütān eylesünler
Ben çıķdum ise çıķmasun aḥbāb yolından
- 7 Ey bādiye-peymā-yı hevā ğafleti terk it
Ebnā-yı sebīli çıķarur ḥ^vāb yolından

[MK1-38a]

1b bulup] olup MK2
4. ve 5. beytler MK2'de yer değiştirmiştir.

- 8 K̇o dā' iye-i ' işmeti bir nīm-nigehle
 Çok şeyhleri azdurur ol şebāb yolından
- 9 Bir bāba duḡūl eyledi Hāmī ki o bābuñ
 [MK2-30a] K̇or mı felegi giçmege hicāb yolından
- 10 Pāşā-yı kerem-pīşe semiyi-yi şeh-i kevneyn
 Çıkmaz ser-i mū Aḡmed ü ařḡāb yolından
- 11 Baḡr-ı keremi ḡavşala-i cūda řıḡıřmaz
 Mūmkin midūr icrā yemi mīzāb yolından
- 12 Taḡrīř-i ' adū řavletine sedd-i reh olmaz
 Dutmaz ḡas u ḡāřāk ile seyl-āb yolından
- 13 Te 'dībine āmāde iken pençe-i ḡahrı
 Kādir mi çıka bī-edeb ādāb yolından
- 14 Luḡf eylese ezdād ola hem pister-i ūlfet
 ḡahr itse müsebbib çıkar esbāb yolından
- 15 Her emri olup muntazam-ı rişte-i tevfiḡ
 Ayrılmaya yā Rāb o dūr-i nāb yolından
- 16 ḡıẓr rehberidūr řa' řa' a-i fiḡrat-ı pāki
 Kābil mi çıka mihr-i cihān-tāb yolından

Meşnevi Berāy-ı Şikāyet ü İltimās Muḳāṭṭa‘a-i ḳāre devr-i zamān u berāy-ı laṭīfe ⁴ [MK1-4b]

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ey kerem-pīşe ‘azīzüm cānum
Merdüm-i çeşm-i terüm sulṭānum
- 2 Āḩ-ı vālā güherüm tāc-ı serüm
Gerd-i ḩāk-i reh-i kuḩl-ı başarum
- 3 Hem necīb ü hem edībüm Ṭībī
Dil-i bīmāra ṭabībüm Ṭībī
- 4 Ṭīb-i ḩulḩ-ı hasenüñ fāyiḩdür
Nāf-ı müşg-i ḩoten’e rāciḩdür
- 5 Var iken ‘anber-i cūduñ ṭībī
Ele almaḩ ne belādur sībī
- 6 Dökdi āḩū ḩatı çoḩ ḩün-ı ciger
Uymadı ḩulḩuña müşg-i ezfer
- 7 Ṭīb-i aḩlāḩuña taḩlīde senüñ
Göbegi düşdi ğazāl-ı ḩoten’üñ
- 8 Küll-i aḩlāḩuña olmaz hem-ser
Gül ü heyzüm gibi ‘ūd u ‘anber

⁴ Meşnevi Berāy-ı Şikāyet-i Muḳāṭṭa‘a-i ḳāre devr-i zamān berāy-ı laṭīfe] - MK1
3a ü] - MK1

[MK1-5a]

- 9 Hāme tavsīfe ne kādirdür anı
Ya' ni ol zāt-ı kerīmü's-şānı
- 10 Beden-i tīb-i dil-i āgāhı
Şanki bir şişede 'itr-ı şāhı
- 11 'Itr egerçi bedeni tīb eyler
Tīb-i cūdı dili taṭyīb eyler
- 12 'Itrdur gerçi ki ta' tīr-i meşām
Alınur būy-ı 'aṭāsından kām
- 13 Nūkhet-i gül ider irāş-ı zükām
Tīb-i hūlḵından olur neyl-i merām
- 14 Cism ü cānuñ senüñ ey kudret-i Rab
Gül gibi tīb ü t̄ahirdür hep
- 15 Dest-i cūduñ senüñ ey māye-i rūḥ
Çeşm-i 'āşık gibi dā'im meftūḥ
- 16 Felek-i cūd-ı keff-i bī-minnet
Cūd-ı iḥsānuñı gördüm kat kat

[MK2-4b]

9a kādirdür] kādirdür MK2
12. Beyt] - MK2
14a ü] -MK1

- 17 Naḥl-ı tūbī keremün aḡşānı
Dūr-ı nezdik atufuñ dānı
- 18 Dest-i cūduñ k'ola ser-germ-i 'atā
Ceyb-i eşdāf ola keckül-i gedā
- 19 Herkesüñ adri yanuñda mevcūd
Dirhemün adri yanıñda nā-būd
- 20 Olmadı iki nefes maḡbūzuñ
Zer-i maḡbūb olalı mebgūzuñ
- 21 Görmemiş kimse binānuñ manzam
Bezı için ide meger abz-ı derem
- 22 Yedüñe abz ile ılsañ fermān
Saña barmaklaruñ eyler 'işıyan
- 23 Beni müstaḡraḡ-ı iḡsān itdüñ
'Ömrüm olduḡça senā-ḡ^vān itdüñ
- [MK1-5b]
- 24 Ben saña şıḡlet-i mevfūr itdüm
Rāḡatından ḡaremüñ dūr itdüm
- 25 Beytü'l-aḡzāna dönüp kāşāneñ
ḡasteler oḡası itdüm ḡāneñ

21 a manzam] munzam MK2
22 b barmaklaruñ] barmakların

- 26 İderüm şafh-ı cemilüñ me'mül
Eyler erbâb-ı kerem 'özri qabül
- 27 Melel-i hâtıruñ oldı meczüm
Vâşıl olduqda berât-ı merķüm
- 28 Gerd peydâ idi 'unvânında
Bir varaq pâresi yoq yanında
- 29 Böyle fehm itdi dil-i nâlânım
Bunı fikr itmiş ola sulţânım
- 30 Bu da bir iş mi ki tekşir idelüm
İşte yapduq diyü taħrîr idelüm
- 31 Ya dimekdür ki daħı itme su'âl
İşte al kâğıduñı başuña çal
- 32 Hele ħaml eyledüñ üç ma'nâya
Gâh ikrâha geh istiğnâya
- 33 Ĥâşâ li'llâh dimem ihmâliñüze
Bir daħı keşret-i eşğâliñüze
- 34 Ĥüsn-i aħlâquña nisbetle cüdâ
Kerh olunmaz mutaşavver zîrâ

- 35 Eylemiş zātuñı hallâk-ı kâdîr
Tıyn-ı mahtûm-ı vefâdan taḥmîr
[MK2-5a]
- 36 İdicek bizde berātuñ yek-ser
Zîr ü bālāsına imrâr-ı nazâr
- 37 Tâze toldurması olduḡda be-dîd
Añladum himmetüñ itmiş tecdîd
- 38 Bu kerem yine senüñdür bildüm
Size ġıybetde du‘ âlar kıldum
[MK1-6a]
- 39 Neşr-i gül-berg-i şenâdan şöñra
‘Arz-ı iḡlâş-ı du‘ âdan şöñra
- 40 İderüz ey aḡ-ı ‘âlî miḡdâr
Ṭab‘ -ı nâzûk terüñi istifsâr
- 41 Nicedür ṭab‘ -ı leṭâfet eşerüñ
Nicedür ḡâṭır-ı gül-berg-i terüñ
- 42 Dü cihânda seni mesrûr ide Ḥaḡ
Ḥâṭıruñ daḡdaḡadan dür ide Ḥaḡ
- 43 Neyyir-i baḡtuñı tâbân ide Ḥaḡ
Evc-i rif‘ atde dıraḡşân ide Ḥaḡ

36a berātuñ] berâtın MK1
36b ü] bir

- 44 Uyu da pister-i rāhatda seni
Görmeye dīde-i bahtuñ reseni
- 45 Merkezinde olasuñ pā-ber-cā
Döne çarḥ üstine pergār-āsā
- 46 Kerem-i luṭfuñı ey yār-ı şadīķ
‘Ömrüm olduķça unutmam taḥķīķ
- 47 İtdigüm şıķlete ḥālā ḥacelüm
Bil ki maḥşerde bile münfa‘ ilüm
- 48 Ey qarındaş u celīlü’l-ķadrüm
Merhem-i luṭfi şifā-yı şadrüm
- 49 Ben Sitanbul’ı bıraķdum pür-şūr
İzṭırāb üzre mişāl-i tennūr
- 50 Dūzaḥ-āsā olup od deryāsı
Müş‘ir olmışdı vuķüdi’n-nāsı
- 51 Bize oldı olan ey kân-ı kerem
Sizedür fikr ü ḥayālüm her dem
- 52 Ḥaremüñ cümlesi şıḥhatde midür
Dā’ireñ ḥalkı selāmetde midür

- 53 Dağı şıhhatde midür aşhābuñ
Cümle amed-şod iden aḥbābuñ
[MK1-6b]
- 54 Bir dem itdirmeye Haḫ āh saña
Acı çekdirmeye Allāh sana
[MK2-5b]
- 55 Kerem eyle bizi tebşī`r eyle
Nicedür ḥālūñi taḥrīr eyle
- 56 Siyyemā ḥāl-i dil-i zārumdan
Getürüp yāda su`āl eylersen
- 57 Ḥāneñüzden binüp itdük tek-a-pū
Cehd ile yolcu gerek yolda diyü
- 58 Firḫatūñ dökdi gözümdeñ ḥun-āb
Eyledüm baḥr-ı sefidi sürḥ-āb
- 59 Üsküdār`a geçüp olınca süvār
Gün geçüp itdi güzer nıṣf-ı nehār
- 60 Ḥām atlarla çalınca pāla
Düşdiler lāşe-şıfat Ḳartala
- 61 Kesdirüp yemleri hengām-ı `işā
Şoluḫ aldırımayup itdük sürḥā

- 62 Იonılan yirde su 'āl eyleyerek
 Იastelik var mı diyü söyleyerek
- 63 Var idi Bolı'ya dek renc eᲗeri
 Gerede pāk imiᲗ alduᲗ Თaberi
- 64 Იükr idüp HālıᲗ'a mesrūr olduᲗ
 Mevtden Თann iderüz dūr olduᲗ
- 65 Eyleyüp Თande Თazā-yı nā-gāh
 Didi inü'l-mefer ey rūy-ı siyāh
- 66 Tengri ᲗaᲗrāda meger ey Თāfil
 Mevti ᲗaᲗ itmege Თādir mi degül
- 67 Neden itdün 'acabā 'aᲗluñı kem
 ᲘaᲗ kitābında didi yüdrikküm
- 68 'UᲗalādan seni 'add eylersin
 Sen Თazāyı nice redd eylersin
- [MK1-7a]
- 69 Bu ne Თaflet bu ne 'aᲗl u Თıffet
 Bu ne teftiᲗ ü tefahᲗuᲗ diᲗᲗat
- 70 ᲘaçdıᲗun vāhiyeye ey aᲗmaᲗ

67b yüdrikküm: size yetiᲗir, eriᲗir. Nerede olursanız olun ölüm size eriᲗir. Nisa suresi 78. ayet.

69a 'aᲗl u] ᲗiᲗ MK2

69b ü]- MK2, diᲗᲗat] Თıffet MK2

Mübtelâ eyleyecekdür seni Hâk

- 71 Hâşılı geldi kazâ-yı mübrem
Korğdığım derde dü-çâr oldum hem
- 72 Bî-gümân yirdeki tâ' undan eşer
Yoğ idi bitdi mişâl-i manşar
- 73 Reh-i Tûsiyye'de meftûn oldu
Hedef-i ta' ne-i tâ' ün oldu
- [MK2-6a]
- 74 Gördük eglenmedi ebnâ-yı sebîl
Bir miħaffe bulup itdük taħmîl
- 75 Toğunup nâhun-ı ser-tîr-i ecel
Eyledi 'ıkd-ı hayâtın münħal
- 76 Diregüm idi o ğurbet ilde
Oldı işkeste Direklibel'de
- 77 Pîşe-zâr içre Karaçayırda
O kara günlü olınca mürde
- 78 Kimse yok bağ bu kazâ vü kadere

70a Kaçdığın] Çıkdığın MK2

73a Reh-i] ' Alî MK 2

75a ser-tîr] ser-tîz MK2

75b 'ıkd-ı] hağğ-ı MK2

78a bu] şu MK2, ü]- MK2

- Rüfeķā birkaç eginli kefere
- 79 Kim ider mürde ğaribe Şiven
 aldı aıda ne ğur ne kefen
- 80 Meyyit avālını ğormiŐ degilüm
 ‘Ömrüm oldıça el urmiŐ degilüm
- 81 İctināb eyledigüm ‘ illete ben
 İhtilāt eyleyüp oldum yek-ten
- 82 Hācı köyine getürdük nā-ār
 Eyledük mürde-i teslīm-i mezār
- 83 Őubh-dem yükleyüp oldu pūyān
 EbrveŐ nāle-künān girye-feŐān
 [MK1-7b]
- 84 Gāh vaŐsetle idüp girye vü āh
 Tesliyetle gehi inna li’llāh
- 85 Hāsan’ı Şandum olur vāreste
 O da Sivas’da dūŐdi hāste
- 86 HeŐt menzil aŐıdum hāstesini
 Cebr idüp hātır-ı iŐkestesini

82a getürdük] gelince MK2

83a oldu] oldum MK2

83b nāle-künān girye-feŐān] girye-künān nāle-feŐān MK1

85a olur] ola MK1

- 87 Düşmedin mevt ile irdüm sekre
Salayım zinde Diyâr-ı bekre
- 88 Nâ-gehân urdı yolın reh-zen-i mevt
O dağı oldu Malatya'da fevt
- 89 Çeküp āgūşa anı hufre-i hāk
Genc idi oldu yiri künc-i mağak
- 90 Üç seyis-hâne ile ben rüsvā
Kaldum üftāde vaḥīd ü tenhā
- 91 Kırdā kaldum ne mu'īn ü ne zāhir
Küçük oğlan 'Ali bir dağı ḥaḳīr
- 92 Yalnız mūnis-i ğam-ḥvārum yoḳ
Tesliyet-baḥş dil-i zārum yoḳ
[MK2-6b]
- 93 Ebr idi giryeme ancak hem-hāl
Hem-demüm nāleler itdükçe cibāl
- 94 Kālbüme vesvese reh-yāb oldu
Yüregüm ma' den-i sīm-āb oldu
- 95 Bunları mest idicek şerbet-i merg

89b Genc idi oldu yiri genc-i meğak] O dağı oldu o cāh içre helāk MK2
91a ü]- MK2
91b ḥaḳīr] faḳīr MK2

- Bana geldi dir idim nevbet-i merg
- 96 El yuyup āb-ı hayātumdan ben
Eyledüm rişte-i ümmīd-i kefen
- 97 İl elinde ne ki vardır yek-pāre
Ağçe zorıyla bulurum çāre
- 98 Yalvarur ağçe virürdüm giceler
Yüklerüm yükleyeler tāñ seher
[MK1-8a]
- 99 Koca zımmīlere cānum diyerek
Ser-keşüm rûh-ı revānum diyerek
- 100 H̄astelik oldu vica' dan şeydā
Nefes eylerdi zemīne ilqā
- 101 Gāh yükler yıkılıp yollarda
Telef-i nefis idecek yirlerde
- 102 Bunlaruñ hamline ben bī-ser ü pā
Kūh-ı şahrāda qalurdum tenhā
- 103 Kimse yoğ kendüm iderdüm nā-çār
H̄aste ye yolda qonağda tīmār

97a vardır] var MK1

97b bulurum] alurdum MK2, çāre] nā-çār MK2

98a Yalvarur] yalvarup MK2

100a H̄astelik] h̄asteler MK2

- 104 Günde yüz def^ç a inerdüm atdan
Baña be 's gelmiş idi şıhhatdan
- 105 Ne meded-res bulunurdu ne refiķ
Şoysa öldürse de kaṭṭā^ç -i ṭarīķ
- 106 Bā-ḥuşuş altı sūtūr-ı rehvar
İstemezler mi 'ulufle tīmār
- 107 'Āķıbet ṭutdum iki ḥızmetkār
Yol uyundısı gedā vü cerrār
- 108 Ṭutdum ammā ki peşimān oldum
Anlara daḥı nıgehbān oldum
- 109 Tecrübe itmedigüm iki ḥerif
Rüz u şeb vesvesem itdi za^ç if
- 110 Zāhirā yoşma kıyafet ḥaydūd
Ķalb-i ḥālin bilür ancak ma^ç būd
- 111 Ḥālim anlarla diger-gün oldı
Eski derdüm yine efzün oldı
- [MK2-7a]
- 112 Aķçe zu^ç miyle idüp meyl-i hevā

108a peşimān] pişmān MK1

109b tez^ç if] za^ç if MK2

111b yine] daḥı MK1

Sū'-i kaçd eyleyeler belki baña

- 113 Pāsbān olmış idüm şeblerde
 Kılmadı çeşümü müjgān perde
 [MK1-8b]
- 114 Levh-i āyine-i kalbim meksūr
 Yine göstermez idüm 'acַz ü fütūr
- 115 Āhīrū'l-emr tavārum var iken
 Yüklere yolda kirā tutdum ben
- 116 Gitdi yük bekler idüm atlarımı
 Bu bisaṭ hegbe hem alatlarımı
- 117 Hāşılı yazsam olurlar derhem
 Çekdigüm miḥneti levh ile kalem
- 118 Çekdigüm renc ü 'anāyı muṭlaḳ
 Düşmen-i cānuma göstermeye Hāḳ
- 119 Var ümīdüm ki bu renc ü telefūñ
 Vire ez' āf ile Mevlā ḫalefūñ
- 120 Çekdigüm derde mükāfat ide Hāḳ
 Baña ḫayr ile mücāzāt ide Hāḳ

114. beyt]- MK2
 116b hem]- MK2
 118a ü]- MK2
 119a ü]- MK2

- 121 Hāmdülil'lāh ki zü'l-faẓl ü minen
Vaṭana şaldı bizi şağ u esen
- 122 Ğurre gösterdi cemāziye'l-ulā
Amid'e eyledi vāşıl Mevlā
- 123 Üft ü ħīz eyleyerek miḥnet ile
Fikr-i ħ^vāb ü heves-i rāḥat ile
- 124 Vāşıl olduḡda Diyār-ı bekr'e
Dil-i zār uğradı āḫir mekre
- 125 Şehre geldük diyü mesrūr olduḡ
Mest geldük eyü maḥmūr olduḡ
- 126 Var idi iki ciger pāreleri
Ḳurretü'l-^c ayn idi nezzāreleri
- 127 Nūr-ı dīde şemer-i ḡalb-i ḡazīn
Ṭıfl-ı nev-reste iki dürr-i şemīn
- 128 Bizden evvelce iki kebg-i derī
Olmuş üftāde-i dām-ı cedrī

[MK1-9a]

120b mücāzāt] mükāfāt MK2

121a ü]- MK2

121b u]- MK2

123a ü]- MK2

123b ü]- MK2

- 129 İtmiş ol iki çiçek gibi püser
Çıkarup taze çiçek huld-ı mağar
- 130 Kılmış ol gıncelerün hükm-i kazā
Kefenin taze çiçekli hārā
- [MK2-7b]
- 131 Kafesinden iki ‘aşfūr-ı cinān
Eylemiş bāğ-ı bihişte tayerān
- 132 Var mıdur āh u te’essüfden sūd
Halefin vire anuñ da ma‘būd
- 133 Yeter ey hāme-i pejmürde-rağam
Eyledün şafha-i levhi mātem
- 134 Fikr idüp yoqlama ğam defterini
Sāmi‘ün hātır-ı nāzük-terini
- 135 Girye vü zārı ço hem çün bülbül
Tayanur mı bu kadar sūzişe gül
- 136 İ‘tizār itmiş iken şıķletden
‘Özr-i bed-tarz günāh itmekden
- 137 Yeter itdün kalemi seng-i yede

132a ü]- MK2

136b itmekden] itdün sen MK2

137a itdün] ey MK2

Gelelüm ey dil-i şeydâ şadede

- 138 Senüñ ey zāt-ı kerimü'ş-şānuñ
Şādıķu'l-va' d ü ķavī peymānuñ
- 139 Va' dūñ olmışdı ķulaķda mengūş
Mālikāniyle muşannaf idi gūş
- 140 İder elbetde edāsın taķdīm
Dīn-i muķkem gibidür va' d-i kerīm
- 141 Fāre maķlūl idigin eyledi gūş
Gürbe-i süst tama' ķıldı ģurūş
- 142 Nā-resādur ķeh-i bī-ģūr-ı tama'
Meyl ider fāreye sinnevr-i tama'
- 143 Heves-i fāre ile bi'l-merre
Gözlerüm dönmede 'ayne'l-hirre
- [MK1-9b]
- 144 İki vech ile temennī iderüz
Gürbe-i ģırşı tesellī iderüz
- 145 Sebķat-i 'ahd-i ķadīmūñ var idi
Bir bu kim va' d-i kerīmūñ var idi

138a kerimü'ş-şānuñ] kerimü'ş-şānum MK1

138b ü]- MK2

138b peymānuñ] peymānum MK1

140a İder] ide MK2

- 146 Bir dağı şîr-i hünerversin sen
Ne beter fâre şikâr eylemeden
- 147 Şîrsen şîre ‘ulüvv-i himmet
Oldı çün lâzıme-i mâhiyyet
- 148 Yaraşur şîre şikâr-ı âhû
Fâre şayd itmeye ‘âr eyler bu
- 149 Şîr bulmazsa dağı vech-i kefâf
Fâre şaydından ider istinkâf
- [MK2-8a]
- 150 İşper-i lâne-i himmetsin sen
Fâreyi şayda gerek zâğ u zağan
- 151 Ma‘a-hazâ sizi t̄alip didiler
Arturur almağa r̄âğıb didiler
- 152 Bizedür diyü bu şayd-ı aḥḳar
Gürbe-i ḥırşımız emniyyet ider
- 153 Bizedür diyü ‘arūs-ı zībâ
Ḥâne-rüb oldı dil eş‘ ab-āsâ
- 154 Teb-i miḥnetle felek virdi hüzâl

145. beytin mısraları MK2’de yer değiştirmiştir.

149b istinkâf] istikfâf MK2

150a u]- MK1

- Şîr iken itdi bizi gürbe mişâl
- 155 Bū Hüreyre gibi itdük perhîz
Bize şâyeste bu şayd-ı nâ-çiz
- 156 Āh u derd ile niçün mavlıyalum
Biz şıçancıklarımız avlıyalum
- 157 Lîk bāzârda dağı ferzâne
Çıkmaz elbetde hesâb-ı hâne
- 158 Şemeni olmuş işitdük ğālî
İki biñ ğuruşa çıkmış mâli
- [MK1-10a]
- 159 Bu ħaber kıldı bizi āvâre
Döndi dil yudmuşa semmü'l-fâre
- 160 Dü hezâr olduğı itdükde zuhûr
İşidenler didiler fâre't-tennûr
- 161 Dağı yenmez diyü dil çekdi elüñ
Dibi yandı didi dîk-i emelüñ
- 162 İdicek ħadr-i mezâdı ğaleyân
Geldi andan bize bûy-ı ħırmân

154b itdi] kıldı MK2

156a Āhū] Āh MK2

158a ğālî] 'ālî MK1

160b didiler] didi MK1

- 163 K̄aracaṭaḡ'da bir mızrebi var
 Evde olsa bile ey faḥr-ı kibār
- 164 Keyl idüp mālın olanlar k̄abız
 Dir yüz elli ġuruş olur fāiz
- 165 Vele'ın süllim ola efzūnter
 Aḳçesin on senede ancaḳ öder
- 166 Pīrezen gibi netācı yoḳdur
 Aña bu mihr-i mu' accel çoḳdur
- 167 Bā-ḥuşūşā bu ṭarafda el-ān
 Şükri-lillāh'a cev-i gendüm erzān
- 168 K̄aşr-ı yedin bunı ber-vefḳ-ı murād
 Yedi yüz ġuruşa almışdı murād
 [MK2-8b]
- 169 Aldıġuñ var ise dönmem ey yār
 Gönderürsen olurum minnetdār
- 170 H̄aşıl olmazsa daḫı me'mülüm
 Gönder erzān u girān maḳbülüm
- 171 Sende ey mihr-i sipihr-i ' irfān
 H̄ulf-i va' d itmege yoḳdur imkān

163a mızrebi] mezra' a MK2

165a Vele'ın süllim: Öyle de olsa.

- 172 Ben hemān va^ç deñi olmış bilürüm
Mālikāne bize gelmiş bilürüm
- 173 Ser-i mū sizde bulunmaz taqşır
Bilürüm lik nedendür te^hır
[MK1-10b]
- 174 Ğālibā var idi kesbinde ruḡām
Gözedür gürsine çeşmān-ı li[’]ām
- 175 Ğatı çok muḡtarib azar olmış
Āsiyā gibi dehen-bāz olmış
- 176 Bir şikār olsa daḡı üftāde
Şad seg-i herze-mires āmāde
- 177 Bī-sebeb baḡsa da bir ḡacı kişi
Ref^ç olındı yoḡ iken yolsuz işi
- 178 Hele ey dāder-i pākīze-güher
Şa^ç b geldi bize ḡāyet bu sefer
- 179 Eve geldük ki ḡanā^ç at idelüm
Çekilüp bir yaña ^çuzlet idelüm

174a var idi] var da MK2
176b Şad] şayd MK2
177a baḡsa da] taḡnīye MK2
177b yolsuz işi] teşvīşi MK1
179a idelüm] ideyim MK2
179b idelüm] ideyim MK2

- 180 Yāy-ı hırşı çekelüm dāmāne
Olalum zāviyedār-ı hāne
- 181 Yirişür çekdigimüz miḥnet-i derd
Bir daḥı olmayalum herze-neverd
- 182 Felegün vaż' -ı taḥammül sūzı
Şeb-i tār eyledi ḥalka rūzı
- 183 Çivisin çekdi felek dünyānuñ
Geldi müḥiş ḥaberi a' dānuñ
- 184 Deldi ḥalkuñ cigerin nāvek-i tiz
Çopdı gūyā ki dem-i rüstā-hiz
- 185 Münteşir oldı firārilerden
Böyle bir ḳara ḥaber kim düşmen
- 186 Çalkayup dir ne ile Leylā'nı
Geldi ger göge oḥuñ şānī
- 187 Nās olup tu' me-i şir ü şemşir
Çatı çoḳ ehl ü 'ıyāl oldı esir

180a çekelüm] çekeyim MK2
180b Olalum] Olayum MK2
181a Yirişür] Yirişüp MK1
184a Deldi] Oldı MK2, cigerin] cigeri MK2
186. beyt MK2'de yer almamıştır.
187a şir] seyf MK2
187b ü]- MK2

- 188 O saña tav^çan u kerhen meşelâ
İttibâ^ç itdi nevâhî vü kurrâ
[MK1-11a], [MK2-9a]
- 189 Var idi dîrîne zâd bisyâr
Aldı zabt itdi zehâ^çir ne ki var
- 190 Eylemezler rü^çesâ cengi taleb
Şîr çok kâ^çidi ammâ şa^çleb
- 191 Rü^çesâ dehşet ile âvâre
Ġayretu'llâh'a kâlpdur çâre
- 192 Şa^çb-i düşmen degül ol kelb-i^ç aķûr
Lîk yok ref^çine bir çeyş-i Ġayûr
- 193 Dicle^çyi itdi güzâr ehl-i^ç iyâl
Aç şusuz çölde gezer mâl-â-mâl
- 194 Nice söz var ki işâret idemez
Hâme taħrîre cesâret idemez
- 195 Böyle kâlırsa cihân şûr-engîz
Mâlikâne nedür ey yâr-ı^ç azîz
- 196 Cümle ma^çmûre ħarâb olsa gerek
Mesken-i bûm-ı Ġurâb olsa gerek

189b ne ki var] bisyâr MK2

193a güzâr] güzêr MK2

- 197 Mālikāneye heves kimdür iden
 aynadı fitne eh-i Bābil'den
- 198 Var bu zulumetde velākin bir nūr
 ounur em-i dile dūr-ā-dūr
- 199 Bu araflarda olan ūr u a' b
 Ola āyed ki mülākāta sebep
- 200 Oldı ey hāme yeter nāme tamam
 Vir eibbāya selām eyle itām
- 201 āhibü'l-fa'zl efendüm cānum
 Neyyir-i burc-ı eref sulānum
- 202 Hātem-i fa'zla fa'ş-ı icāde
 Ya' ni kim Hāzret-i La' lī-zāde
- 203 La' linüñ fey'z-i Hūdā kānıdur
 Ne Bedesānī ne rummānidür
- [MK1-11b]
- 204 Sa' d-ı ma' ül 'ıyāz-ı menül
 ayd-ı fitrāk fūrū' ile uül
- 205 Nisbet ol fa'zla ki zihni hāvī
 ' Abd-ı zencī gibidür beyzāvī

- 206 Nāfe-i fazlı virüp bŷy-ı fŷnŷn
Reşk ile oldu Ğazālī dil-ĥŷn
[MK2-9b]
- 207 Ğalemi mīl-i midādı sŷrme
İsterŷm ol yire dīdem sŷrme
- 208 Meclis-i aĥdes-i cān-perverine
Nādi-i eřref ŷ feyż-enverine
- 209 Eyle ey nāme-i mŷřgīn-erĥām
İĥtirām ile taĥiyyāt ŷ selām
- 210 Her kederden ide Allāh mu‘ āf
şıfatın eyleye mevřŷfa muzāf
- 211 Ola mi‘ rāc-ı beĥāya rāĥī
‘ Abdŷ’l-bāĥī ola ‘ abd-ı bāĥī
- 212 Ĥātem-i fazla ola la‘ l-i nigīn
Ola zer-pister-i řıĥĥāde mekīn
- 213 Daĥı ol ĥāsım-ı ‘ ırĥ-ı iřkāl
Ğāsım-ı penc-i řŷkŷk-ı i‘ zāl
- 214 Rehber-i merĥale-i irřādum

205b ‘ Abd-ı zencī] ‘ Iyd-ı uđĥī MK1

208b ŷ]- MK2, feyż-enverine] feyż-āverine MK2

212b řıĥĥāde] rāĥatda MK2

- Ya'ni hayrū'l-āb olan üstādum
- 215 Re'fet-i qalb ile evvāh-ı hālīm
Mükrim-i zayf-ı kerem İbrāhīm
- 216 Nā'ib-i mesned-i Dāvud Pāşā
Hükmidür faşl-ı hitāb-ı huşemā
- 217 Zihn-i veqqādına nisbet bāzī
Eşer-i hāme-i Faḥr-ı Rāzī
- 218 Hikmet-i terceme-i Fārabī
‘Aqlınuñ bir unudulmuş h'vābī
- [MK1-12a]
- 219 ‘Aql-ı kül medrese-i fazlına bāb
İbn-i Hācib aña olmaz bevvāb
- 220 İbn-i Sīnā ile şāhib-tecrīd
Olamaz aña muzāf ile mu'īd
- 221 Virse eşkāl-i fūnūna te'sīs
Aña şākird olamaz Öklidis
- 222 Nazm-ı eş'āra olurdu Tā'ib
Şevket-i re'yini görse Şā'ib
- 223 Yed-i pür-cūdını ba' de't-taḫbīl
Oluruz nāşiyesā-yı tebcīl

- 224 Hâk Te‘âlâ anı ber-vefk-i murâd
Eyleye devlet-i dâreyn ile şâd
- 225 Dağı ol şıdık u şafâdan mâlî
Âh-ı dâreyn ‘aliyyü’l-‘âlî
[MK2-10a]
- 226 Kıt‘a-i Mîr ‘Ali meşk-i ‘imâd
Haţına nisbet ile tâze sevâd
- 227 O devât oldı hum-ı Eflâţun
Ki ‘Uţarid aña çün noĸta-i nûn
- 228 Tesliyet-baĸş-ı dil-i pür-şererüm
Mûnisüm dâder-i şefkat eşerüm
- 229 Eylemişdür anı terkîb-i sirâc
Rikĸat-i ĸalb ile mânend-i zücâc
- 230 Gûş idince bilürüm bî-meriye
Nazm-ı dil-süzümü eyler girye
- 231 İderüz şevĸ-ı ĸarâm üzre tamâm
İştiyâĸum ĸadar ihdâ-yı selâm
- 232 Dağı ol burc-ı hünerde mâha

226b Haţına] Huţbe MK1

228a pür-şererüm] pür-şekerüm MK2

228b Mûnisüm] Mûnis ü MK2

229a sirâc] mizâc MK2

Bezm-i feyz-āveri feyžu'l-lāha

- 233 Sürme-i micmere-i fişkından
 Çeşm-i tarik-i 'Uṭārid rūşen
 [MK1-12b]
- 234 Hüsni-ahlākuña ruhsāresi dāl
 Şüret-i sîretüñe şāhid-i hāl
- 235 İştiyāk üzre idüp 'arz-ı selām
 Tab'-ı pāküñ iderüz isti' lām
- 236 Ola yā Rab o dıraşşanda güher
 Muṭṭaşıl feyz-i Hudā'ya mazhar
- 237 Eyle ikrām ile ey nazm-ı belīg
 'Ali Ağa'ya selāmum teblīg
- 238 Hağ bu kim yār u vefādārumdur
 Hem-demümdür ağ-ı ğam-ı h'ārumdur
- 239 Ol bize eylediği in'āmı
 O nevāzişleri ol ikrāmı
- 240 'Ömrüm oldukça ferāmüş itmem
 Midhatünden dili hāmüş itmem

233a fişkından] feyzinden MK2

236a dıraşşanda] raşşanda MK2

237a ile]- MK2

- 241 Muştafâ hem çelebi hem mollâ
Kîsedâr-ı aḡ-ı pür-cûd u ‘aṭâ
- 242 Çāre-sāz-ı zu‘afâ maḡzen-i rāz
Merhem-i zaḡm-ı dili ehl-i niyāz
- 243 Ḥayra sâ‘idür o dürr-i nā-yāb
Vire ḡayr ile murādın Vehhāb
- 244 Baḡalinde ola dā’im defter
İde Ḥaḡ kîsesini ma‘den-i zer
[MK2-10b]
- 245 Bilürüm eyledi bezl-i mechûd
Oldı sa‘y ile berātum mevcûd
- 246 İderüz aña selām-ı mevḡür
Ḥaḡ Te‘āla ide sa‘yın meşḡür
- 247 Peşşeye ey ḡalem-i meblāḡ-ı zen
‘Arz-ı tiryāk-ı selām it bizden
- 248 Mākiyancıkları şıḡhatde midür
Zaḡar āḡūş-ı selāmetde midür
[MK1-13a]
- 249 Zaḡaruñ ḡayf unuttum adın
Yoksa ismiyle iderdüm yādın

241b pür-cûd u ‘aṭâ] berceste-i ‘aṭâ MK1
247a Peşşeye] Pāşāya MK2

- 250 Hızmetinde olan etbā' a tamām
İderüz şevk ile teblîğ-i selām
- 251 Bu tarafından o riyādan hālī
Yār-ı şādık Hasan Ağa vālī
- 252 Meclis-i pāke ider bi'l-ikrām
Farṭ-ı tevkīr ile ithāf-ı selām
- 253 Levḥ-i āyīnesi şāf u şāde
Rūşenā-ı tıynet Emīrī-zāde
- 254 Muştafā ḥayr ḥalef necl-i nebīh
Mazharü'l-veledi sırr-ı ebih
- 255 Meclis-i pāke o yār-ı dīrīn
İder iblāğ-ı taḥıyyāt-ı berīn
- 256 'Ömer Ağa varıcaḳ ol ṭarafa
Gelür elbette o dārü'ş-şerefe
- 257 İki çeşm ile idüp aña nigāh
Bu degül mi hele fikr eyle o
- 258 Çeşm-i 'uşşākı iderdi rüşen
Müşterīsi çoğ idi yıldızdan

- 259 Size dā'ir işi eylese zühür
Eyle taḥşiline bezl-i maḳdūr
- 260 Besdür ey ḥāme yeter virme şadā'
Meclise eyle du'ālarla vedā'
- 261 Bir du'ā yazması hengāmında
Resmidür nāmenüñ encāmında
- 262 Eyleye bezl ü'atāya mülḥaḳ
Dünyevī aḥrevī maṭlūbuñı Ḥaḳ
[MK2-11a]
- 263 Vire Mevlā o kadar rif'at u cāh
Meh-i nīm-şeb görine çeşmüñe māh
[MK1-13b]
- 264 Şığa-i feyz-i maşādır gibi Ḥaḳ
İde şaḳḳ-ı kaleminden müştak
- 265 Mālikāne ola cismüñ rūḥa
Ola 'ömrinde ḥalīfe Nūḥ'a
- 266 Çetr olup üstüñe Ḥaḳ'uñ raḥmi
Sāyeñüzde ola Ḥāmī mahmī

260a ḥāme] nāme MK1

262a ü]- MK2

263a u]- MK2

264b müştak] münşak MK2

265b Nūḥ'a] rūḥa MK2

Ma'āni-i Laṭīfe Berāy-ı Mināre

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1 Nedür ol şüh-ı bālā-ḳadd ser-efrāz
Mişāl-i serv olup ḳāmetle mümtāz

2 Ta' alluḳdan olup dāmen keşide
Sevād-ı şehrden olmuş remide

[MK2-52b]

3 Egerçi zāhirā hūrşid nümünü
Münāfiḳ-veş veli gecdür derünü

4 Ümīd-i vuşlatı tül-ı emeldür
Ki ser-keşlik aña ḳarbü'l-meşeldür

5 Degüldür vaşlı maḳşuş āşināya
Şaḳınmaz görünür şāh u gedāya

6 ' Aceb bir sāhir-i ef' ī-nümādur
Ki her dem gösterür bir siḫr-i nādir

[MK1-63b]

7 Yudup insanı aḳzıyla ider kem
Çıḳarur dübüründen saḳ u sālīm

4b aña] ile MK1

7a Yudup] Urup MK1

7b dübüründen] dīrineden MK1

- 8 Eger şaḥında yoḡdur ḡonce vü ḡül
Öter şayf ü şitā üstünde bülbül
- 9 O bülbül şevḡle itdükde āvāz
Deheninden yaḡar esrār-ı i' cāz
- 10 Düşünce ol şadā bu ḡülistāna
Gelür 'ālem o şevḡ ile fiḡāna
- 11 Gelür hep bir yere esnāf-ı mürḡān
Olur ol bā 'iṡ-i cem' perīṡān
- 12 Aḡarsa Ḥāmiyā her kim bu rāzı
Ḳabül olur dü 'ālemde niyāzı

İbtidā-yı Ğazeliyyāt-ı Hāmī Efendi

1

Harfū'l-Elif

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Neş'e-i mey ğāze-i ruhsār-ı āl olmuş saña
Revġan-ı gül dühn-i kandil-i cemāl olmuş saña
- 2 Oldı zīr-i lebde fikr-i büse ğarķ-āb-ı dehen
Leb-şeker ğabġab turunc u portakal olmuş saña
- 3 Hüsününi taşvīr iden naķķāş dest-efşān olup
Reşha-pāş olmuş kalem püskürme hāl olmuş saña
- 4 Şīr-i mehtāba çalınmış māye naḥl-i tūrdan
Sā' id ü sīmīn u sāķ-ı bī-mişāl olmuş saña
- 5 Ğayra ḥalvā gibi ḥāzır şulḥa mūm ol şehd-i leb
Yan yaķıl ey dil ne mūm olmuş ne bāl olmuş saña
[MK1-42b]
- 6 Şöyle nevmīdüm ki fikr-i büse gelmez yādıma
Baḥtı gör farz-ı muḥāl-ender-muḥāl olmuş saña
- 7 Dürdi çıķmış süzgi-i mehden elenmiş āftāb
Gerden-i şāf u bināġuş-ı zülāl olmuş saña

İbtidā-yı Ğazeliyyāt-ı Hāmī Efendi]- MK2

4b ü]- MK2, u]- MK2

6a yādıma] ḥātırā MK2

6b muḥāl ender] ey dil MK1

7b u]- MK2

- 8 Hāmiyā aldı bizi bu tāze nazmuñ neş 'esi
Bu 'aşīr-ı nev mey-i dīrīne-sāl olmuş saña

2

Mefūlü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

- 1 Hıfz eyle daḥilek ḥarem-i muḥterem-āsā
Olma şaḳın aḥbāb ile gürg ü ğanem-āsā
- 2 Olma sebep-i tefriḳa tīĝ-i düdem āsā
Cem' iyyet-i aḥbāba ḳıyām it 'alem-āsā
- 3 Efsūs ki ḳāf-ı 'ademe eyledi pervāz
'Anḳāları bu 'ālem-i cūduñ kerem-āsā
[MK2-34a]
- 4 Hūn-āb-ı sirişkin boyadın reng-i riyāya
Zāhid ḳızılıñ çıḳdı senüñ de beḳam-āsā
- 5 Her ḳatre-i nācizi ider bir dūr-i yektā
Terbiyye ekābirde gerek ola yem-āsā
- 6 Gitmez daḥı yok fā'idesi çıḳdı beyāza
Mestüre-i mūy-ı siyehüm şubḥ-dem-āsā
- 7 Eyler eşeri ehl-i dili rence giriftār

8a bizi] beni MK1

1b aḥbāb ile] aḥbābuna MK2

4a sirişkin] sirişk MK2, riyāya] rebāba MK2

6b Mestüre] Müsvedde MK2

Āhūlara dām olmaya naqş-ı qadem-āsā

- 8 Sildim qalemi aqzuma vaşf-ı dehenüñden
Hāmī dudaqum qatladı şaqq-ı qalem-āsā

3

Mefūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 İkbāl-i dehr-i dūna meşel söylerüm saña
Lebriz-i kāse dest-i eşell söylerüm saña
- 2 Ol çeşm-i mest-i cāna bedel söylerüm saña
Zāhid binā-yı zühde hālel söylerüm saña
- 3 Hengām-ı haz maḥall-i icābetdür ey perī
Şimdi niyāz-ı nā-be-maḥall söylerüm saña
- 4 Kaşr-ı vişāle perde yapılsun mı kim raqīb
Qurmuş esās-ı mekri temel söylerüm saña
- 5 Dīvār-ı çerhe pençe-i hürşid-i dest-yār
Ta' fıil idüp qader gibi āl söylerüm saña
- 6 Abdal-ı aşqa tāc yeter ser-bürehnegī

7a Eyley] bilmez MK2

7b Āhūlara dām] Hadāre merām MK2

2a cāna] hāna MK2

5b qader] qarār MK2

Ḳayd-ı ʿimāme başa ʿamel söylerüm saña

[MK1-43a]

7 Bir gün bu lafz-ı mücmeli tafşil idüp raķīb
Cem cem dimem netice cümel söylerüm saña

8 Seyyāre vü şevābit ü nüh hoķķa-i felek
Şandūķ-ı sāhir dürc-i hıyel söylerüm saña

9 Hürşid-i rüy-ı yāre muķābil olur diyü
Bürhāne karşı itme cedel söylerüm saña

10 Misvāk ü taylasānına aldanma zāhidüñ
Dekkāk u hile sāz u dağal söylerüm saña

11 Tezyil idüp naziremi vaşfuñla āsafā
ʿIydiyye şanma sāde ğazel söylerüm saña

12 Pāşā-yı dād-ḥ^vāha sözüñ var mı ey felek
Revnaķ-fezā-yı dīn ü düvel söylerüm saña

[MK2-34b]

13 Miʿyār-ı ʿadl-i ʿilele kıştās-ı müstaķīm
Zātın nizām-ı mülk ü milel söylerüm saña

14 Dehrüñ hezār nükte-i bārīk ü mübhemüñ
Eyler kemine remz ile ḫal söylerüm saña

10b dağal] zağal MK1
13a ʿilele] ʿāleme MK2
13b ü]- MK1

- 15 Şemşir-i қаһr-ı zālîme bir nîş-i zehr-nāk
Mazlūma şehd-i luṭf-ı ʿasel söylerüm saña
- 16 Ehl-i şalāḥ gerdenine luṭfi hırz-ı cān
Қаһr-ı riқāb-ı düşmene ğall söylerüm saña
- 17 Çeşm-i muṭîʿ a ḥāk-i deri kuḥl-ı rüşenā
ʿAyn-ı ʿadū-yı dīne başal söylerüm saña
- 18 Cān-baḥş-ı iltifātı çü enfās-ı ʿİsevī
Zehr-āb-ı inḥirāfi ecel söylerüm saña
- 19 Hıfzuñla oldı burc-ı dehān-ı esed senüñ
Devründe ḥ^vāb-gāh-ı ḥamel söylerüm saña
- 20 İtmek қаşīde mümkin idi olmasaydı ger
Қalbümde tūde tūde kesel söylerüm saña
- 21 Hāmī ḥimāyetüñle ne var olsa ser bülend
Her gūne iltifāta maḥall söylerüm saña
- [MK1-43b]

4

Ḥarfü'l-bā

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Cinān-resmüñ Diyār-ı bekrde taşvîr ider mehtāb
Kenār-ı Dicle'yi mānend-i cūy-ı şîr ider mehtāb
- 2 Kemālüñ naqş-ı noqşānuñ kemālî olduĝın der-pey
Lisān-ı ḥāl ile kāmilleri taqrîr ider mehtāb
- 3 Bilür noqşānını taqlîd-i ḥüsnüñ idemez pinhān
Anuñçün pençe-i ḥürşîd ile el bir ider mehtāb
- 4 Ḥalāş olmaz kişi hem-reng-i āzār u cefāsından
Ketāne sâ'ir eşyādan füzün te'sîr ider mehtāb
- 5 Şükür naql-ı nücūma vaz' idüp bir māh-tābānı
Kenār-ı ḥ^vān-ı çerḥe hāleden peşkir ider mehtāb
- 6 Ğurābuñ başı emr-i mümteni' dirler niçe bilmem
Sevād-ı zāğ-ı şāmı bir nefesde pîr ider mehtāb
- 7 Meger kim niş-i ḥ^vār-ı ' aqrab-i çerḥ olduĝın bilmiş
Ledîğ-i şām-ı hecre şîr ile tedbîr ider mehtāb
- 8 Ḥesābın cebr-i noqşān görmek üzre ayda bir kerre

1a resmüñ] resmin MK2

3. beyt MK1'de yer almamıştır.

5b ḥ^vān] ḥān MK1

Muḥarrerdür ki aydın kişverin taḥrîr ider mehtâb

9 Sevâd-ı cürm ile kesmem ümîdi nûr-ı raḥmetden
 Ḥicâb-ı zulmeti bir laḥzada tenvîr ider mehtâb

10 K̄o ḥ^vâb-ı ğafleti mûy-ı siyeh Ḥâmî sefid oldı
 [MK2-35a] Mizâc-ı i^c tidâl-ı na^c îmi taġyîr ider mehtâb

5

Mef^c lü Fâ^c ilâtü Mefâ^c ilü Fâ^c ilün

1 Germ-ülfet oldı ^c aşıkâ cânâneler bu şeb
 Bir pîreḥende şem^c ile pervâneler bu şeb

2 El urdı zülf-i dilbere çün şâneler bu şeb
 Görsen ki geldi başuma cânâneler bu şeb

3 Sûz u güdâz olup bize mihmân seḥer diyü
 Gösterdi gird-i şem^c de rindâneler bu şeb

4 Feyz-i lebûñle ḳabına şıġmaz şarâb-ı nâz
 Teng oldı cilve-i meye ḥum-ḥâneler bu şeb

5 Gelmiş o mâh bezm-i meye sâķî nuķl için
 Balsa enâr-ı mihrî ḳırup dâneler bu şeb

8b Muḥarrerdür] Meḥemmeddür MK2, taḥrîr] tecrîr MK2

9a nûr-ı raḥmetden] bâb-ı raḥmetden MK2

3a olup] olur MK2

4a nâz] nâb MK1

- 6 Bām-ı sipihre döndi reh-i yār dīdeden
Dökdüm o deñlü pāyına dürr-dāneler bu şeb
[MK1-44a]
- 7 Yağdı sebū-keşānı birer cām ğālība
Çeşmüñden aldı māye-i mey-ğāneler bu şeb
- 8 Ref -i ğubānı hātır ümīdiyle şubha dek
Müştağ-ı cūş-ı seyl idi vīrāneler bu şeb
- 9 Gülgün-ı bāde fāris-i ‘ağlı çalup yire
Oldı piyāde bezmde ferzāneler bu şeb
- 10 Toğsa o mihr-i leyle-i ħabli dem-i seher
Görsün dilā neler toğurur analar bu şeb
- 11 Gülbanga yek terāne-i sāz ile döndiler
Sūrāğ-ı nāye revzen-i kāşāneler bu şeb
- 12 Sākīnūñ iltifātı mey-āşāma ‘āmidür
Farğ olmaz āşinā ile bīğāneler bu şeb
- 13 Gördükde duğter-i rezi dil kırdı tevbeyi
Peymān-şikenlik eyledi peymāneler bu şeb
- 14 Şīrin gelüp o ħüsrev-i ħubāna gerd-i ‘aşğ

6. beyt MK2’de yer almamıştır.

7a sebū]şebū MK1

10a mihr-i] mihre MK2

12a mey-āşāma] meh āşāma MK2

Ḥ^vāb-āver oldı ‘acַz ile efsāneler bu şeb

- 15 Sulṭān-ı ‘aşq itdi ḥakem Ḥāmiyā bizi
Bülbüller ile fāşl ola pervāneler bu şeb

6

Ḥarfü’r-rā

Mef’ülü Fā’ ilātü Mefā’ ilü Fāilün

- 1 Āşār-ı ğayz sīne-i bī-kīneden çıkar
Bir demde ‘aks şafḥa-i āyīneden çıkar
- 2 Def’-i raḳībdür raşad-ı kenz-i vuşlatuñ
Genc ilde sen bu ejderi gencīneden çıkar
- 3 Zāhid ‘aceb mi şu‘bede bāzilik idesin
Her ne çıkarsa ḥırḳa-i peşmīneden çıkar
- [MK2-35b]
- 4 Bilse benüm kadar o perī ḳadr-i ḥüsnini
Bir laḥza şanma ḥāne-i āyīneden çıkar
- 5 İş eskilerde giçme yine eski yārdan
Pür-zür-ı neş’ e bāde-i pārīneden çıkar

14a şīrin] şübhe MK2

14b oldı ‘acַz ile] olmadı ‘aceb MK2

3a bāzilik idesin] bāz olsa dil ile MK2

- 6 Geldükde yār bezme düşer albe ıztırāb
Ta' zīm için udūmına dil sīneden ıkar
[MK1-44b]
- 7 Etfāli or mı kām ala bir gün uurlaya
Şenbih 'ulūvv gibi pes āzīneden ıkar
- 8 Bī-hodluk umārı düşer eşm-i mestine
Her subh-dem ki şöhet-i dūşīneden ıkar
- 9 Dāg itdi cevri ile beni āyā görür müyüm
Ol kīne-cū bu ūy-ı pelengīneden ıkar
- 10 Degmez fūlūs-ı amire şad neş'e-i niyāz
Kālā-yı vaşl bender-i nadīneden ıkar
- 11 Dirler inanma ūlfet-i ūbānı terk ider
āmī meger ki 'ādet-i dīrīneden ıkar

7

Mefāilūn Fe' ilātūn Mefāilūn Fe' ilūn

- 1 Metā' -ı vaşlına biñ cān bedel deger mi meger
Olursa cānuma minnet güzel deger mi meger
- 2 Gül olsa şahid-i bāzār-ı şemme itme heves
Taassūr itmeye her mūbtezel deger mi meger

- 3 Toğuz atın ayaruz bu raad-ge-i dilde
 Bu nh abka felek bir baal deger mi meger
- 4 Nkd-1 ateri arc eylemez sipir-i le 'im
 Fls-1 amere er-i daal deger mi meger
- 5 Egeri kim azel almaz dinildi bde-fr
 Anu da virdii mey bir azel deger mi meger
- 6 Met -1 vulat ae bahsına am
 O em -i sn ile bzra el deger mi meger

8

Mefl F ilt Mef il F iln

- 1 ann itme kr rite-i tedbre balıdur
 abl'l-metn sikke-i tadre balıdur
- 2 Sz olur heme giriftr-1 renc  gam
 Hemvre ayd-1 py-1  afire balıdur
- 3  Anber ovn resmidr ol l-i mk-br
 Gy sevd-1 ita-i kemre balıdur

[MK2-36a]

4a eylemez] eylesem MK2

4b daal] zaal MK2

2a olur] olup MK1

- 4 Ağyāre yok du‘āda ser-i mū kuşūrumuz
 Āsārı līk kuvvet-i te’sīre bağludur
 [MK1-45a]
- 5 Ser halka-i münādimedür pīr-i mey-kede
 Hep ehl-i ‘işretüñ başı ol pīre bağludur
- 6 Gelsün mi sīm ü zer bize dest-i tecelliden
 Bī-çāre sicn-i kīsede zencīre bağludur
- 7 ‘Aklıñ nedür vücūdı k’ola sedd-i rāh-ı ‘aşk
 Bārik-i riştedür ki ser-i şīre bağludur
- 8 Mısr-ı ‘ademde müftī-i bīgāne āşinā
 Vaḥşī ğazallar gibi zencīre bağludur
- 9 İtmez duḥūl bīkr-i ma‘āniye Ḥāmiyā
 Beñzer ki şevḥer-i kalem-i tīre bağludur

9

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Elif ki bāğ-ı ḥurūf içre serv-i hoş-ḳaddür
 Anuñ için şemer-i ‘ucmeden mücerreddür
- 2 Cünūd-ı ḥarf-ı hecāya elif sipeh-büddür
 Öñünce ḥarbēli ḳavvāşı şūret-i medddür

- 3 O nā-ḥaleflere dāğum ki ebcedi bilmez
Tefāḥur itdügi dā'im dilinde ebceddür
- 4 Ne fā'ide ḥazef-i bed-güher virürse eger
Ebüm zümürüd-i ḥaḍrā cedüm zeberceddür
- 5 Kemāl-i ğaflet ile cāḥil oldı zindeye gör
Dil-i füsürdesi meyyit derünı merḳaddür
- 6 Olur mı mürşid-i ğayr-ı reşide cennet mülk
Egerçi vaḳf-ı velī vaḳf-ı ibn-i erşeddür
- 7 Egerçi ḥübdur esbāb-ı ḥüsni ser-tā-pā
O kāküli siyehi cümleden ser-āmeddür
- 8 Ḳapılma ehl-i nifāḳuñ kelām-ı dil-keşine
Ki cümle sözleri tağrirdür ḥoş-āmeddür
- 9 Egerçi devlet-i 'irfāna ḥamd ider ḳatı çok
Velī bu ni' met-i 'uzmāya Ḥāmī Aḥmed'dür

4a virürse] dirse MK1
8b tağrirdür] tağrİR MK1

10

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Zann itme kim ol āfet-i gülgün abālidür
Düşmiş vücūda 'aksi anuñ rüy-ı alıdur
- 2 Evvel baqışda āteş-i Nemrud'a atdırup
Süzān iden ḥalil-i dili bir Ruhalıdur
- 3 Şarf eylesün dilerse anı sım-i ḥançere
Naqd-ı hayātımız o mehüñ kendi mālıdur
- 4 Çin-i ğazabla 'āşıka baksa 'aceb degül
Zirā diyār-ı ḥüsne o şeh şimdi vālidür
- 5 Āğuş-ı vaşla çek hemān o şūḥı Ḥāmiyā
Girse miyān-ı hāleye ol meh kemālidür

11

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Olursa rif' atimüz kākül-i siyāhı kadar
Bizi o ğāliye-mü istemez günāhı kadar
- 2 Ne 'arz ider baña çerḥ-ı dağal meh ü mihrin
Yanumda rağbeti yokdur fülüs-ı māhi kadar

[MK1-45b], [MK2-36b]

- 3 ‘ Aceb mi itse hıred ehli reşk-i nādāna
Ki ehl-i hūşuñ olur renci intibāhı kadar
- 4 Kim olsa rāhat-ı ser şāhide tāc-ı zerüñ
Olur mı kadri gedānuñ nemed külāhı kadar
- 5 Virüp irādelerin dest-i āhıre şimdi
Zamāne şāhları şatranc-ı şāhı kadar
- 6 Medār-ı kevkebedür māha keşret-i encüm
Olur mehābet-i şeh mevkib-i sipāhı kadar
- 7 İderdi tūṭı-i ebkem hezārı dem-beste
O şūḫ olaydı suhen-gū eger nigāhı kadar
- 8 Yağardı nüh felegi bir nefesde ‘ aşık-ı zār
‘ Ulüvv-i himmeti olsaydı dūd-ı āhı kadar
- 9 Bilür celādet-i Hākı hıyām-ı çerhi gören
Ki şehir-yāruñ olur kadri bārgāhı kadar
- 10 Umūr-ı āhırete ehl-i zeyg-i nādānuñ
Olur vesāvisi efzūnter iştibāhı kadar

3a hıred ehli] hıred-mend MK2

5b şāhlar] şāhı MK1

9a celādet] celālet MK2

- 11 İder mi sicni taleb hacle-i Züleyhâ'da
İdeydi Yūsuf eger cāha meyl cāhi kadar
- 12 Bu gūne kıalmaz idi yirde Hāmiyā' aşık
Olaydı rağbet eger kehribāra gāhi kadar

12

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Gönül çeh-i zeķanuñ yār-ı cān kıyās eyler
Kemīn-i reh-zeni cāy-ı emān kıyās eyler
- 2 Şu'ūd-ı bām-ı kemāle heveslenür herkes
Sütür-ı şî'r-i teri nerd-bān kıyās eyler
- 3 Gören o seng-dili hānde-rīz ü cilve-nümā
Metā'-ı vuşlatını rāyegān kıyās eyler
- 4 Dehān-ı zaħm gibi hānde-nāk kan yudunur
Gören küşāde güli za'ferān kıyās eyler
- 5 Beni görenler o gül çehrelerle ey Hāmī
Miyān-ı ğoncede berk-i hāzān kıyās eyler

3a ü]- MK2

4b za'ferān] zağferān MK2

13

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Keser mi var sözi şemşirle ğılāfi kadar
Kişi ayağın uzatmağ gerek liḥāfi kadar
- 2 Cihānda zāhid-i ' aḳreb-nihād u kec-revişüñ
Begendigüm işi yoğ bizden inḥirāfi kadar
[MK1-46a], [MK2-37a]
- 3 Olunca ruḥşat-ı nezzāre dil vişāl ister
Su 'āle ḳāni' olur mı gedā kifāfi kadar
- 4 Şikāf-ı zaḥma kāfūr açarken ey ḥünī
Senüñ yanunda cidāruñ degül şikāfi kadar
- 5 Lebüñ ḥaṭ-āver iken la' l-i yārdan ḥoşdur
Virür bu köhne meyüñ derdi neş 'e şāḳi kadar
- 6 Toyardı ni' met-i vaşla gürisne çeşm-i ümīd
Olaydı va' dine şādıḳ o meh ḥilāfi kadar
- 7 Şaḳın ki ḥūblaruñ her ḥişāli ḥüb olmaz
Olur mı her dem-i āhūda būy-ı nāfi kadar
- 8 Kemāl-i ḳudretine şāni' üñ delil olmaz

2a u]- MK2

4a açarken] iñerken MK1

5a la' l-i yārdan] la' l ü bādeden MK2

6a Toyardı] Toyar mı MK2

7a ḥişāli] ḥiṭābı MK1

‘Anāşıruñ biri biriyle ihtilāfi kadar

- 9 Kerīme mücrimüñ inkārı cürm-i dīgerdür
Olur mı tevbe günahkāra i‘tirāfi kadar
- 10 Olurdu ehl-i suhen mu‘teber bu kārgehüñ
Olaydı şi‘r-i teri bāķī şi‘r-i Bāķī kadar
- 11 Hādīs-i emşeli fikr eyle kāmilüñ Hāmī
Olur belāsı kemāl ile ittişāfi kadar

14

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Yüzün egerçi tevāzu‘la mı ayağa sürer
Şerefle başa çıkar neş‘esi dimāğa sürer
- 2 Güzer güzer ki ğamze kede ‘āşık-ı müflis
O kanına şuşamış görünen bıçağa sürer
- 3 Bu nīm mest u bu bed mest hīç dimez sāķī
Harīf-i bezm-i meyi cümle bir ayağa sürer
- 4 Ğulām-ı himmet-i pervāneyüz maħabbetde
Ki yana yana yüzüñ dāmen-i çerāğa sürer

10a Olurdu] olur mı MK2
3a u]- MK2, hīc]- MK1

- 5 Cinān maḥall-i iḳāmet cesed diyār-ı sefer
Cihānda ḥalkı yemeklik idüp ḳonaġa sürer
- 6 Selāmuna ṭuranı pāy-māl idüp çep ü rāst
O şeh semendi gehi şola gehi şaġa sürer
- [MK1-46b]
- 7 Uşul ile yüri ṭanbūr gibi perdede ol
Şaḳın ki muṭrib-i meclis elin ḳulaġa sürer
- 8 Ṭayanma vaḥşetüne seng-i ta^ç neden ḥazer it
Meded il atdıġı taş ey perī irāġa sürer
- 9 Bahār irişdi şabā şan ocaḳ çavuşlarıdur
Eyālet-i çemeni ḥayme-gāh-ı bāġa sürer
- [MK2-37b]
- 10 Dirīġ-ı cīfe-i dünyā-yı dūn için Ḥāmī
Hümā-yı evc-i şeref-rüyı pāy-ı zāġa sürer

15

Mefūlü Fā^ç ilātü Mefā^ç ilü Fā^ç ilün

- 1 Çeşmüm ki naḳş-ı pā gibi cānān yolındadır
Deryūze-gerlerün yiri sulṭān yolındadır
- 2 Manī^ç olur mı pūşiş-i müjgān sirişke

5a cesed] ^ç adem MK2

6b semendi] semendini MK1, gehi] geh MK1

8a vaḥşetüne]- MK1

- Beñzer şu hâr-zâre ki tûfân yolındadır
- 3 Ol şeh-r-yâr-i kişver-i hûsnûñ kudûmına
‘Āşık iderse cânını qurbân yolındadır
- 4 İtmiş o şûh ‘azm-i reh-i hâne-i raķib
Ĥayf ol perî güdâza ki şeytân yolındadır
- 5 Mülk-i dili ġam eylese târâc ‘aceb midür
Bir qaryedür ki ceyš-i firāvân yolındadır
- 6 Dil reh-güzâr-ı dilbere yolsuz niçün çıkar
Ol mest iderse ĥâk ile yeksân yolındadır
- 7 Nâ-refte bir reh açdı yine nevk-i ĥâmesi
İtse nazîre Ĥâmî’ye yârân yolındadır

16

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Açan zaĥm-ı derûnum girye-i bādâmdur demdür
Beni rüsvâ kılan bu dîde-i bed-nâmdur nemdür
- 2 Buyur luţf it diyü qarşuñda yer göstermedin qaşduñ
Meger ey âhû-yı vaĥşî bize ikrâmdur demdür

3 Mümeyyiz kavlı-i zü'l-vecheyne besdür meşreb-i kı̄'ıl
Eger meddāḥ ise medḥ itmedür zemmāmdür zemmdür

4 Ruḥ-ı gülgün-ı sāḡar şanma ey mest-i mey-i vaşluñ
Meger cām-ı gül-i ter kı̄abil-i āşāmdur şemdür

[MK1-47a]

5 Zuhūr-ı ḡaṭ-ı dil dildāri nerm itmiş saña müjde
Degül Ḥāmī nüvīd-i dil-güşā peygāmdur ḡamdur

17

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 'Āşıka ol meh düçār olsa kaçır pehlü virür
Ḥ^vāb için aḡyāra bālin istese zānū virür

2 Maḡşadı luṭf olsa 'uşşāka gelür yüz gösterür
Ol nihāl-i 'işve gülden şoñra şeftālū virür

3 Sāḡī-i bezmüñ helāk-ı vaz' -ı nā-bercāsıyam
Baña öpdürmez ayāḡın ḡayra ol meh rū virür

[MK2-38a]

4 Yād-ı zülfüñle cünün deştinde āh u giryeden
Ol kı̄adar kim şāḡ-ı āhū sünbül ü şeb-bū virür

3b meddāḡ] medḡ MK2

4a vaşluñ] vuşlat MK2

1b aḡyāra] aḡyār MK1

2a gelür yüz] gülyüz MK2

2b 'işve] şīve MK2

3a bezmüñ] bezm MK2

- 5 Şöyle ‘aşık kişidür ol bî-emân kim Hâmiyâ
Günde biñ kez gamze-i hûn-rîzine baķ şü virür

18

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Vişâl nâdir olur hecrüñe yapışmalıdır
Lehib-i nâr-ı firâķa yanup alışmalıdır
- 2 Tevâzu‘ ile zemîne egerçi düşmelidir
Bülend olup gül-i mihre seri irişmelidir
- 3 Muķallid-i yed-i beyzâsı olduğın ol mâh
Duyarsa pençe’-i hürşid ile tolaşmalıdır
- 4 Ķo ta‘nı rind-i mey âşâma zâhidâ yoķsa
Senüñle bir gün olur borkümüz ķarışmalıdır
- 5 Ledîğ-i devlet-i dünyâ ķabarsa itme ‘aceb
Ki niş-i hurde’-i zenbür-ı câh şişmelidir
- 6 Muķaddem itdigi cevruñ ider mükâfâtın
Gelince rüyına haķ yâr ile konuşmalıdır
- 7 Eger çekişmeye bir kimse bulmasa vâ‘ iz
O tünd-hû yaķasıyla hemân çekişmelidir

5b kez]- MK2

3b Duyarsa] Duyarsa MK2, pençe-i]- MK1

7a bulmasa] bulmaz MK2

- 8 Tağıtma şem^c ile pervâne soğbetin ey bād
Bu gice ol iki hasret gelüp kavuşmalıdır
- 9 Bizi firāk-ı ruhuñ itdi kehrübā gibi zerd
Senüñle ülfeti kaç^c üzre çöp çekişmelidir
- 10 Bu tıfl-ı kürre-i nev-ğīzdür henüz ey dil
Serin ferbih olup her yeri gelişmelidir
- [MK1-47b]
- 11 Güneş ziyası sefer renci istemez Hāmī
Süküt-ı nokta-i vāhidle hāmı pişmelidir

19

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ehl-i dil-ārām ider her kande kim rağbetlenür
Gāh olur ğurbet vağan gāhī vağan ğurbetlenür
- 2 Tab^c-ı rüşen şu^c le³-i^c aşkıyla germiyyetlenür
Hāne³-i fānūs tāb-ı şem^c ile zīnetlenür
- 3 Rişte-i ğamdan teğāşi eylemez erbāb-ı ğam
Hāme-i mü müydār olduqça cem^c iyyetlenür
- 4 Dil nice tāb-āver olsun tābiş-i ruhsāruña
Kālīb-ı bī-rūh iken āyīneler hayretlenür

9a ruhuñ] ğamuñ MK1, kehrübā] kehr-bār MK2

10a Bu] Ol MK1

1. beyt MK2'de yer almamıştır.

3b mü]- MK2

- 5 Pāk-tıynet kūşe-i ğurbetde h^vār olsun mı hiç
Gevher āġūş-ı şadefden dūr olur kıymetlenür
- 6 Hadd-i evsaṭ-veş olur sākıṭ u sābiṭ şanma kim
Nāmeḡe ʿ izzetlü taḡrİR itmeden ʿ izzetlenür
- 7 ʿ Ālem-i kevn ü fesāduñ iḡtizāsı böyledür
Nev-resüñ bāzārı rāyic nev-ḡaṭuñ ḡalvetlenür
[MK2-38b]
- 8 Eylerüz bir bārgāha ilticā kim dā'imā
Sāyesinde zümre-i ehl-i hüner rāḡatlanur
- 9 Öyle bir bāb-ı menīʿ ü'l-cāre itsek intisāb
Çerḡ-i gerdün üstüne eyā niçe şavletlenür
- 10 MİR-i ʿ āli rütbe kim ḡaşmetle ednā bendesi
Devlet-i Ḳārün'a nāz eyler Cem'e naḡvetlenür
- 11 Köprili gülzārınuñ bir ġonçe-i neşküftesi
Būy-ı luḡfiyla meşām-ı ehl-i dil ʿ ıṭretlenür
- 12 Āb-ı iḡsānı revān oldıḡça bāġ-ı ṭabʿuma
ġonçe-i nazmum ṭarāvet-yab olur behcetlenür
- 13 Bir eli yufḡa teşebbüs itse zeyl-i luḡfına

5. ve 7. beytler MK2'de yer almamıştır.

9a menīʿ ü'l-cāre] menīʿ ü'l-cāha MK2

9b Çerḡ] ŞİR MK2, niçe] niçün MK2

12b olur] olup MK2

- Bāzū-yı baht-ı siyāhı saht olup kuvvetlenür
- 14 Rezmgehde berq-i şemşiri k' olur germ-iştihā
 Qahramān pīrāmeninden giçmege heybetlenür
- 15 Sürh-ser kanıyla ĩrān'ı kızıl ırmāg ider
 Kīn-i aşhābıyla kim ser-germ olup ğayretlenür
- [MK1-48a]
- 16 Kām-baḥşā ol suḥen sencüm ki cevri dehr ile
 Hātır-ı işkeste ' irfānum kadar zaḥmetlenür
- 17 Āstān-ı midḥatūñ olmiş fesān-ı ma' rifet
 Rūy-ı māl itdikçe şemşir-i zebān ḥiddetlenür
- 18 Tālib-i dil-ḥasteye ta' lim-i kānūn eylesem
 Her işāratum şifā-yı şadr olup ḥikmetlenür
- 19 Da' vi-i i' cāz idersem sözde işbāt eylerüm
 Şāhidüm levḥ ü kalem şic' r-i terüm ḥüccetlenür
- 20 Tācir-i bendergeh-i iklīm-i nazm olsam n'ola
 Nev-ḳumaş-ı şic' r ile mir'at-i dil şüretlenür
- 21 Muḥrib-i bezmümdür ol dūşize ma' nā kim müdām
 Hacle-gāh-ı ' aql-ı evvelden kaçır ' ismetlenür

19b Şāhidüm] Şāhid MK2

20a olsam] olsa MK2

21 a bezmümdür] nazmumdur MK2

- 22 Mün' imā vācib-edā-yı şükr-i in' āmuñ dile
Vaşf-ı pāküñ gerden-i endişüme zımmetlenür
- 23 Tāli' oldıqça süheyl-i medh-gāh-ı sīnede
La' l-i nazmum Hāmī reng-āmiz olur hamretlenür

20

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Naşib şāhibini bulmağa bahāne arar
Sebeb bu ki gedā rızqını hāne hāne arar
- 2 Egerçi rızqı anı bulmağa bahāne arar
Niçün gedā tolaşup anı yana yana arar
- [MK2-39a]
- 3 Şebāne şoşbeti murğ-ı seherle tuymağ için
Dehān-ı gönçe-i şebnem ne nāzikāne arar
- 4 Ola muṭābıq-ı hayrū'l-umūr o saṭha
Temāyül itmeye dil dilber-i miyāne arar
- 5 Ne tünd-hū ola gāyet ne pek mülāyim ola
Gönül kemer gibi bir dilber-i miyāne arar
- 6 Hayāl-i yāri görüp şahn-ı sīnede didi dil
' Aceb diyār-ı vefāda bu bī-vefā ne arar

22a dile] n'ola MK2

1b bu] nedür MK2, rızqını] rızqı MK2

- 7 Gelince haṭ ruḥ-ı dildāra geldi sīneye dil
Görünse zulmet-i şeb murğ-ı āşyāne arar
[MK1-48b]
- 8 Arar mı maṭlab-ı a^ç lāyı dūn-ı himmet olan
Ararsa gāhī arar daḥı kehrübā ne arar
- 9 Göñül şifā-yı maraž kimden oldıgım bilmiş
Ne hüner-bā taleb eyler ne rāziyāne arar
- 10 Ayağın öpmege gülşende cūy-ı eşk-i terüm
O serv ḳaddi varup sū-be-sū revāne arar
- 11 Eger seni aramaz söyle ey gözi āhū
Gezer zağar gibi ağıyār cā-be-cā ne arar
- 12 Ola mişāl-i gül ü āftāb-ı jāle gibi
Göñül ḳapılmaya bir dilber-i yegāne arar
- 13 O da benüm gibi bilmem dilini eyledi kem
Ki mū-be-mū küre-i zūlf-i yāri şāne arar
- 14 Gelür mi ḥāṭıra^ç işret maḥall-i mehlikede
Olnca murğ-ı giriftār şanma dāne arar
- 15 Gelür gider o perī ḥalvet-i derūna nihān

8. beyt MK2'de yer almamıştır.

10b sū-be-sū revāne] yāne yāne MK2

13a kem] veh MK2

Fezā-yı āyinedür bunda naqş-ı pā ne arar

- 16 Seni arar var mı bezm-i yārda bilmem
Hele bizi ne şorar var Hāmiyā ne arar

Ḥarfü'z-zā

21

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 İki meh-pārenüñ bir dilde 'aşkı dil-nişin olmaz
Müsellemdür ki bir gözde iki merdüm mekin olmaz
- 2 Muķim-i şavma' a Allah için 'uzlet-güzin olmaz
Dil-i nādānı şayda bundan a' lā bir kemın olmaz
- 3 Baña hiç nefsi emmārem gibi sū'-i qarın olmaz
Bu düzd-i hāneginüñ kimse mekrinden emin olmaz
- 4 Gelür hattı rüy-ı yāre hüsniyi bī-i' tibār eyler
Zamān-ı nekbetinde zālime kimse mu' in olmaz
- 5 Başiret-i dūrbin olmaķ gerek fikri- 'avāķılda
Başarı a' māl-i ālāt ile yoksa dūrbin olmaz
- [MK2-39b]
- 6 Nişān-ı intihāb olmaz ser-ā-pā nüşha pāk olsa
Anıñçün ba' zı gül-ruhlarda hāl-i ' anberin olmaz

16a var mı] ola mı MK2
3b mekrinden] destinden MK2

- 7 Şadef-āsā kabūl-i feyze isti' dād lāzımdur
Ki her mevzi' de nīsān kaṭresi dürr-i şemīn olmaz
[MK1-49a]
- 8 Teḥāşi itmek ister hoş ḥişālūñ inḥirāfindan
Cihānda var mıdur bir nīk-ḥū kalbinde kīn olmaz
- 9 Ḥırāş-ı sīneden olsa 'aceb mi bir güher sālīm
Ki her bir rīze seng-i nā-tirāşide nīgin olmaz
- 10 Pelīd-i saḥt-rūya kendüden bir saḥt-rū lāzım
Ki hīç bir seng-i şa' b elmās zaḥmından emīn olmaz
- 11 Zer ü gevher dibinde cem' olur dirīne 'ādetdür
Ki engüşt-i pesīnūñ ḡayrıda engüştērīn olmaz
- 12 N'ola olsa raḡīb-i kec-nihāduñ bünyesi muhkem
Binā-yı tāḡ-ı 'ālī gec bulunmazsa metīn olmaz
- 13 Görüp ezḡār-ı ḡüsnūñ nūş-ı la' l-i yārdan şordum
Didi ol āfet arı her çiçekden engübīn olmaz
- 14 Nebātatuñ daḡı a' lāsı miḡnetden degül ḡālī
Ki pīç ü tābdan vāreste hergiz dār-ı çīn olmaz
- 15 Ṭayanmaz miḡnete me'lūf olanlar lezzet-i 'ıyşa

7b her]- MK2

9b Ki her] Güher MK2

10a saḥt-ı]- MK2, saḥt-ı rū lāzım] saḥt lāzımdur MK2

14b ü]- MK2

Neyistān-ı cihānda ney-şeker-i nāy enīn olmaz

- 16 Kelām-ı ğayrıdan Hāmī suhēnde intihāl itmez
Bu münbit arzda erbāb-ı hırmen hūşe-çīn olmaz

22

Meʿūlü Fāʿilātü Meʿāʿilü Fāʿilün

- 1 Pür-gūluğ itme nāle vü zāruñ kes istemez
Ey ʿandelīb o gül uyumuşmuş ses istemez
- 2 Erbāb-ı cāhe cūd gerek nākes istemez
Cevr ile cūd nākesi hiçbir kes istemez
- 3 Güft u şenīdüñ ebkem olur tercemānları
Aʿmā ile mücāleseti aḡras istemez
- 4 Virmez ʿaşīr-i nevmi dirīne neş ʿesin
Maḡbūb daḡı mey gibi pek nevres istemez
- 5 Çirk-i derūnı bāde-i ʿirfān nazīf ider
Ġasl-ı cenābet-i dil için miġtas istemez
- 6 ʿĪsī gibi mücerred olur rifʿat isteyen
Ġılmān-ı Türk cāriye-i Çerkes istemez

16a intihāl itmez] intihāb olmaz MK1

16b erbāb-ı hırmen] erbāb-ı hırs MK1

1a Pür gūluğ] Pür-gūluğ MK1

3a u]- MK2

6b u]- MK2

- 7 Jūlide mūy-ı ser yeter ‘abdāl-ı ‘aşka tāk
 Çaçmağlı bend-i şarığı n’eyler fes istemez
 [MK1-49b], [MK2-40a]
- 8 Dü rūze bāğ-ı dehrde ‘ārif çü müşk-i bīd
 Peşmīne ile k̄āni‘ olur aṭlas istemez
- 9 Uğratma bezme zāhid-i süflī ṭabī‘ atı
 Bu şāh-bāz lānesidür kerkes istemez
- 10 Kıovsañ gider mi rişte-i iḥsāna bend olan
 Murğ-ı dile kerem gibi bir maḥbes istemez
- 11 ‘Ārif mişāl-i şekl-i kirī yek-cihet gerek
 Bālā vü zīr pāye piş ü dil-pes istemez
- 12 Bir Āmidīyye dilberi ister mi dil dedim
 Gösterdi lehcesin didi ister bes istemez
- 13 İṭfā-yı nār-ı cū‘ ider ey faqr-ı nān-ı ḥuşk
 Tennūr-ı mi‘ de et‘ ime-i enfes istemez
- 14 Hāmī bu nazm-ı tāzenüñ ister nazāiresin
 Yüz kes bahāne eyleseler üz kes istemez

8a Dü] Deh MK1, müşk-i bīd] ḥuşk-ı bīd MK1
 13a faqr] nefes MK2

23

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Añlayan 'ālemi taḥṣīline zaḥmet çekmez
'Ākıl olan kiři āb üstine şūret çekmez
- 2 Rūšenā tıynet olan ḥ^vār-ı ğurbet çekmez
Mihr-i tebdīl-i burūc itmede zaḥmet çekmez
- 3 Ne kadar dāfi' -i endūh ise ḥoş meşreb ise
Yārsız bāde-i gül-fāmı ṭabī' at çekmez
- 4 Çāk çāk itmez ise tişe-i 'afvuñ yā Rāb
Günehüm kūhını mīzān-ı 'adālet çekmez
- 5 Mekteb-i 'aşkda dil tıflı ḥatā itmeyicek
Binā-gūşuñ sebaḳ-āmuz-ı hidāyet çekmez
- 6 Mey-i 'aşkuñ ne ḥumārı ne şadāsı çekilür
Böyle bir cāmı çeken şoñra nedāmet çekmez
- 7 Kiři tavrūñ gözedüp olmasa ḥadden ḥāric
İntifā' itmez ise bāri mazarrat çekmez
- 8 Çekilür nesne degül ğuşşa-i devrān yoḳsa
Rind bir neş'e için sāḳiye minnet çekmez

[MK1-50a]

2. ve 6. beytler MK2'de yer almamıştır.
5a dil tıflı] ol tıfl MK2

- 9 Hāmiyā ḥātem-i bī-faşş gibidür hāle mişāl
Kim ki āgūşına bir māh kıyāfet çekmez

24

Ḥarfü'ş-şin

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Leb-i dil-dāre revnaḵ cūşış-i tebḥāleden gelmiş
O gülberk-i tere tāb u ṭarāvet jāleden gelmiş
- 2 Gören püskürme ḥālin rūy-ı alında o şūḥuñ dir
Benekli bir ḵumāş-ı tāzedür Bengāleden gelmiş
- 3 İder irāş-ı şöhret fer' -i zībā aşl-ı nāçize
Beyāzuñ irtifā' -ı ḵadri ḵat ḵat lāleden gelmiş
[MK2-40b]
- 4 Ruḥ-ı sākī gül-i şād-āba dönmiş neş'e-i meyden
Bu tāze āb u tāb ol āteş-i seyyāleden gelmiş
- 5 Şaḵın bu kār-ı nā-hem-vār ile şöhret pezīr olma
Hemīşe sū' -i zıkr-i Sāmīrī gūsāleden gelmiş
- 6 Görüp ol gül-ruḥuñ destārın ilde bī-ḵarār oldum
Dile ser-keştelik ol şu' le-i cevvēleden gelmiş
- 7 ' Aceb kim ḥalkā-i āgūşdan yār ictināb eyler

2. ve 3. beytler MK2'de yer değiştirmiştir.

Kemāl-i kevkebe görmez mi māha hāleden gelmiş

- 8 İder āh u fiğān erbāb-ı ‘aşq-ı mu‘teber Hāmī
Hezārā gülşen-i ‘ālemde rağbet nāleden gelmiş

25

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 ‘Āķil bu bāga hārsitān-ı fenā dimiş
Gül-rū küşāde gonce hezār āşinā dimiş
- 2 Hübāna yoķ zamānede ehl-i vefā dimiş
Var ise ger mürāhene itmiş riyā dimiş
- 3 Mecnūn iderse Leylī’ye ger tōhmet-i vefā
Yabāne söylemiş güzelim nā-sezā dimiş
- 4 Zannum bu ġāliba ki ‘ademden kināyedür
Her kim ekābirūñ nazaruñ kimyā dimiş
- 5 Serkeştedür hemişe dehen-bāz-ı rāz olan
Bu remz-i ‘ārifē dehen-i āsiyā dimiş
- 6 İncitme naķd-i cānı virirüz ey meh tamām
Var mı metā‘-ı hūsnūñe noķşān bahā dimiş

8a u]- MK1

2a Hübāna] Hübānda MK1

4a ki]- MK1

4b nazaruñ] nazarın MK2

5b ‘ārifē] ‘ārifāne MK2

6a cānı] cān MK1, virirüz] virür MK1

[MK1-50b]

- 7 Bir bir müsemmeâtına esmâ-ı vaz^ç iden
Ma^ç düm-ı ħarfüñ adına cüd u ^ç a^çâ dimiş
- 8 Yâre diyince tîr-i ġamuñ geçdi cānuma
Gör şimdi ħâl-i vaşlı mużî-mā-mużî dimiş
- 9 Dünyâ-yı dūnıñ añla kemâl-i denâ ^çetüñ
Kim ħalk iden mezemmet idüp bî-vefâ dimiş
- 10 Hengâm-ı ħatı yâdına gelmez mi ol mehüñ
^çUşşâka bulmasun sitemümden rehâ dimiş
- 11 Ĥaġġuñda Ĥâmiyâ ^çacabâ ħanġı bed nefis
Bir ħadr bilmeze olasın mübtelâ dimiş

26

Mefâ^ç ilün Mefâ^ç ilün Mefâ^ç ilün Mefâ^ç ilün

- 1 Bizi aġyârveş âlüde bed meşreb ħıyâs itmiş
İşitdik bezme teşrîf itmeden ol meh hirâs itmiş

[MK2-41a]

- 2 Kibâruñ nazresi iksîr dirler şimdi ħalb olmuş
Zer-i iġsânuñ altun adını bunlar nüġâs itmiş

7b Ma^ç düm-ı ħarfüñ] Maġrûr devletüñ MK1

8b ħâl-i vaşlı] ħâşılı ki MK2

1a bed meşreb] meşreb-i bed MK2

2a iksîr dirler] iksîrdür dirlerdi MK2, şimdi]- MK2

- 3 Nedür dildāre ki zālīm bu hūn-rīzāne cünbişler
Günahkār olmamış bir buse senden iltimās itmiş
- 4 Ruḥından buse-çin ol sāye-i zülfinde ārām it
Ma' āş itmiş nehārı Hāḫ bize leyli libās itmiş
- 5 Miyān-ı h^vāb-ı bī-dārīde tiryākī-şifat şimdi
Bizi sızdırmış afyon-ı ğam irāş-ı nü' ās itmiş
- 6 Mey-āşāmāna virmiş leblerinden buserler sākī
Yaşıdırmış o rümmānī meyüñ nuḫlün kirās itmiş
- 7 Delil-i rāh olup ān-est nāra nūr-ı ' irfānı
Kelīm-i hāme gelmiş Tūr-ı dilden iktibās itmiş
- 8 Maḥall-i feyz idi fevvāre-i kilik-i hüner evvel
Diriġā seyl-i ğam taḫrīb-i mecrā-yı havās itmiş
- 9 Ne mümkindür iḳāmet mezra' -ı ' ālemde ey Hāmī
Hilālün çerḫ-i diḫkān keşt-zār-ı ' ömre dās itmiş

4a zülfinde] luḫfında MK2

7a rāh] nār MK2

8. beyt]- MK2

27

Ḥarfü'l-fe*Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

- 1 Çespān mekān-ı gerden-i yāre mekīn zülf
Sīm üstine sevād-ı zamān u zemīn zülf
- 2 Olsa 'aceb mi ğavṭa-ḥ^vār-ı ğam karīn zülf
Baḥr-ı siyāh mevcesidür çīn çīn zülf
- [MK1-51a]
- 3 Şıdḳ ile dāmenin ṭutanı kām-yāb ider
Üstād-ı Ka' bedür tuttuḳ 'anberīn zülf
- 4 Olmuş rifā' ī tekyesine şeyḥ-i şu' le-ḥ^vār
Pür-nār u pür-şerār u yesār u yemīn zülf
- 5 Kehfü'l-emān rehzen-i nāz ol çeh-i zekān
Me'vā-yı Şirvan Ḥotendür kemīn zülf
- 6 Hem-ser olur mı tāzelere nāḳışāt-ı zen
Kākül degül mi rütbede bālā-nişīn zülf
- 7 Mümkīn mi ide şu' le-i ruḥsāruñ üzre cā
Siḥr itmeseydi hindū-yı āteş-nişīn zülf
- 8 Müşgīn ṭınābı aşdı resen çāh-ı Bābil'e

4b u]- MK2

5b Ḥotendür] fitendür MK2

7a ruḥsāruñ] ruḥsārın MK1

- Hārūt-ı fitne oldı giriftār-ı çin zülf
- 9 İtmiş hezār ‘ aşık-ı şeydāyı serkeş
Bir müye beste cādu-yı sihr-āferin zülf
- 10 Şān tel kafesde bir giceci ‘ andelībdür
Şevk-i ruḥuñla dil olalı hem-nişin zülf
- 11 Hāl-i siyāh şanma bināgüş-ı yārda
Mehtāba şaldı nāfesin āhū-yı çin zülf
[MK2-41b]
- 12 Sīmin ‘ amūd-ı şubḥdur ol gerden-i sefid
Üstinde ḥayt-ı esved-i fecr-i pesin zülf
- 13 Rūşen olur mı baht-ı siyāhum gibi eger
Ḥurşid-i maḥşer olsa da der-āstın zülf
- 14 Elden çıkarma başa çıkar kārı sa‘ y ile
Hāmī girerse destüñe ḥablü’l-metın zülf

28

Ḥarfü’l-kāf

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 O mäh-ı nev-rese hengām-ı ḥaṭṭda hem-nişin olduk
Hazān vaḳtinde biz ol gülbin-i nāza qarın olduk

[MK1-51b]

- 2 Bizi müstağnî-i dehr itdi ey şüh ülfet-i çeşmüñ
O deñlü nâz ile âlûde olduğ nâzenîn olduğ
- 3 Zihî efsûs-ı âhîr iller aldı gevher-i vaşluñ
Biz ey baħr-i melâhat lâyıķ-ı çîn-i cebîn olduğ
- 4 Ciger hûniyle hâşıl nâfe-i hoş bûyı n'eylersüñ
Görüp müşgîn haţuñ müstağnî-i âhû-yı Çîn olduğ
- 5 Elinde hâme çün mâr-ı siyeh pür-pîç ü tâb olmış
Bu zîver tab' la biz Hâmiyâ siħr-i âferîn olduğ

29

Mef'ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 1 Hüsni-i nazarla ' aşık-ı endüh-ı kîne baķ
Ağyâre baķdıġuñ gibi ol dil-ħazîne baķ
- 2 Nergis gibi tefekkür idüp aşl-ı merci' üñ
Aç çeşm-i i' tibâruñı dâ'im zemîne baķ
- 3 Mîzân-ı ' adl ile çıķa gör başa sa'y idüp
Canbâz-ı şer' kurdıġı ħablü'l-metîne baķ
- 4 Dâmâd-ı tab' ı eyleme ' aynen merd iseñ

2a şüh] hüş MK2

4a neylersüñ] neylerler MK1

- Hemvāre bīkr-i ma^ʿ na nāz-ı kemterīne baq
- 5 Nezdiki dūr dūrı yaqın görmede müdām
Beñzer nigāh-ı yāre hemān dūrbīne baq
- 6 Görmez o mihr-i şeb-pereveş gözlerüñ senüñ
Zāhid benüm gözümle sen ol nāzenīne baq
- 7 Yutmuş hibāl-i nazmını hep sihr gūlaruñ
Ef ī-i kilik-i Hāmī feyz-i āferīne baq

30

Harfū'l-kāf

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Mest-i aşk itdi bizi ruhsāresi bir kimsenüñ
Bādeye olmuş bedel nezzāresi bir kimsenüñ
[MK2-42a]
- 2 Şormağa hācet mi var hāl-i dil-i āvāresin
Hem-demī hem oldıgum ğam-ḥ^vāresi bir kimsenüñ
- 3 Rūyına haq geldi qaldı dest-i derhemsün tehi
Oldı kesbī el kiri yüz qarası bir kimsenüñ
- 4 Tīr-i ğamzeñ zūlf-i müşg-bank ile bend itdüñ meger

3a qaldı] oldı MK2
3b Oldı] Ol MK2

Kim oñulmaz hayli demdür yāresi bir kimsenüñ

- 5 Hāl-i ruhsār-ı ʿaraḳ-rīzinden aña ṭāliʿüm
Nicedür gör şābit ü seyyāresi bir kimsenüñ
- 6 Yoluña şarf itdigüm hep naḳd-i eşk-i dīdedür
Var mıdır ey meh içinde pāresi bir kimsenüñ
[MK1-52a]
- 7 Göñlümi aldı topuzla Hāmiyā bir şehsüvār
Zahm-dār itdi beni ğaddāresi bir kimsenüñ

31

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Kim dir saña haḳīḳat-i ḫüsnüñ mecāza çek
Ne ebruvāne vesme ne ruhsāre ğāze çek
- 2 Nādāne yār-ı beyhūdedür çeşm-i bī-şuʿür
Dünyāya güyiyā didiler var cenāze çek
- 3 Sen nev-ʿarūs-ı bāğsın ey lāle dāğuşı
Gösterme başı çādır-ı berk-i piyāze çek
- 4 Ancaḳ şarāb-ı köhne gerek bezm-i ʿişretüñ
Sāḳi simāt-ı nuḳl-ı meyi tāze tāze çek

4a Tır] Zır MK1

7b beni] dili MK1

2a çeşm-i bī-şuʿür] cism-i nā-şuʿür MK2

- 5 Baḳma metā[‘] -1[‘] āleme meyl it ḳanā[‘] ate
Germ eyle[‘] iffetle hemān çeşm-i āze çek
- 6 Kuhsār-1 ittifāḳda olmaz cidāl u cenk
Kebkūñ nuḳūş-1 şadrını pehlū-yı bāze çek
- 7 Her bir ḥulūş-1[‘] arz idene itme iltifāt
Ḳadr-i[‘] ayārını mihek-i imtiyāza çek
- 8 Erbāb-1[‘] izz ü cāh ile itme mu[‘] āraza
Fulādı mūş dirse keser sen cevāza çek
- 9 Baḥḥā-yı vaşla üştür-i şevḳ irgürür bizi
Muṭrib ḳaṭār-1 naḡmeyi semt-i Ḥicāz’a çek
- 10 [‘]Arz-1 niyāz ile o perī belki şayd ola
Çekdikçe nāza sen anı dām-1 niyāza çek
- 11 Serkeşlik itmesün dir iseñ ḥāmeden çıkar
Esb-i Ḥarūn-1 nefsi nişib ü firāze çek
- 12 Zāhid kibāre şüret-i Ḥaḳ’dan zuhūr idüp
Bī-çāre sāde dilleri dā[‘] im namāza çek

5a it]- MK1

5b [‘]iffetle] nār-1[‘] iffet ile MK2, hemān]- MK2

6. beyt MK2’de yer almamıştır.

10a perī] hümā MK1

11 a ḥāmeden] ḥānede MK1

- 13 Her nā-şinās fāris-i hıyel olmaz göñül
[MK2-42b] Gülgün-ı kıl-k-i Hāmī gibi yeke-tāze çek

32

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Tütardı şem' -şifat gülşen-i ziyāsı gülüñ
Olaydı şu' le-i rüyuñdan iktibāsı gülüñ
- 2 Üfürmeşe başına gıncenüñ nesīm-i seher
Neden ruhuñla müsāvāt iddi' āsı gülüñ
[MK1-52b]
- 3 Serir-i gülşene çıkmış başında efser-i zer
Serinde var meger saltanāt hevāsı gülüñ
- 4 Meger ki bir şanem-i gül-' izāre urğundur
Müdām hūn ile ālūdedür libāsı gülüñ
- 5 Ne deñlü hāzık ise n'eylesün tabīb-i nehār
Hevā kıpar şu alur dem-be-dem yarası gülüñ
- 6 Gehī gül-āb gehi gül-be-şeker olmağ ile
Bilindi būs-i leb-i yār itmiş ricāsı gülüñ
- 7 O serv-ğadd bu gül ruħlaruñ idüp terciħ
Çemende cū ile çok geçdi mācerāsı gülüñ

13b esb-i āl]- MK1

2a başına gıncenüñ] gıncenüñ o başına MK2

- 8 Koyup ruhuñ gidicek seyr-i gülşene Hâmî
Hezâra gâlib olur qahqaha şadâsı gülüñ

33

Mefâ'ilün Fe'ilatün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Niyâz cāmını şun yâri qandırincaya dek
Nişân-ı vuşlata tîr at doqandırincaya dek
- 2 İder zamâne murâd-engübînini şîrîn
Gürüh-ı naḥl-ı belâya dadandırincaya dek
- 3 Hezâr ḥûn-ı cigerler döker bu gülşende
Zamâne bir gülü ala boyandırincaya dek
- 4 Öpüp ayağımı çok dökdi âb-ı rûy-ı niyâz
O serv-i cûy-ı sirişküm uzandırincaya dek
- 5 O meh pür eyledi gülmîḥ-i dâğ ile sinem
Dile şahîfe-i mihri qadandırincaya dek
- 6 Bu âsiyâb-ı felek gûne gûne gerdiş ider
Dürüş-t-i dâne-i 'ömri ufandırincaya dek

1a yâri] yâre MK2

3a döker] döküp MK2

5b Dile] Dilim MK2, mihri] mihre MK2

- 7 Dolandırur bizi etrâf-ı h^vân-ı vuşlatda
O şüh kelb-i raķibe dalandırıncaya dek
- 8 Hezâr ķal^ç a-i tezvîri fetħ ider süfehâ
Dükân-ı cism-i ħabîşüñ donandırıncaya dek
- 9 Ne âb u tâb döker ħâke çeşme-i ħürşîd
Serâb-ı deşt-i Ħicâz'ı şuşandırıncaya dek
- [MK2-43a]
- 10 Düketdi Nâbî sözi Ħâmî çend mısra^ç ile
Ne çekdi ķâfiye bâbın ķapandırıncaya dek

34

Fâ^çilâtün Mefâ^çilün Fâ^çilün

- 1 Çîne şâħib gedük midür zülfüñ
Yüz baş ser bölük midür zülfüñ
- 2 Tağıdup pây-mâl idersin anı
Düş-ı nâzükde yük midür zülfüñ
- 3 Ħalkasından ruħuñ nümâyândur
La^ç l ķaşlı yüzük midür zülfüñ
- 4 Müşk-bâr oldı kârbân-ı nesîm

33. gazel MK1'de yer almamıştır.

- Bu ŧeb āyā çözük midür zülfün
- 5 Riŧte-i āh ehl-i sevdādan
Derd ü ğamla örük midür zülfün
- 6 ‘Uğdesin dest-i ŧāne ħall idemez
O ħadar celbe ŧuk midür zülfün
- 7 O da Ħāmī gibi perīŧandur
Yoksa yüzden düşük midür zülfün

35

[MK1-53a] **Ħarfü’l-lām**

Mef’ülü Fā’ilātü Mefā’ilü Fā’ilün

- 1 Esrār-ı ‘aşğ söyleyicek ğüft u ğü degül
İksir-i vuŧlat eyleyicek ārzü degül
- 2 Merd-i Ħudā firifte-i reng ü bŧ degül
Bu ğülŧenün hezārı hezār ārzü degül
- 3 Bir ħāle uğradun gibi rengün beridedür
Ey lāle-ħad bu ğördigimiz reng-i rŧ degül

3a rengün] renk MK2

3b reng-i rŧ] reng u bŧ MK2

- 4 Raḥm it niyāz-ı vaşl ile dökdüm yüzüm şuyuñ
Bu āb-ı rūdur ey yüzi gül āb-ı cū degül
- 5 Zāhid kelām-ı muhtaşar it ref' -i şavtı kıo
İnşāf yok mı sende bu başdur gerü degül
- 6 Bilmem nedür bu gerdiş-i kec-devr-i nā-sezā
Ey āsiyāb-ı çerḥ bu evvelki şu degül
- 7 Çün 'acl-i Sāmīrī nice bir şūfiyā ḥ'ār
Zikr-i Ḥudā bu 'arbede bu hāy u hū degül
- 8 Zaḥm-ı mizāc-ı nāzūke sūd itmez i' tizār
Çāk-i zücāc-ı kâbil-i ḥayt-ı rüfū degül
- 9 Ğam rāic ol kıadar ki gül-i za' ferān daḥı
Bir dem şafā-yı ḥātır ile ḥande-rū degül
- [MK2-43b]
- 10 Eṭvār-ı yār kıaddi gibi mu' tedilcedür
Pek nāik-ḥū degül ise pek kīne-cū degül
- 11 Ḥāmī olursa böyle esīr-i ḥumār-ı ğam
Ḥum-ḥāneler tehī ola cām u sebū degül

9a gül-i za' ferān] gül ü zağferān MK2

10b nāik-ḥū] nigū-ḥu MK1

11a olursa] kıalursa MK1

36

Mef'ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe'ülün

- 1 Ger olmasa ' aşık ruhuña al kıaranfil
' Arz itmez idi dāğını her sāl kıaranfil
- 2 Gül ĥasret-i ruĥsāruñ ile rüy-ı pür āteş
Ĥāk-i kıademüñ şevkıne pā-māl kıaranfil
- 3 Uçmağ dileyüp cennet-i kūyuñ hevesiyle
Pervāze gelüp açdı per ü bāl kıaranfil
- 4 Servī-i kıad-i mevzūnuña ser-dāre şanavber
Ruĥsār-ı cihān-tābuña meyyāl kıaranfil
- 5 Ĥāmī şeref-i ĥizmete feyz isteyü geldi
Destinde yeter tuĥfesi beş dal kıaranfil

37

[MK1-63b] **Ĥarfü'l-mim**

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Ėamuñla birbirinden nefret itmiş şaff-ı müjgānum
İki āyine-i dīvārdur şan çeşm-i ĥayrānum

2b pā-mal] bir-bāl MK2
4b meyyāl] meyyān MK2

- 2 O şem' olmadı pervâneveş dil yanmadan vâşıl
Giçen ümmet gibi sūzişle maqbūl oldu kırbānum
- 3 Mişāl-i şubḥ te'sir-i nefes var ğonce-i dilde
Teneffüs eyledikçe çāk olur bend-i girībānum
- 4 'İlāc ol pençe-i hūrşide bir āyine şunmağdur
Çıķup meydān-ı hūsne varsa gelsün dirse aķrānum
- 5 Raķīb imā idince kıtlüm ol şūḥa didi ğör kim
Helāk it 'āşık-ı bī-çāreyi dir baña şeytānum
- 6 Kemiyyet ḥāme raķş itdikce zīr-rān-ı ṭab' umda
Yerinde kerr ü ferüm pākdür ey Ḥāmī meydānum

38

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Zāhidā ben de senüñ gibi rezālet idemem
Meyyit ü ḥayye veşāyetle vekālet idemem
- 2 Būseye vāşıṭadur ğuşına esrār ammā
Bir sözüm var dimeye yāre cesāret idemem

4b varsa] var mı MK1

2b dimeye] dimege MK2

- 3 Himmeti h azır olan m r sid-i k mil n -y b
Ben de b -himmet olan Şeyhe in bet idemem
[MK2-44a]
- 4 C nib-i y rdan olsam da eger ru Őat-y b
B -edeb b sesin itl f u iz ' at idemem
- 5 H r-ı p r hen-i dild r ba a sensiz nefes m
Bir nefes görmesem ey gül seni r hat idemem
- 6 K h-ı temk n mi ref aru  ider zelzele-n k
Cilve-i  add ni gördükde met net idemem
- 7 H miy  itdi felek b l   per m işkeste
Hedef-i ma laba ben Şimdi iŐ bet idemem

39

F 'il t n F 'il t n F 'il t n F 'ilün

- 1 Ol g zi T t r  am-v r ise ya malar benüm
Gerçi ya malar olur amm  ki d ny lar benüm
- 2 K k l n Őev i leb-i la' l n hay liyle bu Şeb
H ' b-ı Őirin m per Ő n itdi h ly lar benüm

- 3 Dost ‘aybum setr ider düşmen beni āgāh ider
Yārdan merġūbdur ‘indimde a‘ dālar benüm
[MK1-54a]
- 4 Nār-ı rüçhan hāke istikbār-ı iblīs iledür
Hūbdur yanumda a‘ lālardan ednālar benüm
- 5 Cāy-ı emniyyet görüp halvetüñe fānūs-veş
Hāneme her şeb gelür ol şem‘ -i tenhālar benüm
- 6 Ol şacı Leylā lebi Şīrīn için Ferhād u Qays
Görse rüsvālīklarum tomārım imzālar benüm
- 7 Saht cānum kīne-i eflākden pāküm mi var
İhtilāṭumdan hirās eyler bu mīnālar benüm
- 8 Virdi iqbāl-i cünün teklīfsüz devlet baña
Sāye-i bāl-i hümā başumda sevdālar benüm
- 9 Ben çerāġ-ı rüşenem erbāb-ı devlet gördük
Hāmiyā qadrüm ne bilsünler bu a‘ mālar benüm

3a ider] idüp MK2

2. ve 3. beytler MK2’de yer deġiştirmiştir.

4a iblīs iledür] iblīsīyyedür MK1

6a Ferhād u Qays] Ferhādveş MK1

40

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Cemâl-i yâri hürşîd-i cihân-ârâya beñzetedüm
Yüzinden bir dem ayrılmaz gözüm hîrbâya beñzetedüm
- 2 Görince ' aks-i rûy-ı zerdümi mir'at-i hüsnuñde
Ruḥ-ı gülgünün ol şūhuñ gül-i ra' nâya beñzetedüm
- 3 Cefâ-cû kîne-perver bî-vefâ ḥatır-şiken bed-ḥû
Hemân ebnâ-yı ' aşruñ meşrebin dünyâya beñzetedüm
- 4 Ne mümkindür ayırmaḫ birbiriyle ittiḥâd itmiş
Dil ile derd-i ' aşkı lafz ile ma' nâya beñzetedüm
- [MK2-44b]
- 5 Ğarîḫ-i miḥnet eyler adamı ârâyış-i dünyâ
Hele şūfiyle ḥârâ mevcetin deryâya beñzetedüm
- 6 Dil-i bî-ma' rifetle câme-i zer-târ-ı zîbâda
Ten-i nādâni gördüm şūret-i dîbâya beñzetedüm
- 7 ' Udül eyler tarîḫ-i râstdan ol ḥün-feşân tıynet
Raḫîbüñ tab' -ı ma' kūsüñ ḥat-ı tersâya beñzetedüm
- 8 Kemâl-i ḥüsne ḡurredür ' aḫab noḫşâni fikr itmez

Bu ğafletle ben ol meh-pāreyi bedr-aya beñzetdüm

- 9 Devründe ‘ömr ile üftāde-i cāh-ı gurūr olmuş
Çemende nergisi ben çeşm-i nā-bināya beñzetdüm
- 10 Baḡup ism ü müsemmasında cümle mütteḥid gördüm
Anıñçün Ḥāmiyā ben ḡāni‘ -i ‘ anḡāya beñzetdüm

[MK1-54a] 41

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

- 1 ‘ Aḡīḡ-i la‘ lüñi şunma dehān dehān güzelüm
Bu yaḡşi nāmuñi itme yamān yamān güzelüm
- 2 Hevā-yı kākül-i ‘ anber-şemīm ile āhum
Çıḡar bu micmer-i dilden dumān dumān güzelüm
- 3 Nühüfte şan‘ at ile düzd-i şeb-rev-i zülfüñ
Meta‘ -ı şabrumı çaldı nihān nihān güzelüm
- 4 Ruḡuñ çü ğonce-i ḡurşid-i şebnem dilümi
Diriğ çekdi götürdi keşān keşān güzelüm
- 5 Sihām-ı cevri ile açduñ tenümde yāreleri

9. beyt MK2’de yer almamıştır.
10a gördüm] buldum MK1

- Ḥadeng-i āhuma sen de ṭayan ṭayan güzelüm
- 6 Hemān çeşmüñe bend eyle tiğ-i ğamzelerüñ
Raķīb-i müfsidi ķatle ķuşān ķuşān güzelüm
- 7 Revā mıdur olayım ben esīr-i hecr ü firāķ
Senüñle eyleye ülfet fülān fülān güzelüm
- 8 Ne deñlü terkeş-i çeşmüñde tīr-i ğamzeñ ki var
Nişān-ı sīneme urduñ yegān yegān güzelüm
- 9 Tamām-ı beste-i ħüsnüñ egerçi nāzıkdür
Raķīķ-i cümleden imā miyān miyān güzelüm
- 10 Bu ğuş-māl nedür Ḥāmiyā kemān-āsā
‘ Aceb mi itse elinden fiğān fiğān güzelüm

42

Ḥarfü’n-nün

Mef̄ ulü Fā‘ ilātü Mef̄ ilü Fā‘ ilün

- 1 ‘ Uzletle olmadı dil şāhib-i şeref emīn
Olmaz derün-ı yemde kederden şadef emīn

6a çeşmüñe] miyānuña MK2
6b müfsidi]- MK1

- 2 İtmez eşer dile şutuḡ haşm-ı yāve-gū
Tir-i kecūñ olur ḡaṡarından ḡedef emīn
[MK2-45a]
- 3 Ehl-i hüner sitem-keş olur bed-güher selīm
Gevher esīr-i kāviş mişḡab-ı ḡazef emīn
- 4 Gerçi ḡiṡār-ı saḡtını rūşende gezdürür
Olmaz yine ʿ iḡāb-ı ḡazādan keşef emīn
- 5 İtlāf-ı nā-becā ider erbābını rezil
İflāsdan olur mı kef-i pür telef emīn
- 6 Nazük mizāc yār olamaz saḡt ṡıynete
Āhengirān içinde olur mı necef emīn
[MK1-55a]
- 7 Rāḡat hemān ḡanāʿ at ile inzivādudur
Erbāb-ı cāḡ pür keder ehl-i ḡiref emīn
- 8 Ehl-i münāṡibūñ bu ḡadar şimdi luṡfi var
Neferinden seleflerin eyler ḡalef emīn
- 9 ḡalb olsa muṡṡarib gider āsāyiş-i beden
Olmaz vasaṡ mükerrer olinca ṡaraf emīn
- 10 ʿ Āzim-i sülūk rāḡ-ı ḡaṡar-nāk-ı ʿ aşḡda

Olmaz hezār-bār diseñ lā-teḥaf emīn

- 11 Yüzler kızardup eyleme tevsī' -i dā'ire
 Darb-ı tabancadan olamaz rüy-ı def emīn
- 12 ' Aşkuñ hücum-ı evveli gāyetle şā'b olur
 Olmaz şüfuf-ı rezmd evelki şaf emīn
- 13 Ehl-i kerem kim olduğı hūb oldu Hāmiyā
 Zül-i kabūlden ne güzel oldu kef emīn

43

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün

- 1 Gīsūları olduğda perişān iki yüzden
 Dünyāyı dutar fitne-i devrān iki yüzden
- 2 Çok virme yüz āyineye kim olmaya nāgāh
 Cevherleri ḥaṭ gibi nümāyan iki yüzden
- 3 Dūr olduğnuñ vechini şeyḥ eyledi taqrīr
 Rīzān iderek eşk-i firāvān iki yüzden
- 4 Būs eylemege sākī-i peymāne be-desti
 ' Aksiyle daḥı eyledi fermān iki yüzden

- 5 Yüzsüzlük idüp gülşeni geşt eyledi yer yer
Bir bengi hezār eyledi seyrān iki yüzden
- 6 Beñzer mi o bir yüzlü kamer çehreye cānā
Olsun hele gör şa‘ şā‘ a efşān iki yüzden
- 7 Peymāne ħumār olmağa ħün-āb-ı cigerden
Sāķide gerek sübħa-ı mercān iki yüzden
- 8 Āyine-şifat ‘ āşık-ı dil-i şāf bulunmaz
Zirā olur ol mehveşe ħayrān iki yüzden

[MK2-45b]

- 9 Yüz yirde yüzüñ sürseñ eger pāyına Ĥāmī
İtmez o perī būseler iħsān iki yüzden

44⁵

Meᶞülü Meᶞā‘ilü Meᶞā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Ĥaṭṭı oldu ‘ izārında nümāyān iki yüzden
Gūyā yürüdi Ka‘ be’ye sevdān iki yüzden
- 2 Şeyḫ oldu nifāk üzre füsün-ħ^vān iki yüzden
Almış eline sübħa-i mercān iki yüzden

5. beyt MK2’de yer almamıştır.

7a ħumār] şümār MK1

⁵ 43. gazel MK1’de 51. sırada yer almaktadır.

- 3 Bir yüzlü ol āyīne-şıfat sâde-derûn ol
Pür-ḥār ü ḥırāş olma çü sühân iki yüzden
- 4 Lāyık mı beni öldüre ğam meykedelerde
Sākī var iken bâde-i raḥşân iki yüzden
- 5 Yüz yirde gehi zaḥm açar ol şive-ger ammā
Gāhice ider būseler iḥşân iki yüzden
- 6 Bir yüzlü kumâş-ı meh uyar mı ruḥ-ı yâre
Zîrâ bu olur şa‘ şa‘ a-efşân iki yüzden
- 7 Oldum vica‘ -ı ‘ayne giriftâr efendim
Ḥûn-âb döker dîde-i giryân iki yüzden
- 8 Göz ağrır iken ḥarc idicek pâre dükendi
Yüz dutdı bize miḥnet-i devrân iki yüzden
- 9 ‘İyd üstine ‘ūd-ı başarum ‘İyd-ı dü-tâdur
Kıl sen de kuluñ lutfuña şâyân iki yüzden
- 10 ‘İydiye kuluñ Ḥāmī’ye iḥşânuñ olursa
Kurbânuñ olam olmaya noḳşân iki yüzden

3a sâde-derûn] şâf-derûn MK1
5a açar] ider MK2

[MK1-55b]

45

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Numüne āteş-i sūzān ruḡ-ı firenginden
Nişān virür o sehī-ḡad Macar tüfenginden
- 2 Giçerse 'āşık-ı dīvāne nām u tenginden
Ne pāki var daḡı 'ālemüñ ṡa' na senginden
- 3 Gürüh-ı şaf-şikenān içre telli ṡurna gibi
O telli āfeti herkes bilür çelenginden
- 4 Raḡıbe buse bize dāḡ-ı dil naşib oldı
O şūḡ-ı ḡonçe-femüñ rüy-ı lāle-renginden
- 5 Eger bu ḡüne giçer derd ü ḡamla leyl ü nehār
Şitāb-ı 'ömr-i girān-māye ḡoş dü renginden
- 6 Bulur mı gevher-i maḡşūde dest-res hergiz
Bu baḡr-ı pür-ḡaṡaruñ ḡavf ider nehenginden

[MK2-46a]

- 7 Dilā müsā' ade-i rüzḡār olur mı bize
'Aceb sefine-i dil ḡurtulur mı enginden
- 8 Olur libās-ı mūnaḡḡaş medār-ı 'ucb u ḡurūr
Bu bīşenüñ ḡazer it pīşe-i pelenginden

- 9 Egerçi dilber-i maḥcüb ḥūbdur ammā
Hele bu ṭā'ifenüñ giçme şūḥ u şenginden
- 10 Hüner didükleri 'aybı ferāğat eylemişüz
Nedür murādı sipihrüñ bizümle cenginden
- 11 Ḥalāş ider mi serin Rüstem ol serfirāzuñ
Kemend-i kākül-i müşgini pālhenginden
- 12 'Aceb mi lükneti olsa suḥen o ğonce-femüñ
Ne pīç ü tāba düşer ol dehān-tenginden
- 13 O çengi āfetüñ itse semā' eger sāzuñ
Ḳılādveş aşılur zühre tār-ı çenginden
- 14 Hüner ḥazānesidür bender-i dil-i Ḥāmī
Ḳumaş-ı muġnīnüñ ey müşterī ne renginden

9b bu] o MK1

10a didükleri 'aybı] didüklerin biz MK2

13. ve 14. beytlerin 2. mısraları MK2'de yer deġiştirmiştir.

14b muġnīnüñ] tāzenüñ MK1

46

Meʿ ūlū Meʿāʿ ilū Meʿāʿ ilū Feʿ ūlūn

- 1 Ne sihr ü ne efsün ne velāyet bilürem ben
İllā ki suhen şatmada şanʿ at bilürem ben
- 2 Bī-mihr idügin bilmeze var mihrüñi ʿ arz it
Ey çerh-i siyeh-dil seni kat kat bilürem ben
- [MK1-56a]
- 3 Bir peşşenüñ icādı nedendür bilemezsün
Ey cehl-i mürekkebe dime hikmet bilürem ben
- 4 Hübāne olur dāʿire zencirli altun
Ne vefk ne efsün ne ʿ azimet bilürem ben
- 5 Şebnem gibi kıymaz bizi çün yirde o hürşid
Üftādeligüm pāyına rifʿ at bilürem ben
- 6 Zāhid seni bir şekle müşābih göremem hiç
Çok şekl-i himārī gibi şüret bilürem ben
- 7 Hāmī çıkamam kākül-i dildār ile başa
Mār ile bu vīrānede ülfet bilürem ben

1b Ālā ki] Ammā MK2
2a mihrüñi] kendiñi MK2
5a çün]- MK2

47

Mefû' lü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 1 İnkâr iderse ğamzesi düzdândan olduğın
Ebrûları şahâdet ider andan olduğın
- 2 Hûn-ı cigerle ben seni perverde itmişüm
Ey müşk-i ma' nî kim ne bilür kıandan olduğın
[MK2-46b]
- 3 Çeşm-i sitemle ğamze-i kâfir nihâd-ı yâr
Bildürdi halka merhamet imândan olduğın
- 4 Tâ olmayınca yâr ile hem-meclis-i şarâb
Ben bilmedüm bu mertebe yârândan olduğın
- 5 Cân virmek ile bûs-ı leb olmadı naşîb
Bî-çâre Hâmî kıaldı saña cândan olduğın

48

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Sürince âstân-ı yâre yüz oldu zebân keskin
İder şemşîr-i jeng-âlüdeyi seng-i fesân keskin

2b kim]- MK2
1a Sürince] Görince MK2

- 2 Gerekdür dem-be-dem ol ğamze-i nā-mihr-bān keskin
Virür urbāna rāhat olsa tiĝ-i ħūn-feṣān keskin
- 3 Ümīd-i vaṣl ile meydān-ı vuṣlatda at oynatsam
Çıkar mahmīz-i tīr ile baña ol bī-amān keskin
- 4 Ne nāzūk ṣan‘ at itmiş mū-ṣikāf-ı zerger-i udret
Çekilmiş ħaddeden çıkmıṣdur ol mūy-ı meyān keskin
- 5 Nūkūṣ-ı ıṭ‘ a-i ħūsni ser-a-pā gerçi zibādur
Dem-i kilk-i azādan çıkmıṣ ammā ebruvān keskin
- 6 Yaṣardur dīde-i ħūn-rīzini te ‘ṣīr-i tūnbākū
O zālinden alur ‘ aṣıqlaruñ āhın duĝān keskin
- [MK1-56b]
- 7 utup an tiĝ-i ħūn-āṣāmı Ħāmī künd ider dirler
‘ Aceb ṣemṣīr-i müjgānuñ olur dökdikçe an keskin

49⁶

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Şöyle sūzān ol ki āteṣ-ĝāneler reṣk eylesün
Āteṣ olsun ṣem‘ alar pervāneler reṣk eylesün

4. ve 6. beytler MK2’de yer almamıṣtır.

7a utup] urup MK2

7b dökdikçe] kendüñce MK2

⁶ 48. 49. ve 50. gazeller MK2’de birbirleriyle yer deĝiṣtirmiṣtir.

- 2 Dügme-i zer-tāruñı çöz sīne-i sīmīnūñ aç
Çäk çäk olsun şadef dūr-dāneler reşk eylesün
- 3 Nīm-bismil murğveş çık hāne-i hāmmārdan
Şīve-i ref-tāruña mestāneler reşk eylesün
- 4 Naṭ^ç -1^ç irfānuñ şu^ç üd it rütbe-i vālāsına
Beydağ-1 içdāmuña ferzāneler reşk eylesün
- 5 Hāmiyā bir kākül-i müşgīne ol dil-beste kim
Halka-i zencīrūñe dīvāneler reşk eylesün

50

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

- 1 Dil yine pür-şerha-i ālām mānend-i nigīn
Muttaşıl tutsam elimde cām mānend-i nigīn
- 2 Virmek istersen cihānda nām mānend-i nigīn
Merkezinde göster istiḥkām mānend-i nigīn
- 3 Faşş-1 hātem-veş virüp zīnet yaqışmışdur tamām
Hāne-i zeyne o sīm-endām mānend-i nigīn

- 4 Ālet-i zulm eyleyüp rüyuñ siyāh itmekdedür
 Altuna bandırsañ olmaz rām mānend-i nigīn
- 5 Ol büt-i sengīn dili āğuşa çekmek isteyen
 Sīm ü zerden kırmak ister dām mānend-i nigīn
- 6 Mālik-i zer mu‘teber şāhib güher hem nām-ver
 Var mıdur dünyāda almış kām mānend-i nigīn
- 7 Kec-nümādur zāhidā ammā çıkar āsarı rāst
 Levh-i dilde naqş olan erķām mānend-i nigīn
- 8 Kāviş-i hakkāke şabr itmek gerekdür eyleyen
 Sīm ü zer taḥşīline iķdām mānend-i nigīn
- 9 Gevherüñ pāk ise āsarüñ çıkar nāmuñ yürür
 Sen hemān ḥānende kıl ārām mānend-i nigīn
- [MK1-57a]
- 10 Ber-ķarār itsün Ḥudā ey merdüm-i dīdem seni
 Ḥātem-i çeşmümde şubḥ u şām mānend-i nigīn
- 11 Tā ezelden ser-nüviştemdür bozulmaz zāhidā
 ‘Āşķ ile olmaķ keşīde-nām mānend-i nigīn

4a itmekdedür] iden kese MK2

4b bandırsañ] batırsan MK1

6b kām] nām MK2

9a āsarüñ] ‘izzetle MK2

[MK2-47b]

- 12 Bî-ḥırāş-ı sîne şāh-ı nāmdār itmiş degül
Taḥt-ı zerrîn üzre vaż' -ı kām mānend-i nigîn
- 13 Hem çıkar naḳşuñ beyāza hem olur rüyuñ siyāh
İtme rāzuñ herkese i' lām mānend-i nigîn
- 14 Hâtem-i bî-faşsa beñzer ol ki çekmez sîneye
Bir lebi la' l u gözi bādām mānend-i nigîn
- 15 Maḥzen-i sîmüñ raşad gibi oturmuş üstine
Ḥabl u imsāk ile virme nām mānend-i nigîn
- 16 Hâtem-i bî-faşş bî-faşş-ı ḥaṭṭ gibi olma ' aḳīm
Ḥalḳa ḳıl āşār-ı luṭfuñ ' āmm mānend-i nigîn
- 17 El kiri yüz ḳarasıdur Ḥāmiyā taḥsilimüz
Olmuşuz farzā ki şāḥib-nām mānend-i nigîn

11b ile] - MK2

14a sîneye] sînedden MK2

14b u]- MK2

15a oturmuş] oturma MK1

51

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Nākes raķıbdür der-i cānānı bekleyen
Bī-şerm olur hemīşe gülistānı bekleyen
- 2 Hıağdur şaķıfe-i leb-i cānānı bekleyen
Tūṭı-i sebzdür şekeristānı bekleyen
- 3 Kendüñ mişāl-i meh göremez bir nefes tamām
İlden gelen ' aṭıyye vü iḫsānı bekleyen
- 4 Bed-meşrebān dehrüñ elinden firār ider
Mānend-i büm küşe-i vırānı bekleyen
- 5 Dervīşe ĥor baķma görüp būriyā-nişin
Elbetde şirdür bu neyistānı bekleyen
- 6 Pāy-ı ĥum-ı şarābdadur gevher-i neşāt
Elbetde la' le nā' il olur kānı bekleyen
- 7 Çeşm-i ümīdi çün gül-i nestrin olur sefid
Bir reng ü büy için bu gülistānı bekleyen
- 8 Degmez meserreti elem-i inṭizārına
Ey devr-i cām devlet-i devrānı bekleyen

[MK1-57b]

- 9 Olsun kudüm-ı kâfile-i hatta muntazır
Erzân metâ' -ı vuşlat-ı cānānı bekleyen

[MK2-47a]

- 10 Destümde ābnūsī-‘ aşā hāme Hāmiyā
Şimdi benüm hazîne-i ‘ irfānı bekleyen

52

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Turup ey jāle āğūşumda bir dem hem-dem olmazsın
Bu keyfiyyetle zaḥm-ı ḡonceye sen merhem olmazsın
- 2 Seni öldürmese dest-i hınā-rīz ile ol āfet
Gönül ḥaddin bilüp mānend-i sīm-āb epsem olmazsın
- 3 Kanā‘ at-pīşe ol hemvāre pā-ber-cā olam dirseñ
Eger meyl-i teraḳḳī itmesen çün muhkem olmazsın
- 4 Budur zannum bu imsāk ile ey şūḥ-ı cihān-ārā
Güneş olsan ziyā-endāz-ı fark-ı ‘ ālem olmazsın
- 5 Budur zannum ki zāhid bī-muhābā nūş idersen sen
Virürdüm destüñe ben cāmı rāzı bilsem olmazsın

- 6 Tesellî ol gönül mevc-i sirişkünden bu âteşle
Mişâl-i ‘aks eger deryāya ğarķ olsun nem olmazsın
- 7 Cihān ser-tā kadem mātemle leb-rîz olmuş ey Hāmî
Vücūduñ yorma kim dīvāne olsun bî-ġam olmazsın

53

Harfû'l-vāv

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Der h^vābdur o nergis-i mestāneyi boş ķo
Bülbül uyumuşmuş o gül efsāneyi boş ķo
- 2 Toldur raķamın hānelerüñ vefķ-ı niyāzuñ
Vaķtin gözedüp maţlab olan hāneyi boş ķo
- 3 Ancaķ Melikü'l-‘arş bilür ‘arş-ı verāsın
Teftiş-i melā baķş-i hekimāneyi boş ķo
- 4 Her ķande giderse daķılup ardına düşme
Ey rişte-i nezzāre o dūr-dāneyi boş ķo
- 5 Sūziş aña vuşlat demidür itme reġāvet
Fānūs gider şem‘ ile pervāneyi boş ķo

- 6 Ey bülbül-i cān cilvegehüñ bāğ-ı cināndur
 Ālūde-i hār u ḥas olan lāneyi boş қо
- 7 Bezl it bize sākī meyi tā āḥir olunca
 Rindānı şaқın boşlama meyḥāneyi boş қо
- 8 Bāzār-ı cünūn revnaқıdur seng-i melāmet
 Şulḥ eyleme etfāl ile dīvāneyi boş қо
- 9 Pinhānı қаzādur o perī kūyına varma
 Çarpılmadan evvel o perī-ḥāneyi boş қо
- 10 Şaydı bize maḥşūşdur ol vaḥşī nigāruñ
 Ḥāmī heves-i ma' nī-i bī-gāneyi boş қо

54

Ḥarfü'l-ha

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Ḥalka luḥf it suḥen-i serd ile nefret virme
 Dil-i germ-ülfet-i aḥbāba bürüdet virme
- 2 Ḥurd u ḥ^vāb ile şaқın nefsüne zīnet virme
 Mü 'minüm dirsен eger kāfire ālet virme

4. 6. 9. beytler MK2'de yer almamıştır.
 10a nigāruñ] şikāruñ MK2
 2a zīnet] kuvvet MK2

- 3 Hāriş-i sīne-i mazlūm olacađdur yā Rab
Zālime kaçınacađ nāhūn-ı kudret virme
[MK1-58b]
- 4 Lezzet-i ‘afvı sitem-pişeler idrāk itmez
Yā İlāhī seg-i kem fırsatı fırsat virme
[MK2-48a]
- 5 Beni cānumdan uşandırdı ol āfet yā Rāb
Düşmen-i cānuma sen böyle tabī‘ at virme
- 6 Şā‘ irüñ meşrebine itme muhālif hareket
Çeşme-i şāfi karışdırma küdüret virme
- 7 Bār-gīri olamazsın bu međāruñ zāhid
Dolanup bezm-i meyi kendüñe zaħmet virme
- 8 Bezme gel nüş-ı şarāb ile didümse zāhid
Dimedüm köhne kadeh-keşlere nevbet virme
- 9 Kırb-ı vaşluñda raķībüñ çekilür mi nāzı
Ey şeh-i hüsn fūrū-māyeye rif‘ at virme
- 10 Nüh kıbābuñ güm ider şadmesi mānend-i ħabāb
Gel felek āh-ı cihān sūzıma raħmet virme

2. ve 3. beytler MK2’de yer değiştirmiştir.
7b Dolanup] Tolanup MK2

- 11 Sana çok cev̄ ü cefā eylese azdur gerdün
Dimedüm Hāmī şaḡın fazl ile şöhret virme

55

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Yār lebünle düşdi gönül arzulara
Mānend-i mey döküldi sebūdan sebūlara
- 2 Ol servinün arzū iderek pāy-ı būsını
Şu oldı şaḡn-ı bāḡda dil aḡdı cūlara
- 3 Ol çin-i cephe dest-res-i iltifāt iken
Müşkildür intisāb-ı gönül tünd-ḡūlara
- 4 Güm-kerde-i reh-i 'adem olsa delil olur
Mānend-i keh-keşān-ı sefidi dü-mūlara
- 5 Bī-tāb-ı derd-i hecr olur elbette ey gönül
'Älemde şimdi ülfet iden müşk-būlara
- 6 Naẓmumla germ olur yine bāzār-ı ma' rifet
Kālā-yı nev-revāc virür çāre sūlara

11a ü]- MK1

3a dest-res] dest-redd MK2

4a Güm-kerde] Güm-kerze MK2

6b virür] şaḡn MK2, çāre sūlara] çār-sūlara MK2

- 7 Şāyeste-i nazīre midür Ḥāmiyā ʿaceb
Bu nev-zemīn ü tāze edā tāze gūlara

56

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Tā-be-key ey şūḥ āteş gibi ser-keşlik bize
Biz turāb oldıqça sen eylersin āteşlik bize
[MK1-59a]
- 2 Gāhice luṭf it ki cevrenden ola āzürde dil
Yoḡsa ey āfet olur ʿādet sitem-keşlik bize
- 3 Biz zer-i ḡalbi nuḡās-ı şirkden pāk itmişüz
Nārdan taḡlişe vech olmuş mı bī-ḡışlık bize
[MK2-48b]
- 4 Ğonceveş cemʿ iyyet-i ḡātırla biz meşhūr idik
Sünbül-āsā kākülündendür müşevveşlik bize
- 5 Terkeş-i pūr-tire döndi dil ḡadeng-i ḡamzeden
Pek münāsibdür miyān-ı yāre serkeşlik bize
- 6 Dem-be-dem ḡālī degül dil nāle vü āh itmedün
ʿĀdet olmuşdur kebüter gibi dem-keşlik bize

2a ki] gehi MK2

4b müşevveşlik] müşevveşiklik MK1

5b serkeşlik] terkeşlik MK1

6a itmedün] itmedin MK2

- 7 Emdür ey kân-ı melâhat ‘âşıkâ la‘l-i lebün
H^vân-ı ihsânunda hâş olsun nemek-çeşlik bize
- 8 Çerh ayırdı cennet-i kûy-ı dil-ârâdan bizi
Ba‘d-zîn t̄āvus-veş düşmez münakkaşlık bize
- 9 Kehrübâ gâhî çeker âgûşa ben reşk eylerüm
Olmadı ey şüh bir çöp deñlü dil-keşlik bize
- 10 Gâh târ u gâh rûşen gâhi bedr geh hilâl
T̄âlî‘-i nâ-şādımızdandır bu mehveşlik bize
- 11 Var mı t̄âkat çekmeye yârin kemân ebrûlaruñ
Hâmî bundan böyle el virmez kemân-keşlik bize

57

Mefâ‘ilün Fe‘ilātün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Zülâl-i eşkimin az kaldı mevci başdan aşa
Zihî keremle başa ey çeşm-i eşkbâr başa

8a Çerh] Çün MK2

8a Ba‘d-zîn] Ey gönül MK2

9b dil-keşlik] ser-keşlik MK2

11. beyt] Nâr-ı hecr-i güle yanup Hâmî gibi olduk kebâb

Tâ-be-key ey şüh âteş gibi ser-keşlik bize] MK2

1a eşkimin] çeşmimin MK2

1b keremle] kerem MK1, ey çeşm-i eşkbâr] eşk-i çeşmimün MK2

- 2 Çü şâne dişleri ceybinde var buncalaruñ
Çıkar mı turre-i tarraruñ ile kimse başa
- 3 ‘ Aķık-i ni‘ met-i ğayra bilür meh dendānuñ
Çeküp tama‘ dişini gösterür gögin güneşe
- 4 ‘ Aceb mi eyler isem of rīze rīze ider
Ketān-ı şabr tayanmaz nārdan māhveşe
- 5 Lodos mişāl çıkup keştī-i ümīdi qarşuya
Raķīb koymadı limān-ı vuşlata yanaşa
- 6 Zülāl-i la‘ lüni leb-teşne-i muħabbete şun
Virür çekīde-i yāķut-ı inţifā ‘ ataşa
- [MK1-59b]
- 7 Mişāl-i şāne olur pāre pāre kim ki düşer
Bülend pāyesine diller ile keşmekeşe
- 8 Sürüp ulaşduralum Ħāmī sāħa-i nazma
Kümeyt-i ħāmeyi terk eyledük birez alışa

4b nārdan] iken o MK2

6a leb-teşne] bu teşne MK2

8a sāħa-i] sāde MK1

8b birez]- MK1

58

Harfî'l-yâ

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Şafādayuz ħum-ı bādeyle hem-civār olalı
Daħil-i meykede pīr-i muġāna cār olalı
[MK2-49a]
- 2 Deġişdi ġülşen-i ' aşqa ġörince ruġşāruñ
Hezār ġörmedi bir böyle ġül hezār olalı
- 3 Nizām-ı kişver-i ħüsni o şāh-ı devrānuñ
Bozuldı pā-zede-i ceyš-i jeng-bār olalı
- 4 Fesād-ı kevne muġārin ' adem vücūda redif
Cihān yoġ olmada mānend-i şem' var olalı
- 5 Ķuvāya ġeldi ħalel çün ġöründi mūy-ı sefid
Kem oldı rāħatımız leylimüz nehār olalı
- 6 Kişi ħarīnini elbette kendü gibi ider
Felek ħarārı kime virdi bī-ħarār olalı
- 7 Nümāyiş-i meh ġül-i rūyuñdan oldı efzūnter
Kenār-ı ġülşen-i ħüsnuñ benefşe-zār olalı

- 8 Ne gördi şerha-i dil dāğ-ı sineden ğayrı
Hünerle Hāmī nigīn gibi nāmdār olalı

59

Meḫ'ülü Fā'ılātü Meḫ'ilü Fā'ilün

- 1 Gerdün açtıdı çeşümüni kat kat başal gibi
'Älem tamām çıkdı gözümnden sebel gibi
- 2 İtdi cüdā felek beni bir tatlu yārdan
Yandırdı nār-ı firqate şem'-i 'asel gibi
- 3 Fecc-i 'amīk-i 'aşqda bār-ı felāketi
Yüklendi dil o deñlü ki çökdüm cemel gibi
- 4 Bir bī-amān göz ağrısına mübtelā olup
Oldum esir-i zulmet-i vahşet zühāl gibi
- 5 Yıllık ümīdi ile uşaklar hücüm idüp
Sevdāya şaldılar beni tül-ı emel gibi
- 6 İtse hücüm leşker-i ğam melca mı yoğ
Arqam kavī efendüme 'ālī cebel gibi

1a açtıdı] açdı MK2

4b zühāl] zühāl MK2

5b şaldılar beni] şaldı başımı MK2

[MK1-60a]

- 7 Ref eyle hâkden kuluñı ey şeh-i kerem
Üftâde koyma tut elümi tutma il gibi
- 8 Tahrîr idince hâme görüp sâde nazmumu
Hâmî bu ' arz-ı hâli didi mürteçil gibi

60

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

- 1 Sözde sâbit-ka-dem ol muhkem-i tenzîl gibi
Nüşh ü tahrîfi kabûl eyleme İncil gibi
- 2 Aç kelîm-i Hâk'a yol sînede çün Baħr-ı Süveyş
Hayfdur pey-rev-i Fir'avn olasın Nîl gibi

[MK2-49a]

- 3 Toķınur başuña kalbân-ı kazâdan çengâl
Zâhidâ ' aceb ile burnuñ büyümüş fil gibi
- 4 Bülbül-âsâ turamaz hânede sevdâ-zedeler
Mîhr-i burc-ı hamele eyledi taħvîl gibi
- 5 Yek-dil ü şâf-ı derûn olmadan i' râz itme
Ursa çengâle felek ger seni kandîl gibi

- 6 Nüşha-i nāz oğur eṭfāl-i zamān çeşminde
Şīve-i fennünde ol āfet hele tekmīl gibi
- 7 Zerger-i hāliş ü gevher gibi ol şāf-ı derūn
Şāhlar başda götürsün seni iklīl gibi
- 8 Kem nazardan anı ta⁶ vīze dü-dest-i ⁶ āşık
Şarılur gerden-i dildāre hamā⁷ il gibi
- 9 Hāmī gördüm bu gice kelb-i raqībi tolanur
Cennet-i kūy-ı dil-ārāy⁹ ⁶ azāzīl gibi

61

Mef⁶ ulü Fā⁶ ilātü Mefā⁶ ilü Fā⁶ ilün

- 1 Şād eyle meyle sāķī dil-i pür-melālūmi
Farķ idemem ğamuñla yemīn ü şimālūmi
- 2 Kāğıd yanar yazarsam eger ⁶ arz-ı hālūmi
Dilden şabā o şāha beyān eyle hālūmi
- 3 Hāķ rağmuña vesīle-i ğufrān ider senūñ
Zāhid bu ma⁶ şiyetle ğiçen māh u sālūmi

6a oğur] olur MK2

6b fennünde] fenninde MK2

9b ⁶ azāzīl] ⁶ Azrāil MK2

4 Her bir kemāl çünki olur mūcib-i zevāl
Nokşāna k̄ā'ilem talep itmeme zevālūmi

5 Oldum bu hānedāna peşimān nüzūldan
Fikr eyleyince dağdağa-i irtiḥālūmi

[MK1-60b]

6 Olmuş karīb rişte-i cānum üzülmeye
Ey muṭrib-i ḡam eyleme pek ḡuş-mālūmi

7 Hāmī metā' -ı zevke ḥarīdārdur diyü
Zāhid yabāna söylemiş almış vebālūmi

62

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

1 Dile şordum saña şeydālūḡı kim ḥū itdi
Gösterüp zūlf-i semen-būyını kim bu itdi

2 Serv-ḡaddini görüp dīdelerüm ol māhuñ
Dil-i ḡam-ḡ^vāre sirişküm aḡıdup cū itdi

3 İtdüm āḡūş-ı ḥayālümde miyānuñ taşvīr
Şūret-i cismūmi şehā hecr ile mū itdi

[MK2-50a]

- 4 Hāldür şanma dil-i zāhidi ser-keşte iden
Mestler çekdiği mey-ḥānede yā hū itdi
- 5 Ṭab' -ı erbāb-ı ma' ārifden alup neş'e-i feyż
Hāmī'yi gör ne edā senc-i suḥen-gū itdi

63

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Sükker-i la' l-i lebüñden behre-yāb itdüñ beni
Mısr'a sultān ey şeh-i ' Ālī Cenāb itdüñ beni
- 2 İnkisār itmem saña yārinden ey meh sen daḡı
Kām-yāb ol her ne deñlü kām-yāb itdüñ beni
- 3 Gerdiş-i cām-ı mey-i gül-fāma ḥācet koymaduñ
Güşe-i çeşmüñle ey sāķī ḥarāb itdüñ beni
- 4 Bir ḳadeḫle ḳaddüm itdüñ rāst ey pīr-i muḡān
' Ömrüñ efzün ide Ḥaḳ ey şeyḫ şāb itdüñ beni
- 5 Ey ḳamer-ṭal' at vefā bābında sen kendüñ gibi
Nā-tamām idrāk idüp nāķış ḥesāb itdüñ beni

5a alup] olur MK2

3b Güşe] Gerdiş MK1

4b ide ḫaḳḳ ey şeyḫ-i şāb] ola dilber şeyḫ-i şāb MK1

- 6 Dir gören reftārıñı ‘ömr-i şitābānum gibi
Gūyiyā gördüñ ediblerle hicāb itdüñ beni
- 7 Devr-i nā-sāz-ı felekden sūz u tāb-ı giryeden
Söyleme hālūñ yeter Hāmī kebāb itdüñ beni

64

Meḫ’ūlü Fā’ ilātü Meḫā’ ilü Fā’ ilün

- 1 Çeşme cilā virür o mehüñ rüy-ı enveri
Hāk-i derinde sürme nedür gör o dilberi
- 2 Bir lās meh-pāresi bir kebk-i hoş hırām
Gördüm Tırabızonda ben ol māh-peykeri
[MK1-61a]
- 3 Of eylesem ‘aceb mi miyānında ol mehüñ
Gördüm hilāl-i nev gibi ol sīm-ḡançeri
- 4 Mehtāb-ı ‘ārızıyla dirīğa ki eyledi
Rīze-i kettān şabrımı bir lās dilberi
- 5 İtse ‘aceb mi būs-i lebüñ Hāmīyā dirīğ
Olur hemīşe cūd u kerem lāsdan beri

65

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Gönül reşk-āver-i firdevs iken tūfān-ı ğam başdı
Hārāb itdi sabā iqlimini seyl-i ' arem başdı
- 2 Döküldi düş-ı yāre kākül-i pür-piç ü ğum başdı
Sa' ādet burcını zıll-ı hümā-yı muğterem başdı
[MK2-50b]
- 3 Dem-i pīride bir nev-res civāna mübtelā olduğ
Bizi ğāret-girān-ı ceyš-i ğüsni şubğ-dem başdı
- 4 Çığup ğavl-i beyābān gibi geldi meclise zāhid
Bizi hengām-ı bī-dārīde kābūs-ı elem başdı
- 5 Hilāl-i ğāne-i zeyni ten-i sīmini bedr eyler
Henüz çeşm-i rikābe ol hilāl ebrū ğadem başdı
- 6 Meded gel ey ebābīl-i şafā-dil ka' besin ğurtar
Küdūrāt-ı hevā aşğāb-ı fil-āsā ğarem başdı
- 7 Ol āhū beççe-i mesti yatağda avlayup ğāfil
Rağīb-i seg-meniş söyletmedi lā vü ni' am başdı
- 8 Meded iskencübīn-i bāde ile sākīyā başdur

4a Çığup] Çığdum MK2
7a ol] olup MK2, ğāfil] āğir MK1

Humār-ı meyle çeşmüm hıyredür şafrāyı gam başdı

- 9 Metā' ı başmadıkça tuz şatılmaz rāyegān dirler
Olur rāic kumāş-ı hüsni haṭṭ-ı pür-dijem başdı
- 10 O tıfluñ tahta-i ta' lime döndi levḥ-i pehlūsı
Devāt-ı hoḳḳa-i sīmīnine herkes kalem başdı
- 11 Kenār-ı ümmīdin itdüm garḳ-gāh guşşadan ammā
Telāṭum rīz olup dil zevraḳın emvāc-ı yem başdı
- 12 Cināyetden emīn olmaḳ gerekdür hāme-i 'ārif
Lebībā kilik-i ma' şūmuñ niçün bilmem harem başdı
- 13 Döküp eşk-i riyā ālūdesin nerm eyledi zāhid
Nüḳūd-ı nāsire ol mehveşe bir kaç derem başdı
- [MK1-61b]
- 14 Gice teşrīfini bezm-i raḳībe eyleyüp inkār
Elin ol meh kitāb-ı hüsnine itdi kaseem başdı
- 15 Öperken çeşm-i dildārı raḳīb-i kīne-cū geldi
Bizi dār-ı veḡa itdi nüş-ı meyle müttehem başdı
- 16 Bu şeb dendāna zindān oldı meclis sāḳiyā sensiz

12b niçün] niçe MK1

14a eyleyüp] eyledi MK2

Gözi nem bezmi mâtem bâdeyi semm albi hemm badı

- 17 Nevā-sencān-ı ehir-i Āmidūn āvāzesi Hāmī
Serīr-i nāy-ı kilik-i nāfizi ferunde-dem badı

66

Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilūn

- 1 Yā Rāb ü ne'e eyler mü 'essir beyānumı
Mizāb-ı baır-ı feyze hūner ıl zebānumı
- 2 Cānā sipendve degilüm teng-i avala
Āte tıyar mı gevher-i sūz-ı nihānumı
- 3 Ben lālezār-ı tā-ı amem ebnem istemem
Eyler ikeste bād-ı abā ülsitānumı
- 4 Gelmek murād iderse eger hāne-i dile
amdan sorar meger kim mekānumı
- 5 Cādū-yı em-i ūı ne efsūn ider meger
Hāmī dem-i niyāzda balar dehānumı

Muḳaṭṭa' āt

1

Ḳaṣīde vü tāriḥ berāy-ı cülüs-ı hümāyün der medḥ-i Sulṭan Maḥmūd-ı evvel

[MK1-13b]

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Nāşıb-ı rāyāt-ı dīn ḥāḳān-ı mülk-i ḥāfiḳeyn
Beyza-ı İslāmı ḥāfiḳeyn-i pādşāh-bāz
- 2 Pādşāh-ı baḥr u ber fermān-revā-yı ḥuşk u ter
Ḥüsrev-i Dārā kemīn derbānına eyler niyāz
- 3 Şāh-ı Maḥmūdü'l-fi' āl ḥāḳān-ı memdūḥu'l-ḥışāl
Ġaznevī hem-nāmı olmağla ider ḥürāne nāz
- 4 Cenb-i iclālinde eşher çün şeh-i şaṭrancdur
Buña şeh dimek ḥaḳīḳat ğayra isnād-ı mecāz
- 5 Pāsdār-ı dār-ı hicret ḥādım-i beytü'l- atīḳ
Berk-i luṭfindan nevā-sāz olmada ehl-i ḥicāz
- 6 Olmasa der-pey du' ā-yı imtidād-ı devleti
Der-i ḥod pīrāye-i ḥüsni ḳabül olmaz namāz
- 7 Taḥt-ı 'ālī baḥt-ı 'Oşmānī olinca mesnedi

Ḳaṣīde vü tāriḥ berāy-ı cülüs-ı hümāyün der medḥ-i Sulṭan Maḥmūd-ı evvel]- MK1

1b pādşāh-bāz] pādşāh-şāh-bāz MK2

2b Ḥüsrev] Sencer MK2

3b ḥürāne] ḥürāye MK2

4a eşher] şehler MK2

Bīm-i tīgından ten-i a‘ dāya düşdi ihtizāz

- 8 ‘ Ātıfet-gāha olunca vāhibü’l-āmālden
Düşuňa dır‘ -ı hilāfet hil‘ at-ı behcet tırāz
- 9 Kālb-i pür-nūruň mı mülhemdür veyāhud düşuňa
‘ Ālem-i feyyāzdan ilķā olınmışdı bu rāz
- 10 Sebze-i bīgāneden pāk ile bāğ-ı devleti
Evvelā ehl-i fesāduň pencini tīguňla kız
- 11 Şāniyā vir mührü bir destūr-ı rüşen re’ye kim
Eyleye mir‘ at-ı zihn-i nīki bedden imtiyāz
- [MK1-14a]
- 12 Hāķ nümāyān oldı çün mihr-i dil-ārā sen dağı
‘ Azmine re’y-i hümāyununda gösterdüň cevāz
- 13 Hışmla erbāb-ı bāgunuň cevfi māl-ā-māl iken
Şīşe-i mey gibi çalduň ıtaşa itdüň şık boğaz
- 14 Soňra virdüň mihride bir āşaf-ı zīşān kim
Ceng u şulh u ‘ adl u tedbīr ü keremde yeke-tāz
- [MK2-11b]
- 15 Bu ‘ alıyyü’l-vaķt İbrāhīm Pāşā-yı dilīr
Hüs-n-i tedbīr eylese kebke olur hem lāne-bāz

9a veyāhud düşuňa] yāhud ger gūşuňa MK1

12a çün]- MK1

14b u]- MK2

- 16 Pîr-i rûşen-dil kerîmü'n-nefs şâhib-tecrübe
 'Arşa-i 'âlemde görmüş çok nişîb ü çok firâz
- 17 Lu' b u lehvün kıadri yok devrinde râ'icdür şalâh
 Raşleye oldu mübeddel Zühre zânüsında nâz
- 18 Nâ-bürîde şafhaveş eţrâfî nâ-hemvâr idi
 Oldı haşv-ı devlete çün harf-i lâ-tedbîr-i kâz
- 19 Hem tamâ' dan pâk hem bir luţfî çok devletlidür
 İki hayşiyetle olmışdı 'adû-yı lafz az
- 20 Geldi ber-âgâh-ı şadra renk geçmez devlete
 Lâlesin kıat kıat girihlerde nihân itsün piyâz
- 21 Olsa mazhar luţfına dey mâh-ı perverdin olur
 Mevsim-i teşrîn ider ger hışmına uğrasa yaz
- 22 Ebr-i 'âlem gibidür hem berķi hem bârânı var
 Luţf ile mazlum-perver kıahr ile düşmen-güdâz
- 23 Olsa çevgân âsumân-âsâ döner kûy-ı zemîn
 Eylese tedbîr olur tîr-i kemân berceste-bâz
- 24 Devr-i 'adlinde hayâl-i zi'be gelmez gûsfend

18a nâ-hemvâr] hemvâre MK2

22a gibidür] gîr olur MK2

23a Olsa] Ursa MK1

- Belki eyler şadme-i aġnāmdan gürg iġtirāz
- 25 Re'y ile tedbīr ile tīġ-ı ʿ adū tedmīr olur
Memleket-perdāzdur zālīm-şiken ʿ āciz-nevāz
- 26 Tīġ ile kesdi ayaġın meclis-i İslāmdan
Bosna'ya pāy-ı gurūrı Nemçe itmişken dırāz
[MK1-14b]
- 27 Dūr-bāş-ı kahr ile taġdı dīşin boġāzına
Dīş bilerken kişver-i İslām'a Çāsār-ı güdāz
- 28 Seyl-i luġfi gevher-i eşküm gibi her dem sebīl
Bāb-ı cūdı çeşm-i ġayrānum gibi hem-vāre bāz
- 29 Āşafā tāriġ-i mihrüñ oldı şāġib-ġātemā
Başka bir mīşraʿ la der tāriġi itdüm şimdi yaz
- 30 Mihr-i şeh Maġmūd rā der-dest-i tu herkes ki dīd
Güft-i Maġmūd rā ayāzeş rā felek-āverd-bāz
- 31 Fikr-i ihyā-yı sünendür maġşad-ı aʿ lā-yı dīn
Devr-i ʿ adlinde livā-i dīn-i devlet ser-firāz
- 32 Hem senüñ hem şeh-i yār-ı ʿ āķıbet Maġmūd'unuñ
Fer ü iclālin füzün itsün ġudā-yı kār-sāz

25a olur] ile MK1
30b rā]- MK2

- 33 Hāmiyā leb-rîz-i şevk oldum didüm târihini
Oldı şâh Maḥmūd'a şadr-ı ʿāli İbrāhim Ayāz

2

[MK2-12a] Târiḥ berāy-ı bi'l-ḳarār der medḥ-i Maḥmūd Ḥān Ğāzi

Meʿūlü Meḫāʿilü Meḫāʿilü Feʿülün

- 1 Şevketlü mahabbetlü şehen-şâh-ı muʿazzam
Maḥmūd-ı cihān zıll-ı Ḥudā sāye-i Yezdān
- 2 Ol şâh-ı Sikender-ḫaşem-i sidre cenābuñ
Dārā olamaz bāb-ı hümāyünuna derbān
- 3 Şîr-i ʿalemi bād-ı futūḫāt ile zinde
Naḫcîr-i zafer şaydgehi ʿarşa-i meydān
- 4 Mānend-i Nebiyy-i ʿArabî ruʿb ile manşūr
Tevfiḳ-i riḳābında yürür peyk-i şitābān
- 5 Her bendesi bir Rüstem-i destān-ı Tehemten
Her çākeri gerden-şiken-i Sām u Nerīmān
- 6 Mişāḳı şikest eyledi çün Nemçe kıralı
Ser-ḫadde ʿale'l-ḡafle döküp ceyš-i firāvān

Târiḥ berāy-ı bilḳarār der medḥ-i Maḥmūd Ḥān Ğāzi]- MK1
4. beyt MK2'de yer almamıştır.
5b u]- MK2

- 7 Ol kec-reviş ol t̄āgī-i bed-kīş en evvel
 ‘Aķreb gibi nīş üstüne olduķda sipeh-rān
 [MK1-15a]
- 8 Gönderdi vezīr-i a‘ zāmı ģayl ü ģaşemle
 Ol şāh-ı melik-ģaşlet o sulţān-ı cihānbān
- 9 Ol varmasızın pīşrev-i ‘ asker-i İslām
 ‘Avn-ı Ĥaķ ile eyledi küffānı perīşān
- 10 Zenbūrveş a‘ dāyı idüp neşīden iķrāc
 Bir tūrfa tütün virdi kırandārına merdān
- 11 Geldikde vezīr-i a‘ zam-ı cem kevkebe-nīşe
 Ĥaķ-nīşden a‘ lā aña bir nūş idüp iĥsān
- 12 Bir beyza-i fūlād idi ģūya ki ģaşīn
 Ĥāzır olup ol beyzaya ķondı şeh-i devrān
- 13 Şoñra meded-i nuşret-i Ĥallāķ ile oldı
 Def‘ āt ile t̄ābūr-ı ‘ adū ģāk ile yeksān
- 14 Remy-i şühüb-i tiĝ ile ol cünd-i şeyāţīn
 Her ma‘ rekede t̄ard olınup oldı ģürīzān

7b çün]- MK1, gibi]- MK2

8a ü]- MK2

11a cem] çün MK2

12a ki ģaşīn] aña ģışn MK2

12b beyzāya] beldeye MK2

- 15 Ṭābūr-ı ‘adū muḥkem iken küfr-i bināveş
 Bir demde hizebrān-ı ğuzāt eyledi vīrān
- 16 Çoĝ gerçi şehīd oldu cünūdi bu ğazāda
 Ḥaĝ virdi ‘ivaż ol şehe bir āşaf-ı zīşān
- 17 Zabṭ itdi Belıĝrad gibi bir ḥışn-ı ḥaşīni
 Fethinde anuñ gelmiş iken ‘āleme ḥırmān
- 18 Zīrā ki metānetde Belıĝrad’ı görenler
 Dirler felek-i zāt-ı burūca olur aĝrān
- 19 Kaç def‘a kırup leşkerini ğal‘asın aldı
 Ḥal itdi mu‘ammāyı kıral oldu nümāyān
 [MK2-11b]
- 20 Bu feth-i celīl ile o sulṭān-ı cihānuñ
 Olursa ebu’l-feth eger künyesi şāyān
- 21 Peymānı kırup ‘ahdini naĝz eylediginden
 Tīz buldı cezā-yı ‘amelin düşmen-i nā-dān
- 22 Āvāze-i fethi yedi iĝlīme irişdi
 Bu vāĝı‘adan yedi kıral oldu hirāsān
 [MK1-15b]
- 23 Peymānesi peymān-şikenüñ oldu nigūn-sār
 Mīşāĝı şikest itmek olur mūrīş-i ḥızlān

- 24 Mıṣrā' -1 aḥīrūnde idüp ta' miye Ḥāmī
Tārīḥ didüm vāqı' a-i fethine çespān
- 25 Bir naḳz ile ez-cümle ' adū oldı perīṣān
Çıqıdı kefere girdi Belıgrad'a müselmān

3

- Tārīḥ-i dıger berāy-ı bi'l-ḳarār
Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün
- 1 Zamān-ı ūevket-i Sulṭān Maḥmūd
Müzeyyen kerd bā-nuṣret cihān-rā
- 2 Ricā mendim zi ' avn-ı Ḥaḳ cünūdeṣ
Muḳaffer bād-bān-ı ceyš ' adū-rā
- 3 Be-güyā ta' miye tārīḥ-i Nemçe
Belıgrad ez ber āyin ūod müberrā

Tārīḥ-i dıger berāy-ı bi'l-ḳarār]- MK1
2b bād-ban-ı ceyš] bād ber-ceyš MK1

4

Der Medh-i Kaşr-ı Mâhî Hazret-i Vahhâb Ağa-zâde

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1 Gül-i gülzâr-ı devlet hazret-i Vahhâb Ağa-zâde
Mekârim-pîşe maḥdûm-ı mükerrerem Muştafâ Ağâ

2 Ki olmuşdı fūrûğ-ı ğurre-i levḥ-i cebîninden
Meh-i nev gibi âşâr-ı necâbet tıfl iken peydâ

[MK2-27b]

3 Balıklı Bâğ-ı nuñ vîrâne kaşrın iştirâ kıldı
İdüp ta' mîrine sa' y itdi devlet ḥükmini icrâ

[MK1-35a]

4 Kaṭı endek zamânda bezl idüp naḳdîne-i cûduñ
Sarây-ı himmetiveş itdi bir 'âlî binâ inşâ

5 Ḥarâb-ı kalb-i 'âşık iltifât-ı yâr idi şandum
Yapıldı eyledikde gûşe-i ebrû ile imâ

6 Balıklı Bâğ-ı hem-çün ḥût-ı Yûnus mürde olmuşken
Döküp âb-ı ḥayât luṭfin itdi Ḥıẓrveş ihyâ

7 Bu kaşr-ı bî-bedel reşk-âver-i ḥuld olsa lâyıḳdur
Dise sükkânna tûbâ lehu Firdevsden tûbâ

8 Balıklı Bâğ-ı nuñ bu telli pullı kaşrını görse

2b necâbet] leṭâfet MK2

6a mürde olmuşken] mürd iken evvel MK2

7b tûbâ lehu: Ne mutlu onlara, Ra'd, 13/29

Bilür mi' mārı kim degmez Havernağ kılsa hamrā

- 9 Bu qaşr-ı dilkeş-i huld oldıgınuñ hücçetin hūra
İderler nazm-ı tecr-i taht-ı he'l-enhār ile imzā
- 10 Bu qaşruñ imtizāc-ı bünyesi terkibden ābi
Oyulmuş mişkab ile gūyiyā bir gevher-i yektā
- 11 Qodı vīrān iken bir şūrete kim şūretüñ görse
Olur hayretle Öklidis sūdı vāle vü şeydā
- 12 Görürse naqş-ı zībāsm eger Mānī fūrümānde
Ezüp içsün şuyın Erjeng āba eyleyüp ilkā
- 13 Göreydi iltimā' -ı tāq-ı tāvān-ı zer-endūzuñ
Çü huffāş iltifāt itmezdi mihre dīde-i hīrbā
- 14 Görenler 'aks-i tāvānuñ Balıklı āb-girinde
Nüzül itmiş şanurlar burc-ı Hūta encüm-i Zehrā
- 15 Dü cānibden gadır ü havz gūyā çeşm-i aḥveldür
Reh-i maḥbūb-ı qaşrı gösterürler iki qat zībā

8. beyt MK2'de yer almamıştır.

9a dilkeş-i] enmūzec-i, hūra] da' vā MK1

10. beyt .mk2'de yer almamıştır.

12a eger] olur MK1

13a tāvān-ı zer-endūzuñ] tavānuñ zer-endūdın MK2

13b itmezdi] itmez MK2

15a ü]- MK2, aḥveldür] iḥvāndur MK 2

15b gösterürler] gösterür MK2

- 16 Ğadîr ü havz şanma қаşr-ı nev tezyîne hırşından
İki mir'at iki zānūya vaz' itmiş ' arūs-āsā
- 17 Olup tābi' hevāya revzeninden bir dem ayrılmaz
Çü murğ-ı rişte ber-pādur nesīm-i ' āķıbet baħşā
- 18 Refi' ü rūşenādur ol kadar kim mihr ü meh қаşruñ
Kebūter-hāne-i bāmında iki beyzadur gūyā
[MK1-35b]
- 19 Görüp ābıyla tābuñ nüşha-i tecrīd-i hammāmuñ
Libās-ı lafzdan eyler tecerrüd şāhid-i ma' nā
- 20 Hūşūşā қаşr-ı nev-ṭarḥ-ı meded bayrāğıdur üzre
Yanaşmış gūyiyā limāna bir keştī-i rengin-pā
- 21 Mey ü maħbūb ile hācet ne mest ü telḥ-kām olmaķ
Virür nezzāresi tefrīḥ-i vuşlat neş'e-i şahbā
- 22 Hāziz ü evci ve'l-hāşıl biri birinden a' lādur
Müşeyyed zir ü bālādan müzeyyen zirden bālā
- 23 Yeter Hāmī tek-ā-pū gerçi meydān istiyor çoķdan
Semend-i ṭab' -ı ḥod-kāmuñ ' inānın eyleme irḥā
[MK2-28a]
- 24 Bu vīrān-hāne-i ' ālem yaķıldıķça yapıldıķça

16a ü]- MK2, itmiş] olmuş MK2

18a ü]- MK1

19a ābıyla] āb u MK2

21a ü]- MK2

Esās-ı devletün qaşruñ gibi Haq ide pā-ber-cā

- 25 Tamām oldıqda Hāmī qaşr-ı māhī söyledi tāriḥ
Bu qaşr-ı pāke olmaz māhdan māhiye dek hem-tā

5

Qaşıde der vaşf-ı bārgāh-ı ‘ Abdullāh Pāşā Köprili-zāde
Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

- 1 Neyyir-i burc-ı vezāret zīver-i çetr-i felek
Hācı ‘ Abdu’llah Pāşā āşaf-ı ‘ ālī-tebār
- 2 ‘ Irq-ı tāhirdür ebā ‘ an-ced vezīr ibn-i vezīr
Nesl-i bāhirdür ser-ā-pā ḥasr u cem-i iktidār
- 3 Oldı cümle ḥānedān-ı Köprili perverdesi
Şadr-ı a‘ zām āşaf-ı şāhib-nigīn ü kām-kār
- 4 Seyl-i pür-zūr-ı şeqāvet dehri itmişken ḥarāb
Olmış iken qaşr-ı istihkām-ı devlet raḥne-dār
- 5 Köprililer cā-be-cā kurdı şırāṭ-ı müstaḳīm
Devlet-i ‘ Oşmāniyān oldı anuñla üstüvār
- 6 Virdiler meşşāṭa-i ‘ adl ile mülke zīb ü fer
Şadme-i heybetleri küffārı itdi ḥāksār

[MK1-38b]

3b āşaf-ı] nice kes MK2
6b itdi] eyler MK2

- 7 Var mıdur tafşile hācet ʔıfl-ı ebced-h^vān bilür
Dīn ü devlet hep eb ü ceddünle eyler iftiḥār
- 8 Oldılar pīrāye-i cedd ü aḥ u ‘ amm u ebün
‘ İlm ü ‘ adl u cūd u taḫvā heybet ü ḥilm ü vaḫār
- 9 Ol nüfūs-ı muṭma‘ ine irci‘ ī emriyle hep
Cennet-i dārü’s-selāma itdiler bir bir güzār
- 10 Ma‘ delet-sencā kerem-kāra necābet-perverā
[MK2-30b] Ḳalduñ ol eṣdāfdan sen dürr-i yektā yād-gār
- 11 Sen o kānuñ gevherisin ki cebīn-i nüh felek
Ḥāk-i dergāhına mālişden bulur şān-ı şı‘ār
- 12 Cümle aḥlākuñ sūtüde cümle evşāfuñ cemīl
Sırr-ı ābā cevher-i zātuñda olmış āşikār
- 13 Böyledür āyīn-i ‘ ilm-i düdmān-ı muḥteşem
Gerçi kim aṣḫābına olur medār-ı i‘ tizār
- 14 Olmayup dil-beste ammā ol izāfī rif‘ ate
Ol ḳadar kesb-i kemālden eyledün ḥurşid-vār
- 15 Taḫt-ı ‘ Oṣmānī eb u ceddünle şöhret-yāb iken

8b ü]- MK2, ü]- MK1, ü]- MK1

9a hep]- MK2

13b medār] müdām MK2

Zāt-ı Maḥmūd'ıñ eb u ecdāda virdi iştihār

- 16 Sen de inşāf it nice sermāye-i faḥr olmasun
 Ḥaşra gelmez şol fezā'ıl kim anuñ zātında var
- 17 'Adl-i eyyāmında nālān yoḡ meger kim 'andelib
 Luṭf-ı hengāmında giryān yoḡ meger ebr-i bahār
- 18 Vardıḡı kişverde dil-ḡūn yoḡ meger meyden sebū
 Derd-i ser olmaz meger mey-ḡ^vārdan renc-i ḡumār
- 19 Āmidi mi' mār-ı 'adli şöyle ma' mūr itdi kim
 Oldı mānend-i ḡumā nā-yāb-ı büm-ı nā-bekār
- 20 Şöyle müstaḡnī ki ibrāz itse Ḳārun gencini
 Çeşm-i pür-temkīni itmez bir niḡāh-ı i' tibār
- 21 Şeb-çerāḡ-ı mihri şalsa reh-güzārında felek
 İnḡinā eyler mi ol serv-i ḡıyābān-ı veḡār
- 22 Oldı vaşf-ı dest-i gevher-pāşını ḡuş eyleyüp
 Bahr-ı sūhānveş ḡırāş-ı sine mevc-i bī-şümār
- [MK1-39a]
- 23 Āftāb-āsā kef-i iḡsānı 'ālem-gīr olup
 Nām-ı Ḥātem necl ü imsāk ile bulmuş iştihār

19b mānend] nā-yāb MK2

21b İnḡinā] İltifāt MK1

23a olup] olur MK2

- 24 Dest-i cūduñ mihre teşbîh eylemek rüşen velî
Māhide olsa ‘aṭāsı āftābuñ pāy-dār
- 25 Oldıgım bilmiş tehî-destāne luṭfuñ bî-dirîğ
El uzatmışdur kef-i iḥsānına şāḥ-ı çenār
- 26 Desti hāşā ki seḥāb-ı faşl-ı nīsāndur dimem
Kim bu dest-i cūd olur gevher-feşān ol kaṭre-bār
- 27 Ref -i iḥrāz ile ḥükmi taşa te’şîr eylemiş
Çeşmine ‘aynuñ zümürüdden ‘aceb mi itse mār
- 28 Şem‘ ider pervāneye şükrāne-i vuşlat için
Aṭlas-ı gülgünını kat kat libās-ı zer nigār
[MK2-31a]
- 29 Öyle bir şîr-i cigerderdür ki ḥarb u ḍarbını
Görseler inşāf iderler Rüstem ü İsfendiyār
- 30 Şarşar-ı aḳdāmına nisbet ḥabāb-ı kemterîn
Kal‘ a-i a‘ dā degüldür olsa āhenden hisār
- 31 Şanma kim seyyāredür mirrîḥ-i cürmün egleyüp
Bîm-i tiğ-i bî-emānından olupdur bî-ḳarār
- 32 Pençe-i fermān-ı ḳahrı şöyle nāfîz kim ider

27b ‘aynuñ] ‘ayn MK2

29a cigerderdür] cigerdüzdur MK2

31a Şanma] Ḥaḳḳ bu MK1

- Sine-i hārā dek fūlāddan nez^ç -i şerār
- 33 Şahn-ı gülşen āb-ı luḡfindan olaydı vāye-gīr
Sāḡ-ı gülbinde olurdu ^çūd-ı sā^ç id gibi hār
- 34 Şarşar-ı ḡahrı hevāya olsa sārī düşmenüñ
Sinede āmed-şod-ı enfāsı olur erredār
- 35 Olmaḡ için sāyebān-ı ma^ç delet-ḡarḡ eyledi
Himmeti-veş bir mu^ç allā çetr-i gerdün iḡtidār
- 36 Āsumān kirdār iken bu çetr-i nev ḡayretdeyüm
Tengnā-yı şahn-ı ḡabrāda nice dutmuş ḡarār
- 37 Çetr-i ^ç alī āsmān kirdārdur dirsem n'ola
Mīhr ü mehdür ḡop-ı zerrīn ḡayme çerḡ-i üstüvār
- 38 Çetr-i ^ç Abdu'llāh Pāşādur yaḡūd vaz^ç eylemiş
Şahn-ı bāḡa bārgāhın şāh-ı iḡlīm-i bahār
- [MK1-39b]
- 39 Hīç olur mı ḡayme-i rengīnine hergiz ^ç adīl
Çerḡ-i aḡlas naḡşdan ^ç ārī bu bir naḡş-ı nigār
- 40 Cā-be-cā kevkeb degüldür bārgāhuñ seyr idüp
Reşk ile olmuş peleng-i çerḡ-i ḡod-bīn dāḡdār

33b ^çūd] cām MK1

37b üstüvār] sebz-vār MK2

- 41 Şubh-dem şanma şafağ surh olduğu rüy-ı felek
Hayme-i gülgünüñ itmişdür sipihri şermsār
- 42 Çok zamāndur ʿālemi eyler temāşā görmedi
Çeşm-i mihr-i ʿālem-ārā böyle bir üşkūfezār
- 43 Āftāb-ı midḥat-ı çetrüñ tülüʿ itmeklige
Buldı bir pākize maṭlaʿ ḥāme-i gevher-nişār
- 44 Gülşen-i iḳbāldür bu bārgāh-ı nāmdār
Görse naḳş-ı dilkeşin gülzāra meyl itmez hezār
- 45 Kūh-peyker bārgāh-ı āşaf-ı zī-şān mıdur
Kulle-i kuhsārda yāḥūd açılmış lālezār
[MK2-31b]
- 46 Gülleri bī-ḥār hem ālūde-i şebnem degül
Revnaḳ-ı ezhārına bād-ı ḥazān eyler mi kār
- 47 Her sūtün-ı serkeşi bir şātır-ı zerrīn kemer
Cāme-i gülgün ile ḥizmetde olmuş pāydār
- 48 Kırş-ı mihr ü māhdur güyā sūtün-ı ṭablası
Oldı zer-tār-ı eşiʿ a şan ṭınāb-ı zer-nigār
- 49 Perde-püş-ı ʿişmet olmuş gördi ol çetr-i meniʿ

41 a şafağ] felek MK2

43 a itmeklige] itmek ile MK2

47 b Cāme] Ḥāme MK2

- Çerh-i h n- l de n m sa senden itdi   ar
- 50 H miy  p y na irdi s z du   heng midur
Çok suhen tasdi   ider isterse olsun p yd r
- 51 H yme-i zer-t kmesin kurdikça fark-ı çerhe dehr
Ola çetr-i devlet n d   im met n    st v r
- 52  aker n mihr   meh olsun eyledikçe    lemi
G h t r u g h r şen çadır-ı leyl   neh r
- 53 Bu otağ-ı dilkeşin H m  did m t rihi
B rg h-ı bi-bedel bir menzil-i gerd n-med r
- 54 Bir dağı tekr r ahsend r did m t rihi
Cilve- r  b rg h-ı p r-şaf  t v sv r

49a çetr] p k MK2

50b p yd r]  bd r MK1

51b çetr] çerh MK2,  ]- MK1

52a  aker n]  aker MK1

6

Kaşide Berāy-ı Merşiyeye-i Zevce-i Hacı ‘Abdu’llah Pāşā Eş’şehr Be-Köprili-zāde

[MK1-40a]

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Cihānı tīre-dil ü mest-i ser-gerdān itmiş
Dirīg-i keşti-i ‘ālemde yoğ sükün u qarār
- 2 Felekde mihr ü meh ile şanma tāc-ı bī-serdür
Hezār kelle yemişdür bu şīr-i merdüm-ḥ^vār
- 3 Hevā mıdur bu keş-ā-keş dem-ā-dem olmadadır
Dıraht-ı ‘ömrüne āmed-şod-ı nefes minşār
- 4 Saña bu lücce-i nīlide tāb-nāk-ı nücüm
Zamāne nağş-ı ber-āb olduğın ider eş‘ār
- 5 Gelür maḳābire aşḫāb-ı ḳabr pey-der-pey
Velī ḳamusı muhācir yanınca yoğ enşār
- 6 Bu pīşezār-ı fenāda ne deñlü ḳılsa ḫazer
Ḳişi ḡazanfer-i dehre dü-çār olur nā-çār
- 7 Olaydı zerre ḳadar fiṭratında resm-i vefā
Zübeyde Ḥānım’a eylerdi çerḫ-i nā-hemvār

Kaşide Berāy-ı Merşiyeye-i Zevce-i Hacı ‘Abdu’llah Pāşā Eş’şehr Be-Köprili-zāde]- MK1
21 ü meh]- MK2
4a tāb-nāk] sābihāt MK2
6b dehre] mürge MK1

- 8 Vücūd-ı pākine pīrāye olsalar ne ‘aceb
 Ḥayā vü re’fet ü ‘işmet sedād u ḥilm ü vaqār
- 9 Yegāne duḡter-i müftī-i ḥāfikeyn idi ol
 Kirām-ı ekrem-i āşār-ı kıdvetü’l-ebrār
 [MK2-32a]
- 10 İmām u ekmel ü efdāl cenāb-ı Feyzu’llāh
 Faḡīh-i a‘lem ü etḡā şadefçe-i esrār
- 11 O pīşvā-yı sübül vāriş-i ‘ulūm-ı rüsül
 Elinde şem‘-i hevā idi kilik-i gevherbār
- 12 Ebū Ḥanīfe-şiyem k’āstān-ı mekremetin
 Fuḡūl-ı nāsa Ḥudā eylemişdi nāşiyezār
- 13 Şu‘ā‘-ı fazlı ḡarīb ü ba‘īde rüşendür
 Cibāl-i şāhiḡa üzre nühüfte ola mı nār
- 14 Zübeyde böyle ebüñ binti bā-ḡuşuş oldı
 Cihānda zevce-i Pāşā-yı mekremet-kirdār
- 15 Sipih-r-i ma‘delele māh Ḥācī ‘Abdu’llāh
 Niżām-ı mülk ü mileldür vezīr-i ‘ālī-tebār
 [MK1-40b]
- 16 Çerāḡ-ı ‘adle ziyā dāda Köprili-zāde
 Şeref bulur aña Dārā olursa şāhibdār

8b vaqār] ḡayā MK2

12b Ḥudā eylemişdi] o dürr şimdi MK2

- 17 Seni sa' ādet ile eylemiş Hūdā maḥdūm
O ḥānedāna ki olmaz muḥāsenātı şümār
- 18 Ced ü eb ü āḥ u ' ammuñ vezīr-i mihr-i münīr
Ki buldı dīn ü düvel bunlar ile şān u şī'ār
- 19 Mişāl-i merkez-i 'ālem siyāset ü 'adlūñ
Olnca dā'ire-i devlet-i cihāna medār
- 20 Muṭī' a ney-şeker oldı o ḥāne-i müşgīn
'Adūya āteş-i sūzān o tīğ-i şā' iḳa-bār
- 21 Der-i himāyetüñe dāḥil olsa pervāne
Dönerdi tükme-i mercāna cāmesinde şerār
- 22 O zīb-i şadr-ı güherdür ki itdi dāmānın
Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥaḳ mişsam-i şağār u kibār
- 23 Meger kim olduğımı çerḫ-i kīnever bilmez
Ki böyle zāt-ı şerīfe revā görür āzār
- 24 Ğalaṭ didüm ki olur emşelūñ belāsı eşed
Ḥadīş-i emşel-i ḫayrū'l-verā ider izḫār
- 25 Li-neblüvenneküm eyler bu nükteye imā

17a maḥdūm] maḥtūm MK1

18a münīr] pezīr MK2

18b u]- MK1

- K'olur hücum-ı belâ bizer-i fâcire mi' yâr
- 26 Bilürdi emşel-i nâs olduğın Hudâ-yı 'alîm
Bu ibtilâlar ile itdi andan istiğbâr
- 27 Zübeyde Hânım ile rişte-bend-i ülfet iken
Zamâne itdi bu 'aÇdı güsiste âğir-kâr
[MK2-32b]
- 28 Zübeyde şem' -i şebistân-ı 'izz ü rif'at idi
Zamâne Ėâke düşüp âğir itdi şem' -i mezâr
- 29 Nice Zübeyde ki bânû-yı mekremet-âşâr
Nice Zübeyde ki zîb-i erîke-i 'işmet-vâr
- 30 Nice Zübeyde ki fağr-ı muğâderât-ı cihân
Ki âb-ı rûyına eyler Ėasem dür-i şehvâr
- 31 ' Aceb mi sâyesine Ėasret olsa rûy-ı zemîn
Ki vech-i pâkini Ėürşid görmemiş zinhâr
[MK1-41a]
- 32 Henüz Ėonce-i âmâli nâ-şüküfte iken
Henüz devĖa-i 'ömrinden almamışken bâr
- 33 O nağl-ı nevresi Ėâke berâber itdi dirîğ

25a Li-neblüvenneküm: Elbette sizi imtihan ederiz. Bakara/155

25b bizer] berr ü MK2

28a 'izz ü rif'at] 'ağd-i ülfet MK2

28b düşüp] şalup MK1

29. beytin mısraları MK2'de yer değiştirmiştir.

30. beyt MK2'de yer almamıştır.

- Terahhüm itmedi hayfa zamâne-i ğaddār
- 34 Nişimen olmuş iken aña şadr-ı taht-ı revân
Dirîğ tahte-i tâbûta oldu şimdi süvâr
- 35 Girüp sefine-i tâbûta eyledi âhir
Bu tahte-pâre ile sâhil-i behište güzâr
- 36 Şarardı ‘arîz-ı hûrşîdi âh u hasretle
Kebûdî câmelere girdi çerğ-i kec-reftâr
- 37 Şafağ degül görinen nâhun-ı hilâl ile çerğ
Boyandı kanına itdikde hâriş-i ruhsâr
- 38 Mişâl-i dîde-i Ya‘ kûb gümüşde Yûsuf
Hücûm-ı girye ile çeşm-i meh-sepîd-i qarâr
- 39 Zamâne el yudı çün böyle bir içim şudan
Giyerse çeşme-i hayvân siyâhları yeri var
- 40 Bu sūzişiyile çü uhdūd-ı sîne âteş-ğîz
Bu ğamla dîde çü tennūr-ı Nūh-ı tūfân-ı zâr
- 41 Dehenden âh çıkar şimdi gerd-i bād-āsâ
Oturdı sînelere tûde tûde gerd-i ğubâr

36b câmelere girdi] câme geyürdi MK1

38b çeşm] çerğ MK2

39a çün]- MK1

- 42 Fiğān olunsa gerek haşre dek bu kavle güvāh
Olur fiğān daḡı tārīḡ-i fevt olunca şümār
- 43 Bu cān-güdāz u ciġer-sūz-edā yeter Ḥāmī
Mezār-ı pākine naḡd-ı du‘āyı kıl iṣār
- 44 İlähi muḡsinedür kıl ziyāde iḡsānuñ
İdüp erīke-i firdevsde Resūluña cār
- 45 Şadefveş iki elüñ dürr-i maġfiretle pür it
O naḡl-ı tāze tehī-dest ise mişāl-i çenār
- 46 Bu leff ü neşr-i müretteble söyledüm tārīḡi
Ola Zübeyde’ye cennetle ḡür menzil ü yār

43a ü]- MK2

46a ü]- MK2

46b Ola Zübeyde’ye cennetle ḡür menzil ü yār] Mezār-ı pākine naḡd-ı du‘āyı kıl iṣār MK2

Çaşıde der-Sitāyiş-i Keḥudā-yı Köprili-zāde E'āc 'Abdu'llāh Pāşā
'Aleyse'r-raḥme [MK1-41b], [MK2-33a]

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Ey kerem-pişe mîr-i 'ālî-ḳadr
Devletünle cihân pür-āvāze
- 2 Ḥamdüli'llāh ki keḥudā olduñ
Bir vezîr-i bülend-pervāze
- 3 Şükrü li'llāh ki itdi kâr-ı güzār
Seni Ḥaḳ bir müşîr-i mümtāze
- 4 Münşet iken ḳulüb-ı 'ibād
Rişte-i luṭfuñ oldı şîrāze
- 5 Rûy-ı pejmürde-i umûra senüñ
Ḥüsn-i tedbîrüñ oldı çün ğāze
- 6 Çapu ḥalkı mükedder olmış iken
Buldı luṭfuñla revnaḳ-ı tâze
- 7 Seni ḳoydı bu merkeze şad-şükr
Ḥālîḳ-ı bî-şebîh ü enbāze
- 8 Veca' ü'l-'ayne mübtelâ itdi

Çaşıde der-Sitāyiş-i Keḥudā-yı Köprili-zāde E'āc 'Abdu'llāh Pāşā 'Aleyse'r-raḥme] Der-Medḥ-i
Keḥudā-yı Āşaf 'Alî Pāşā MK2
3. beyt MK2'de yer almamıştır.

- N'eyledüm çerh-i şu' bede-bāze
- 9 Ḥasret oldum dirīg şeb-perevār
Rūy-ı hūrşīd-i pertev-endāze
- 10 Zulümāt-ı şelāşede iderüm
Hemçü Yūnus du' āya āgāze
- 11 Oldı şihhatle dīdeler rūşen
Şükr ol Ḥālīk-ı şifā-sāze
- 12 Gerçi açıldı göz bağı ammā
Döndüm üskūfi el-benān-bāze
- 13 Mevsim-i rūze vaqt-i 'ıyda qarīb
Yıllık ister mülāzemāt-ı yāze
- 14 Toğuz arşun cuqqa gerek yapıla
Her bir āzar-ı peşşehā bilāze
- 15 İtdiler zirve-i 'ināda şu' ūd
Bindiler esb-i naḥvet ü nāze
- [MK1-42a]
- 16 'Anterī keş ü ḥaff kāvukla şarık
Başış ister düşüp yem-i āzade

8b çerh] şerh MK2

12a ammā]-MK2

14b Her] Hele MK2, peşşehā] pişehā MK2

16a 'Anterī] Anterī MK2

- 17 Beni cānumdan itdiler bī-zār
Geldi kālā-yı cān leb-i kāze
- 18 Ölçdüm biçdüm olmadı çāre
Kaldı kārüm o kār-perdāze
- 19 Hırçlıgum yok müzāyaşam katı çok
Kaldı iş kethudā-yı şehbāze
- 20 Kala ğurbetde böyle şıfrū'l-yed
Çıkarur Hāmī-i suhen sāze
- [MK2-33b]
- 21 Kerem it harc-ı rūze bir miqdār
Az u çok ben de kāni'üm āze
- 22 Sizden az isterüm efendümden
İsterüm çok baçar mıyum āze
- 23 'Adedin līk eylemem ta' yīn
Himmete dirler olmaz endāze
- 24 Sīr ola tā ğürisne-çeşm tama'
Ola hāşıl-ı şīb' leb-i āze

17b cān] ten MK2

24a tama'] tama'um MK2

8

Der-Hakḳ-ı Refî‘ā Efendi Gūyu

Meḫ ūlū Fā‘ilātū Meḫā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Zenden remīde şöyle Refî‘ā Efendi kim
Ḥatm itse muşḥafı oḳumaz sūre-i Nisā
- 2 Nām-ı nisāı itdi ferāmūş o deñlü kim
Nisyān ile nisā dise dir fetḥ ile nisā
- 3 Esmā-yı meyde duḡter-i rez nāmı var diyü
Menfūr-ı ṭab‘ıdur mey-i gülgün-ı ğam zirā
- 4 Neyzen dimez ki zāhir olur āḡirinde zen
Evrāḳa ney-remīde yazar itse iḳtizā
- 5 Bintü’l-‘ineb diseñ dime bintü’l-‘inebdi dir
Fehm eyle tāk-ı kīnesidür itme dir ḥaṭā
- 6 Çeşmüm nebāt-ı na‘şe düçār olmasun diyü
Olmaz şabāḡ olunca nigāḡ-efḡen-i semā
- 7 Derk eyleseydi ‘aḳlı heyūlā-yı ṭıfl iken
Āḡūş-ı māderinden olurdı keşīde-pā

Başlık]- MK2

5a dime]- MK2

6. beyt MK2’de yer almamıştır.

8 Zenden bu rütbelerde girizân iken neden

İtmiş ‘aceb ki mâder-i dünyâya ilticâ

[MK1-62a]

9 Bir bive-zen ki Qâhiredür hem selîtedür

İtdi ne gûne Mısr Refi‘ â’yı mübtelâ

[MK2-53a]

10 Dünyâya şer tevellüd ider cümle Mışrdan

Her kim dimişse mâder-i dünyâ dimiş sezâ

11 Bu pîre-zen-i Qâhire’nüñ reddi müsteḥab

Zemm itdi qahramân-ı zeni seyyidü’l-verâ

9

Târiḥ Berây-ı Sünnet-i Hıtân Qâzi Efendi

Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün Müstef’ ilün

1 Qâdî-i ‘iffet âşinâ necm-i tarîḫ ahterân

‘Adlini eylemiş qazâ ziver-i şer‘-i Muştafâ

2 Fazl ile şöhre-yâbdur her sözi bir kitâbdur

Maşrıḫ-ı âfitâbdur şan o zamîr-i rüşenâ

3 Faşl-ı ḫitâbını celî görürse şerîḥ dir belî

11a pîre-zen] pîre-zâl MK2

11b qahramân] mihr-bân-ı MK2

Târiḥ Berây-ı Sünnet-i Hıtân Qâzi Efendi] Târiḫ-i Hıtân Maḫdüm Mollâ Âmid MK1

Nüktesi muhtaşar velî sidre-i fikri muntehâ

[MK2-51a]

- 4 Hâk aña virdi bir püser kendü şadefdür ol güher
Tıfl-ı reşîd-i mu‘teber necl-i necîb-i dilküşâ
- 5 Āmid’e şaldı çün şeref taldı şafâ taraf taraf
İrdi kemâle ol halef itdi Hıtâna iktizâ
- 6 Vâlidî rağbet eyledi şöhre ziyâfet eyledi
Oğlını sünnet eyledi Hâkını eyledi edâ
- 7 Söyledi hâme Hâmiyâ târih-i hûb cân-fezâ
Oldı refâh ile edâ sünnet-i pâk-i Muştâfâ

10

Târih berây-ı kaşr-ı ‘Abdu’llâh Pâşâ Köprili-zâde

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Serây-ı Āmid’i reşk-âver-i bâğ-ı irem kıldı
Kudüm-ı sa‘d-ı ‘Abdu’llâh Pâşâ Köprili-zâde
- 2 Vezîr ibn-i vezîr âşaf nazîr İskender-i şâni
Bulunmaz mihr-i ‘âlem tâbveş akrâni dünyâda
- 3 Olaldan dest-gîr-i bî-kesân ‘ahdinde düşmen yok

Meger kim ola ŧebnem ğonce-i ra' nāya üftāde

- 4 Yapup āŧār içün bir aŧr-ı dilkeŧ dest-i himmetle
Zer ü ziverle tezyin eyleyüp itdükde āmāde
- 5 Ararken Hāmiyā tārih-i sālın levh-i hāıırda
Yazıldı aŧr-ı 'Abdu'llāh Pāŧā Köprili-zāde

11

Diyār-ı Bekr'de İbrāhim Hālil Ağa'nuŧ Mihmān-serāyı Tārihidür.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zübde-i ehl-i kerem Āmid'de hālā voyvoda
Hāzret-i Ağa-yı hayr-endiŧ hem nāmı Hālil
[MK1-62b]
- 2 İki ŧuffa bir bülend eyvānı inŧā eyledi
Yapdı bir mihmān serāy-ı bī-ŧebih ü bī-'adil
- 3 İtdi tārihin ŧarir-i hāme-i Hami nidā
Fī-sebīli'llāh gelsün gitsün ebnā-yı sebīl

5a Ararken] Olurken MK2

Diyār-ı Bekr'de İbrāhim Hālil Ağa'nuŧ Mihmān-serāyı Tārihidür]
Tārih-i ŧeyh-zāde aŧr-ı Rahimu'llāh MK1

12

Tāriḥ-i Ḥāne-i Ḳara Ḥ^vāce-zāde

Mef^ʿülü Fā^ʿilātü Mefā^ʿilü Fā^ʿilün

1 Yapdırdı ḥ^vāce-zāde ḳadīm āşiyānede
Bir ḳaşr-ı bî-ḳuşūr bir eyvān u dil-küşā

2 Simk-i refi^ʿ i himmet-i ^ʿālisiveş bülend
Ṭāḳ u revāḳı çün meh-i nev encüm-i semā

[MK2-51b]

3 Ma^ʿnā-yı beytveş didi tāriḥ Ḥāmiyā
Beytinde pür şafā ola El-Ḥāc Muştafā

13

Tāriḥ-i Bağçe-i Ḥāmī Efendi

Fā^ʿilātün Fā^ʿilātün Fā^ʿilātün Fā^ʿilün

Aḥmed-i Ḥāmī bu ^ʿişret-ḥāne-i dirīnede

Bez̄l idüp maḳdūrını tarḥ itdi bir ḳaşr-ı bülend

Himmetle tāriḥin didi nağme⁷

Ḥüsn-i itmāmın görüp Ḥāmī didüm tāriḥini

Aḥmed ābād oldı himmetle bu ḳaşr-ı dil-pesend

Tāriḥ-i Ḥāne-i Ḳara Ḥ^vāce-zāde] Ḥ^vāce-zāde El-Ḥāc Muştafā Nām Kimesnenün ḥāne-i binā eyledigünün tāriḥidür MK2

Tāriḥ-i Bağçe-i Ḥāmī Efendi] Ḥāmī merḥūmuñ kendi inşād itdigi ḳaşrma tāriḥidür yazılmışdur MK2 tarḥ itdi bir ḳaşr-ı bülend] yapdırdı ḳaşr-ı bî-menend MK2

⁷Himmetle tāriḥin didi nağme]- MK2

14

Tāriḥ-i Çeşme-i Kılıç Beg

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Bināsı hem yolu bu çeşmenüñ vîrān olup yek-ser
Ahāli-i maḥalle el yumuşlarken niżāmından
- 2 Olup Bārūti-zāde Es-Seyyid Maḫşūd'un ihyāsı
Bu vîrān çeşme ma' mūr oldu ḫüsn-i ihtimāmından
- 3 Anı merḫūm Ḥācı Muştafā'nun vech-i ḫayr için
Yapup aldı du' ā leb-teşnegānnun ḫāş u 'āmından
- 4 Kılıç Beg çeşmesin icrā idüp Ḥāmī didüm tāriḥ
Degül āb-ı revān aḫmış Kılıç güyā niyāmından

15

Tāriḥ-i Vefāt-ı İbrāhim Efendi

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Tāzelükde şāḫib-i ḫabr eyleyüp kesb-i kemāl
Çün meh-i nev oldu 'ilm ü ma' rifetden behre-yāb
- 2 Ḥāne-i 'ömr-i 'azizi daḫı nev-bünyād iken
Ey dirîgā seyl-i pür-zür-ı ecel itdi ḫarāb

Tāriḥ-i Çeşme-i Kılıç Beg] Kılıç Beg Çeşmesi'nün ta' mîr ü tevdîdine Ḥāmī merḫūmun tāriḥ-i gedāsıdır MK2

Tāriḥ-i Vefāt-ı İbrāhim Efendi] İbrāhim nām kimesnenün vefātına tāriḥ-i laḫîfedür MK2

- 3 Söyledüm târihini dünyâda çün kām almadı
Ola İbrâhim firdevs içre yâ Râb kām-yâb

16

Târih-i Vefât-ı Vâli Hasan Ağa

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Vâli-i ehl-i ma' ârif ' ârif-i şâhib-temiz
Cây-ı âsâyiş degildür gördi bu dâr-ı mihen

[MK2-52a]

- 2 Dâr-ı ğurbet oldıgım fehm eyleyüp dünyâ-yı dün
Bî-ķarâr olmışdı ârâmın olup ħubb-ı vaţan

- 3 Yûsuf-ı ķurb-ı civâr-ı rahmete müştak idi
Oldı bād-ı mevt aña güyâ ki bûy-ı pîrehen

[MK1-63a]

- 4 Kırdı kaçdı ' âķıbet gülşen serây-ı cennete
Bir ķafes olmışdı murg-ı rûķına güyâ beden

- 5 ' Abd-ı âbıķ itdi Mevlâ-yı kerîme ilticâ
' Afv ümîdiyle gelür dergâha boynında kefen

- 6 ' Afv idüp cürm ü günâhın yâ İlâhe'l-' âlemîn
Fazl-ı ihsânuñla memnûn it anı yâ zü'l-metîn

Târih-i Vefât-ı Vâli Hasan Ağa] Vâli Hasan Ağa'nun vefâtına târihdür MK2
1a şâhib-temiz] ehl-i temiz MK2
6a ' Afv] Maĥv MK2

- 7 Hāmiyā hātif virüp müjde didüm tārîhîni
Aldı manşib gülşen-i firdevsde Vālî Hasan

17

Tārîh-i Mustafa Çelebi Emîri-zāde

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Hāyfā ki Muştafa Çelebi genc iken henüz
Virānezār-ı hāk-i fenāda nihān ola
- 2 Çün rāci' oldı rāziye marziyye Rabb'ine
Ol nefsi muţma' ine behişt-āşiyān ola
- 3 Tārîhîni kalem didi Hāmî büka ile
Firdevs Emîri-zāde'ye dilkeş mekân ola

18

Tārîh-i Vefāt-ı Kerîme-i Köprili-zāde 'Abdu'llāh Pāşā

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Hācı 'Abdu'llāh Pāşā āşaf-ı 'ālî-neseb
'Adl ile fāruḡ-ı 'aşr itmiş anı Rabbü'l-Felaḡ
- 2 Fevt olup Āmid'de Leylā nām bir ma' şümesi
Şubḡ-dem ḡasretle ḡan aḡlar felek şanma şafaḡ

- 3 Yandığı çün nār-ı hicrānıyla alb-i vālidin
Hem Őefi' a hem ferīta olmak oldu mā-Őadađ
- 4 İtdi çün terk-i nefes Hāmī didi tārīhini
Būlbūl-i gūlzār-ı cennet eylesün Leylā'yı Hāđ

19

Tārīh-i Vefāt-ı ZađarcıbaŐı Hūseyin Ađa

Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

- 1 Hizebr-i Őafder-i gāb-ı veđā ya' ni Hūseyin Ađa
ZađarcıbaŐı ol Behrām Őađvet mūŐterī Őiret
[MK1-64a]
- 2 Diyār-ı Bekr meŐtāsında rezm-i hāŐm-ı bed-kīŐe
Raşad pīrā iken ol Şerze Őīr-i pīŐe-i Şavlet
- 3 Hītāb-ı irci' i oldu Őīmāđ-ı cānına vāŐıl
O nefsi mutma' ine itdi bāđ-ı cennete rığlet
- 4 Didi tārīh-i sāl-i fevtini giryān olup hāme
Hūseyin'e hū'āb-gāh ola dem-ā-dem gūlŐen-i cennet

20

Tāriḥ-i Vefāt-ı ‘Abdi Pāşā-zāde Ḥacı ‘Ali Pāşā

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dirīgā ‘Abdi Pāşā-zāde El-Ḥacı ‘Ali Pāşā
Gürūh-ı leşkere serdār iken ol müşterī kevkeb
- 2 Diyār-ı bekr meştāsında yürüdi Ḥacı ‘İsī’de
Olup âmāde-i peygār-ı Nādir Şāh-ı bī-mezheb
- 3 Esedveş oldı ṭab‘ı mübtelā-yı ‘illet-i ḥummā
Olur elbetde şirūñ lāzım-ı māhiyyetinden teb
- 4 Riyāz-ı devletūñ serv-bülend iḳbāli olmışken
Tezerv-i rūḥına vaż‘ itdi şāhin-i ecel maḥleb
- 5 O ‘ālī himmetūñ firdevs-i ‘ālī mülk-i lā-yeb-lā
Görindi manşıb-ı dünyā-yı dūndan çeşmine enseb
- 6 Ḥiṭāb-ı irci‘ i oldıḳda gūş-ı hūşına vāşıl
O nefsi muṭma‘ine itdi terk-i şıḳlet-i ḳāleb
- 7 Didi giryān olup tāriḥ-i fevtin Ḥāmī lebb-ber-leb
Mekān ola ‘Ali Pāşā’ya gülzār-ı cinān yā Rāb

21

Diger Tarih-i Vefât-ı Zağarcıbaşı Hüseyin Ağa

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 İdüp 'atf-ı 'inân tehcîrgâh-ı dehr-i fânîden
Zağarcıbaşı ol merd-i neberd-i sâha-i heycâ
- 2 Diyâr-ı Bekr meştâsında rûh-ı pâki merhûmuñ
Çıķup cilbâb-ı tenden itdi 'azm-ı târim-i 'ulyâ
- 3 Gelüp bir hâtif-i ğaybi beşâretle didi târih
Ola firdevs-i bî-hemtâ Hüseyin'e mülk-i lâ-yeb lâ

Rubâ'iyât⁸

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Gerçi kim mazlûm-nümâdur gerdişi âhestedür
Çeşm-i mestinden şaķın zâlimdür ammâ hastedür
Görelî ey ğonce-fem çeşm ü dehânuñ şermden
Nergîsüñ başı aşığa ğonceler dem-bestedür

Velehu

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün

Ol cevher-i ferd-feme ihsâs gerekdür
Her göz göremez dîde-i ğassâs gerekdür
Ķor mı ķomaya ğayret-i ğam yâreme merhem
Ben derd-keşüm zaķmuma elmâs gerekdür

⁸ Divanda rubâi başlığı altında yer alan bu şiir kullanılan rubâi kalıplarının dışında olan Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün kalıbıyla yazılmıştır.

Mu‘ammeyāt-ı Hāmī Efendi Rahimu’llah

Be-nām-ı Behrām

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Yoğ idi kemlük ašlā ol qamer hüsünüñ liqāsında

Raķibe rām olunca oldu bir noqşān bahāsında

Be-nām-ı ‘Ali Efendi

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Göz toqındurmuş baña Hāmī sipihr-i bī-medār

Dīde-i İsfendiyār-āsā görünmez çeşme sār

Be-nām-ı ‘Ali Efendi

Mef‘ülü Fā‘ilātü Fā‘ilün

Bīmār görüp didüm ne hālet

Göz degdi baña didi ol āfet

[MK1-64b]

Be-nām-ı ‘Ali

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

Varınca gülşene ol ruħları gül

Çemende nevhasın terk itdi bülbül

Ferd

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Hande-rūh ferzāne atlandırıp cūduñ kefil
Ey şeh-i luṭf u kerem kaldım piyāde at u mat

Matla

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Emīri-zādeden ğayrı yanaşmaz ehl-i ' irfāna
Degül ehl-i hevā ḫaydar musaḫḫardur Süleymān'a

Matla

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Zāde-i Köpri Yapan şuyına kışarı emīn
Bir çatal köpri binā eyledi ammā ki metīn

Matla

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir daḫı ey āşaf-ı ' āli-maḫām
Tuğ-ı ' Abdu'llāh Pāşā tārīḫ-i tām

Temmet Divānū'l-Hāmī bi-ḳalem-i el-faḳīr el-ḥaḳīr el-mu' terif bi'l-mu' ciz-i
ve't-taḳṣīr Es-seyyid Ḥāfız Muṣṭafa bin Muḥammed Emīn bin İsmā'īl bin
' Abdü'l-ġafūr el-Lebīb bin İsmā'īl bin İbrāhim bin Ḥalīl el-Erdebīlī
Raḥimu'llahu raḥmeten vāsi' a. Āmin.

SONUÇ

Hâmî'nin hayatı, edebi kişiliği, divanının şekil ve içerik özellikleri ve divanının transkripsiyonlu metnini hazırladığımız eseri ortaya koymuş bulunuyoruz.

Şair 1679'da Diyarbakır'da doğmuş, 1747 yılında da yine Diyarbakır'da vefat etmiştir. Bulunduğu en önemli görev Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın divan katipliği olmuştur. Efendisinin yanında Tebriz'in fethinde bulunmuş bu durum şiirlerine de yansımıştır. Ancak Hâmî'nin şiirlerinde daha çok hikemi tarzın ve özellikle gazellerinde mahalli üslubun etkili olduğunu görürüz.

Şairin tesirinde kaldığı üç önemli şair vardır. Kullandığı hikemi üslupla ahlaki ve tasavvufî bir takım kavramları öğüt verici tarzda işleyerek Nâbî, kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve gazellerinde beliren kendinden emin üslubu ve kendi deyimiyle "mucize söyleyişli" Nef'î ve döneminde dilde sadeleşmenin ve mahallilik akımının öncülerinden olan Nedim'in tesirinde kalmıştır. Hâmî bu üç şairin de ismini divanında hem zikretmiş hem de onlara nazire yazmıştır. Bunların yanında, Diyarbakırda Âgâh Efendi'nin başında bulunduğu edebiyat topluluğunda hemşehrisi şairlerin de Hâmî'nin edebi gelişiminde rolleri olduğu yadsınmaz. Nitekim Âgâh Efendi, Vâlî, Lebîb gibi şairlerle aynı vezin ve kafiyede yazılmış birçok gazel tespit ettik.

Divanda 7 kaside, 2 mesnevi, 66 gazel, 21 kıt'a, 2 ruba'i ve 8 de matla/müfred olmak üzere toplam 106 manzume bulunmaktadır. Manzumelerin % 61'ini gazeller, % 21'ini kıt'alar, % 18'ini de diğer manzumeler oluşturmaktadır. Kasideler daha çok devlet büyüklerine medhiye şeklindedir. Gazellerde ise daha sade, halk söyleyişleri içeren coşkulu bir hava vardır. Kıtalar ise genel olarak, kişilerin vefatına, bir binanın yapılışı veya tamirine, padişahın tahta çıkmasına gibi konularda yazılmıştır.

Divanı oluşturan şiirlerin 77'si yani % 73'ü rediflidir. Bunlardan 36'sı tek kelimelik, 16'sı iki kelimelik, 25'i de ek halinde olan rediflerdir. Redifleri oluşturan kelimelere bakıldığında, bunların büyük bir çoğunluğunun Türkçe kelimelerden oluştuğu görülmektedir.

Şairin en sık başvurduğu aruz kalıpları ise 25 kez yani % 24 ile Mef'ülü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün, 22 kez yani % 21 ile Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün, 20 kez yani % 19 ile de Fâ' ilätün Fâ' ilätün Fâ' ilätün Fâ' ilün olmuştur.

Sonuç olarak, Hâmî döneminin şairleri veya tesirinde olduğu Nâbî, Nedim ve Nefî kadar şöhret bulamamıştır. şair, yaşadığı dönemde halkın yaşayış tarzını, zevkini, dilini ve anlayışını şiirlerine yansıtmayı başarmış, sade bir üslup kullanarak mahalli unsurlara yer vermiş, atasözleri ve özellikle de deyimleri şiirlerinde başarıyla kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Akkuş, Metin (1993), *Nefî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Akpınar, Şerife (2006), *Âgâh Divanı ve İncelemesi*, Selçuk Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Konya.

Arslan, Mustafa; Aksoyak İ. Hakkı (1994), *Haşmet Külliyesi*, Dilek Matbaacılık, Sivas; e-kitap, kulturturizm.gov.tr/dosya/1213630/h/giris_ve_metin.pdf

Aksoy, Ömer Asım (1994), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Asoyak, İ. Hakkı (2008), *Osmanlı Şairlerinin Aruz Tasarrufları ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri*, II. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. İsmail Ünver Adına), Bildiriler Kitabı, Kayseri.

Asoyak, İ. Hakkı (2005), *Manastırlı Celâl'in Satranç Terimleri İle Yazdığı Gazeli* TÜBAR-XVIII-Güz.

Beysanoğlu, Şevket (1996), *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, Diyarbakır'ı Tanıtma, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı, 2. Baskı, Ankara.

Bilkan, Ali Fuat (1997), *Nâbî Divanı I-II*, MEB Yayınları, Ankara.

Bursalı Mehmet Tahir (2000), *Osmanlı Müellifleri*, Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, C. II, Ankara.

Devellioğlu, Ferit (1993), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Hazırlayan: Aydın Sami Güneyçal, Aydın Kitabevi, Ankara.

Dilçin, Cem (2000), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.

Emiri, Ali (1325), *Tezkire-i Şu'ara-yı Amid*, İstanbul.

Erdem, Sadık (1994), *Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâsı*, AKM Yayınları, Ankara.

İpekten, Haluk (1999), *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul.

İsen, Mustafa, vd. (2009), *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Kadioğlu, İdris (2003), *Lebib-i Amidi, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, Dicle Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi.

Kadioğlu, İdris (2010), *Diyarbakir "Encümen-i Dânişi"nin Üstad Şairi Âgâh ve Devrindeki Şairler Üzerindeki Etkisi*, Dicle Üniversitesi, SBE, Elektronik Dergisi (DÜSBED), Kasım, Yıl-2 Sayı 4 Diyarbakır.

Kılıç, Filiz (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kurnaz, Cemal (2010), *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, H Yayınları, İstanbul.

Kurnaz, Cemal (2007), *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi, Ankara.

Kurnaz, Cemal; Çeltik Halil (2005), *"Klasik Nazım Şekillerinin Oluşumu ve Sistematiği"*, Süleyman Hayri Bolay Amağanı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Kurnaz, Cemal (1997), *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Levend, Agah Sırrı (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi-Giriş*, TTK Yayınları, C.I, Ankara.

Macit, Muhsin (1997), *Nedim Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Macit, Muhsin (2005), *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, Kapı Yayınları İstanbul.

Mehmed Süreyya (1996), *Sicill-i Osmani*, Haz: Nuri Akbayar, İstanbul.

Mengi, Mine (2008), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, 14. baskı, Ankara.

Oğraş, Rıza, *Es'ad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safa-Enduz'u*, Emirdağ Ofset, Afyon 2001.

Okur, Mustafa (2006), *Divan-ı Vâlî-i Amedi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi.

Onay, Ahmet Talat (2009), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı"*, Haz. Cemal Kurnaz, H Yayınları, İstanbul.

Önder, Murat (2006), *Şefkat ve Tezkire-i Şu'ara'sı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi,.

Pala, İskender (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1018, Ankara.

Parlatır, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara.

Redhouse, Sir James W. (2001), *A Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Sarıkaya, Orhan, (2007), *Tezkirecilik Geleği İçerisinde Fatin Tezkiresi*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Steingass, F. (2005), *A Comprehensive Persian English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Şemseddin, Sâmî (1317), *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul.

Tuman M. Nail (2001), *Tuhfe-i Naili, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2003), *Osmanlı Tarihi IV. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Baskı Ankara.

Ünver, İsmail (1993), *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*, Türkoloji Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, C. XI. S. 1.

Yorulmaz, Hüseyin (1996), *Nâbî Ekolü, -Eski Şiirde Hikemiyat-* Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ÖZET

1679/1747 yılları arasında yaşamış olan Hâmî Diyarbakırlıdır ve asıl adı Ahmed'dir. Derviş Âgâh Efendi'den ilim tahsil etmiş ve Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın divan kâtipliğini yapmıştır. Paşasıyla birlikte Tebriz'in fethinde bulunmuş, ve bu fethi anlatan uzunca bir kaside yazmıştır.

Kaynaklarda Hâmî'nin tespit edilen tek eseri divanıdır. Divanda 106 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin dağılımı şöyledir. 7 kaside % 7, 2 mesnevi % 2, 66 gazel % 61, 21 kıt'a %21, 2 rubai % 2 ve 8 % 7 müfred bulunmaktadır. Divanda % 24'lük oranla en çok kullanılan aruz kalıbı ise "Mef' ilü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün" olmuştur.

Dönemin önemli şairleri Nâbî, Nefî ve Nedim'den etkilenmiştir. Şiirlerine mahallileşme akımının etkileri ve hikemi üslup hakimdir.

Sonuç olarak, Hâmî döneminin şairleri veya ektilediği Nâbî, Nedim ve Nefî kadar şöhret bulamasa da, yaşadığı dönemde halkın yaşayış tarzını, zevkini, dilini ve anlayışını şiirlerine yansıtmayı başarmış, sade bir üslup kullanarak mahalli unsurlara yer vermiş, atasözleri ve özellikle de deyimleri şiirlerinde başarıyla kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

1. Divan
2. Hâmî
3. 18. yüzyıl

ABSTRACT

Hami who lived between 1679 and 1747 is from Diyarbakir and his real name is Ahmed. He took lessons from Sir Dervish Agah and he became clerkship of Abdullah Pasha's divan. He joined the conquest of Tabriz with his Pasha and also he wrote a long ode that is about this conquest.

His divan is the only work of him that can be determined in all resources. There are 106 poems in this divan. The range of these poems is like that: 7 odes (%7), 2 masnavis (%2), 65 ghazals (%61), 22 quatrains (%21), 2 rubais and 7 mufreds (%8). The mostly used prosody pattern in his divan is "Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün" . This pattern was used 24 times.

He was influenced by Nabi, Nef'i and Nedim who were significant poets at that time. His poems are dominated by the effects of regionalisation movement and philosophical manner.

Consequently, Hami used proverbs and idioms successfully in his poems by using a plain language even though he could not be such a famous poet like his contemporaries or Nabi, Nef'i and Nedim who influenced him potently.

Key Words:

1. Divan
2. Hâmî
3. 18. century